

hikâye özel sayısı üstüne

YANSIMA dergisinin haziran sayısını «Günümüz Türk Hikâyesi Özel Sayısı» olarak hazırladık. Salt bununla da yetinmedik: Hiç bir ayırım yapmadan, genel olarak bütün yazarlara -hikâyeci, şair, eleştirmen, romancı- «Türk Hikâyesi Üstüne Düşünceler» başlığı altında görüşlerini sorduk. Orhan Kemal'in ikinci ölüm yıldönümü nedeniyle sanatını kısa ama öz olarak içeren, üç inceleme yazısı hazırladık.

İki ay gibi çok kısa bir sürede sonuçlandırdığımız bu yoğun çalışmada ilginç olan bir bütünsellik de dikkati çekecek. Bu özel sayıda hem hikayesi, hem de hikaye üstüne kısa görüşlerini verdiğimiz yazar arkadaşlar var. Bu bütünsellik okura bazı ipuçları verecektir ki, bu da yararlı olur kanısındayız.

Bu konuları gündeme alırken, günümüz Türkiye hikâyesinden, yetkin ve diri örnekler vermek, yığınların tarihsel serüvenini hikâye sanatı yoluyla yansıtmaktı ilk amacımız. Dünyanın en güçlü hikâyecilerinin Türkiyeli insanlar arasından çıkacağına inanıyoruz. Bu nedenle: Altyapıyı ve altyapı ile sıkı dolaşım damarları bulunan aydın küçük burjuvazinin tarihsel yandaşlığını dikkate alarak; günümüz hikâye sanatını kitlelerle daha tanışıklı kılmak istedik. Yayınladığımız otuza yakın hikâyedeki genel açı; tarihsel süre dilimi içinde toplumun gelişme çizgisini ve sosyolojik uğraklarını yansıttığı gibi, ekonomipolitik düzeyini de belgeleyecek nitelikte. Gelecekte, günümüzün gerçek tarihini yazacak olanlar, toplumcu gerçekçi Türk hikâyesinden büyük ölçüde yararlanacaklardır. Hikâyeciliğimizin çıkış ve varış noktası olarak, tek tek görüşleri ortaya koyan ve giderek günümüz hikâyeciliğinde yoğunlaşan soruşturma yanıtları da bu konuda genel ve toparlayıcı bir yargıyı oluşturacaktır. Bu arada kapalı kalmış kimi görüşler de ortaya dökülecek ve hikâyeciliğimizin geleceği bundan yararlanacaktır elbetde.

Temelde bir kapitalist kuruluş olmayan YANSIMA dergisinin tek ve öncelikli çıkış gerekçesi: Toplumcu, devrimci sanat ürünlerinin yayınlanabilmesi, serpilebilmesi için gerekli bir yayın organının bulunmayışıdır. Günümüzün tanığı olarak ve günümüzün gerçekliği açısından gündeme aldığımız, emekçi sınıfının gelişmekte olan kültürünü daha da yoğunlaşan TEMEL ve BAŞ sorunun karmaşık işlerliği içinde sürdürmeye devam edeceğiz. Bu açıdan üstümüze aldığımız tarihsel yükümlülüğü taşımanın kıvancı içindeyiz. Bunun dışında hiç bir yayın örgütünün, kişisel çıkarla ya da guruplaşmaların baskı organı değiliz. Sömürücü çıkarlarla ortaya sürülen yayınların çokluğu, pazarlamaların yoğunluğu karşısında, yeni yetişen yazar ve okur kuşağına birşeyler ulaştırabilirsek sevineceğiz.

YANSIMA

Bu özel sayı deneyimizle şunu da edindik: Hikâyecilik günbegün gelişmekte ve öteki sanat dallarından daha yoğun bir ivedilikle, geniş bir alan üzerinde yığımlara ulaşmakta. Son yıllara kadar şiir üstüne yoğunlaşan bu ayrıcalık, bundan böyle yerini hikâyeciliğe kaptıracak kanısındayız. Nitekim, ozan ve eleştirmen olarak edebiyata başlamış ve belli bir yere ulaşmış yazar arkadaşların da hikâye sanatına eğilim göstermeleri bunun canlı kanıtıdır. Seçimi yapılmak üzere bize gönderilen yüze yakın hikâyenin bir bölümünü zaman darlığı yüzünden değerlendiremedik. Bazı genç arkadaşların hikâyelerini bize geç ulaştırmaları, seçim yapma süresini dikkate almamaları, değerlendirmemizi kısıtladı. Ancak yapacağımız seçimler sonucu yayınlanabilme gücünü gösteren her hikâyeye dergide yer verilecektir.

Bize gönderdikleri çalışmalar içinden yaptığımız seçim sonucu, yayınladığımız Rıza Zelyut, Necati Güngör, Uğur Çınaroğlu, Şevket Yücel, Celal Özcan'ın yanısıra, yine ilk kez yazısı yayınlanan bir genç arkadaş da Ünsal Akpak. 1949 Doğumlu ve öğrenci olan Necati Güngör ve Ünsal Akpak'ın yanısıra Celal Özcan, Şevket Yücel ve Rıza Zelyut öğretmendirler.

Bu sayı ile aramıza katılan bir arkadaş da Tan Oral. Daha önce çeşitli dergilerde de çalışan ve çalışmalarını sergileyen Tan Oral; Aydınlığın ve karanlığın uzlaşmaz çelişkisini ve çatışmasını içeren ürünleriyle, bundan böyle dergimizde görülecek. Önümüzdeki sayıda başlayacağımız bir yenilik daha var: YANSIMA'ya gönderilen okur mektuplarını işçi, öğrenci, öğretmen vb., sırası geldikçe yayımlayacağız. Bunun da edebiyatın işlevi açısından ilgi çekici olacağını sanıyoruz.

Önümüzdeki sayıda buluşma umuduyla, saygı ve sevgiyle.

YANSIMA

türk hikâyeciliği üstüne

Bu soruşturmada yararlanarak hikâyeciliğimizin bugünkü bellibaşlı zorluklarına kısaca değineceğim.

Yaratışlarıyla kendilerine sanatın cevheri verilmiş hikâyecilerimizin hemen hepsi, daha ilk eserlerinde (ilk kitaplarında), okurları büyük umutlara düşürerek, hikâyeciliğimizin orta çizgisini kolayca tutarlar, ama, bu çizgiyi pek azı aşabilir. Bir kısmı, hikâye yazmayı, körpeliğin geçici sanat heveslerinden sanıp bırakır, kaybolur gider. Bir takımı da, ilk vardıkları yerde, ömürlerinin sonuna kadar debelenir durur.

Kaybolup gidenler gibi, kolayca vardıkları orta çizgide takılıp kalanlar da, amatörlüğü yenememiş olanlardır. Amatörlük, yaratılışın verdiği sanat cevherini çalışarak geliştirmek inadından, yaratıcılığın çilesini çekmek sabrından yoksun olmaktır.

★
★

Orta çizgiyi aşanlar, kendilerine yaratılıştan verilmiş sanat cevherini ömürleri boyu çalışarak geliştirenlerdir.

Sanatçının çalışması, kitaplar, konularının plânları üzerinde ve yazdıklarını tekrar tekrar düzeltmekle olur. «Orta çizgiyi aşayım» diyen sanatçı, herşeyden önce, okuduğu kitapların, çevresinin ilk etkisinden kendisini kurtaracak kültür gücünü tutmaya çabalamalıdır. Sanatçılar değerli kitapları, ancak eserlerinin tasarıları doğrultusunda aşabilirler. Buna güç yetiremeyenler, gündelik gazetelerin, moda fikirlerin etkisinde kalır, bundan kurtulamazlar. Fikir yolunda olduğu gibi, sanat yolunda da sık sık tökezlemek, çıkmazlara sapıp dönelemek, kısacası zaman kaybetmek, doğru yürüyenlerle, bir daha kapatmamak üzere, arayı açmak, artık sonuna kadar geride kalmak demektir.

Değişmeleri izlemek, içlerinden işe yararları -yani geleceği etkileyecekleri- yanılmadan seçmek, çoğu zaman şuurdan bile hızlı işleyen gerçek sanatçı sezgisi ister. Sanatçı sezgisi, günümüzde, çok çeşitli ve çok köpögluca hazırlanmış aldatmacalara karşı sanatçının en önemli dayanağıdır. Çünkü, şuurumuz bizi, hele taraf tuttuğumuz sıralar, kısa ya da uzun süre aldatır.

★
★

Çok çalışmak meselesinde. Türk sanatçıları öteki ülkeler sanatçılarından bir kaç kat fazla çabalamak zorundadırlar.

Şundan ki, başka ülkelerin sanatçıları, salt kendi milli gerçekleriyle boğuşup yalnız onların hakkından gelmiye uğraşırken, Türk sanatçılarının

önlerinde yüz elli yıldan beri ÇİFT GERÇEKLİLİK belâsı vardır. (Burda söz konusu olan ÇİFT GERÇEKLİLİK, ülkeler arasındaki kültür alış verişinin olağan etkisi değildir. Dünyada şimdiye kadar bizdeki biçimiyle hiç bir toplumun başına getirilmemiş BATILAŞMA belâsıdır). Batılaşma, bize yüz elli yıldan beri, batılı gerçekler taşımaktadır. Bunların çoğu, kendi gerçek yolumuzu kaybettiren yalancı gerçeklerdir. Bir kısmı da çoktan eskidiği için fayda yerine artık zarar vermektedir. Bunun yanı sıra, toplumumuzun kimi tarihsel gerçekleri, «Onlardan kurtulduk» diye, kendimizi ne kadar aldatmaya çalışırsak çalışalım, varlıklarını sürdürerek kişiliklerimizin oluşunu, davranışlarımızı temelden etkilemektedirler.

Çift Gerçekli toplum olmamızdan en çok zarar gören sanatımızla sanatçılarımızdır. Türk sanatçıları bir yandan bir kısım tarihsel gerçeklerimizin etkisinden kurtulmaya çabalarken, bir yandan da hakkından yüzde yüz gelemeyeceğimiz yabancı gerçekleri kullanmak için paralanmaktadırlar. Batının önceden birikmiş fikir ve sanat eserleri, gözlerimizi kamaştırıp temellerindeki sömürüyü saklıyabilirken, oradan gerçekler aktarmacılığı faydalı gibi görünüyor, bu aldatmacayı devletimizin ve hükümetlerimizin baskılı tutumu, okullarımızın da aracılığıyla, sürdürüyordu. (Burda, memleketimize yüz yıllar boyu yerleşen gizli açık yabancı örgütlerin, her çeşitten yabancı okulların etkilerini de hesaba katmalı)... Bir vakitler, başta bazı padişahlar olduğu halde, Osmanlılar tarafından uygulanan bu Batılaşma yolu, İmparatorluğu dağılmaktan kurtaracak sanılmakta, kurtuluş da meşrutiyetten umulmaktaydı. 1908 den sonra, on yıla varmadan, koca imparatorluk çöküp dağılınca bizdeki uygulama özellikleriyle Batılaşmanın nasıl bir aldatmaca olduğu bütün çıplaklığıyla meydana çıkmıştır. Bu örtbas edilmez acıklı sonuç karşısında, Türk sanatçıları, Batıdan aktarılan gerçeklerle er-geç hesaplaşmak, bunların molozlarını bir yana itip kendi gerçeklerimize ciddiyetle dönmek zorunda kalacaklarını hep akılda tutmalıdırlar.

*
**

Kendi gerçeklerimize dönmek demek, yabancı fantezilerden, maskaralıklardan yararlanmak kolaylığını bırakmak, Türk okurlarının karşısına yerli gerçeklerimizle çıkmak demektir.

Memleketimiz o, İkinci Dünya Savaşı denilen kıyametten bu yana, «Az gelişmiş», «Geri kalmış» iftiralarının yoğun saldırısı altındadır. Amaç bizi, kendi kendimizin karşısında AŞŞALIK DUYGUSUNA düşürüp savunusuz bırakmaktır. Bu düşman iftiralarına, yurdumuzun nice nice «profosorları», nice nice yazarçizerleri katılmışlardır. Oysa onurlu tarihi olan, bu tarihi layık bilgilere sahip bulunan Türk aydınları, bir çok batılı ülkeler aydınlarından üstün niteliktedirler.

Türk hikâyecileri, kendi gerçeklerimiz üzerinde ciddiyetle çalışmaya başladıkları zaman böyle bir aydın okur kitlesiyle karşılaşacaklarını göz önünde bulundurmalı, bilgide onların gerisinde kalmamak gerektiğini de unutmamalıdırlar.

*
**

Türk hikâyeciliğinin önündeki bir başka zorluk, gerçeklerimizin, roman-cılarımız tarafından, derinlemesine ve genişlemesine henüz kullanılmamış

olmasıdır. Romancılar kendi alanlarını, ana meselelerimizde bile, yeterince işleyemediklerinden hikâyeciliğimizin sınırları belirmemiştir. Romanın kendi ödevlerini yerine getirmemesi, hikâyeciler gibi bir takım romancıların da işlerini zorlaştırır. Böyle ortamlarda, hikâye konularından sulandırıp uzatarak roman yazmaya kalkan kimi romancılarla roman parçalarından hikâyeler yazmaya kalkan hikâyeciler çokça görünür. Bu hal kargaşalığın gerçek sanat aleyhine sürüp gitmesidir.

Sanat zorluklarından söz ederken yazı dilimizin çoktandır içinde debelendiği gereksiz kargaşalığı akla getirmemek olmaz. GARP TÜRKÇESİ denilen büyük dilimiz en ince fikirlerle en yaman duyguları kolayca anlatacak güçtedir. Halkımızın konuşma dilinde kullandığı dehâ kaynaklarına sanatçılarımız en kısa zamanda ulaşmaya çalışmalı, dünyanın en büyük dillerinden biri olan dilimizi en kısa zamanda sanat eserlerimizin yaratılmasında en büyük yardımcı haline getirmelidirler.

Halkların anlatım dehâsıyla işlenerek gelişmiş büyük dillerin bulunmadığı yerde, düşünmek mümkün olamaz ki, yazmak söz konusu edilebilsin!

türk öykücülüğünün kökeni

Türk yazınında öykü denince, göz önüne ilkin **Nabizade Nazım**, Sonra **Ömer Seyfeddin** gelir. Çağdaş anlamda öykücülüğümüzü bunlarla başlatma, bunları öykü alanında ilk ürün veren sanatçılar olarak değerlendirme bir gelenek niteliğindedir. Bu değerlendirmede Cumhuriyet dönemi kuşağının önemli bir etkisi vardır. Bu iki sanatçı, Avrupada başlayan yeni bir yazın akımının bizde etkisini duyan ilk aydınlardır bir bakıma. Ancak, genel çizgileriyle, türk öykücülüğü bunlarla başlamaz. Ben, türk öykücülüğü deyince iki ayrı doğrultuda gelişen bir sanat akımını anlıyorum. Birincisi daha çok halkbilgisi alanında gelişen, yöresel halk öykücülüğüdür. Bir masal ovasına bürünen bu öykü türünün ilk yazılı ürünleri XIV, XV. yy. lara değin gider. Bunların dışında yazıya geçmeden, dilden dile aktarılan daha nice öyküler vardır. Anadoluda yerleşen, uygarlık kuran ilk boylarla yakın bir ilgisi vardır bu öykülerin, kaynak bakımından. Bu tür öykü Hititlere, onlardan sonra Anadoluda devlet kuran değişik topluluklara değin uzar. Bugün, halk öykülerinin çoğu konu bakımından eski çağlardan kalmadır. Bunlara «masal» diyenler de vardır. Ancak, bütün halk masalları öykü olmadığı gibi, bütün halk öyküleri de masal değildir.

Eski öykülerimizi çağdaş öykülerden ayıran başlıca özellik, onların işleniş biçimi, konularının gerçeküstü nitelikler taşımasıdır. Oysa, çağdaş öykülerde de böyle gerçeküstü, gerçekdışı konular yoktur denemez.

İkincisi, Avrupada başlayan, Tanzimat döneminden sonra yeni bir yazın türü olarak benimsenen öykücülüktür. **Nabizade Nazım**'dan **Refik Halid Karay**'a değin gelen bu öykücülüğün ilk ürünleri özellikle **Nabizade Nazım**, **Ömer Seyfeddin** bir yana bırakılırsa, pek doyurucu, başarılı değildir. Bu dönemde, öykünün konusu toplumun bir katında geçse bile işleniş gerçekdışıdır. Halk masallarını andıran, onların doğrultusunda yürüyen bir sanat ürünü niteliğindedir. Yazar gördüğünü, çevresini, kendini etkileyen oluşumları değil, düşündüklerini, düşünde yaşattığı örnekleri işler. Bunda, osmanlı toplum anlayışının, sanat görüşünün boya değiştirmiş etkileri vardır. Bu öykü anlayışı **Ziya Gökalp**, **Fuat Köprülü** gibi Avrupada gelişen bilimsel akımlara yüzden bakanların bilim anlayışı doğrultusundadır. Ne eskidir, ne yenidir. Divan edebiyatının düzyazıya dönüşen, öykü niteliğine bürünen bir sürecidir. Özden uzaktır, sıgıdır. Bu dönemin öyküsü bir tabandan kopuşun, **Halid Ziya**'da, **Ahmed Hikmet Müftüoğlu**'nun öyküye özenti olan birtakım yazılarından görüldüğü gibi, divan edebiyatı düzyazısının biraz yumuşatılmış biçimidir. Öykülerde belli bir sanat anlayışı, olaya belli belirli bir açıdan bakış yoktur. Neidüğü belirsiz bir ölkücülüktür sürer gider. Bu verimsizlik, yaşanan ortamın, toplumun bütün katlarında vardır.

Türk öykücülüğünün belli bir sanat niteliği kazandığı dönem Cumhuriyetten sonradır. Bütün düşünce alanlarında, sanat dallarında başlayan yenileşme, Batıyı **Ziya Gökalp**, **Fuat Köprülü** gibi başkalarının uyarılarıyla, yüzden, yalan yanlış değil de, doğrudan doğruya kendi kaynaklarına vararak tanıma, anlama eğilimi sonucu öyküde bir çağdaş olma olanağı gö-

rülür. **Sabahaddin Ali, Said Faik, Halikarnas Balıkcısı** bu akımın ilk ürünlerini verdiler. Günümüzün gerçek türk öyküsü bunlarla başladı denebilir. Bu yazarların elinde öykü yeni bir içerik kazanır, belirli bir sanat ürünü olur. Doğu ortamından kopmaz, yerinde oluşur. Bastığı yeri bilir. Daha sonra, Türk öyküsü **Orhan Kemal**'le çıplak gerçeğe yönelir. **Çehov**'un, **Maksim Gorki**'nin geliştirdikleri doğrultuda yatağını bulur. **Orhan Kemal**'de öykü, aramızda yaşayan, belli düşünceleri olan, içinde bulunduğu ortamın birtakım ileri aşamalar geçirmesini isteyen insanların yaşam atılımları olur. Anadolu insanı, bütün davranışları ile, ağzını açmadan toplumun çöküntülerini ortaya koyar. Böylece **Orhan Kemal**'de yaşam olayı ile sanatçının gerçekçi düşüncesi bir bütünlük içinde, öykü niteliğine bürünerek dile gelir. **Nazım Hikmet**'in şiirde yapmak istediği **Orhan Kemal**'de öykü örtüsüne bürünür.

Yaşar Kemal'in elinde Türk öyküsü Anadolu halkının gerçeğini yansıtan bir sanat ürünü niteliğine bürünür. Şiir, masal, öykü gibi sanat varlıkları bir harmanda savurulur, bir değirmende öğütülür, sonra bir teknele yoğrulur. Onun öyküleri Anadolu insanının bir yandan destanı, bir yandan acıları, sıkıntıları, bir yandan da içini şiirleşen bir dille coşkunca söyleyişidir. **Said Faik**'in işlediği İstanbul halkı, özellikle balıkçılar, düşkünler, **Yaşar Kemal**'in öykülerinde bütün coşkunluğu ile boşalan bir Anadolu insanı olarak çıkar karşımıza. Birinde kentli, birinde köylü iki ayrı yaşama ortamının örnekleri olarak gösterir kendini. Ancak, **Yaşar Kemal** için öykü biraz yiğitçe söyleyiş, biraz gövde gösterisiyle ortaya çıkış olur, böylesine coşkunlaşır.

Samim Kocagöz ise Anadolu halkını, özellikle kentle köy arasında bocalayan insanları koyar ortaya. Öykü onda kendini, içini açığa vurmak isteyen, ancak biraz kuşkulu davranan insanın konuşmalarını yansıtan sanat ürünü niteliğindedir. **Halikarnas Balıkcısı**'nın deniz adamlarında dile getirdiğini **Samim Kocagöz** kuşkulu kara adamlarıyla anlatır.

Köy Enstitülerinden yetişen son dönem öytkücülerinde iki ayrı özellik göze çarpar. Biri **Orhan Kemal**'in yapıtlarında dile gelen belli amacı olan, değişim, dönüşüm isteyen kimselerin düşüncelerini yansıtan, kentle köy arasında gidip gelen insanları konu edinir. İkincisi **Yaşar Kemal**'in işlediği köy adamının izinden gider. Bu iki öykü türünde de insan emeğinin, insan yaşamının toplum katlarına sunduğu birer dilekçe niteliği vardır. Öykü, bütün yönleriyle Anadolu insanının yaşamını işler, onunla yoğrulur. **Muzaffer Buyrukçu**'nun öykülerinde, değişik insanların kılığına giren, ayrı ayrı kişilerin diliyle konuşan bir kendini anlatma eğilimi vardır. Bütün öykülerde, yazarın kendini gizliden gizliye anlatmak istediği, başkalarının diliyle kendi içini açıklama yoluna döküldüğü görülür.

Bunların yanıbaşında, başka bir öykü türü daha vardır. Bu tür, eskiyi sürdürmek, eski yazın ürünlerini yaşatmak isteyenlerin öyküsüdür, yeni, olumlu değildir. Gerçekle, çağdaş öykü anlayışı ile en küçük bir ilgisi yoktur. Bu tür öykücüler Alp Arslan'la Anadoluya gelmiş, Viyana kapılarına varmış, şimdi bile oradan dönmemişlerdir. Çağımızın insanı, Anadolu halkı, yaşadığımız toplum onların öyküsünde yer bulamadığı gibi, düşlerinde bile yoktur.

Türk öykücülüğü, bugün, bütün geriye götürücü direnişlere, sataşmalara, başarısız saldırılara karşı yatağına oturmuş, yerini, doğrultusunu bulmuş, belli bir bakış açısını benimsemiş, sorunları, çözüm yolları arayan eğilimleri olan bir niteliktedir. Çağdaş sanat anlayışı yolundadır...

orhan kemal'de nazım hikmet dönemeci

Türk hikâye ve roman sanatında başlı başına bir çizgidir **Orhan Kemal**. Sanatçı, bu sanatsal gösterilerle dolu çizgiyi çekerken, yaşantısının ürünlerine vuran pırtığını de gösterir bize. Kısaca; yaşamış yazmış, yazmış ve yaşamıştır **Orhan Kemal**. Sanat üretkenliği yaşantısının koşutluğuyla sürmüş, yaşantısının iniş ve çıkışlarında; yaşantısının hiç düşünülmeyen dönemlerinde kendine özgü yolunu bulmuştur.

Bu, temeldeki sınıf bilincini oluşturan çizgi, her ne kadar **Nazım Hikmet**'le karşılaşmanın köklü etkisini taşıyorsa da: Kendi yaşantısının kahırlı yokluklarla dolu oluşu da bu etkiyi pekiştirir. Sanatındaki bu derin ve silinmez içeriğin yansıması, onun sanatı ve hayatı bir bütünlük içinde kavrama bilinciyle yorumlanabilir. Bu arada, diyelim ki: **Orhan Kemal, Nazım Hikmet**'le karşılaşmamış olsaydı -aynı yaşantıyı, aynı dönemde sürdürerek- sanatında hangi uğraklar bulunacak ve sanatı nasıl bir gelişme gösterecekti? Başarısız bir şiir heveslisi olarak hayata ve sanata küsüp tükenecek mi; yoksa kendiliğinden, bu başarılı yolu bulabilecek miydi? Ve diyelim ki: Şiirde başarılı olamayacağını -o günkü ozanların güçlü oluşunu vb... dikkate alarak- anlayacak, ister istemez hikâye ve romana geçecekti. Ama yapıtlarının temelinden yükselen bu sınıfsal omurga, böylesine bir perspektifle yüklü olabilecek miydi? Bu yaklaşımla şöyle bir açığa varıyoruz: Bir birey, her ne kadar sanatçı dehası taşırsa taşırsın, yaşantısı içinde dönemeç olabilecek rastlantılarla karşılaşmıyorsa; bu sanatçı dehanın nereye gidip dayanacağı bilinemez. Şurası kesin bir gerçek ki: **Orhan Kemal** böylesine bir tarihi bilince ister istemez gelip dayanacaktı. Çünkü yaşantısının çetin koşulları onu bu yöne itecekti sonuçta. Ama ne var ki, yaşantısında yitirilmiş bir süre dilimini de üstünde taşıyacaktı. Ulaşmış olduğu sanat yetkinliğini elde etmek için, tüketmiş olduğu süre dilimi sonucu; bugün varolan başyapıtlarının bir kesimini de üretemeyecekti. Bu açıdan **Orhan Kemal**'in sanatçı dehasını yoksaymadan, bu sanatçı dehanın bu boyuta ulaşmasını da ancak **Nazım Hikmet** dönemecine borçlu olduğunu söyleyebiliriz.

Nazım Hikmet dönemeci, **Orhan Kemal**'in boşu boşuna zaman tüketmemiş olmasını sağlamış, şiiri bırakıp, çok başarılı olduğu hikâye denemesini önceliğe almıştır. Bunları salt denemekle kalmamış, bu denemelerini pişirmiş; çıraklık döneminden ivedilikle de çıkarak kalfalık dönemine geçmiştir ki; bu da bir sanat üreticisi olarak üstünde önemle durulması gerekli bir sorundur. Bu dönemeç **Orhan Kemal**'i başarılı romanlar yazmaya kadar getirmiş ve Türk roman sanatında bugünkü usta çizgisini oluşturmuştur.

Ele aldığı konular genellikle Cumhuriyet döneminde gelişen kapitalizmin getirdiği sorunlardır. Bu sorunları emekçi sınıfının gelişme çizgisine koşut tutarak yakalayabilmiş, giderek evrensel bir duyarlılığı sanatına maya-

lamıştır. Özellikle 1950-1960 dönemindeki politik iktidarın uyguladığı ekonomi-politika sonucu; büyük kentlerde başlayan **yıkım ve inşaatçılık** köklü bir iç göçü mayalar. Sanatçı bu dönemdeki gizli faşizmin, evrensel kapitalizmle sarmaş dolaş oynaşmasını romanlarında yansıtır. Böylece tarihi bir süreci, kendi estetik kalıpları içinde başarıyla verir: İç göçü, bu iç göçün gelip dayandığı tefeci bir partizan anlayışın pıratlığını tek tek sergiler **Orhan Kemal**. Sanatı 1950-1960 döneminin gerçekçi bir aynasıdır. Bu aynada yığınların yeni sosyolojik değişmelere varmasını bulduğumuz gibi: İç göçü barındıramayan büyük kentlerin ardından, ülkeler arası başlayan büyük göçün ipuçlarını da buluruz.

Bu dönemi bize en iyi ulaştırabilen **Orhan Kemal**'dir. **Sait Faik** ve **Sabahattin Ali**'nin sanatlarında, ayrı ayrı gerçekliğini bulan iki boyut: **Orhan Kemal**'de çakışmış ve ustalıkla kaynaştırılmıştır. **Sait Faik**'de görülen küçük burjuva duyarlığını: **Sabahattin Ali**'de görülen küçük kasaba emekçilerinin gerçekliğiyle yoğurmuş ve yeni bir bileşim yaratmıştır. **Ağa-Eşraf-Küçük Bürokrat** üçlüsüne karşı, kır emekçilerinin gerçekliğini yalın bir anlatımla dengeleyebilen **Sabahattin Ali**'nin, daha bilinçli bir uzantısıdır **Orhan Kemal**. Ancak, bu uzantı yukarıda sözünü ettiğimiz gibi **Sait Faik** çizgisinden de yararlanmış. **Orhan Kemal**'in yaşadığı ve yansıttığı bu tarihsel evre içinde Türk şiirinin yığınlardan nasıl koptuğunu, kendi içine nasıl gömüldüğünü de anımsarsak; sanatçının hikâye ve romanda yaptığını: Sanatsal ve giderek politik bir kahramanlık noktasında kavrarız. Bu kahramanlık her türlü ekonomipolitik baskılara karşı elde edilmiş onurlu bir çabanın ve direncin ürünüdür. Ürünlerinde kullandığı dil, bölgeselliğin ağır aşiret baskısından kurtulmuş; ulusal dil örgüsünü, altyapı duyarlığı içinde yoğurabilmiştir. Ulaştığı başarıyı, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, özellikle **Nazım Hikmet** dönemecine borçludur.

Bu arada, yaşantısının gündeminde herdaim çetin geçim koşullarının bulunuşu, kendi sanat yetkinliğini aşmayı zorlaştırmıştır. Bu nedenle çok sayıda ürettiği hikâye ve romanlarının bir bölümünde genel parlayışını gösterememiş: günlük tüketimini karşılamak için çoğu kez, çala-kalem yazmıştır, nitekim yaşama koşulları daha iyi bir düzeye ulaştıktan sonra, ürünlerini yeniden ele alışı da bunu gösterir. Onun daha başarılı çalışmalarını beklediğimiz: Önceden yazdığı ürünleri yeniden gözden geçirdiği bir dönemde ve hayatının en verimli çağında geçip gitti bu yaşanılabilir dünyadan. Kendisini, kentlerdeki ezilmiş yığınların hikâyecisi ve romancısı olarak saygıyla anıyoruz.

orhan kemal'de büyük aydınlık

Edebiyatımıza öykü ile gelmiş bir yazardır **Orhan Kemal**. Ne var ki sanatının temel taşı olan bu alanda yetirince kalamayıp telif hakkı daha çok olan romana geçmiş, giderek oyun ve senaryo yazmaya kadar uzanmıştır. Bu zorunlu uzanış, onu biçim, teknik ve sanat kaygılarından uzak tutarak zenaatın eşiğinde bir dağılmaya doğru götürmüşse de, kendine özgü yerli duyarlığını ustaca kullanarak, bu tekliden kurtulmayı başarmış, sanatını zenaatın tehdidinden çekip almıştır. Sanatının bütünselliği içinde önemli bir yer tutan bu kurtuluş, romanlarına ve oyunlarına oranla öykülerinde daha belirgin bir nitelik alır. Çünkü, sanatını belirleyen en önemli öge öyküdür. Ve hiçbir zaman kopmamıştır bundan. Romanlarının ve oyunlarının temelinde daima öykü vardır. Bu yüzden, öykücülüğüne kısaca, genel çizgileriyle değinmek istiyorum.

Sait Faik'in daha çok kenti ve kentsoylu kişileri anlatan, burjuva duyarlıklı öykülerinin gittikçe yoğunlaştığı bir dönemde, **Sabahattin Ali**'nin ölümlüyle yarıda kalan, Anadolu'yu ve Anadolu insanını konu edinmiş toplumcu gerçekçi öykü, **Orhan Kemal**'le gün ışığına çıkmıştır. Toplumcu gerçekçi öykü açısından, bu dönem için büyük bir aydınlanmadır **Orhan Kemal**. Yaşanmışlıktan ve acılardan gelen yerli bir duyarlıktır. Hem de hiçbir yabancı iz ve etkisi göremediğimiz, bütünüyle yerli bir duyarlık. Bunda batının burjuva kültürünü almamasının rolünden çok, yaşadığı toplumun, bağlı olduğu kesimin bilincine varmasının rolü vardır. «**Ben tanıdığım insanları yazıyorum; tanıdığım, konuştuğum, birlikte sigara içtiğim, sırtını sıvazladığım, sırtımı sıvazlayan insanları yazıyorum**» derken, duyarlığını nerelerden beslediğini açıklamıştır aslında. Bu yüzden Anadolu'yu ve ora insanını seçmiştir. a) Çukurova'nın köylüklerinden büyük kentlerin kenar mahallelerine, fabrikalara doğru uzayan aynı paraleldeki çevrelerin seçimi. b) İşçi, köylü, mahkum, gardiyan, orospu, çöpçü, küçük memur, boyacı gibi halktan seçilmiş kişiler: e) Toplumun somut gerçeklerinden alınan konular. İşte **Orhan Kemal** öykücülüğünün üç önemli boyutu. Bu boyutlar üzerine kurulan öyküleri bireyselliği, bilinçaltını, içebakışı, ve gerçeküstü öğeleri daima dışarıda bırakmıştır. Kendi yaşantısından aldığı kişileri ve olayları biçim, teknik ve kuruluş kaygısı gütmeyen, toplumcu bir dünya görüşü içinde anlatması, rötuş yapmayı sevmeyen bir fotoğrafçıya benzer. Öykülerindeki sürekli devrim ve canlılık, onun özel yaşantısındaki sıkıntılarının diyalektiğidir. Günlük yaşantısında toplumsal koşullarla sıkılan bir yazara karşılık, yapıtlarının her yanından fışkıran bir dinamizm, tutkulu bir yaşam sevgisi vardır.

«**Çocuk**» önemli bir yer tutar **Orhan Kemal**'de. Öyküye çocuğu getiren ilk yazarımızdır. Çocuk, bir yerde sığınaktır ona. Kaçışlarını, acılarını dindirdiği canlı bir sığınak. Böylece, öykücülüğümüze önemli bir öge olarak katılacaktır artık çocuk.

Orhan Kemal; öykücülüğümüze toplumsal baskılardan, geçim sıkıntılarından gelmiş, bir döneme damgasını vurmuş, tarihsel görevini namusuyla yerine getirmiş «...ve ekmek Allahtan önce gelir» görüşüyle arslan ağzındaki ekmeği kapmak için yapılan kavgaları anlatmayı yüklenmiş soylu bir yazarımızdır. «**Memleketimden İnsan Manzaraları**»nın öyküdeki büyük sürücüsüdür. Onun etkisinde gelişen **Füruzan** ve **Metin Ilkin** gibi öykücüler borçlu olduğumuz o büyük aydınlığın ta kendisidir.

orhan kemal somutluğu

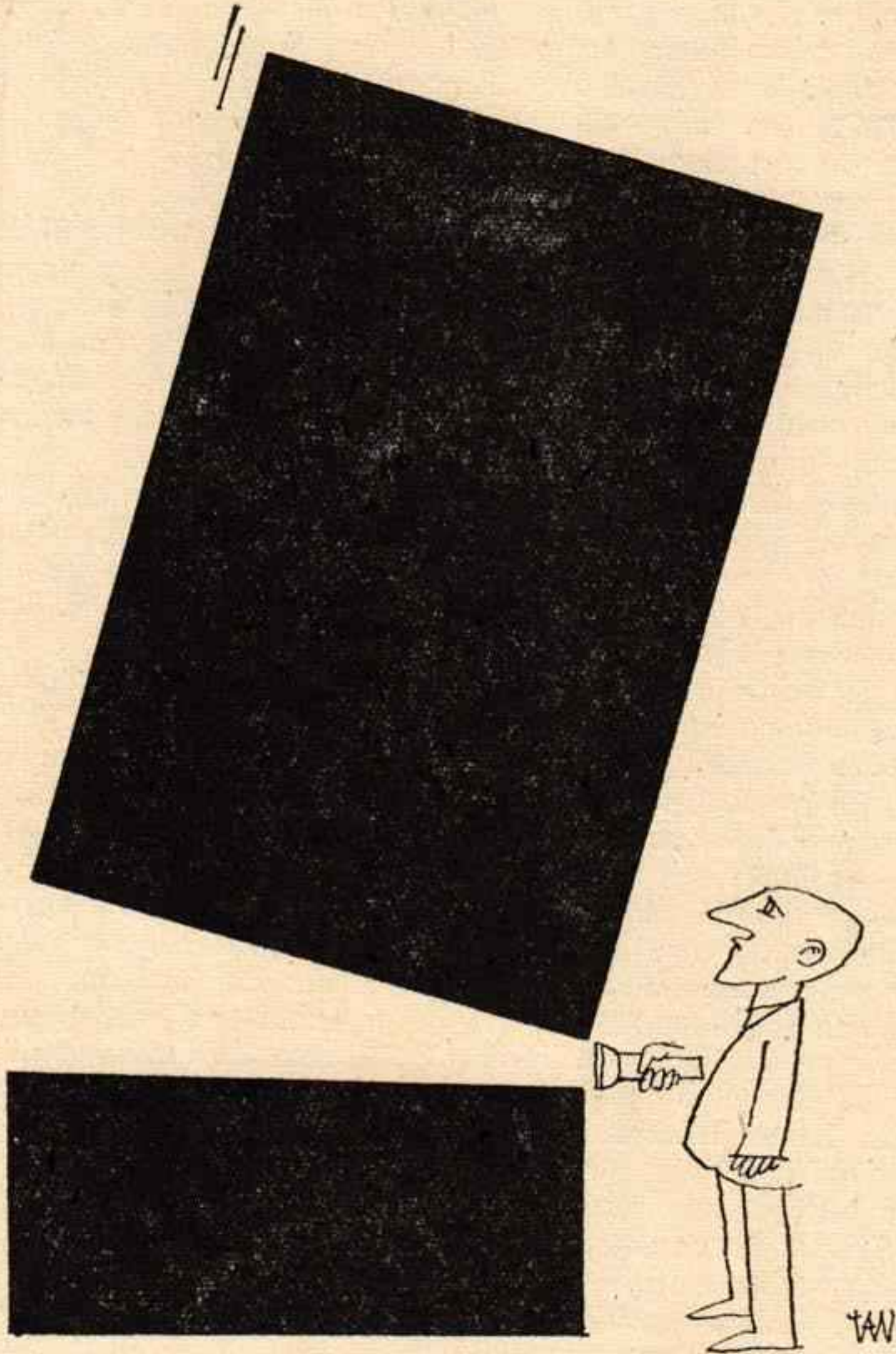
Orhan Kemal'in hikâyeciliği ve romancılığı birbirlerinden koparılmayacak denli sarmaş dolaştır. Birbirlerini tamamlarlar, hatta birbirlerinden doğarak gelişmeleri başka bir yazarda görülmeyecek oranda çoktur. Bu çokluk her iki türde de, **Orhan Kemal** ustalığını yaratır. Fakat **Orhan Kemal**'i usta yapan, yapıtlarının çeşitliliğinde yansıyan yaygınlığın kapsamı değil, bu çokluğun içinde bir an bile yitirilmeden, giderek çarpıcı bir biçimde geliştirilen **somutluktur**. Yapay olmayan bu içten somutluğudur O'nu okutan, beğendiren, sevdiren. Hikâyelerinde günlük yaşantının belirli dilimlerini vurgulayan, romanlarında ise toplumcu bir duyarlılıkla daha uzun zaman parçalarına akıtılan bu somutluğun nedenleri öz bakımından tek, yöntem yönünden ise çeşitlidir. Diyalektik yapının temellendirdiği toplumcu gerçekçiliği bütün diriliğiyle nakışlaması, olayları nesnel bir tutumla yermesi ve bu olaylara sınıf açısından bakmasıdır bu yöntemler. Özünde ise, tabanında ekonomik ilişkilerin oluşturduğu çelişkiler dizisi yatar. Bu ekonomik ve evrensel çelişkilerin ülkemizde simgesi **ekme**ktir. Ekmeğin maddesel olarak varolması **Orhan Kemal**'i soyutlamalardan uzaklaştırıp, çileli bir yaşantıyı yazmaya zorlamış, somut kılmıştır.

Ekmeğin serüveninin yazarıdır Orhan Kemal. Bu serüveni anlatırken tipleri amaç olarak değil, araç olarak oluşturur; onlardan yararlanarak sermaye-iş ilişkisini, emekçi yığınlarla egemen güçler arasındaki çelişkiyi olanca görkemliliğiyle yansıtır. Bereketli Topraklar Üzerinde'si, Murtaza'sı en iyi kanıtlarıdır bunun.

Yaşadığı dönemin acılarıyla bütünleşmiştir yazdıkları. Çokluk gözlemleriyle oluşan yapıtlarında, hem değişimlere gebe ve tedirgin bir kitleyi, hem de **Orhan Kemal**'in öznel yaşantısını buluruz. Nazım Hikmet'in «**Şimdi yeni bir hikâye üzerinde çalışıyor. İyi olacak. Eğer şartlar vefa ederse, şartlar uygun düşerse senin peşinden onu salacağım dünyaya. Daha genç, acemiliği var. Evvelâ bir lisan öğrenmesi lâzım. Fransızca'ya çalışıyor Bir iki sene sonra, şartlar vefa ederse bir hikâyeci daha gelecek dünyaya...**» diye muştuladığı **Orhan Kemal** burjuva kökenli olmasına karşın, savunduğu halk adına mahpuslara düşmüş, oradan da babıâli kaldırımlarında sömürülerek bir edebiyatın önemli ve vazgeçilmez adlarından biri olmuştur. Bu çetin uğraşın özeti, olsa olsa **ekmek için ekmeği yazmak** olur. «**Bir yılda aştığı merhale en aşağı beş yılda aşılabilecek bir yol...**» olan **Nazım Hikmet**'in **Raşit Kemali**'si bütün bir yaşantısı boyunca halkının namussuzların elinden neler çektiğini anlata anlata «**saatten saatte büyüye büyüye**» varmıştır bu sınırsızlığa. Bu büyüklük Türk edebiyatında erişilmez bir boyuttur. Bu boyutta alınterinin bir dilim ekmeğe dönüşmesi için verilen savaşın doyulmaz güzelliğini, bu aşılması güçlüğüne çetinliğini, kendini bilmez işbirlikçilerin kemire kemire halkın ilğini kuruttuğu, sömürünün azgınlaştığı ama umudun yüreklerden silinmediği bir ülkede yaşayan bir yazarın namusluluğunu, iyimserliğini ve ölmezliğini buluruz. Bu gerçek sanatçıdan geriye kalan ise edebiyat sınırlarını da aşan, -halk sevgisinin engin pınarından damıtılan- geleceğin kıvılcımlarını içinde taşıyan «yapıtlar demeti» kalmıştır.

Ölümünün ikinci yılında **Orhan Kemal** gibi bir ustanın yaşantısından ve yapıtlarından daha çok dersler alacağımızın ezikliğini duyarak umutlanmak, gerçekte O'na yaraşır saygın bir tutum olacaktır.

YANSIMA

açlık ekmeğin katığı

Yetkili kişi:

«Doğuda açlık var deyip duruyorsunuz ama...» dedi, «Gerçekten var mı bakalım?»

Dinliyenlerden biri:

«Biz de inanmıyoruz!» dedi.

«Bu olsa olsa bir oyundur.»

«Evet oyundur. Karşımızdakilerin oyunu... Bozguncuların!»

«Farzedin açlık var. Ne demiş atalarımız: Açlık, ekmeğin katığıdır. Tok adama siz katık beğendirebilir misiniz hiç? Mübarek ekmeği bile beğenmiyor şu İstanbul'un tokları... Neden? Aç kalmamışlar da ondan.»

«Kes. Uzatma.» gibilerden bir el işareti yaptı yetkili kişi:

«Resmen açlık ne vardır, ne de yoktur. Var demek için de, yok demek için de resmi bir rapora dayanmalıyız. Rapor isterim ben, rapor. Şimdi soruyorum size, raporu kimden alalım? İngilizlerden desem...»

«Evet, İngilizlerden. İngiliz malı sağlam olur, dayanıklı olur İngiliz raporları... Hem de lastikli olur, nereye çekersen, o yana gider...»

«Hayır, İngiliz raporu bize gelmez.»

«Evet, bize gelmez. İngilizler rapora da siyaset karıştırırlar. Doğu derken Orta Doğuya geçerler, Orta Doğu derken petrole... Açıkçası Araplarla aramızı bozarlar. İyisi mi...»

«Evet, en iyisi Alman raporu...»

«Olmaaaz. Almanların elleri çok sıkıdır. Hadi açlık var dediler, ne olacak? Keselerinin ağzını açıp yardım mı edecekler?»

«Etmezler efendim.»

«Şu halde Amerikan raporu... Amerikadan istiyelim...»

«Yani Amerikan yardımı mı buyurdunuz?»

«Evet öyle...»

«Demek ilk iş olarak Amerika'dan bir heyet istiyeceğiz.»

«En iyisi beş kişilik bir heyet istemek..»

«Evet ama, beş kişilik bir heyetin kaç malolduğunu hesaplıyalım. Bir uzman bize kaç patlar, biliyor musunuz? Bir Amerikalı, diyelim bize yarım milyona mal oluyor. Beş tanesi eder iki buçuk milyon!»

«Eh, kaz gelecek yerden ördek esirgenmez.»

desine göre kum yüzdesi fazla olduğundan, bol bol fıstık yetiştirmeniz önemle tavsiye olunur.»

«Tamam, oldu bu iş. Posta parasından istifade için bu teklifi Amerika'ya aramızdan seçilecek bir heyetin götürmesi münasip midir?»

«Münasiptir efendim.»

«Çok münasip.»

On beş gün sonra beşlik heyet indi uçaktan. Bir sürü törenden sonra, tercümanlarla yola çıktılar. İncelemelere, daha önemli görüldüğünden, at fışkılarından başladılar. Heyet başkanı, pertavsızını çıkarmış, bir fışkı topağına tutmuştu:

«Van!.. Tu!.. Tri!..»

Tercüman sordu:

«Ne sayıyorsun mister?»

«Ne sayacağım, fışkıdaki arpaları sayıyorum. En sağlam metodumuz budur bizim. Bir fışkıda arpa sayısı çok olursa, o bölgede açlık yok demektir.»

«Ya hiç arpa yoksa?»

«O zaman buralarda nasıl yaşandığına şaşılır.»

«O halde şimdiki incelemelerinizden aldığınız sonuçlara göre... Doğuda açlık var mı, yok mu?»

«Duuur!.. Acele yok! Bir de manda terslerine bakalım.»

Üç gün süreyle manda tersi arandığı halde, ne mandaya ne de tersine raslanabildi. Mandalar çoktan kesilmiş, icabına bakılmıştı. Dördüncü günü, huduttan kaçak girmiş bir mandanın tersi bulundu.

Heyet başkanı hemen mezüresine sarıldı, çapını, yarı çapını ölçtü, bir çöple, kalınlığını da buldu. Rakamları birbirine vurdu. Üçe bölüp birini aldıktan sonra:

«Vandırful!» diye bağırdı. «Mandalarınız refah içinde. Bir amerikan mandası ancak sizinki kadar bolluk içinde yaşayabilir. Yani bu demektir ki, mandalarınıza bakarak Doğu'da bol bol bolluk var!»

İkinci uzman:

«Sanmıyorum!» dedi, «Mandalarınız yarı yarıya tok!..»

Üçüncü uzman:

«O halde durum normaldir.» dedi.

Yetkili kişi telaşlandı:

«Aman mister, nasıl olur? Bizim mandalarımız da, ineklerimiz de, sözüm şeyden dışarı, eşeklerimiz de tüm açıtır. Önümüzdeki tezeğin sahibi olan manda, bizden değil, iltica etmiştir. Yüzünden de belli bu, tersinden de belli!.. İşte!»

Baş uzman:

«Bu iş bitti!» dedi, «Bir de köylünüzü görelim!»

Köy kahvesine girdiler. Tercümanlar durumu anlattılar ama kimsenin kılı bile kıpırdamıyor, mel mel gelenlerin yüzlerine bakıyorlardı:

Heyet başkanı, oturanlardan birine ingilizce sordu:

«Ne yedin bu sabah?»

Tercüman türkçeye çevirdi:

«Ne yedin bu sabah diyor, Amerikalı.»

«Hı?»

«Ne yedin diye soruyor?»

«Tünne!.. Yuh!.. Yuh!..»

«Konuşsana be! Türkçe bilmez misin sen?»

«Ha. Men... Yuh!.. Yuh!.. Men... Nizanem...»

Oturan köylülerden biri kalktı, ingilizce olarak:

«Mister,» dedi, «Biz türkçe mürkçe bilmeyiz. Ne isterseniz bana sorun.»

Amerikalı şaşkınlıkla:

«İngilizceyi nereden öğrendiniz?»

«Boston'da yük işçiliği yaptım yıllarca... Memleket dedik, geldik işte...»

«Ne yedin bu sabah?»

«Enginar.»

«Yaaa!.. Başka?»

«Rosto... Ananas...»

«Bravo!» diye bağırdı Amerikalı. «Türkiye bolluk içinde yüzüyor.»
«Ne bolluğu mister!.. Bunlar konserve. Amerikadan gelirken getirmiştim.»

Başkan:

«Şimdiii...» dedi, «Yüzdük, yüzdük, kuyruğuna geldik. Bize bir teneke toprak lazım. Verimini ölçmek için Doğu toprağının...»

«Toprak kolay!..» dedi, tercümanlardan biri. «İş, tenekeyi bulmakta.»
Boston'dan gelme Doğulu:

«Bende var!» dedi, «Size boşalttığım konserve kutularından birini vereyim.»

Biraz sonra, elinde beş kiloluk konserve kutusuyla döndü. Kutu, en kıraç yerden alınma toprakla doldurulmuştu. Tercüman hünerini gösterdiğine emindi. Ama bizim yetkili kişimiz toprağı görünce telaşlandı. Tercümanı yanına çağırıp emir verdi:

«Ne yapıp yapıp, çaktırmadan toprağın yarısını dökün!»

«Peki efendim!»

«Biraz kum koyun!»

«Emredersiniz.»

«Biraz kil, bir parça da kireç... Unutmayın, memleket, millet vazifesidir bu! Toprak nekadardır verimsiz görünürse, yardım da okadar bol olur!»

Yetkilinin emirleri kaşla göz arasında yerine getirildi.

Beşlik heyet, bir konserve kutusu Doğu toprağıyla uğurlandıktan altı ay sonra, postadan koskoca bir paket çıktı. Doğu toprağının beklenen raporuydu bu. Tastamam sekizyüz sayfalık bir rapor. Şöyle bir özet vardı ilk sayfasında raporun:

«Mandalarınızın Amerikan mandasından aşağı kalmadığı görülmüştür. Beygirlerinizin, koyun ve ineklerinizin ne yediği, dolayısıyla nasıl yaşayabildikleri hakkında kesin bir bilgi edinilememiştir. Ayrıca evlerde hiçbir W.C. ye raslanmadığından insanların beslenme durumları incelenememiştir.

Toprağınıza gelince: Yapılan incelemeler sonucu toprağınızın yüzde yirmisi kireç, yüzde yirmibeşi kil, yüzde ellibeşi kumdur. Kil ve kireç yüzdesine göre kum yüzdesi fazla olduğundan, bol bol fıstık yetiştirmeniz önemle tavsiye olunur.»

1972 yılında geçen çok gülünçlü bir olay

Karısının uyumasını bekliyordu. O uyusa bir, gecelerdir yaptığı gibi, yavaşca sıkıyılıp yataktan kalkacaktı. Borç istemek için gideceği o zengin iş adamına neler söyleyeceğini, nasıl söyleyeceğini düşünecek, tasarlayacaktı. Son umuduydu bu.

Karısı, uyuduğunu sansın diye, kalıp gibi yatmaya çalıştıkça, terslik işte, bitürlü rahat edemiyor, o yana, bu yana dönüp duruyordu. Biliyordu; nerdeyse karısı, yine her zamanki gibi «Kıpırkıpır kıpırdamasana şekerim!» diyecekti. Zavallı kadıncağızı da gecelerdir uyutmuyordu.

— Ne dersin, gidip istesem mi?

Bu soruyu, günlerdir, gecelerdir, belki yüz kez sormuştu karısına.

Kadın, uykulu bir sesle,

— Hadi uyumaya çalış, dedi, yarın konuşuruz bunu!

Nasıl uyun! Bu gece de tiyatro salonu boş gibi bişeydi. İki sıra seyirciye oynamışlardı. O iki sıranın da bütün koltukları dolu değildi. Oyunun en gerilimli bir sırasında seyircilere bakıp gülümsemişti. Sahnede repliklere, insan gibi değil, robot gibi karşılıklar veriyordu. Birden kafasına bir şaşılasi düşünce takılmıştı. Salondaki seyircilerle sahnedeki oyuncular döğüşselerdi, oyuncular daha kalabalık olduklarından, seyircileri bir güzel pataklarlardı.

Bir daha sordu:

— Verir mi dersin?

Karısı,

— Sen istersin şekerim, dedi, verirse verir, vermezse, hiç olmazsa sen de bu düşünceyi kafandan atar, rahatlarsın.

— Orası öyle... Ben gider isterim. İsterim de... Ama nasıl isterim? Çok ayıp geliyor bana.

Karısı cevap vermedi. Çünkü, gece saat ikide tiyatrodan eve döndüklerindenberi üç kez bu konuda düşüncesini söylemişti. Kocasının, kendisini onaylasınlar diye sözde başkalarının düşüncelerini alır gibi yaptığını biliyordu. Güç kazanmak istiyordu. Yalnız karısına sormuyordu ki bunu, onbeş gündenberi bütün eşine dostuna danışıyordu.

Üç yıldanberi tiyatrosunun durumu gittikçe daha kötüye gidiyordu. Bıçak kemiği dayandı, dediklerinden de öte... Artık dayanası, direnci kalmamıştı.

O zengin işadamı, zor durumda kalan biriki özel tiyatroya daha yardım etmişti. Hem öyle zengindi ki, yaptığı o küçük yardımlarla bişeyi eksilmezdi... Üstelik, karşılıksız bir yardım da isteyecek değildi. Borç isteyecekti. Şimdiye dek borcunu ödemediği olmuş mu hiç! İstedigine sorsun... Yüzde yüz öderdi borcunu. Yeter ki o, tiyatrosunu bu zor durumdan kurtarsın.

— Ha? Ne dersin? Gidip anlatsam mı durumumu?

«Tabii... Elbette...» demelerini bekliyordu. Böyle diyenlere de, «Ayıp olmaz mı?» diye soruyordu.

Canım, ne var bunda ayıp olacak? Öyle söyleme... Bunca yılın ünlü bir oyuncusu... Usta bir oyuncu. Herkes tanır. Adını duymayan yok gibi... Şimdi, gidip de bir iş adamından yardım dileyecek! Duyan olursa! Kim ner-

den duyacak canım... Yok, yok, duyarlar. Duyarlarsa duysunlar be...

Bütün arkadaşlarına, tanıdıklarına telefon edip soruyordu. Onlara, kendisi söylemezse, sonradan başkalarından duyacaklar, onu kınayacaklardı. Daha iyisi, önceden kendisi söylerdi. Yapacağı bu iş ayıpsa, ona yapmasını söyleyenler de ayıba kaılmış olurlar, sonradan onu kınayamazlardı.

— Tanımadığın birinden gidip de para istemek... Zor geliyor yahu... Karısı tam dalmak üzereyken sıçradı.

— Hiç seni tanımaz olur mu?

Bu sözden böbürlendi. Tanırdı tanımasına elbet. Gazetelerde kendisi için bu kadar yazı çıkmıştı, resimleri yayınlanmıştı. Belki biriki kez de tiyatrosuna gelmiş, onu seyretmişti.

Bir gece tanışmışlardı da... O gece eline fırsat geçmişken, sanki ne diye ona daha yakın olmamıştı? Tiyatrodan evine dönüyordu o gece. Çok yorgundu. Üstelik, ertesi sabah yeni oyunun provası olduğundan, erken kalkmalıydı. Durakta araba bekliyordu. Bir araba, hızla üstüne geldi, acı bir firen sesiyle zor durdu önünde. Az kalsın duvarla arabanın arasında ezilecekti. Arabanın kapısı açılınca, kendisini bir kahkaha çağılayanının ortasında buldu. Arabanın kapısından, pencerelerinden, gecenin serin karanlığına köpük köpük kabaran kahkahalar taşıyordu. Üç kadınla iki erkek vardı arabada. Direksiyondaki profesörü tanıdı. Arabayı hızla üstüne sürüp sözde şaka yapan oydu. Sarhoş civıklığıyla onu kucaklayıp öpmüştü. Önce arabadaki erkekle tanıştırmıştı. Demek, kadınlar, önemsenmeyecek cinstendi. Profesör onu arkadaşına çok övücü sözlerle tanıtmıştı: Büyük değer... Usta oyuncu... Dünya çapında... Varlığıyla övündüğümüz sanatçı...

Tanıştırıldığı delikanlı, onbeş gündenberi kendisinden borç istemeyi düşünüp durduğu işadamıydı. «Hadi, gel!» diye kolundan çekip arabaya almışlardı. Sabaha dek eğleneceklerdi. Onlar iki erkek, üç kadın olduğuna göre, kadınlardan biri de kendisinin olacaktı. Kadınları inceliyordu. Üçü de sırçadan yapılmış bebeklere benziyordu. Düşseler, çarpsalar, hemen kırılacak gibiydiler. Arabanın açık penceresinden giren rüzgârla uçuşan saçları, kafalarına yapıştırılmış renkli kuş tüyleri gibiydi. Hep gülüyorlardı. Boyuna gülüyorlardı. Durmadan gülüyorlardı. Anahtarla bir yerlerinden kurulmuşlardı. Kurgu süreleri bitip de yayları boşalınca, artık gülmeyeceklerdi. Son devinileri ne ise, işte öylece kalakalacaklardı. Belki birinin eli havada, birinin bacağı ters dönmüş olarak... Belki birinin yüzünde kahkaha çizgileri donmuş olarak... Kahkahaları bitince, belki de ağlayacaklardı.

Hiç öyle arabaya binmemişti. Arabanın içi, bir küçük lüks salon gibiydi. Herhalde özel yaptırılmıştı bu araba. Bir küçük amerikan barında içkiler. Boyuna içiyorlar.

Günün birinde o işadamından yardım isteyeceğini o zaman düşünseydi, o gece onlarla birlikte sabahı ederdi. İşadamına yakın olmaya çalışırdı. Oysa o gece onlara hiç yüzvermemişti. O zamanlar işleri yolundaydı. Tiyatrosu dolup taşıyordu. Oyun yazarının telif hakkını tıklar tıklar ödüyordu. Hiçbir oyuncusuna borcu yoktu. Onun için de, şimdiki gibi, oyuncuların suratlarından düşen bin parça olmuyordu.

Başarısızlığından kendini suçlu bulmaya başlamıştı. Nerdeyse sanatından kuşkulananacaktı. Nerde o tıklım tıklım salonu dolduran seyircilerin alkışları... O zamanlar, kendini alkışlardan bir denizin dalgalarında çalkalanıyor sanır, başı dönerdi. Hele bir kez, saat tutmacasına on dakika alkışlanmıştı.

Alkışlaya alkışlaya seyircilerin yirmi kez perdeyi açtıkları çok olmuştu.

Peki, ya şimdi? Ne olmuştu da üç yıldanberi işler terse dönmüştü? Tükenmiş miydi? Seyircisi artık ondan bıkmış mıydı? Ama nasıl olur, daha kırk yaşında... Sanatının doruğunda, en verimli döneminde.

Tiyatroyu bırakmayı bile düşündüğü oluyordu. Otuzaltı yıl kulis tozu yuttuktan sonra başka ne iş yapabilirdi ki... İşte o zaman, saniyenin bilmem kaçta kaç kadralık bir zaman çakımı içinde ölümü, kendini öldürmeyi düşünür, sonra birden kafasından bu düşünceyi silkip atmak için birkaç kez başını sallardı.

Yok, yok, biraz borç para bulsa, işlerini yeniden yoluna koyabilirdi, hem de eskisinden daha iyi... Yeni bir atılımla işe girişirdi.

— Karıcığım, yarın sabah gideyim mi, ne dersin?

Karısı cevap vermedi. Soluyuşundan uyuduğu belliydi. Onu uyandırmadan kalkmak için bir süre kıpırtısız durdu. Sonra yavaş yavaş indi karyoladan. Öbür odaya geçti. Sevdiği bir oyundaki rolünü ezberler gibi, dört gecedir işadamına neler söyleyeceğini ezberliyor, nasıl söyleyeceğini prova ediyordu.

Ne olursa olsun, yarın gidecekti. Karısının dediği gibi, verirse verir; vermezse, hiç olmazsa bu düşünceyi kafasından atar, rahatlar, kurtulurdu. Neler söylemeliydi. Önce kısa konuşmalıydı. Bir işadamı, kısa konuşmayı severdi. Uzun laf dinlemeye vakti olmazdı. Birkaç cümle içinde anlatmalıydı isteğini. Sonra, yaranmaya çalışacak da değildi. Kısacası, işlerinin ters gittiğini, pekaz sermayeye ihtiyacı olduğunu, başka özel tiyatrolara yardım ettiğinin de bilindiğini söyleyecekti. Sanatsever, tiyatrosever bir kişi olarak, kendisine borç para verebilir miydi? En kısa zamanda borcunu ödeyeceğine güvenmeliydi.

Onbeş gündenberi bu sözleri bir düzene koymaya çalışıyor, dört gecedir de sabaha dek nasıl söyleyeceğini prova ediyordu. Söyleyeceği sözlerle son biçimini verdi. Aynanın karşısında provalar yaptı. Sözleri çok etkili oluyordu. Öyle etkiliydi ki, aynada kendisini seyrederken, aynadaki hayalinin derin etkisi altında kaldı. Parası olsa, hemen çıkarıp aynadaki adama hepsini verecekti.

Gülümseyerek, aynadaki oyuncuya,

— Bu iş tamam arkadaş! dedi.

«Yaşamımın oyunu bu... Bu kez sahnede değil, gerçeğin içinde oynuyorum. Dünya bir tiyatro işte... Yaşamımın oyunu, ki gerçek oyun yaşamın ta kendisidir.»

İşadamını yakından tanıyanların söylediğine göre, randevu almak gerekmezdi. Her sabah sekizbuçukta işinde olurdu. Tam sekizbuçukta gidip, sekreterine, görüşmek istediğini söylemeliydi. Ünlü bir oyuncu... Adını duyunca hemen çağırır, konuşurdu.

Gün ağarmıştı. Tıraş oldu. En yeni giysisini giyindi. Sahne için değil, gerçek yaşam için makyajını yaptı. Karısına bir kâğıt yazıp komidinin üstüne koydu:

«Sevgilim,

Bana kalsa gitmezdim ama, sen git diye üstelediğin için gidiyorum. Erken görüşülebilirmiş ancak. Onun için erkenden çıkıyorum evden.»

İstediği borç parayı alsa da, sonradan karısına, «Sen söylediğin için gittim» diyecekti. Yalnız karısına değil, arkadaşlarına da böyle söyleyecekti: «Siz söylemeseydiniz, ben ölsem gitmezdim. Ama siz üsteleyince...»

Böylece utançtan kurtulacaktı.

Saat altıbuçukta evden çıkmıştı. İki saat dolandı sokaklarda. Tam sekizbuçukta işyerindeydi. Danışmadaki kız onu tanımıştı. Adını söyleyerek, ne istediğini sormuştu. Tanırlar elbet... Bunca yılın oyuncusu. O işadamı, çıksın sokağa, bakalım onu kaç kişi tanır?..

Danışmadaki kız, işadamının daha gelmediğini söyledi. Nasıl olur, hani her sabah sekizbuçukta işinde olurdu? Evet, olurdu. Ama bir haftadır dış gezideydi. Bu sabah dönüyordu. Saat onda gelecekti.

«Saat onda buyrun efendim. Ben sizin adınızı en başa yazıyorum. Sekreterine bildiririm.»

Yürüdü. Parka girdi. Simitçiden simit aldı. Çoktanberi simit yemişti. Yanından geçenlerden kimisi onu tanıyor, dönüp dönüp bakıyordu. Adını fısıldıyorlardı. Selâm verenler bile vardı.

Hava güzeldi. Kuşlar ötüyordu. Neler söyleyeceğini bikez daha aklından geçiriyordu.

Saat onda işyerinin kapısında idi.

— Buyrun efendim, sizi bekliyorlar.

Bir kız önüne düşmüştü, yol gösteriyordu. Asansörle dördüncü kata çıktılar. Bir kapıyı açtı kız. Geniş bir salon. Salon, gözkaşıtırmacı güzellikte, çok zengin eşya ile döşenmişti. İşadamı masasında oturuyordu. Çok güzel bir kız da karşısındaki masadaydı. Kız, herhalde sekreteri olacaktı. Günlerdir, gecelerdir provalarının yaptığı oyun iki kişilikti; kendisiyle işadamı... Sekretere rol vermemişti, onu hiç düşünmemişti. Sanki ne diye başbaşa konuşmuyorlardı. Kızın yanında rahat konuşamayacaktı.

İşadamı yerinden kalktı, oyuncuya doğru geldi. Oyuncu, elini uzatıp,

— Aman efendim, rahatsız olmayınız, dedi.

«Ne kibar adam...» oyuncuyla adını da söyleyerek konuşuyordu.

Belki sekreterini odadan çıkarır diye,

— Efendim, sizinle özel birşey konuşmak istiyordum... dedi.

— Buyrun, sizi dinliyorum.

Eh, varsın sekreteri de olsun. Sanki sekreter orda değilmiş gibi konuşurdu o da...

Aynı rolü binden çok oynadığı olmuştu. Şimdi günlerdir, gecelerdir provasını yaptığı oyunu oynayacaktı. Ama hayır... Söyledikleri, provasını yaptığı beş cümlelik o kısa konuşma değildi. Önce adamın, tiyatroseverliğine övgüyle söze başlamıştı. Övgülerini bitürlü bitiremiyordu ki, asıl anlatacaklarını söylesin. Konuşurken biyandan da işadamını inceliyordu. Bir gece, sırçadan bebek gibi üç kadınla arabada gördüğü adamdı. Ama o zaman bu adam daha tombuldu. Demek, zayıflamıştı. Boyu da uzun görünüyordu bunun. Eh, zayıflayınca insanın boyu uzun görünür. Hem geceleyin arabada, onu şöyle böyle görmüştü. Pek dikkatli de bakmamıştı o zaman...

Övdü, övdü, övdü... «Bunlar tekste yoktu, tuluat yapıyorum yahu...» O övdükçe, karşısındaki adam ezilip büzülüyordu.

Sonunda kendi durumunu anlatmaya başladı. Tasarladığına göre iki cümleyle durumunu özetleyecekti. Oysa şimdi anlata anlata bitiremiyor. Yalvarıp yakarmayı hiç sevmediği halde, yoksa o duruma mı düşüyordu? Kendisi için anlattıkları çok acıklı olacaktı ki, işadamının gözleri buğulandı. Nerdeyse ağlayacaktı. Demek, rolünü başarılı oynuyordu. Ama kendinden memnun değildi. Tamam... Adam, parayı verecek. Verecek de acaba ne kadar?

İşadami yerinden doğruldu, birden oyuncunun sözünü keserek,

— Affedersiniz, dedi, ben size kendimi tanıtmadım.

— Aman efendim, sizi tanımayan mı var... Hem biz tanışıyoruz, hani bir gece arabada...

— Efendim, ben beyfendinin özel danışmanıyım. Kendilerinden randevu istemişsiniz. Benim sizinle konuşmamı emrettiler.

Oyuncu donup kaldı, kimi oyuncularda sahnede olduğu gibi trak geçirdi. Bu anda bir kıkırdama duydu. Sekreter kız mı gülüyordu ne?. Ama başını çevirip kıza bakmadı. Durgunluğu çok kısa sürdü. Bikez başlamıştı, hiç bozuntuya vermeden rolünü oynamalıydı. Karşısında sanki işadami varmış gibi, konuşmasını sürdürdü. Durumunu da anlattıktan sonra sıra yardım istemeye geldi. Biraz borç istiyordu. En kısa zamanda borcunu ödeyecekti.

Özel danışman,

— Beyfendiye arzedeceğim, dedi, inanınız, elimden geleni yapmaya çalışacağım. Bütün söylediklerinizi birbir...

Hiçbişey umurunda değildi oyuncunun artık; yalnız, bir ayak önce şurdan çıkıp kurtulmak istiyordu. Tıpkı kötü oynanan bir rolden sonra sahneden kaçıp kurtulmak ister gibi...

— Çok teşekkür ederim... diye yapmacıklı bir duygusallıkla danışmanın elini sıkıp dışarı çıktı.

Kuş olup uçsa, birden evine gitse de karısına olup biteni anlatsaydı. Evinin yolu o gün çok uzun geldi.

Karısı çay içiyordu. Onu görür görmez gülmeye başladı.

Karısı büyük merakla üstüste soruyordu:

— Ne oldu? Ne dedi? Görüşebildin mi? Söylesene canım... Anlat sana!

Usta oyuncu öyle gülüyor, öyle gülüyordu ki, gülmekten bişey anlata-mıyordu. Kahkahaları arasında kesik kesik anlatmaya çalıştı:

— Olacak şey değil şekerim... Ben o diye anlatıp duruyorum. Kaç gece de ezberlemiştim neler söyleyeceğimi... O diye ben danışmanına anlatmıyor muşum... Anlayınca da hiç bozuntuya vermeden...

Öyle güldü ki gözlerinden yaş geldi.

Karısı «En güzel oyununu oynuyor» diye düşündü. O da gülmeye başladı. Güle güle gözlerinden yaş boşandı. İkisi de gülerek, ağladıklarını birbirlerinden gizliyorlardı.

Oyuncu,

— Ama biliyor musun, iyi oldu... dedi.

Karısı,

— Neden? diye sordu.

— Senin dediğin gibi işte: hiç olmazsa kafamdan attım bu düşünceyi de rahatladım...

Kocası çok gülünçlü bişey söylemişcesine kadın gülmekten katılıyordu. Oyuncu, başını koltuğa dayadı, sarsıla sarsıla ağlıyordu.

i ş t e h ü s e y i n

Şöyle bir kaçamak tarafından göz atınca da anlaşılıyordu ki, adamın yaşı rahat rahat (60)ların üstündeydi. Esmer yüzünün kırışıklığı da zaten çizgi çizgi veriyordu hangi çağlarda olduğunu. Karısında da aynı çökkün hava vardı ama, biraz dikkat edilirse kocasından hiç olmazsa (10) yaş küçük olduğu anlaşılıyordu. Duruşlarında adım adım yanaştıkları bir uçurumun dehşetini taşıyorlardı sanki bu insanlar. Her halleriyle dayanılmaz bir ateşin içinde olduklarını belli ediyorlardı. Adam kâh önüne, kâh da sağına soluna bakıp kara kara düşünüyor, kadın da acılarını belli etmemek kaygısıyla kendisini zorlayarak, için için ağlıyordu.

Eski bir kanapede yan yana oturuyorlardı. Biraz evvel gelmişlerdi buraya ve kendi ayaklarıyla zalim bir havanın içine girmişlerdi. Karşılarında dışarının kirli ve namussuz aydınlığını odaya süzen iki büyücek pencere vardı. Biraz beride bir masa. Masanın başında bir adam oturmaktaydı. Yüzü sakın görünüyordu cepheden bu adamın, başını çevirince ama, profili yırtıcı kuşları andırıyordu.

İhtiyar karı kocanın gözleri bu adamdaydı. Niçin acaba? Bir şey mi istiyorlardı yoksa o masa başında oturan adamdan? Evet görünüş oydu. İhtiyar karı koca istiyor, masanın başındaki adam da seksen dereden su getirip kendisinden isteneni vermiyordu. Kimlerdi bu ihtiyar karı koca ve masanın başında kara taş gibi oturan adam kimdi?

İsteyenlerin sesi kırık ve yalvarmalı, «Olmaz!» deyeninki ise dik ve katıydı. Böylece konuşmuşlar. Sonra bir boşluk doğmuş nasılsa ve susmuşlardı. O, yumuşamak istemiyordu belli. Masasının üstündeki boş bir kâğıda gelişigüzel birşeyler çiziktiriyordu. Arada da karşısındakileri belli belirsiz süzüyor, tatsız bulduğu bu konuşmayı uygun bir noktada kesmek istiyordu. Tutuk tutuk anlatması ve yerli yersiz duraklaması, hele gözlerini devamlı onlardan kaçırmaması, hep peşin verilmiş bir kararın sonuçlarıydı. Kısa kesip, kendisinden yapamıyacağı bir şeyi isteyen bu ziyaretçilerden kurtulmak istiyordu. Olanca ustalığını gözlerinde toplayıp baktı ihtiyarlara:

«Beni anlamaya çalışın valde hanım?» dedi kadına bakarak. Sonra ihtiyar adama çevirdi gözlerini: «Ben müdürüm muhterem peder!» dedi «Biraz evvel de size bağlı olduğum kayıtları anlattım. Nazik, çok nazik bir meseledir bu. Ama siz ısrar ediyorsunuz. İlik çıktığınız noktadan bir adım bile gerilemek istemiyorsunuz.»

İhtiyar ezilip büzülüyor. Sesinde derin acılardan gelen bir yanıklık var. Diyor ki:

«Tabii müdür bey, ben sizin ne demek istediğinizi anlıyorum. Siz kendi bakımınızdan belkide haklısınız. Tabii burası mektep değil Siz de mektep müdürü değilsiniz. Cezaevi müdürüsünüz. Bunu da biliyorum. Bir takım kayıtlarla bağlı olduğunuza da inanırım. Ama bir insan olarak biraz da bizim durumumuzu düşünün. Bu zor bir şey belki? Biz sizin resmî mantığınıza değil, viydanınıza sığınıyoruz?»

Müdür sıkılarak sallıyor başını. Sağına soluna bakıyor bir destek arar gibi:

«Evet babasisiniz anlıyorum» diyor «Evet annesisiniz anlıyorum. Ama

benim resmî mantığımla vihdanım ayrı şeyler değildir ki? Kanunsuz davranmaktan, nizamname dışı davranmaktan çekinirim. Bir türlü anlamak istemiyorsunuz. Ağır bir suç teşkil eder sizin benden istediğiniz şey. İnanın ki ben bunu yapamam. Sizlere bu kadarını söylemek istememiştim. Ama yakamı bırakmak anlayışını göstermediniz. Daha açığını söylememi istiyorsanız şunu kesin olarak bilmenizde fayda vardır. Yani bu gün oğlunuz yaşıyorsa bu idama müteallik bazı formalitelerin yerine getirilmesi içindir. «Müdür biran duraklıyor ve soruyor: «Neden beni böyle konuşmaya mecbur ediyorsunuz? Üzülerek söylüyorum bunu benden duymamanız daha iyi olurdu. Siz muhterem peder aslında çocuğunuzu yaşamıyor farzedebilirsiniz. Maalesef durum bu.

Buz gibi dondurucu bir hava esiyor odada müdür sözünü bu noktaya getirince. İhtiyar anne baba biran sarsılıyor. Baba, sıyrılmak istiyor hemen bu zehirli havadan. Ve gene soruyor:

«Müdür bey yalvarıyoruz. Ne olur, bizi bir kaç dakika daha dinlemeyecek misiniz?»

Müdür ellerini kaldırıyor:

«Yok ben böyle birşey söylemedim. Tabii konuşacaksınız. Dertleşeceğiz. Kanlı kâbustan kurtulmanın başka bir yolu var mı?»

İhtiyar daha bir güçleniyor:

«Sizin de çocuklarınız vardır herhalde müdür bey? Ne demek istediğimi çok iyi anlayacaksınız?»

«Sizi dinliyorum konuşun.» Müdür yumuşamış görünüyordu.

İhtiyar içini çekti ve konuşmasını sürdürdü:

«Kanun çocuğumuzu idama çarptırırken müdür bey, beni de, annesini de, kardeşlerini de cehennem azablarında bıraktı. Akrabalarının da, sevdiklerinin de durumları bizlerden farklı değildir. Bunu söylemek isterdim size. Bu acılarımızı anlamanızı isterdim?»

Müdür biran geriler:

«Bu sözlerinizin inanın ki hiç bir yanlışı yok muhterem peder. Yalnız şu var ki kanunî değil. Size şunu üzülerek hatırlatmak isterim ki, kanun hissî bir takım mülâhazalarla yolundan geri kalmaz. Kuvvetini millet iradesinden alarak demirden adımlarla yürür kanun!»

İhtiyar sarsılıyor. Önüne bakıyor biran. Belli belirsiz tekrarlıyor: «Kuvvetini millet iradesinden alarak demirden adımlarla yürür kanun?» Sonra başını kaldırıp müdüre bakarak konuşuyor:

«Bizi buradan belki de eli boş göndereceksiniz müdür bey. beş on dakika bizi dinlediğiniz için size saygı duyacağız. Bir var ki bu işler pek de sizin buyurduğunuz gibi değil.»

Müdür meraklanır:

«Nasıl? Ne demek istediğinizi pek anlayamadım?»

«(65) yaşımıdayım ben müdür bey. Çok şeyler gördüm şu kısacık ömrümde. Öğrendiklerimin en küçük bir noktasını bile unutmadım. Biraz da okudum. Anlamadıklarımı sordum.»

«Maşallah maşallah, öğünülecek hasletler bunlar.»

İhtiyar içini çekti:

«Müdür bey ateş düştüğü yeri yakarmış ne kadar doğru. Başına gelmeyenler bilmez bizim içimizdeki ağrıyı. Benim kanuna karşı bir sözüm yok. Kanun demir adımlarla yürür, dediniz? Ama burada büyük bir yanlış var? Ben uzun ve azablı gecelerde düşünerek farkına vardım bunun. Utanarak söylüyorum, çocuğum ateşe düştüğü için düşünüp bir takım neti-

celere vardım. Evet burada sonradan tamir edilemeyecek bir yanlış var.»

«Ne gibi?»

«Gelin bu yanlışın üzerindeki örtüyü kaldıralım. Peygamberler bile hata yapmışlar müdür bey? İdam, idam, idam, bir insanı asarak öldürüyorsunuz? Bu çok korkunç birşey müdür bey. Kanun burada (Kısasa kısas) deyip bir yarayı kapatmak isterken, bin yara birden açıyor.»

Müdür sözünü keser. Sabırsız bir davranış içindedir şimdi:

«Yok baba yok! İşte bu olmadı! Kanun taammüden adam öldürenlere: (Hadi birdaha yapmayın) deyip, nasihatta bulunarak kahve mi ısmarlasın?»

İhtiyar bozulmaz:

«Yok müdür bey, siz beni yanlış anladınız. Ben böyle birşey demek istemedim. Cürüm yapan elbette cezasını çekecek. Ama ölerken değil. Yaşayarak. Siz hiç idamları çingenelere yaptırmaktaki inceliği düşündünüz mü müdür bey? Nedendir bu? Eğer idam iyi birşey olsaydı, adliye vekilleri kendi elleriyle asarlardı mücrimleri. Siz hiç çingeneden kahraman gördünüz mü? Cellâtların heykelleri yapılmaz!»

Müdür acıyla coşan ihtiyarı burada durdurdu:

«Baba!» dedi. «Senin için yangın. Söyledin dinledik. Ama şu da var ki, aslında böyle şeyleri konuşmak ne senin ne de benim hakkımız değildir. Neden? İşin aslını bilmeyiz çünkü. Her adımda bir hata ve suç işlememiz mümkündür. Bırakalım bu işleri ilim adamları konuşsunlar. Siz asıl söylemek istediğiniz şeyi söyleyin bana? Ben mevkiimi unuttur böyle şeyleri ulu orta konuşmaya kalkarsam, hiç kimse gözümün yaşına bakmaz, kıcıma tekme vurururler. Şimdi siz bir yerde sözünüzü bağlayın ve benden daha ne gibi birşey istediğinizi söyleyin. Çocuğunuzla görüşürmiyeceğimi söylemiştim?»

İhtiyar yaşından hiç de beklenmeyecek bir çeviklikle doğruldu yerinden. Müdürün masasına doğru yürüdü. Çektiği iç acısı çizgi çizgi belliydi yüzünde. Gözleride dolu doluydu üstelik. Sesi titreyerek yalvardı:

«Ayaklarınızın altını öpeyim müdür bey!» Dedi. «Gelin oğlumuzu gösterin bize!»

Susan ve ağlayarak konuşulanları dinleyen kadın da ilk defa harekete geldi:

«Gösterin ne olur müdür bey! Oğlumuzu gösterin bize!»

Müdür sarsılır gibi oldu bu çifte dilekler karşısında. Ana sustu baba sürdürdü ricasını:

«Evet onu bir görelim müdür bey. İki lâf edelim. Nasılsın oğlum? İyi misin? deyelim. Vereceği cevabı acı bir hatıra olarak saklarız içimizde. O da son sabahında biraz daha metin yürür belki?»

Müdürün karışık bir takım hesaplara düştüğü belli oluyordu O konuşurken ve ihtiyar devam ediyordu:

«Belki bir yağmur yağar felâketimizin üstüne müdür bey? Yücelerden umut kesilmez. Evet bir yağmur yağar belki ve mazlumların kanlı ayak izlerini siler götürür topraktan. Acılarımız biraz olsun azalır belki. Merhamet hissi insanları yüceltir müdür bey!»

Müdür kanapeyi gösterdi ihtiyara:

«Oturun rica ederim?» dedi. İhtiyar titreyerek döndü yerine. O sürdürdü konuşmasını: «Şimdi baba, beni iyi dinleyin. Çocuğunuzu göreceksiniz. Ama konuşamayacaksınız. Neden diye umarım soru sormayacaksınız bana. Bu bizim bir iç meselemizdir. Sakin olun ve davranışimdaki samimiyeti kavramaya çalışın!»

İhtiyarlar bakiştılar. Konuşmadılar ama. Başlarını önlerine eğdiler sonra. Sustular. Müdürün gösterdiği yolu kabul ettikleri anlaşılıyordu. Müdür zile bastı. Başgardiyani istedi. Biraz sonra başgardiyani geldi. Müdür masasının köşesine çağırdı onu. Kulağına usul usul birşeyler söyledi.» Bahçeyi boşalt hemen dedi. Onu da yanına iki arkadaşını katarak gezintiye çıkar. Gardiyanlar gözlerini dört açsınlar. On onbeş dakika sonra olsun bitsin bu iş. Neden icabetti diye sorarsa. O, müdür sana biraz hava aldirmayı düşünmüş, dersiniz.

Başgardiyani gitti. Odada bir sessizlik vardı şimdi. Müdür ne olacağını biliyordu ama, ihtiyarlar bilmiyorlardı. Başlarını önlerine eğmişler acı içinde düşünüyorlardı. Müdür saatına bakıyordu arada bir. Tuhaf değil mi saat duruyordu sanki, saniyeler yürümüyorlardı. Bu iş biran evvel bitmeliydi. İhtiyarlar onun durumunu nasıl yorumlamışlardı acaba? Müdür bunu soruyordu kendi kendine. Ne olursa olsun O anbean infazı beklenen höcredeki bir idamlığı babasıyla da olsa yüz yüze görüştürüp konuşturamazdı.

Kalktı pencerenin önüne dikildi. Bahçe boşalmış gardiyanlar tertibatlarını almışlardı. Biraz sonra da iki arkadaşının arasında idamlık göründü. Karşiki duvarın önünde ağır ağır voltaya geçtiler. Bu garip bir işti oldukça. Müdür bile heyecanlanmıştı geçtik idamlığın annesini babasını. İhtiyar bazı söylediklerinde haklıydı. Gerçekten çetin bir işti bu idam meselesi. Geriye döndü müdür. İhtiyarlar merak içinde onu bekliyorlardı. Eliyle işaret etti müdür onları pencerenin önüne çağırdı. Sesini belli bir ölçüde kısmıştı: «Gelin buraya! Biraz çabuk olun! Gelin!»

Doğruldular ihtiyar anne baba yerlerinden. Yalnız pek kolay olmadı müdürün gösterdiği yere ilerlemeleri. Şaşkındılar. Kesinlikle de ne olacağını pek bilmiyorlardı. Acemi acemi yürüdüler. Önlerinde uçurum varmış gibi biran duraladılar. Sonra ağır ağır pencerenin önüne yürüdüler. Müdür bahçeyi görebilecek kadar mesafeli durdurdu onları. Bahçeyi işaret etti. İdam mahkûmu arakaşlarının arasında geziniyordu. Önce ağırdan ağırdan başlamışlar, sonra voltalarını hızlandırmışlardı. Müdür bahçeyi gösteriyordu. İhtiyarlara. Heyecanını zarzor gizleyerek:

«İşte Hüseyin!.. İşte Hüseyin! İşte Hüseyin!..» diyordu

İhtiyarlar önce bahçeye, sonra da yüz yüze bakiştılar:

«Ben seçemedim? Ben seçemedim? Hangisi? Hangisi?» dedi kadın.

Müdür susmuş ve cevap verememişti kadına. Acılı ihtiyar aldı bu işi de üstüne:

«İyi bak hanım!» dedi, boğulan sesiyle «Şu karşiki duvarın dibinde dolaşan üç kişinin ortada yürüyen bizim oğlumuz işte. Bıyıklarını burmuş gene bak? Saçları altın gibi.»

Kadın şaşkınlık içinde perişan sildi gözyaşlarını ve arandı. Gözleri bir noktaya takıldı sonra. Hıçkırmaya başladı:

«Vah benim sarı Hüseyin'im!» diye inledi «Seni bu günlerde, böyle mi görecektim? Sabır aziz allahım! Zor zor bir iş bu?»

Kadın kocasının kollarına atıldı. Hüseyin olanlardan habersiz kurbanlık kınalı koyun gibi bahçede geziyordu. Kadın kocasının omuzuna yığılmış bir süre kaldı öyle. Bir daha mahpushane bahçesine bakmak istemedi. Bu tüyler ürpertici dram müdüriyet odasında başlamış ve müdüriyet odasında bitmişti. Müdür kollarına girip kapıya kadar geçirdi onları. Belli belirsiz bir sesle teşekkür ettiler müdüre. Memnun olduklarını söylemek için belli bir sebep görmüyorlardı belkide. Belkide hiçbir şey düşüneme-

yecek kadar perişandılar. Posta gardiyanı merdivenden inmelerine yardımcı oldu.

Cümle kapısından ayaklarını sürüye sürüye uzaklaşırlarken gardiyan peşlerinden baktı. Eski yapılar gibi birbirlerine omuz vermişler ağır ağır yürüyorlardı ihtiyarlar. Onlar geldiklerinden daha perişan ve yıkılmış dönüyorlardı evlerine, burası bir gerçektir. Ama boşuna bir savaş vermiş de sayılmazlardı. ihtiyarlar bütün gayretlerine rağmen çocuklarıyla yüz yüze görüşüp konuşamamışlardı, ne var ki idamlık Hüseyini yarım saat için bile olsa son bir defa bahçeye çıkarttırmışlar ve masmavi gök yüzüne bir daha bakmasını sağlamışlardı...

dolma tenceresi (*)

Siwi-Biwi cipten indirildi. Elleri arkasına bağlıydı. Gözleri de bağlı olduğu için, kendisini nereye getirdiklerini göremiyor, ancak esen yelle kimi saz hışırtılarından, yüksekçe bir tepenin düzlük yerine çıkarıldığını sezinleyebiliyordu.

Yol boyunca dipçikle ensesine vurulmuştu. General Kyan Çu'nun askerleri her zaman böyleydi; acımasız ve kırıncı. Halk içinden yetişip gelmişlerdi ve çoğu köylü idi. Halka ve köylüye daha da sert, kaba davranırlardı. Kimbilir, belki de kökenlerini yadsıyarak, küçümseyerek avunurlardı.

Siwi-Biwi'nin üzerine uğursuzluk bundan 9 yıl önce çökmüştü. Borneo adalarının ormanlık köylerindendi. Üç karısı ile sekiz yetişkin kızını toparlayıp Singapur'a göçmüştü. Singapur'da başka genç, güzel kızlar da bularak bir genelev açmış, dırıltısız gürültüsüz, paşa paşa yaşamıştı. Kızlarının davranışlarına hiç karışmamış, ama üç karısını sürekli olarak kendisine ayırmıştı.

Bu arada şehre pis dedikodular yayıldı. El üstünde tutulurken, nice yüzbaşı, onbaşı ve binbaşı sivil giyinerek kapısının eşliğini aşındırırken, şimdi başta askerler, herkes Siwi-Biwi'nin aleyhine döndü. Sözde, kızlarını çalıştırdığı genelev onun maskesiymiş, gerçekte uğraşısı başkaymış. Hadi adını söyleyelim, casuslukmuş. Siwi-Biwi Japon'lara çalışmış. Yerli komutanlarla erleri ağırladığı evine, sabaha karşı Japon'lar gelir giderlermiş. Bundan başka, onun çok önemli, çok gizli birtakım belgeler ele geçirdiği, içindekileri pirinç tanelerine yazarak düşmana kaçırdığı söylenmekteydi.

Gerçi adam Kamış Bostan sokağında bir antikacı dükkânı açmış, uzun yıllar burada yazıcı, sihirci, büyücü kişilerle çalışmıştı, ama iddialar gene de çok su kaldırırdı. Çünkü Siwi-Biwi pirinci yalnız sofrada görmüştü.

İç i mantarlı şapka giymiş, sarışın bir İngiliz bir gün öğleden önce onun dükkânına uğradı. Dört gemi yükü pirinç satın alacağını söyleyerek Siwi-Biwi'nin ağzını aradı. Siwi-Biwi büyük bir incelikle: «Bağışlayınız efendim, ben pirinç ticaretiyle uğraşmıyorum,» dedi. «Ya neyle uğraşıyorsunuz?» «Singapur'un göbeğinde bir genelev işletiyorum.» «Öyleyse bu dükkânı niçin açtınız?» «Herkes gibi benim de özel meraklarım var. Bütün gün genel-evde vakit öldüremem. Burada, gördüğünüz gibi, antika eşya alıp satıyorum.» «Peki, demek yanılmışım..» dedi İngiliz.

Siwi-Biwi'ye çivi gibi soğuk ve delici, katır boncuğu gibi maviş bakışlar yollayıp dükkândan ayrıldı.

Hemen o gece genelevde korkunç bir yangın çıktı. Kızlarının hepsi ve kadınlarının ikisi cayır cayır yandı. Siwi-Biwi'ye eşlerinin en yaşlısı kaldı. Evden bir tek eşya kurtarılamadı. Eşya bir şey değil, lâmbaları, çekmeceleri eline alan, o lâmba ve çekmeceyle birlikte yanıyor, bir anda çıra gibi tutuşuyordu. Şehrin itfaiyesi ise, her şey ancak kül olduktan sonra yetişiyordu.

Siwi-Biwi yaşlı ve çok geveze karısıyla antikacı dükkânında yatıp kalkmaya başladı. İşleri de son kerte kötü gidiyor, kimse ne antika getiriyor, ne antika alıyordu. Şehirde Çok-Çek'in hüküm sürdüğü dönemdi. Bu aman tanımaz generalin soyu sopu Haydarabad Nizamı ile Üçüncü Murad'a dayanıyordu ve Kyan Çu'dan generallik henüz çok uzaklarda olup, sonsuz bir kö-

peklikle Çok-Çek'in ellerine sıcak su dökülüyor, havlu tutuyordu.

O sıralarda Siwi-Biwi dükkânı çalçene karısına bırakarak bir süre ortaklıktan yokoldu. Dükkâna sürekli baskınlar yapan Kyan Çu buyruğundaki mangalar, bir sabah şafak sökerken kadını dağa kaldırdılar. Kocasının nerede olduğunu söylemesi için onu çok sıkıştırmışlar, ama ağzından bir tek söz kopartamamışlardı.

İşe yaramaz kadın, tanınmaz bir duruma getirildi. Kasap satırıyla parça parça doğrandı ve parçaları leş kargalarına atıldı. Bunu yiyen kargalardan biri kara kanatlarını çırpıp havalandı, Amerika'ya doğru yol aldı. Öbür kargalar aralarında meşveret kurdular, «Acaba Kirpi-kanat tek lomayla neden yetindi?» dediler. Ardına takıldılarsa da, hızına yetişemediler.

Kirpi-kanat uçmakta olsun, biz gelelim Siwi-Biwi'ye. Adam, karısının başına gelenleri duyunca deliye döndü. Kısa bir kamyandan üflediği zehirli iğneleriyle, Kyan Çu mangasının en gözde erlerinden dördünü öldürdü. Bunlar enselerinden iğneyi yiyince ayakta kazık kesiliyorlar, tabuta konuldukları zaman doğrulup kalkıyorlardı. Toprağa gömülmeleri mümkün olmadığından, Singapur'dan götürülüyor, Ganj nehrine baş aşağı bırakılıyorlardı.

Siwi-Biwi'nin erleri öldürdüğünü kimse görmemişti. Ama Kyan Çu bunu her nasılsa öğrenmiş, onun başına çorap öreceğine ilişkin yakınlarına en büyük yemini etmişti.

«Mendeburluğun başı Siwi-Biwi keratası, daha başkası olamaz..» demişti. «Hem de ben onun pirinç tanelerine ne herzeler yazdığını avcumun içi gibi bilmekteyim. Çok-Çek adamı bana neden teslim etmez anlamaktayım. İkisi de beklesinler, eğer öldürülmüş erlerimin öcünü onlardan almazsan bana da Kyan Çu demesinler!»

Herkes Çok-Çek'in bir komploya kurban gideceğini sanmakta iken, arası çok geçmemiş, bu ünlü General birçok generallerin imreneceği biçimde Japon'lara tutsak düşmüş, «Milletler ölür, generaller kalır!» deyip son sözlerini söyleyerek harakiri yapmıştı. Dolayısıyla, meydan Kyan Çu'ya kalmıştı.

Kyan Çu kurnazlar kurnazı olduğundan, hemen Siwi-Biwi'nin üstüne varmadı. Onu, suçüstü yakalatacak düzeni alarak, uzaktan uzağa kolladı. Adam sadece ayda bir gün pilâv yiyordu. Öbür günler önüne vuç dolusu altın dökseler çöpünü pirince batırmıyordu. Kyan Çu onca güler yüz göstermiş, kendisine dost görünmüş, ama şölen sofrasında herife bir tanecek pirinç yedirememişti.

Gene, kurnazların kurnazı olduğundan, düzenini ona göre kurdu. Siwi-Biwi'yi dükkânında, ayda bir kez pilâv yediği gün kısırdı. Bir şey belli etmeksizin, onun ayak yoluna gideceği zamanı kolladı. Kuburun ağzına daha önceden özel bir oturak koydurmuştu. Bu oturağa sonradan el koyacaklar, mikrobiyoloji ve meteoroloji lâboratuvarına götürecekler, orada onu inceleyeceklerdi. Kyan Çu, düşman ülkelere en gizli belgelerin bu kanalla kaçırıldığı kanısındaydı. Çünkü düşman, kendilerinin kirli çamaşırlarına ve kilerlere diktikleri nöbetçi onbaşlılarına varıncaya kadar her şeylerini kolayca öğrenmekteydi.

Yazıklar olsun ki, deney olumsuz sonuç verdi. O zaman Siwi-Biwi'yi temizlemekten başka çıkar yol kalmadı. Tabii daha önce gereğini düşüneceklerdi. Gereği düşünüldü; adam günlerce sopadan geçirildi.

«Siwi-Biwi ayda neden ancak bir gün pilâv yediğini bize söyler misin?»

«Söyleyeyim; genellikle iştahasız adamımdır.»

«Hadi ulan, sen babanı kandır!»

«Gerçekten de, midem almaz, canım istemez, öbür günler şeker kamışı emerim.»

Basıyorlardı sopayı. Adam sözünü değiştirmiyordu. İyi dayanıyordu. Tabanlarını yardılar, içine sirkeli biber koydular. Danalar gibi böğürdü Siwi-Biwi, ama sözünü değiştirmede.

İşte şimdi ciple tepedeydi. Son dakikalarını yaşıyordu. Avaklarının üstüne basamıyordu. Ona:

«Diz çök, dua et!» dedi Kyan Çu.

«Dua etmesini hiç bilmem..» diye karşılık verdi Siwi-Biwi.

«Peki ne bilirsin?»

«1925'te Borneo'da doğduğumu, Singapur'da genelev ve antikacı dükkânı açtığımı, evimin yandığını, kızlarımla karılarımın yandığını ve suçsuz olduğumu..»

«Buda'yı görüyor musun?»

«Hayır, görmüyorum.»

«Beni görüyor musun?»

«Gözlerim bağlı, seni de görmüyorum.»

«Bu zamana kadar kaç Japon'la dostluk ettin?»

«Japon'lardan dostum olmadı.»

«Senin genelevine gelmiyorlar mıydı?»

«Gelirlerdi. Yerler içerler, paralarını öderler giderlerdi, ama hiç dostum olmadı.»

Kyan Çu öfkelenildi. Askerlere:

«Kaldırın şunu yerden!» diye bağırdı. «Duvarın önüne dakin.»

«Duvar yok Generalim ve ayakta duramıyor.»

«Zarar yok, arkasına duvar getirin ve kurşuna dizin!»

Askerler General buyruğunu sektirmeden yerine getirdiler. Bir buçuk metreden sıkılan kurşunlarla, Siwi-Biwi'nin yüreğinde yumruk büyüklüğünde bir delik açıldı. Adam canını verdi, gizini vermedi. Kyan Çu bu kanıdaydı. Herif kendini yıllarca uğraştırmış, ama memleketi düşmana nasıl ve kaç kuruşa sattığını açıklamadan gebermişti.

General Kyan Çu, inadım inat, kuştaki iki kanat diyenlerdendir. Herhangi bir sorunu sonuna kadar götürmesini sevenlerdendi. Başka türlü rahat edemezdi. Parmağına Siwi-Biwi'yi, diline Çıplak Ali torunu Hirtoğlan'ı dolamıştı. Dolaması gerekmezdi, çünkü Kirpi-kanat'tan haberi alan Hirtoğlan, General Kyan Çu kendisini çağırmadan yola çıkmıştı.

Gelişle ilk işi, Singapur'un bütün pirinçlerine el koymak oldu. Her birine büyülteçle bakıyor, gelgelelim aradığını bulamıyordu. Gelmeden önce CIA ile yakın, sıkı ilişki kurmuş, pirinçlerden birinde karşı casusluk örgütlerinin bütün ajanlarının adlarının yazılı olduğunu öğrenmişti. Bu ajanlar arasında Ordinaryüs Profesörler, Müsteşarlar, hattâ Bakanlar bulunuyordu. CIA'ya tuzaklar kuruluyordu. Özetle, Hirtoğlan iyice bilenmişti.

Stokların toplamı beş çuvallık bir açık veriyordu. Hirtoğlan, «Ya Resulallah..» diyor ve bu beş çuvalın hangi gemiye yüklenip nereye gittiğini düşünüyordu. Amansız ve zamansız araştırmalar sonunda, adı geçen beş çuvalın külüstür bir şileple Süveyş Kanalı'na doğru yola çıktığını buldu. Şilep Iskenderiye'ye, Hayfa'ya ve Mersin'e uğrayacaktı. Pirinçleri yolda tayfalar yiyecekti.

Ünlü dedektif, doğrusu, biraz geç kalmıştı. Durumu ve zamanı hesaplayarak, şilep tersine giderken o Mersin'e gitti. Ne ki, beşinci çuvalı gene elinden kaçırmıştı. Şilebin Türk olan çarkçıbaşısı pirinci yolda yememiş,

yatar koltuklu lüks otobüslerden birine yüklemiş, İstanbul'a evine götürmüştü. Götürürken, «İşten artmaz, dıştan artar!» demişti. Evin emeklisi Seher Bacı da: «Oh ne âlâ Hindistan pirinci..» dediği pirinçten ağza yaraşır bir tencere dolma pişirmişti. Deli bozuğun biri rüzgâr gibi mutfağına dalıp da, tencereyi dinlenme ateşi denen hafif ateşten alıp da mutfağın ortasına boca edince, ne yapacağını, ne edeceğini şaşırdı. Yetmiş yıllık, yaşamında hiç böyle saygısız herif görmemişti. Ne saygısı? adam düpedüz deliydi. Yalnız, ak gömlek değil de, sarı gömlek giyimliydi. Dolmaları açıyor, kaşıkla karıştırıyordu. Herhalde içinde inci, mücevher arıyordu.

«Ayol evlâdım, huu bana bak, ben onu sarmadan önce güzelce ayıkladım..» dediyse de dinletemedi. Yaşlı halinde onca emekle sardığı, pişirdiği dolmaların taşlara döküldüğünü, «ziyan zebil» edildiğini görünce daha ötesine gelemedi, Yaratana sığınıp, herfin başına kızgın kevgiri indirdi. Kevgirin tepesine inişle hem canı yanan, hem toparlanan Hırt-oğlan, kendisine: «Pirinçlerin hepsi pişmiş mi?» diye sorunca, onuruna dokunup: «Ayol ben elli yıllık aşçıyım, dolma içinde çiğ pirinç bırakır mıyım?» dedi. «Gözün kör mü, bak her biri nasıl helmelendi.»

Ünlü dedektif de farkındaydı: Artık dolmalar işine yaramazdı. Yazılı her bir harf parmak boyu olsa gene okunamazdı. Uzun etmeden, gizli belgeleri okumayı şöyle bir kıyıya koydu; yağa bulanmış parmaklarını yalarken hatırına açlığı gelip, tam 48 dolmayı midesine göçürüp adamakıllı doydu. Yemekleri belki biraz ağırca, ama Doğu mutfacı daha bir başka oluyordu. Doymuş karnını sıvazlayıp, teşekkür amacıyla kadına sordu:

«Excuse me please, what is your name?»

Yılların Seher Bacı'sı: «My name is Seher Bacı..» deyip kendini tanıttı.

Evin bayanlarıyla baylarından, sonra onların okullara giden ve özel dersler alan çocuklarından İngilizce'ye karşı bir kulak dolgunluğu vardı. «I am going to the door..» ve «My name is.. Fatma.»

Yaman hafiye ise, bir söylentiye göre, olaki dedesi Çıplak Ali'den kalma yarım yamalak bir Türkçe ile dedi ki:

«Sizin yemek çok acı.»

«Madem bu kadar açmışsın, sevabıma bir tencere daha yaparım. Oğlum, sen bugün git yarın gel!» dedi Seher Bacı.

«Thank you.»

«Yanına ne istersin, kuzu kapama ister misin?»

«Yok ben istemez kuzu kapama,» dedi yaman hafiye. «İster yalnız patlıcan dolma ve thank you.»

Kadınla anlaştıktan, tokalaştıktan ve evin içini biraz dolaştıktan sonra oradan en yakın PTT merkezine koşup, adını yazdırıp, sıraya girip, üç dört gün bekleyip, şifresi ve bozuk Türkçesi ile General Kyan Çu'ya gerekli telgrafı çekip, sen dümeni yürüt stop onlar tehlikeli örgüt stop pirinçten olur pilâv zerde ve dolma ve çorba başkanı Seher Bacı yemekte çok acı stop beşinci çuval kardinal stop geldi Mersin İstanbul stop duvar çok şifreli bir levha var stop beni de piştiğin eza kabında kaynata kaynata buhara kalbet medet ey şairim Yunus'um medet stop kalbet ve medet ne demek deyip yanıtını beklemeye durdu. Makinası başında oturan General Kyan Çu'dan hemen karşılık geldi: Şifreli teliniz çözülemedi stop pirinçler Mersin'de mi tersinde mi anlaşılamadı stop. Giderek, dakika sektirmeden, aşağıdaki karşılıklar ve atışmalar gidip gelmeye başladı.

YANSIMA

«Ben der mangal tahtası sen anlar bayram haftası stop ben der herkes burada gider tersine ben gider Mersin'e ve ama şimdi geldi İstanbul'a.»

Karşılık:

«İstanbul'da olduğun anlaşıldı stop eksik olma.»

Karşılık:

«Zeytinyağlı dolma.»

General Kyan Çu'nun teli:

«Siwi-Biwi'nin gizli belgelerinin kaynadığı yer neresi?»

Hafiyeden yanıt:

«Dolma tenceresi.»

Sözler karışıyor, iki yan anlaşıyor, Singapur ve İstanbul postaneleri onlara çalışıyordu. Bir dolmadır, tenceredir gidiyordu .General Kyan Çu küplere biniyordu. Son telinde işi azıtmış, bütün düşmanlar gebersin, senin de Allah belânı versin demişti. Dayanamamış, bundan sonra serüvenin olacaksa adı nedir? diye sormuştu. Hırtoğlan sinirlerini yenmiş, aradaki telleri koparmadan önce şu karşılığı vermişti: Komşu Penceresi. Siwi-Biwi. Sevin birbirinizi Biwi-Siwi. Yiyin birbiriniz. Biz ne bok yersek yeriz, eşşoğlu eşşek sen bu işe karışma!

Hırtoğlan'ın teller kopardığı gün, sesiz bir gündü.

(*) «Hırtoğlan masalları»ndan.

k o r k u

Akşam karanlığında varmışım Gönen'e. Tek atlı bir paytona bindim. Kaplıcalara doğru yola çıktık. Ana caddeden geçerken, etrafıma bakıyorum. Ne kadar değişmiş kasaba? Kahveler, lokantalar, iyi aydınlatılmış caddeler. Yeni binaların çoğu, en azından üç katlı. Kırk yıl önceki ana cadde, bu geçtiğim yol ama, o zamandan hiç bir iz yok. Hiç tanımadığım bir kasabaya geldim sanki.

Arabacı kırbacını şaklatıyor. At'ın üzerine sinmiş olan gübre kokusu geliyor burnuma. Sokaklardaki kör lâmbaların yerini elektrikler almış. İşte sola dönecek payton.

Kırbaç şaklıyor, evet sola kıvrılıyoruz. Biraz sonra evler bitecek. Mezarlık yolundan geçeceğiz. Sonradan burasını park yapmışlar. Kırk yıl öncesinin çitlenbik ağaçları duruyor mu acaba?

Kırk yıl dedim de, belleğimin en kuytu köşesinde bir şeyler kımıldadı şimdi. Gönen o zaman karanlık gecelerin içinde idi. Bu geçtiğimiz ana caddenin dört köşesinde lüks lâmbaları yanar, mahalle aralarında sokakları gaz lâmbaları aydınlatmağa çalışırdı. Oysa, gazla yanan bu fenerler çevrelerini bile aydınlatmazdı. Uzaktan sarı ışıklarını görürdünüz yalnız. Kadınlar gece konukluğuna, ellerinde fenerlerle giderlerdi.

Biz çocuklar, mahalle aralarında böyle sarı bir fenerin altında oturur, birbirimize öyküler anlatır, bazan saklanbaç oynardık. Ya da muziplikler düşünürdük. Karanlık sokağa, bir evden bir eve çamaşır ipi gerer, kahveden evine dönen bazı kişileri düşürmeğe çalışırdık. Bir keresinde, hiç kimsenin aklına gelmiyecek biçimde bir evin kapı tokmağına ip bağlamış, onun karşısında evi olan arkadaşımızın penceresinden ipi çekerek, tokmağı vurdurmuş, kapıyı birkaç kez açtırmış, hiç kimse olmayınca, şaşkına çevirmiştik karşı komşumuzu. Mahalle bekçisine küçük şakalar yaptıktan geri kalmazdık. Ellerinde taşıdıkları sopaları, biz koşarak kaçarken, peşimizden atarlar, sopayı da yerden kapıp kaçan arkadaşlar olurdu. Bekçi, hele biraz yaşlı ise bize yetişemez, «Sopamı bırakın..» diye yalvarırdı.

Bir gece gene oturmuştuk bir kuyunun taş bileziği etrafında. Karanlık ve soğukça bir gece idi. Yağışlar başlamamıştı daha. Arasına rüzgâr, yapraksız ağaçlarda ıslık çalarak geçiyordu. Beş arkadaş, birbirimizin yüzünü iyi seçemededen konuşuyorduk. Sanki geceleri düzenlediğimiz bütün oyunlar bitmişti. Aramızda en muzibimiz gene Hüseyin idi. Bekçilere acı şakalar yapmayı pek severdi:

«Şurda kuru çalı-çırpı var. Sokağın en karanlık yerinde, bekçinin geçeceği yere koyalım. Ayağına takıldı mı, seyreyle sen feryadı..»

Ben yanaşmadım bu öneriye:

«Ne istiyorsunuz zavallı adamdan?. Geçen yıl düşürdük de ne geçti elimize?. Bileği burkuldu, aylarca sarılı kaldı. Hem söz verdik kendisine, bir daha yapmayız diye.»

Nihat karıştı söze:

«Haydi haydi Hüseyin, çalıştır sepet kafanı. Denenmemiş yeni bir oyun bul.»

«Bulurum, bulurum oğlum, merak etme. Şuradan kocaman bir taş bulacaksın. Çarıkçı Nuri'nin kapısının önüne koyacağız. Nasıl olsa gene bu

gece de sarhoş dönecek eve. Taşa tosladı mı, iki seksen uzanıp kendine gelir. Bundan iyi eğlence mi olur?»

«Yeni dediğin oyun bu mu?» dedi Çakır Hasan. Ve sürdürdü konuşmasını:

«Geçen yıl ip gerdik önüne. Ayağına dolaştı. Yarım saat küfretti bize. İyi mi oldu sanki?»

Söze hiç karışmayan Hilmi, beklenmeyen bir öneride bulundu:

«Bırakın bu eskimiş oyunları. Düşündüğünüz şakaları bize yapsalar iyi mi olur sanki.»

Durdu sonra, tekrar düşündü biraz, sürdürdü konuşmasını:

«Bu saatte, tek başına mezbarlığa kim gidip gelebilir?»

Hüseyin pervasız konuştu:

«Herkes gider, ne olacak?.. Bir marifet mi yani?»

Hilmi, onu sınamak ister gibi tekrar etti:

«Mirafet tabii. Hava karardıktan sonra kimse geçemiyor oradan. Söğütlerin altından dolanıp geliyor herkes. Kaynar(*)dan, Kaplıcalardan dönenlerden hava karardıktan sonra, iki mezarlık arasından geçen kimseyi gördün mü hiç?»

«Mezarlıktan korkacak ne var?.. Ben şimdi gidip gelirim..»

«Gidip gelirim demek kolay. Ama söğütlerin altından dolaşıp gelirsın, gittim dersin. Bir işaret bırak oraya da anlıyalım ertesi gün.»

«Ne gibi işaret istiyorsun?»

«Bir sopa veririz. Onu bir mezarın başına çakarsın. Yarın beraber gideriz, onu gösterirsin bize. Bunu yaparsan herkese benden birer külâh akide şekeri.»

«Tamam, bulun sopayı.» dedi, Hüseyin. Sesi biraz güvensizdi. Ya da bana öyle geldi.

Hemen orada Pomak Ahmet'in çitinden çektiler ucu sivri bir kazık.

Hüseyin aldı kazığı, yürümeğe başladı. Ağabeysinın verdiği uzun paradesüsü vardı üstünde. Manda pisliklerinin yapıştırılmış bulunduğu çit'in yanından geçti. Yapraksız söğütlerin altında karanlığa karıştı.

Söze karışmakta geç kalmıştım:

«Yahu seslenelim de geri dönsün. Bu saatte geçilmez oradan.»

Nihat hemen atıldı:

«Yok..» dedi, «Bakmayın siz ona. Hüseyin oradan geçmez. Kestirmeden Yanık mahallesinden geçer, evine gider.»

Beklemeye başladık. Yirmi dakika, yarım saat geçti. Görünürlerde kimse yok. Merak içimizde bir böcek gibi yürüyordu. Kimse, kimseye bakamıyordu. Yüreğime korkunun gölgesi düşmüştü. Hepimiz susuyorduk. İçimizde saati olan, yalnız Nihat'tı. Kol saatine baktı:

«Gideli tam otuzsekiz dakika oldu. Başına bir hâl gelmesin?..»

O da kuşkunun ağına düşmüştü. Bunu belli etmemek için, titrek bir sesle eski görüşünü tekrarladı:

«Herhalde evine dönmüştür. Yeni bir muziplik yapacak bize. Haydi biz de dağılalım. Ben üşümeğe başladım.»

Hepimiz sessizce dağıldık. Öbür arkadaşları bilmiyorum ama, ortalık aydınlanırken uyumuşum. Ertesi gün hiç haber çıkmadı. Daha doğrusu sabahleyin kimse göremedi onu. Fakat öğlende bir cenaze varmış, onu gömmeye giden ahali, mezarlığın bir köşesinde yerde yatan birini görmüşler. Yanına vardıklarında, bunun Hüseyin olduğunu anlamışlar. Kazığı karanlıkta, heyecandan paradesüsünün eteği ile toprağa çakmış. Kalkıp gideceği sı-

HİKAYE ÖZEL SAYISI

rada eteğinden çekildiğini sanmış. Ödö kopmuş serilmiş oraya.

Tek atlı araba, eski mezarlığın, yeni parkın orta yerinden uzaklaştı. Ama Hüseyin'in güleç yüzü hiç gitmedi gözlerimden. Kırk yıl geçmiş diyorum, fakat o kadar canlı ki, o gece kafamda.

Anlaşıldı, yıllardan sonra Gönen'deki ilk gecem uykusuz geçecek...

(*) Kaynar: Gönen'de kadınların çamaşır yıkadıkları sıcak su kaynağı.

s o n d e r s

Karatahtanın önünde yatıyordu; devrilmiş bir ağaç gibi, dalı yaprağı bir yanda... Belli ki fena düşmüştü. Solgun, ince yüzü duvara dönüktü. Gözleri açık kalmıştı, inatla biryerlere bakıyorlardı sanki... Ensesindeki saçların arasından hâlâ ince ince sızan kan, başının ardında göllenmişti. Ütüsüz, eski giysileri, gösterişsiz haliyle tarlasında çalışırken vurulmuş bir köylüyü andırıyordu...

Derslik boştu. Sıra altlarına, kapı önlerine yayılmış kitaplara, defterlere bakılırsa, çocuklar büyük bir telşla dışarıya koşmuş olmalıydı. Karatahtanın karşısına gelen camda yuvarlak, büyücek bir delik vardı. Demek oradan ateş etmişti biri...

Gençti. Biriki günlük traşı daha da zayıf gösteriyordu yüzünü. Dudakları aralıktı. Sakin bir görünümü vardı. Hanidiyse konuşacaktı, dilinin ucunda kıpraşıyordu diyecekleri... Kumral saçlarının dibinde göllenen kandan haberi yoktu... Kandan, ölümden çok ötelerdeydi. Tahtadaki yarım kalmış sözcükleri, anıyamadığı bir nedenle kesintiye uğrıyan dersini düşünüyordu belki... Kıvrık parmaklarının arasındaydı tebeşir... Yekinip doğrulabilse bir, neler neler anlatacaktı ama, kımıldanamıyordu ki... Tüm geceler, tüm karanlıklar gözlerinin önüne yığılmıştı. Neredeydi? Gittikçe omuzlarına çöken bu ağırlık ta nenin nesiydi? Bilmiyordu...

Başını kaldırmak, yukarıya bakmak istedi, başucundaki kan gölü titredi bir... Donuklaşan gözleri gökyüzünü arıyordu... Her gün odasında kendine kaldığı akşam saatlerinde dalıp gittiği uzaklıkları... Öğleden kalma yemeğini ısıtıp yemiş olurdu. Köye, ta aşağılara inmeyi göze alamaz, pence-
renin önüne çöküp gökyüzüne bakardı... Dinlendirici, arıtıcı bir sonsuzluktu... Biten günün kızartısı uzun süre Şapdağı'nın üzerinde kalırdı. Yıldızlar çıkardı sonra... Küçükken canlı olduklarına, yukarılarda uçtuklarına inandığı ateşböcekleri... Aralarından biri şaşırtıcı bir hızla toprağa akıverirdi bazan... «Zaar biri öldü» derdi anası... Ya samanyolu... O, kestirmeden doğup büyüdüğü yerlere çıkan aydınlık... Bir o duyardı sesizlikte anasıyla aralarında geçen konuşmaları:

«Gene gözlerin kızarmış, dalmışsın Ana... Saçların da iyice ağarmış bir derdin mi var?»

«Yok be oğul, tarladan yeni döndüm de iliştim şuracığa... İş yapacak derman mı var gayrı... Eee... daha mı ağarmasın saçlarım? Bitmedik otlar mı kaldı bu çileli kafada? Ağanın, kardaşlarının hallarını biliyorsun Tanrı çekiye yaratmış köylü kısmını...

«Sabret Ana, biraz daha sık dişini... Hem dünya hep böyle kalmaz.. Unuttun mu yaza gelin getiriyorum sana, yanımıza alırsın seni de...

«Yok, oğul, gurbetlere dayanamam ben, burda kalayım, burda iki kürek toprak atın üstüme... Gözlerin kızarmış diyorsun, kızarır elbet, bilir misin kaç yerde çarpar ana yüreği?.. Sen napiyorsun oralarda? Nasıl bişeycikler pişirmeğe, çamaşırını yıkamağa alışabildin mi? Aman oğlum canına iyi bak ha...

«Sen hiç meraklanma anacığım, meraklanma hiç...

Ne samanyolunu görebiliyor, ne de ötelerle konuşabiliyordu. Yamaçları, kayalığın ucunda kara bir yığın gibi duran köyü bir dokunuşta canlandı-

ran Ay da yoktu... Gittikçe yoğunlaşıyordu karanlık... Bursalı karakolu gibi bir yerdeydi sanki... Kimin şikayet ettiğini çıkaramıyordu ama, galiba öyle bir yerdeydi... Islak, soğuk birşeyler dokunuyordu ellerine... Sorgucular gelirdi nerdeyse... Bakalım nelerle karşılaşacaktı gene... Sıkı durmalı, okumadan imzalamamalıydı tutanakları...

«G ü n a y d ı n ...»

Kulaklarında bir ses çınlıyordu: Günaydınnn... Ona mı öyle geliyor-du yoksa biri mi sesleniyordu ıraklardan... Ne güzel bir sözcüktü, tüm yaşamı yankılanıyordu içinde... Tüm sabahların serinliği deyişondu yüzüne... «Günaydın» diyordu çocukları, karanlığı yırtıyorlardı bir uçtan In-ce, aydınlık çizgilerle dersliği belirmeğe başlamıştı yöresinde... Ovulmuş tahta, kireç ve yoğun bir yoksulluk kokusu doldu burnuna. Belli belirsiz yüzleriyle öğrencileri kımıldandı sıralarda... Gözünün içine bakıyor, konuşmasını bekliyorlardı...

Tahta başındaydı. Yaman bir tebeşir vardı elinde. Kolunu kımıldat-tıkça, samanyoluna benzer bir ışıltıyı uzatıyordu karanlıkta... Göveren top-rakların, kurtulmuş insanların sevinci sarmıştı içini. «Ana» yazıyor, «Baba» yazıyor, «Toprak» yazıyor, «ev» yazıyor, insanların gayrı çile çekmediği, yepyeni bir dünya yaratıyordu coşkuyla... Ha o, ha sıcak somunları dizine dayamış, koparıp koparıp çocuklarına uzatan baba... Burnunda o koku, yüreğinde o genişlik, güvenle, ağır ağır konuşuyordu:

«Bilmek, soluk almanın tadını duymaktır..»

«Bilmek, tüm korkuları yenmektir...»

«Bilmek, hesap sormağa hazırlanmaktır...

«Bilmek...

Sözünü tamamlayamadan ensesinde korkunç bir yanma duymuş, ba-cakları bükülmüştü... Ince solgun yüzü duvara dönüktü. Başucunda büyü-yen kan gölünden habersizdi.. Açık kalmış gözleri inatla biryerlere baki-yordu, duvarların, dağların ötesini, sonsuzluğun dibini görüyordu belkide...

fareli köyün kavalcısı

Günlerden birgün, Fareli Köyün Kavalcısı, kavalını şöyle bir üfleyip çocukları çevresine toplamış:

— Hazırlanın çocuklar gidiyoruz, demiş.

Çocuklar sevinçle nereye gideceklerini sormuşlar. Çünkü Fareli Köyün Kavalcısı, arada bir kavalını çalar, onları toplayıp rüyalar, oyuncaklar, hayaller ülkesine götürürmüş. Bazan şarkılar söyleye söyleye yıldızlara kadar uzanırlarmış. Onun peşine takılıp buralara geldikleri için bütün çocuklar memnunmuşlar. Hele son geldikleri yere bir türlü doyamıyorlarmış. Hergün bayrammış. Şenlikliymiş gece gündüz. Fenerlerle süslüymüş her taraf, zaten bir tek aysız, yıldızsız gece yokmuş. Bulundukları yerde ağlayan birtek çocuğa raslamak mümkün değilmiş. Her tarafta türlü çeşitli sazlar çalınıyormuş. Şekerlemeler, çikolatalar, elma şekerleri, macunlar bedavaymış, isteyen şekerçi dükkânlarına girip, istediği kadar şeker alıyor, yiyormuş, top oynuyor, mızıkça çalıyor, şarkı söylüyormuş. Bütün yemişçi dükkânları, manavlar gece gündüz açıkmiş, ne alırsan bedavaymış ve üstelik muhallebiciler çocukların arkalarından koşuyorlarmış alıp yemeleri için. Sokaklardaki ağaçlar bile çeşit çeşit meyvalarla doluymuş. Birini koparsan bin tanesi oluşuyormuş, dallarda daha tatlı, daha güzel. Her taraf çiçek doluymuş allı güllü, mis kokulu. Kuşlar neşeli neşeli şakıyormuş dalların, yaprakların arasında. Çocuklar hiçbirgün evlerini hatırlamamışlar, hatırlayanlar da az sonra bir oyunda, bir gülücükte, bir kahkahada unutulurlarmış. Orada kavga, hırsızlık, orada dedikodu, iftira, kıskançlık bile yokmuş. Hatta hiç kimse ölmüyormuş. Dedik ya hergün bayrammış. İsteyen çocuk, istediği kadar balonu havaya bırakır, onların sarı, kırmızı, yeşil ya da başka renkte olanları göklerin maviliklerinde süzülüp gittiğini görünce sevinir ve binlerce çocuğun bıraktığı milyonlarca balon doldurmuş gökyüzünü. Balonlar bazan göğün maviliğini bile örttüğü olurmuş. Hafif bir rüzgâr alır götürürmüş binlerce balonu ve çocuklar neşe çığlıkları arasında yeni balonlar salarlarmış gökyüzüne ve yeni yeni oyunlar keşfetmeye çalışırlarmış. İsteyen, sabahtan akşama kadar bisiklete binermiş, isteyen arabaya, otobüse, canlarının istediği yere kadar giderlermiş. Orada yaz, kış, ilkbahar, sonbahar diye mevsim ayrımlarında çocuklar sevinirlermiş. Kışın üşümek yokmuş, yazın da terlemek. Çeşmelerden: süt, tereyağ, bal, reçel ve soğuk limonata, ayran, gazoz akarmış. Yazın hep birlikte kırlara giderlermiş, oyunlar oynar ve istedikleri kadar dondurma yerlermiş. O zamana kadar hiçbir çocuğun hastalandığı görülmemiş. Kar yağdığında, sokaklarda istedikleri kadar kızak kayar, kardan adamlar yaparlarmış ya da sıcacık odalarda kendikendine giden trenler, arabalar, otomobiller, bisikletlerle oynarlar, hep bir ağızdan şarkılar söylerlermiş. Bir giydiklerini bir daha giymezlermiş. Kavalcıyı çok severmiş bütün çocuklar. Her tarafa resimlerini asmışlar, heykellerini yapmışlar. Onun için. Fareli Köyün Kavalcısı: «Hazırlanın çocuklar gidiyoruz.» dediği zaman şaşırma-
mışlar. O güne kadar hep en güzel ülkelere götürmüş.

— Evlerinize gidiyoruz, demiş kavalcı.

O kadar zaman geçmiş ki evlerinden ayrılalı, adeta Pareli Köyü unutulmuşlar.

- Evlerimiz nerede? diye sormuş bir çocuk.
- Ben sizi oraya kadar götüreceğim.
- Evlerimiz de burası kadar güzel mi?
- O sizin kaderinize bağlı, demiş kavalcı, düşünceli düşünceli.
- Kader ne? diye sormuş içlerinden biri çocukların.
- Alın yazısı, demiş kavalcı, susmuş.
- Biz gitmek istemiyoruz buradan diye bağırılmışlar çocuklar, hep bir ağızdan.

Kavalcının kaşları çatılmış:

- Olmaz. Artık burada kalamazsınız. Sizi gerçek dünyaya götüreceğim, demiş.
- Gerçek dünya güzel mi? diye sormuş çocuklar.
- Fareli Köyün Kavalcısı cevap vermeden gülümsemiş.
- Burası kadar güzel mi gerçek dünya? diye üstelemiş bir başka çocuk.

Kavalcı acır gibi gülmüş:

- Bundan böyle buralarını rüyalarınızda görürsünüz, demiş.
- Oraya gidince gene buradaki gibi biribirimizden ayrılmayalım, diye bağırılmış çocuklardan biri.
- Ayrılmayalım.
- El ele olalım, diye binlerce çocuk hep birden and içmişler.

... Ve Fareli Köyün Kavalcısı kavalını çalmaya, çocukları, kendi evlerinden koparıp sihirli ülkelere getiren, sürükleyen ses kulaklarında çınlamaya başlamış ve çocuklar ne yaptıklarının farkında olmadan el ele, kol kola, güle oynaya, gerçeklere doğru, Fareli Köyün Kavalcının peşine takılmışlar. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, bir arpa boyu yol gitmişler, ve bir de bakmışlarki kendi ülkelerine gelmişler. Daracık sokaklarından, yoksul yada varlıklı evlerinden Fareli Köyü tanımışlar. Tıpkı bıraktıkları gibiymiş. Ve Kavalcı birden, kavalının o tatlı sesini kesip, çocukları ortalık yerde bırakıvermiş. Geri dönmek istemişler, dönememişler, ne olduklarını anlamaya kalmadan kolları, elleri kendiliğinden biribirinden çözülmüş, şarkılar, türküler, oyunlar durmuş, hıçkırık sesleri duyulmuş ilk defa. Çocuklar kavalcının yerinde olmadığını görmüşler, onu çok aradıkları halde bir türlü bulamamışlar. Soğuk, acı gerçeklerle karşı karşıya kalmış, geldikleri sihirli ülkedeki yeri bir anda aramışlar. Kimi, açlık, yokluk olmayan, oyuncakların, bisikletlerin, çikolataların, yemişlerin dolu olduğu evlere giderlerken, kimi de kendisini çok yoksul kondularda, tek gözlü odalarda bulmuşlar birdenbire, bir de onları karşılayan ana babanın, kardeşlerin, arkadaşların sımsıcak sevgileri olmasaymış... Bir kısmı ise çok talihsizmiş, kendilerini büsbütün sahipsiz, sokak artalarında bulmuşlar, sersefil. Ağlamışlar, dinleyen olmamış. Ne yapacaklarını şaşırmışlar. Paçavralar içinde kışın soğuşunu iliklerinde, yazın sıcakını her yanlarında hissetmişler. Ayakları yalınmış. Bir kısmı sopalardan atlar, kâğıtlardan, paçavralardan toplar yapmışlar ama avunamamışlar, başka çocuklarda lastik toplar, bisikletler görünce... Açlığı, yalancılığı, hırsızlığı öğrenmiş bazıları ister istemez. Bir kısmı dedikoduyu, dalaveracılığı iş edinmiş. Adam kandırmayı... Bazılarının başlarına taşlar konmuş, eski, o sihirli ülkedeki arkadaşlıkları, dostlukları unutuvermişler. Sırf despot kesilmişler. Bazıları saygı duyuran işler yapmış, bazılarını zararlı kişi bulup hapsedmişler. Ama gene de iki üç çocuk bir araya raslantı olarak bile gelse o sihirli ülkeden bahsetmeye başlıyorlarmış. Bazıları onların anlattıklarına

gülerlerken, ciddiye almazken, bir kısmı da sözlerine çok önem veriyor, başlarını sallayarak onaylıyorlarmış. Bazan da o sihirli ülkeden kavalcından, kavalından söz açmak yasaklanıyormuş. Güzeliğini, iyiliğini, adaletini anlatanlar tutuklanıyorlarmış. Bazan biri çıkıyormuş ortaya ve tıpkı Fareli Köyün Kavalcısı gibi çalmaya başlıyormuş kavalını. Gerçek kavalcıyı, onun sihirli kavalının sesini bilenler, bu yalancı sesi hemen ayırediyorlar ve sahte kavalcının etrafında toplananlara, ona uymamalarını, ardından gitmemelerini söylüyorlarmış ama dinleyen kim! Bir yığın insan takılıyor-muş sahte kavalcının peşine ve adam etrafındakilere bir anlık tatlı rüyalar gördüre, gördüre ardında sürüyor, ve gerçeklerin dışında, sihirli ülkeye ulaştırmadan, tekrar, eskisinden daha kötü durumda, orta yerde bırakıp sıvışiveriyormuş. Bazan da soyu soppu bilinmeyen kavalcılar, bilinmeyen ülkelere sürüklüyorlarmış çocukları, çocuklar da kavalcı da yitiyormuş. Herkes çok üzülüyorlarmış ama bir türlü bir araya gelip bu kötü durumu ortadan kaldırmaya, sahte kavalcılarının peşine takılmamaya çare bulamıyorlarmış. Çare bulmaya kalkanları da sahte kavalcının adamları susturuyorlarmış çeşitli şekillerde, yalanla, iftirayla, tutsaklamakla. O sihirli ülkeyi gören ya da gördüğünü sanan çocuklar, zaman zaman o güzelim ülkeyi hatırlarlarmış, başka çocuklara anlatırlarmış, bazan öyle güzel dünyalar kurmak isterlermiş ama düşüncelerini bir türlü gerçekleştirmek mümkün olmamış. Belki de o sihirli ülkeden sözederken herkesin çocuklaşması, her türlü kötülükten sıyrılmasıymış buna sebep. Kötü niyetliler de bu iyi niyeti bozmuş. Fareli Köyün gerçek kavalcısını beklemişler belki de döner diye. O hiç gelmemiş. Ortalıkta görünmemiş. Sadece bazan şurada, bazan burada olduğu, bir kısım çocuğu gene ardına takıp o sihirli ülkeye götürdüğü söyleniyormuş ama kimse işin aslını öğrenememiş bir türlü. O günden bu yana Fareli Köydekiler, güzel sözlere, güzel seslere kulak kabartır olmuşlar. Ömürlerinin sonuna kadar Fareli Köyün Kavalcısını beklemişler. Hemen hemen herkes, onun birgün geri geleceğinden ve bütün çocukları o güzel ülkeye götüreceğinden ümidini kesmemiş. O gün bu gündür bekleyip dururlarmış.

encümen kaleminde

Yorganı sessizce aralayıp ne zaman yanına uzandı Ahmet?. Incir, üzüm kokusu sinmiş saçları kulaklarına değdikçe içi bir hoş oluyor, inbatın ilk çıktığı dakikalardaki körfez gibi bir yükselişten bir düşüşe doğru kayıp gidiyordu. Usul usul erkeğinin elini aradı. Boşlukta bir süre umarsız bir iki dönüşten sonra yatağa düştü kaldı eli. Gözleri kapalıydı ama uyanmıştı.

Az önce kanının bütün zerrelerinde duyduğu çalkantı göğsünün üzerinde düğümlenmiş, sanki nefes almasını bile güçleştirmişti. Hızla döndü. Dizlerini yatağa bastırmaya çalıştı. Gerilmiş göğüsleri kendi dışında birşeylere değdikçe yarıda kesilen bir oyunun tadından elinde ne kalmışsa onlara tutunduğunu sanıyordu. Bir süre öylece yattı kaldı. Bile bile kafasındaki boşluğa itmeye çalıştı kendini. Sonu hangi karanlığa, hangi dağbaşına, hangi pusuya giderse gitsin, aldırmadan o boşlukta kendini yeniden yokoluşun kanatlarına bırakmaya çabaladı. Sonsuza doğru, belirleyemediği aşamadığı herşeyleri arkasında bırakma istemiyle kafasıyla sanki bilincini bastıra bastıra uykunun dinginliğine kaysın istedi. Başaramıyor, güçsüz kalışını algıladıkça gitgide az önce sezinlediği boşluğu yitirmenin sıkıntısını duyuyordu.

Fırlayıp pencereyi açtı. Rüzgarı koklaya koklaya içine çekti. Bir yandan da avuçlarındaki sıcaklığı dağıtmaya çalışıyordu. Karşı sedirde bir kıpırdanma oldu, yaşlı hırıltılar duraladı.

- Sen misin kız?
- Benim dedi, ürkek.
- Kapasana pencereyi.

Sesini çıkarmadı. Zaten kapamıştı. «Rüzgarı bile dirhemle buluyoruz» dedi içinden. Uzağa döndü. En uzaklara. Güzelyalı'nın dizi dizi ışıkları, karanlığın içinde bir umut bahçesi gibi uzanıyordu. Elleriyle dokunmak istedi bu ışıklara. Kendi payına düşen birşeyleri artık avuçlarına bıraksınlar istedi. «Kismetin kapalıymış kızım..» Dudaklarının kıpırdandığını farkedince «bayağı kendi kendimle konuşuyorum» diye düşündü. İçinde bir korku yıldızı kaydı.

Ağlasa açılır mıydı biraz. Canı hiç ağlamak istemiyordu. Ahmet'i istiyordu canı. Incir, üzüm kokan saçlarının havasını hücrelerine sindire sindire kollarının arasında ezilmelerin en tatlısı içinde bir baygın, bir diri; bir sarhoş, bir uyanık; yenilmeyle yenme, acı ile tad arasında gidip gelmelerin adamını istiyordu.

Kafasındakini somutlamaya çalışınca Güzelyalı'nın dizi dizi ışıkları, miğferlerinin altında «Rap... Rap...» yürüyen bir bölük asker gibi gözlerinin önünden geçmeye başladılar. Davranıp aralarından Ahmet'i seçmek isterken bir lokomotifin düdüğüyle irkildi. Gerçeğin ortasına düştü. Bayraklı istasyonundan sarsıla sarsıla yük vagonlarının geçtiğini gördü sonra «Saat daha ikiymiş kız...»

Kendisinin bile duyamayacağı bir yavaşlıkla komitinin üzerindeki yün işini aldı. Yeniden pencere kenarındaki sedire döndü.

Sabahleyin yaşlı kadın kalkmış yatağını toplamadan mutfağa geçmişti. Pencereyi açınca Salhane yönünden esen rüzgârla mutfağa yoğun bir et kan kokusu doluyordu. Her sabah böyle içi kalkıyor, sonra canı şekerli çay istiyordu.

Küçük teneke maltıza kömürü yerleştirmişken yakmaktan vazgeçti. Sinirli adımlarla odaya daldı. Sertçe pencereyi açtı... Söylendi: «Gelin değil, paşa torunu..» Menemen'den gelen tren zangır zangır sesler çıkara çıkara geçince gözleri parıldadı. «Uyansın... Uyansın...» dedi içinden. Yatağa baktı. Kuşku duygusuz. Hep beklediği birşeylerle karşılaşacakmış gibi hazırlıklı. Bir kıpırdanış göremeyince kendi yorganını yatağını topladı. Savruk savruk yüklüğün kapısını açtı. Yine bir devinim göremeyince kızgınlığı dudaklarına yapıştı. «Ne uykusu bu böyle..» Seslendi:

— Nadide...

Bir daha seslendi. Yorganı kaldırdı.

— Anaaa. Kalksana kız. Belediyeye gidecektin ya...»

— Aron, Aron.. Rosa Rosa.. Sen dur bari yavrum.»

Belediyenin arka kapısı önünde biriken kalabalığın en ucundaki kadın, birinci kat pencerelerin yanında küçüğünü elinden tutuyor, ötekini seve azarlara, sözcüklerle yönetmeye çalışıyordu. Aralıksız bir devinim halindeydi. Yanındaki kadına sokuldu.

— Ne dersin Madam Ester, bugün çıkar mı bizimkiler?

Öteki kadın gözleriyle yukarı gösterdi. Gökyüzünü mü, Belediye binasının üst katını mı gösteriyor belli değildi.

— Hı çıkar mı bugün?

Öteki kadın,

— Çıkana çıkıyor, dedi isteksiz.

Arkalarındaki kalabalık dalgalanınca pencerelere yapışacak kadar yaklaşmak zorunda kaldılar. Hazır olan evrak sahiplerinin adları okunuyordu.

Kalabalığın korkusundan Rosa'nın gözleri büyüğüvermişti. Kardeşini bacaklarının arasında tutmaya çabalayarak sırtını anasının karnına dayadı. Yanıbaşlarında sabahdanberi parmaklıkları sayar gibi kıpırdamadan gözünü pencerelerden ayırmayan yaşlı adam geri dönüp, sırtına yüklenenlere bir iki hışımla baktıktan sonra, bütün Belediye çavuşlarının başıymış gibi, bağırmaya başladı.

— Rahat durun bre. Utanın G... ten bacaklılar.

Aron ürkmüş, ablasının kollarında habersiz yakalanmış bir yalaz gibi çırpınmaya başlamıştı.

— Ma-ma... Ma-ma...

Kalabalık sıkıştırıyor, ön sıradakiler dirsekleriyle kendilerini itenleri durdurmaya çalışıyorlardı.

Yeniden döndü yaşlı adam. Sövmeye başladı. Bu kez hemen arkasındakiler, kendilerini itenleri, onlar da ötekileri birkaç adım geri çekilmeye zorladı.

Kadın koynundan Rosa'nın yumruğu büyüklüğünde bir ekmek parçası çıkarıp ağlayan çocuğun eline tutuşturdu. Rosa, kardeşinin avucundan gözlerini alamıyordu.

Hasan yukardaydı ama görüyordu. Kardeşinin avucundaki ekmek parçasını kimselere belli etmeden kapıvermemek için dişlerini sıkırsa Rosa, o daktilosunun başındayken sanki kapıyı aralıyor, «Daha çabuk yaz... Daha çabuk yaz...» diye yalvarıyordu. Anası tahta gibi göğsünü gösteriyordu uzaktan.

Yaşlı adamı, Madam Ester'i, Nadide'yi, ötekileri de görüyordu Hasan. İkiçeşmelik'ten, Basmahane'den, Eşrefpaşa'dan Bayraklı'dan sabah karanlıklarında yollara düşen kalabalık yaşamına karışmış, duygularına ,kendi ör-

sünde kıvılcımlar saça saça, yeni biçimler vermişti.

Kimi sabahları Pasaport iskelesinden Belediyeye varıncaya kadar birkaç kişi yolunu keserdi bu kalabalığın içinden. Adlarının, soyadlarının yazılı olduğu kâğıtları eline tutuşturmak isterlerdi. Kâğıtların arasına beş liralara, on liralara sıkıştırdıklarını belli etmeye çalışırlardı. Şaşırır korkardı Hasan. Acıdan eli ayağı buz kesilirdi.

— Al yavrum derdi yaşlı analar. Sevindir şu çocukları..

İkinci kez askere alınmış 331 lilerin, 32 lilerin, 33 lülerin çocukları Belediye Encümeninden çıkacak kararlarla birikmiş maaşlarını beklerlerdi. I. Dünya savaşında, mütareke yıllarında, işgalde çocuk olan babaların çocukları gözlerinin içinde kişiliğini yakalamak istiyor gibi umutlar dolusu bakarlardı.

Bir sabah barın önünden geçerken sarı saçlı bir kadın dikildi karşısına. Çantasında bir tabanca saklıyormuş gibi coşkuluydu. Hızlı soluyarak konuşuyordu.

— Hasan bey sizsiniz değil mi?

— Benim dedi Hasan, şaşırmış, toy.

— N'olur çıkarın benim maaşımı.

Derin derin bir serüvene hazırlanmış gibi bakıyordu.

— Nasıl olur, dedi Hasan korkuyla. Benim elimde birşey yok ki. Sırası gelen çıkıyor.

— Ne varmış Nadide Gültekin diye arayıverin. Öne alın benim kâğıtlarımı. Çok şey kaldım ben.

— Yapamam dedi, umarsız; ellerini sahneye yeni çıkmış acemi bir oyuncu gibi nereye tutacağını bilemeden.

— Çok şey kaldım.. İnanın çok.

Tam bar kızlarının çeşitli görünüşlerde çekilmiş resimlerinin altındaydılar. Kadının iri yeşil, kirlenmemiş gözleri vardı.

— Anlıyorum, dedi. Üç kez «anlıyorum» dedi Hasan. Sonra ayrılıp yürümek zorunluğuna boyun eğdi. Kan içinde rıhtıma yuvarlanmadı ama. Kadının çantasında tabanca falan yoktu. Henüz kirlenmemiş iri yeşil gözleri vardı.

— Anlıyorum, dedi. Üç kez «anlıyorum» dedi Hasan. Sonra ayrılıp yürümek zorunluğuna boyun eğdi. Kan içinde rıhtıma yuvarlanmadı ama. Kadının çantasında tabanca falan yoktu. Henüz kirlenmemiş iri yeşil gözleri vardı.

Hasan böyle böyle aşağıda bekleyen kalabalığın içindeki kadınları, çocukları, kocamış babaları, daktilo başında kendisiyle yarışırken bile görmeye başlamıştı.

Hitlerin paraşütçü birlikleri Midilli'den, Sisam'dan göz kırptıyordu Ege kıyılarına. Tavanlara kadar yükselen evrak tomarları aşağıda bekleyen kalabalığın yazgısı gibiydi.

Kâğıtlar Encümen'de

Kâğıtlar Encümen Kalemi'nde

Sonra imzada

Sonra Asker Ailelerine Yardım Bürosu'nda

Sonra Hesap İşleri'nde

İğne üstüne iğne yiyorlardı.

★
★

Hasan Erika marka daktilosunun başında «kaşını fazla yoklamadı mı kırıktan aşağıya düşmüyorum..» diye için için onurlanarak yazıyordu. «Ken-

di kendisiyle yarışır gibi...» Benzetmeyi ilk kez, Encümen üyesi Nedim bey yapmıştı. «Bu kendi kendisiyle yarışır gibi yazan delikanlıya Kokaryalı'da bira içereceğim...

Bir de bira içersem kimbilir nasıl kaşınırım..» diye düşünmeğe kalmadan kaşınmaya başlamıştı Hasan.

Günlerdir sağ bacağında avuç içi büyüklüğünde bir parça yırtılmış gibiydi. Kırmızılaşmıştı. Hele apışaraları... Jilet süremiyordu. Yirmi iki yaşın taze kılları arasındaki pütür pütür sivilce başı görünüşündeki kırmızılıklar kaşınırken içi eziliyordu.

Uyuz muyum korkusuyla Halkevi'ndeki cildiyeceye çıkınca bakar bakmaz doktorun dudaklarına muhalif bir gülüş yerleşmiş, «arpa ekmeğinin marifeti bu..» demişti: «yakında bütün İzmir kaşınmazsa şaşarım..»

O günden sonra cebinde talk pudrasını eksik etmedi Hasan. Vapurda, dairede, evde kaşıntı tutar tutmaz soluğu yüz numarada alıyordu.

Kapı vurulmadan açıldı. Önde Encümen üyesi Nedim bey, arkada başkâtip... Nedim bey oturmadan gözlüğünü çıkardı; oturur oturmaz da camlarını silmeğe başladı. Başıyla başkâtibe, duvar boyunca üstüste yığılı duran evrak tomarlarını gösterdi.

— Boyuna yükseliyor.

— Öyle, dedi başkâtip.

— Fuardan önce başımızdan atamazsak yandık.

— Kalabalık ta günden güne artıyor. Reis beye çıkacağım diye tuturanların önünü alamıyoruz.

— Reis ne yapsın bu kalabalığa?

Başkâtibin yüzü buruşmuştu; gizlemeye de çalışmadı.

— Biz n'apalım beyefendiciğim? Bu terazi çeker mi bu kadar sıkleti?

— Ben de kendime soruyorum, dedi Nedim bey. Encümenin hamalı mısın ülen sen? Soruyorum ya, bakma. Aşağıdaki kalabalık aklıma gelince dayanamıyorum.

Başkâtip bilgece boynunu büktü. Gözlerinin ortalarında «biz seni de biliriz» ışıkları gözüküp kayboldular.

— Muavin bey ne buyurdular?

— Kös dinliyor... Yoruldum artık. Konuşmuyorum.

Yine boynunu büktü başkâtip. Parmağıyla alnını kaşdı. Sustu.

Nedim bey, birdenbire gülmeğe başlamıştı. Hem gülüyor, hem cigara zifirinden kararan dişlerini saklamaya çalışıyordu.

— Nasıl diyordu Eşref böyleleri için, biliyor musun? - Okumağa başladı: Bir büyük, alçak olur rütbe-i «Bâlâ»ya kadar - Adamın pâyesi arttıkça hicâbı azalır - Böyle bâlâda bitince derecât-ı nâmus - Var kıyas eyle guruh-ı vüze-râda ne kalır?

Gülüştüler.

— Rasimpaşa kahvesine gelmiyorsunuz ki, dedi başkâtip. Bideba her akşam orada. Dede Remzi, Bıçakçızade, Hüseyin Avni... Sekizleri buluyoruz.

— Yoo.. Ben daha ihtiyarlamadım, dedi encümen üyesi.

Elleriyle havada kadın vücudunu belirten biçimler çizmeye çalıştı.

— Daha ihtiyarlamadım ki ben yahu. Benim işim var.

Hasan aklını üstlerinin havasına takmadan yazıyordu.

Nedim bey,

— Ee biz de silâh başı yapalım delikanlı, dedi Hasan'a. Hazır mıyız bakalım?

- Hazırız, dedi Hasan.
- Ne kadar hazırladık?
- İki yüz kadar.

Nedim bey, toplantı günlerinin dışında geliyor, yazımı biten evrakı denetliyordu. Onun imzaladığı evrak, encümende başka işlem görmeden öteki üyelerce onanırdı.

Hasan duvar boyunca yükselen kâğıt tomarlarını beşer onar birleştirip düzenli bir biçimde masasında toplamaya başladı. Ne var ki, iki üç eğilip kalkıştan sonra apışaralarında olağandışı bir sıcaklık belirdi. Sonra sonra kıl diplerinde terleme öncelerinde görülen hafif ıslaklığa yol açtı bu sıcaklık. Kırmızılıklar önce yanmaya, giderek te kaşınmaya başladılar. Her eğilişinde -kâğıtları toparlamadan önce- pantolonunu oralarına sürüyor, sürttükçe de tarifsiz sıkıntılara yuvarlanıyordu. Kaşınmasa, ense köküne değin göğsü, sırtı, koltukaltları bıçaklanıyor gibi yer yer berbat bir acıyla yanıyordu. Dayanamayıp yüz numaranın yolunu tuttu.

Döndüğünde sandalyasında bir kadın oturuyordu. Dirsekleri masasındaydı. Gözlerini daktilosuna dikmişti. Hızlı hızlı soluyor, her soluyuşunda göğüsleri kalkıp iniyordu.

Adımları karıştı Hasan'ın. Bir süre nerede durması, ne yapması gerektiğini kestiremedi. Sonra birden Nedim beyi gördü yanında. Adam bir mahalle arkadaşymış gibi, elini teklifsizce omuzuna atıvermişti.

- Bu hanım kıza torpil yapacağız, dedi gülerek.

Gülerken cigara zifirinden kararan dişlerini saklamağa çalışıyordu.

eski bir öğrencim

Akşamüstleri sadece nöbetçi doktor kalıyordu hastanede. Ötekiler ördekhanelerine sığıyorlardı. Nöbetçi doktor da aşağıda hemşirelerle... Hastabakıcıların ise kulakları sağırılaşıyordu. Hastalar biz bize, garip gariban kalıyorduk.

Bizim koğuştaki 12 kişi vardı. Aslında sekiz kişilikti. Dört somya daha atılmışlardı aralara. Köylü, kasabalı, yoksul yurttaşlardı arkadaşlarım. Bir bendim devlet memuru içlerinde. Benim de aylığım az olduğundan, burada, bu üçüncü sınıf koğuştaki yatıyordum. Aylığım yüksek olsa iyi koğuştaki yatabilirdim.

Tam akşamdı. Yemek bekliyorduk.

Kapıdan, elinde jelâtin kâğıtlara sarılmış çiçeklerle, şık bir bey girdi. Sarı saçları özenle taranmış, bıyık falan bırakmış, giysileri de hışır hışır bir beydi. Kıravatı gömleği pahalı türdendi. Hafif tertip göbeği de vardı. Durup bir an baktı, sonra hemen bana doğru yürüdü. Böyle beylerden görmediğim bir saygıyla gülümsedi, elini elime aldı, ağzına başına götürdü. Şaşkınlığımdan çekemedim de. Öptü elimi. Sonra, «Geçmiş olsun hocam, bugün duydum!» dedi.

Kimdi? Genç öğretmenlerden de bana «hocam» diyenler çıkardı, onlardan mıydı? Yoksa sivil giyinmiş, şimdi subay, eski bir öğrencim miydi? Yoksa hemşerilerden, bizim oralılardan falan mı?

Başucumdaki komodinin yanında bir zil vardı. Uzandı, hiç yabancılık çekmeden bastı. Hastabakıcılardan ikisi kapıdaydı zaten.

«Nurten hemşireye söyleyin, vazo gibi bir şey yollasın buraya!»

İki dakikanın içinde, elinde vazoyla Nurten hemşire kendi geldi: «Oooo, bu ne mutluluk Şeref bey! Yolunuzu mu şaşırdınız? Nasıl geldiniz? Valla çok özledik! Niçin hiç uğramıyorsunuz?..» Çiçekleri jelâtinden çıkarıp vazoya koydu. Serlerde yetiştirilmiş kırmızı beyaz karamfiller, sarı kırmızı lâleler... Aralarında yeşillik de vardı. Duruşları iç açıyordu. Nurten hemşire koydu güzelce başucuma.

«Bak Nurten, gelir gelmez sitem etme! İşim çok gelemiyorum. Hocamın sizde yattığını duydum. Tabii hocam olunca, koştum! Hocama saygım sonsuzdur. Hocama iyi bakın! İyi bakın, sonra karışmam! Meleği boşarım valla! Öyle de propaganda yaparım ki, biriniz koca bulamazsınız!»

Acaba sahiden öğrencim mi? Kim olduğunu çıkaramıyorum. Nurten hemşireyle konuşmaları kesilince, «Zaten iyi bakıyorlar!» dedim.

«Bir şikâyetiniz varsa söyleyin hocam!»

«Ne şikâyeti? Çok iyiler...»

Çabuk çabuk bir süzdü koğuştaki: «Peki ama niçin böyle ağzınaca dolu burası? Başka yeriniz yok muydu hocamı yatırarak?»

«Burası iyi! Arkadaşlar da iyi...» dedim.

«Rahat edin hocam! Daha sakın bir yer, tek kişilik bir oda... Çok çok iki kişilik... Burda sağlam insan hastalanır...»

«Demek hocanız?» dedi Nurten. «Bilmiyorduk...»

«Hocam değil babam! Babamdan ileri...»

«Estafurullah!» diyecek oldum, omzumdan bastı:

«Hayatta gördüğüm en değerli insan!..»

«Dur Şereef!.. Aman kardeşim...»

«Rica ederim hocam! Altının değerini sarraf bilir. Ben de sayenizde sarrafım bugün! İnsan sarrafı! Sizin değerinizi bilmeyenler, öğretmenleri kıyanlar... ama biz, özellikle ben, hiç onlardan değilim hocam! Öğretmenler yurdumuzun güneşidir. Öğretmenler olmasa millet bittен ölür!..»

Koğuş arkadaşlarımla hepsi bakıyordu. Hastabakıcılar hazırdaydılar. Nurten hemşirenin de sesi biraz kısık çıktığına göre kimdi bu büyük adam?

«Beni hatırlayamadınız hocam! Kolay da değil. Yüzlerce öğrenci yetiştirdinir. Hattâ binlerce. Nasıl hatırlayacaksınız? Ben nereden, neredenim, bilin bakalım. Ben tââ Kolukısa'dan, tââ Gorkiyet köyündenim hocam..»

«Valla Şeref, nasıl tanırım? Ufacık şeylerdiniz o zaman. Kocaman adamlar oldunuz. Yüzleriniz kemiklenmiş. Saçlarınız bıyıklarınız olmuş... Ama dur bakayım, seni hayırlayacağım. Sen Gorkiyet'ten Şeref çok değişmişsin ama gözlerin aynı kalmış. Bir gün ayakların buz tutmuştu ıslak çarıklar içinde. Geç kalmıştın, müdür okula almamıştı!»

«Ahh benim insanlık hocam, ince hocam! Hademeyi yanıma verip beni evinize yollamıştınız. Çorap, ayakkabı giyip ikinci derse yetişmiştim. Saklıca almıştınız beni sınıfa. Valla siz olmasanız okulu terkerdim hocam! Ağlamıştım sınıfta. 'Bana bak bakayım Şeref! Senin kocaman bir yüreğin var! Bu kadarcık zorluklar karşısında ezilmeni beğenmiyorum. Dik dur bakayım, dik dur! Yarın büyük insan olacaksın. Yoksullara arka çıkacaksın, hadi bakayım dik dur!!..' Sizin bu sözünüz diriltmişti beni...»

«Estafurullah Şeref!»

«Estafurullahı yok hocam, aynen böyle! Ben ne oldumsa sizin bana verdiğiniz morallen oldum hocam!..»

«Estafurullah!» deyip elini sıktım.

Hemşire Nurten, «Siz konuşun.» dedi, çekip gitti.

Şeref de yatağın ayakucuna ilişti:

«Eeee geçmiş olsun hocam, neyiniz var böyle?»

«Omzumda bir ur varmış, ameliyat edecekler.»

«Operatör Cavit beyi tanırım, Başhekim beyi tanırım... Hiç endişe etmeyin hocam...»

Ben utanıyordum, ama koğuş arkadaşlarımla yüzleri gülüyordu. Sayesinde iyi bakılırlardı belki. Benim koğuşun hastalarıydılar.

«Eksik olma Şeref!» dedim, elini okşadım.

«Bu hastanedekileri hep tanırım. Benim hanım burda çalışırdı. Hemşireydi gelininiz. Çıkardım burdan. Sağlık Bakanlığı Personel Müdürlüğünde görevli şimdi. Forsumuz çok yüksek hocam!»

«İyi maşallah! Sen ne yapıyorsun kendin?»

«Ben hocam, devrim, eylem, o gibi işlere girmedim. Kolukısa'dan sonra Trabzon'a, liseye geldim. Liseyi bitirdim, Turizm Yüksek Okuluna girdim. Okudum, orayı da bilirdim. Şimdi kendi hesabıma çalışıyorum hocam. İyi de para kazanıyorum. Forsum falan çok iyi hocam...»

«Eşin de çalışıyor... aferin!»

«Çalışıyor hocam! İhtiyacımız yok ama, varsın çalışsın! Esasen benim bu eşim hocam, nasıl anlatayım, bu eşim...»

«Çocuğunuz falan oldu mu?»

«Yok hocam! Çocuk yapmıyorum. Ben kılıflı çalışıyorum hocam!»

«Nasıl, ne demek o?»

«Benim bu eşim 'denemelik' hocam. Hayatta mutlu olmak için, esas eşimi seçmeden önce, denemelik bir eş almayı gerekli gördüm hocam. Çocuk yapıp elimi ayağımı bağlamak istemedim. Bu eşim genç, güzel, ama

nasıl anlatayım, azıcık şey, bana göre değil, yani tipim değil! Bununla biraz geçinirim hocam, biraz deney kazanırım, tabii o da kazanır biraz deney, sonra anlaşır ayrılırız hocam. Bu eşim biraz da komprador kızı olduğundan, onun için tutmuyorum hocam. Ben asıl şöyle bir halk kızıyla evlenmek istiyorum. Zenginlik önemli değil hocam. Varsın yoksul olsun, ama tipime uygun bir halk kızı olsun hocam. Hayatta paradan bol bir şey yok hocam...»

«Bunlar yeni görüşler mi Şeref? Pek haberim yok?»

«Evet, yeni görüşler hocam! Tabii benim kişisel görüşlerim. Hayatta mutlu olmak için önce deneme, sonra uygulama! Derslerinizde denemenin önemini anlatırdınız hocam. Bütün bilimlerin anasının deneme olduğunu söylerdiniz. Ben de hayatta deneyerek mutlu olacağım hocam ya... mutlu olamıyorum. Zaten olamayacağımı biliyordum. Deneme yapmak için evlendim...»

«Eşin de senin görüşünde mi?»

«Ehh aşağı yukarı. Olmasa da kolay hocam. Avukat arkadaşlarım var...»

«Adı neydi eşinin?»

«Melek, hocam. Gerçekten melek. Seksî yönden de çok iyi! Ama tipim değil. Bakın size resmini göstereyim. Bir yıl önce çekilmiş bir resim bu. Gazi Çiftliğinde Merkez Lokantada bira içiyoruz.»

Cebinden çıkarıp uzattığı resme baktım. Galiba sarışındı. Şeref'in on santim kadar önünde, sağlıklı, boylu, iyi giyinmiş genç bir hanımdı.

«Babası milyoner hocam. Üç tane şarküteri var Ankara'da. On bir tane apartmanı... Ama beni açmıyor. Daha hayata atılalı üç yıl oldu, bir apartman da benim var. Para, apartman, nedir ki hocam? Mutluluk için eşlerin her şeyleri denk olacak. Ben yoksul bir halk kızı alacağım. Bu komprador kızında deney kazanmam yeter. Bunun ayıp bir yanı yok, o da benden deney kazanıyor hocam. İlerki mutluluğu için çok gerekli... Geçen yıl bir İtalya gezisi yaptık bununla. Çok iyi bir arkadaş. Dil falan biliyor. Ama dedim ya...»

«Şimdi ne yapıyorsun Şeref? Turizm Bakanlığında mısın?»

Yemek arabası kapıdan girdi. İçimde dönüdüğü durduğum soruyu sormuştum ama, yemek arabası girince... Yemeklerimiz de tirit çorba, kemik et, vitalı pilâv...

«Olmaz ki hocam! Valla olmaz! Burda çok sefir oluyorsunuz. Hasta insana bu yemekler olur mu? Bu yemeklerle sağlam insan hastalanır valla!..»

«Zararı yok, biz yiyoruz Şeref, evdeki yemekler de bunlardan farklı değil, üzme kendini...» Hastabakıcının verdiği yemekleri tepsiyle ikimizin ortası bir yere koydum. «Gel birlikte yiyelim!» dedim.

«Ahh benim tokgözlü hocam! Alçakgönüllü hocam! Yiyelim...» dedi. Ekmeğin ucundan biraz ekmek kırdı, et suyuna banıp yedi.

«İşini söyleyecektin Şeref?»

«İşim çok iyi hocam. 'Kalkınan Yurt' diye bir dergi çıkarıyorum. Resmi bir işe girmedim. Okuyan herkes devlet kapısına dayanırsa bu devlet batar değil mi hocam? Ben kendime özel girişimler tasarladım. Dergim çok rağbet gördü. Bankalardan, Bakanlıklardan, İktisadi Devlet Kuruluşlarından yedi bin kadar abonem var. Bir hayli de resmi ilân alıyorum. Para oluklardan akıyor hocam. İnşallah iyileşip çıkın, sizin değerli yazılarınızı da beklerim hocam. Telif ücretimiz iyidir. Tabii sizin yazılarınıza değer biçmek zordur ama...»

«Neler yazıyorsun derginde Şeref?»

«Yazdıklarına bakmayın hocam! Yazdıklarım traş! Ama çok kazanıyorum. Gelecek sefer size birkaç örnek getiririm. Dergicilik, gazetecilik kadar değil tabii. Kendime bir program yaptım hocam. İki yıl sonra gazetem kuruyorum hocam. Parayı asıl o zaman vuracağım. Tabii vuracağım dedimse, meşru ve yasal yollardan! Öyle ückâğıtçılık yollarından değil hocam, asla!..»

Şaştım kaldım bu öğrencimin haline. Ama koğuş arkadaşlarımla yanında bir şey diyemedim.

Nurten hemşire geldi fıs fıs fıs bir şey konuştu. Şeref, biraz dinledikten sonra, «Valla Meleğe söylerim, kendim de bütün Bakanlığa yayarım, mahvolursunuz! Tek kişilik oda isterim hocama, iki kişilik bile olmaz! Olmaz dedim mi olmaz! Bugüne bugün bir tane hocamdır. Bin yılın başında hastalanıp kapınıza gelmiştir...»

«Bana bak Şeref!» dedim. «Neler konuşuyorsun? Beni biliyorsun...»

«Biliyorum hocam amma, hiç olmazsa hastanede rahat edin. Ve hem de, müsadenezle hocam, siz bana karışmayın, valla çok darılıyorum hocam!..»

Nurten hemşire, «Bu gece imkânsız Şeref bey!» dedi. «Tek kişilik odalar üç güne anca boşalacak...»

«Yarın ben Başhekim beye telefon ederim Nurten! Müşteşar Yaşar beye de söylerim. Ötesini kendin düşün...»

‘Eşşegi sattık, belâya çattık!’ derler ya. Şeref’in yaptıklarından sıkılmaya başladım. Nurten hemşireye göz ettim. O da ağzı açık ayran delisi. Hiç bana bakmıyor, hep Şeref’e bakıyor. Anlatamadım. Epey ter döktüm o gün Şeref kalkıp gidene kadar... Sonra, onun uzakta, dağların ardındaki garip köyünü, köyünün gariban insanlarını düşündüm. Koğuş arkadaşlarıma, Şeref’in ve benim bugünkü durumlarımızı anlatabilmek için de çok sıkıntı çektim.

İki gün sonra beni ameliyata aldılar. Ağzına kadar dolu koğuşumuzdan, arkadaşlarımla iyi dilekleri arasında ve sedye arabasına uzanmış olarak çıkıp gittim. Ameliyattan sonra gözümü nerde açsam iyi? Tek kişilik bir odada değil miyim? Hem de başucumda Şeref genç bir hanımla dikilmiyor mu? Çiçek getirmişler. Kolonya getirmişler. Operatör Cavit beyle Başhekim bey de çevremde fır dönüyorlar. Nurten hemşire ise ne yapacağını bilemiyor...

Bu benim üçüncü ameliyatımdı. Daha önce iki ameliyat olmuşum. Uyanmanın bütün zorluklarını bir daha çekiyordum. Bir türlü bilincimi bulamıyordum. Şeref’in yanında sarı, bal kavanozuna batıp çıkmış gibi bir yüz görüyordum. Gözümü her açışımda ona, galiba yalnız ona bakıyordum. O da eğilip kâğıt mendillerle alınımdaki terleri siliyor, benimle uğraşıyordu. Epey bir süre sonra anladım, bu Şeref’in deneylik eşi Melek’ti. Ne kadar güzeldi, ne kadar sıcaktı!.. Tabii hep «Geçmiş olsun! Geçmiş olsun!» dediler. Melek de «Geçmiş olsun hocam!» dedi. «Sağol kızım, evlâdım!» dedim, okşadım elini. Şeref’e baktım, kolunun altında bir demet «Kalkınan Yurt» dergisi: «İyileşince okursunuz, sonra da bırakırsınız burda. Ben size yeniden takım veririm... Burda bu tek odada yatacaksınız hocam. İsterseniz refakatçi de alacaksınız yanınıza... Başhekim beyle konuştum hocam...»

«Ahh Şereef! Niçin yaparsın bunu? Benim maaşım az. Ne ayırırsın beni arkadaşlarımdan?»

«Benim işime karışmayın hocam! Siz rahat edin...»

«Tabii tabii... rahat edin!» Melek de böyle söylüyor.

Yaram kapanıp taburcu oluncaya kadar o tek kişilik odada yattım. Ama iyi mi oldum, kötü mü, hiç bilemiyorum. Şeref'in dergisi, parlak kâğıda basılmış, bol resimli, bol reklâmlı bir dergiydi. Türkiye'nin Batı'ya bağlı politikasını öğüyor, özel girişimci ve anamalcı kalkınma çabalarını şişiriyordu. Okudukça utandım.

Çıkarken koğuş arkadaşlarıma uğradım. Çoğu taburcu edilmişti. Kallanların da yüzlerine zor baktım.

İki üç yıl gelip gitti Şeref. Birkaç sefer de yemeğe çağırıldılar, biz onlara uğradık. Her gelişte bir hediye getiriyorlardı bize. Karşılığını yapamadığımız için eriyorduk. Çok sürmedi, koptular bunlar. Şeref, büküp büküp sıkıyordu Meleği. Bir gün sızlandı kadın: «Valla burama geldi hocam! Boşanalım bundan iyil.. dedi, ağladı yanımda. Kafasındaki domuzluğu uyguluyordu Şeref. Nitekim bana çıtlattı da: «Deneysel deney! Bu kadarı yeter hocam! Göreceksiniz, yeni eşim hem daha güzel, hem daha akıllı ve de kültürlü bir halk kızı olacak. Onunla çocuk da yapacağım, göreceksiniz...»

Birden ben cezaevine düştüm. Şeref'in ayağı şirrp kesildi evimizden. Acaba uğruyor mu, arıyor mu diye görüşmecilerimden soruyordum. Evlenme telâşında içinde oradan oraya koştuğunu söylüyorlardı. Galiba gazetesini de kurmuştu! Şimdi daha bol resmi ilân alıyor, daha bol kazanıyordu. Ama onca süre cezaevinde kaldım, çok kıymetli hocasıydım ya; hiç yolunu uğratmadı benden yana. Meleği boşadığına göre, yeni aldığı halk kızını koluna takar gelir de görüş kabinlerinden birinde yeni gelinimle tanışmış olurum diye az beklemedim doğrusu! Ama gelmedi Şeref! Zaten cezaevi için «iyi bir elektir» derler. Yalan ve gerçek dostları eler, ayıklar bir bir. Şeref de elendi işte deyip duruyordum, yeniden unutuyordum onu. Onu ve görmediğim halk kızı eşini...

Bir gün, Ankara'da havanın iyice bahar olduğu, ve cümle bozkır otlarının, ağaçlarının kudurduğu bir gün, işsiz, arkadaşsız, elimde bir eski çanta, eski giysilerim, eski pabuçlarım, yürüyordum. Kızılay'dan otobüse binmek yerine, yürümeyi «tercih» etmişim! Maltepe'de, Vehbi Koç Yurdu'nun oralarda, birden bir araba durdu yanımda. Bir de korna çaldı: «Caaa-aaak! Cak cak!..» Yeni, pırıl pırıl bir arabaydı. Dolmuş falan değildi öyle. Direksiyondaki pipolu bey uzanıp ön kapıyı açtı, eliyle gel gel ediyordu. Bir de hanım vardı yanında. Tırnakları uzun uzun, gözleri, göz kapakları boyalı, ince kuru, rüküş bir hanımdı. Birden çıkaramadım kim bunlar? Meğer Şerefle yeni eşi değil miymiş? Hemen indi, dolanıp geldi yanıma.

«Ne yahu bu?» dedim şaşırarak.

«Araba hocam, yeni aldım, Impala...» dedi. «Bu da yeni eşim Semra! Meleği boşadım hocam. Semrayla çok mutluyuz...»

«Halk kızı alacağını söylüyordun?»

«Öyle yapacaktım ama hocam, döktüm düşündüm, dünyanın kuyruğu uzun... Gene bir komprador kızı aldım. Varsın böyle olsun be hocam. Biraz da biz sürelim bu dünyanın sefasını...»

«Dünyanın sefasını, senin ve benim köyümdekiler falan hep birlikte sürsek olmaz mı Şeref?» demedim. Rüküş hanım sabırsızlanıyordu.

«Yeni eşim çok zengin hocam! Babasının fabrikaları, köşkleri var. Kendisi de oldukça tahsilli. Hem biraz da sosyalist! Oldukça da seksî. Daha ne aranır bir kadında, değil mi hocam? Yani ciddi çok mutluyum...»

«Memnun oldum Şeref!» dedim.

Kolumdan tuttu, arabanın arka kapısını açtı, içeri sokmağa çalıştı be-

ni: «Buyrun sizi gezdireyim biraz. Yeni eşimle de tanıştırayım... Gazi Çiftliğine doğru bir uzanalım, birer bira içelim, birer porsyon pırzola yiyelim, taze marullar da çıkmış, hadiyin hocam! Siz benim sade hocam değil, babamsınız aynı zamanda. Hadiyin, buyrun...»

Kolumu kurtardım elinden. Gözünün tâ diplerine baktım:

«Geç git işine Şeref, aslanım! Beni de yolumdan alıkoyma!» dedim. Yürüdüm. Baktı baktı ardımdan, şaşırarak güldü, cık cık etti. Güldüğünü görmedim ama öyle anladım, güldü. On beş yirmi adım kadar açılmıştım ki, Şeref'in pırıl pırıl Impalası, Tandoğan alanından Gazi Çiftliğine doğru kaydı geçti yanımdan.

«Babasıymışım!» diye söylendim kendi kendime. Cık cık ettim. «Ulan sen benim neremden indin? Nasıl baban oluyorum ben senin züppe zeytin?!! Yoksam benimle dalga mı geçiyorsun kerata!?..» Böyle dedim, yürüdüm.

her yer karanlık

Özlük İşleri Müdürü Şevket, pencerenin önündeki divanda oturuyor, bahçeye dalgın gözlerle bakıyordu. Yeşilköy'den yarım saat önce dönmüştü. Genel Müdür'ün yağlı yüzü, kısa kolları, siyah gözlükleri ve köpek balığına benzeyen aliminyum rengindeki uçak geziniyordu belleğinde. Birden Süleyman'ı hatırladı. «Dalavereci namussuz!» dedi. Saygısızın, kaytarıcının biriydi; yaptığı her iş kusurluydu. Ricalar, korkutmalar, davranışlarını değiştirmesinde etkin olamamıştı. Çok uzak bir yere sürmekten başka yapacak bir şey yoktu; belki o zaman akli başına gelirdi.

Müfettişlerle düşüp kalkan Nadire'yi bir depoya sürgün edecekti.

Nazmi Bey'le Fitnat hanım geçinemiyorlardı; onların da servislerini değiştirmek gerekiyordu.

Ruhi Bey, emekliye ayrılacaktı.

Satış Servisi Şefi Muammer Bey bir daktilo istiyordu.

Verilen işi yapmayıp akşamlara kadar servis servis dolaşarak gevezelik eden, bağlı, olduğu partisinin siyasi görüşlerini herkese kabul ettirmeye çalışan Münir Bey'in tutumu hakkında yarın bir toplantı yapacaklardı. «Belâlı iş.» dedi, gazeteyi okumaya başladı. **(Pompalı gazocağı patladı, bir ana-oğul ağır yaralandı...)** Patlayışı gözlerinin önüne getirdi. Dağılan, duvarlara, yüzlere çarpan madeni parçalar, çığlıklar, kan ve kulak zarlarını sarsan, yürekleri hoplatan büyük sesi duydu; aynı anda belleği altüst oldu, alevler fışkırdı. Yanan evler, kömür haline gelen ağaçlar ve cesetler, bir perdenin tutuşması, dumanlar; itfaiye arabaları, hortumlar, üst katlara dayanan merdivenler ve bu korkunç olayların silinmez izlerini ruhlarında taşıyanların hayattan kopuk yaşantıları... Takvime dikti gözlerini: unutulmaz acılar getiren, durumların karşısında insanların nasıl değiştiklerini, kendilerine ve çevrelerine nasıl yabancılaştıklarını, ezik, karamsar bir yürekle düşünmeye koyuldu. Titrediğini, ellerinin soğuduğunu anladı; dibi görünmeyen bir korku uçurumunun uğultulu karanlığına başsağığı düşer gibi oldu. Birden silkindi, kalın dudaklarının arasına bir cigara kısırdı, ayağa kalktı, tül perdeyi yana çekti, bahçeye bakmaya başladı. Eylül'ün onikisiydi. - **Eylül'ün onsekizi...** - diye bir tango vardı. Birbirilerini kucaklamış gövdeler loş bir salonda dans ediyorlar, fısıltıyla konuşuyorlardı. Eylül'ün onikisiydi. Yazın o sıcak durgunluğu kayıp gitmiş, sert rüzgârlar ortaya çıkmıştı; aralıksız esiyor, tozları, sararmış yaprakları, kâğıt parçalarını, saçları uçuruyor, asfaltlanmış sokakları ve caddeleri görünmez süpürgesiyle temizliyordu. Arada bir yağmur yağıyordu. Her yanda kışlık giysilerine bürünmüş kravatlı, fötrlü, ciddi yüzölü erkeklerle, yünlüleri, şapkaları ve çoraplı bacaklarıyla kadınlara raslanıyordu. Kısa adımlarla çabuk çabuk yürüyorlardı kadınlar. Kollarında çantaları, renkli şemsiyeleri vardı; şemsiyelerini açınca yüzleri daha bir güzelleşiyor, değişik anlamlar kazanıyordu. Erkeklerin şemsiyeleri büyük ve siyah-tı, baston yerine kullanıyorlardı, yağmursuz günlerde vitrinlerdeki yazlık eşyalar kaldırılmış, paltolar, pardesüler, bağcıklı ayakkabılar, atkılar, tayyörler, mantolar konmuştu. Evlerin içi soğumuştı, o bunaltıcı sıcaklar aranıyor, özlem duyuluyordu. Kimi evlerin bacaları tütmeğe başlamıştı. Kömür depolarının önünde kuyruklar belirmişti. Kocaman odun yığınları kar gibi eriyor, kamyonlar, arabalar, evlere kısa kesilmiş odunları taşıyorlardı. Okul-

lar açılmıştı. Şehir büyük bir hareket içindeydi. Şevket, sonbaharın ürpertici hüznünü, ağaçların dallarını eğer ıslıklı rüzgârda, sık sık yere düşen ve ağaçların diplerini dolduran sararmış yapraklarda gördü. Bir yaprak, ötekilerden daha ağırbaşlı gibi yalpalamadan, eğri çizgiler çizmeden düştü. Tuha-fına gitti bu yaprağın düşüşü. İntihara, cezalandırılmaya benziyordu. Ağaç-ların ürkütücü sesizliğinde kimbilir nice gürültüler, nice gizler saklıydı. Ço-cukken telgraf direklerine kulağını dayar, ince çatlaklarla dolu ağacın göv-desinden gelen acıklı vınıltıları dinlerdi. İçini o anda dolduran karmakarı-şık duyguların etkisiyle insanlara, nesnelere bakışı, onlarla ilgili düşünceleri değişir, derinleşirdi; her şeyi gördüğünden daha başka, daha anlamlı bu-lurdu. Günlerce bu başkallığın, bu anlamın nasıl doğduğunu çözmeye çalı-şır ama başaramazdı. Yalnız, o dönemde başlayan, bugün de canlılığını ko-ruyan bir fikir, zaman zaman kafasının içini karıştırıyordu. Dünya ve insan-lar boşluktaydı, dayanacakları sağlam bir yer yoktu. Bilim adamları, insanlar-daki bu boşlukta olmaktan gelen korkuyu, güvensizliği, zavallı yalnızlığı yok etmek amacıyla bir takım inandırıcı açıklamalarda bulunmuşlardı, bulun-uyorlardı, bulunacaklardı da, ama bu açıklamalar, varlığının ölümsüz bir par-çası haline gelen o hiçbir şeye dayanmadan yaşama anlayışını kaldırıp bir çukura atamamıştı. Yüreğinde binlerce oyuk açan bu duygulardan, kafasını ağrıtan karşılıksız düşüncelerden kurtulmak istercesine sigarasını yaktı ve dışarıya saldırdığı ilk dumanla birlikte kendini, kurşuni, ıslak ve katılaşmış bir asfaltta ağır ağır yürürken gördü. Yağmur çiseliyordu. Bal rengi perdesüsünü giymişti. Kolunda krem rengi perdesülü, perdesünün kuşağını iyice sıkarak ince belini ve kalçalarını ortaya çıkartmış esmer, gözlerinin içi gülen on ye-di yaşında bir kız vardı. Ayak seslerini, ağaçların uğultusunu, kıyıda ki iri taşlara hırsla saldıran dalgaların çıkardığı ıslak homurdanmayı dinliyorlardı. Konuşmuyorlardı. Arada sırada -ama içlerindeki düğmelere aynı anda basıl-mış gibi- uzun uzun bakıyorlardı. Bakışları buguluydu. Yürekerinden fış-kırıp gözlerine yerleşen heyecanlı sevginin, içlerini sıkıştıran özlemin titreş-tiğini görüyorlardı. O zaman sesler daha yakına geliyor, ezgilere dönüşü-yor, vücutlarındaki ateşin şiddetini arttırıyordu.

İri bir duman bulutu ağzının çevresinde dolaşıyordu.

Başkasıyla evlenmişti kız. Üç çocuğu olmuştu. Bir kez Beşiktaş paza-rında göz göze gelmişlerdi. İkisi de durmuştu. Konuşacak bir söz bulamı-yorlardı. Yüzü sararmıştı. Dudakları titriyordu. Sonra **Behçet Necatigil**'in şi-irindeki gibi başını önüne eğerek yanından geçmiş, kalabalığa karışmıştı. Adı Süheylâ'ydı. Nezleli olduğu bir günde Kadıköy'deki sinemalardan birine şişman, göbekli bir adamla girerken görmüştü ve içine bir ağırlık çökmüş, o akşam bir arkadaşıyla meyhaneye gitmiş, hep ondan söz etmişti... Mutfak-ta etli patates pişiren karısının (**Bir bahar akşamı rasladım size**) şarkısını mırıldandığını işitti ve iki aydan beri okşamadığını, bir yere götürmediğini, sevdiğini belirtecek davranışlarda bulunmadığını, şimdi bile bir istek duy-madığını düşündü. On beş yılı aşan evlilikleri, başlangıçta çekici, büyülü, doyumsuz bir tadı olan her şeyi anlamsız ve cansız kılmıştı. İsteklerindeki gerilim sönmüştü. Hareket, hırs, sevgi, ilişkilerini terk etmişti. Yalnızlıklarını, kişisel yaşantılarını her şeyin üstünde tuttukları bir duruma girmişlerdi. Akşamdan akşama başlayan ve ancak bir saat süren kupkuru sözlerle dolu bir tablo ve yatak... Birbirilerine arkalarını dönüyorlar, hayal kuruyorlar, birbirilerini yargılıyorlar, davranışlarını, tutumlarını sessizce eleştiriyorlar, bir türlü çözüm bulamadıkları eskimiş sorunlarıyla, çok seyrek olarak da ev-lilikleriyle ilgili sorunlarla uğraşıyorlar, uyuyorlardı. Onbeş-yirmi günde bir,

alışkanlık denen ve isteklerini diriliğini kemiren korkunç hastalıktan sıyrılır gibi oluyorlar, varlıklarını hatırlıyorlar, seslerini duyuyorlardı; sonra gene yalnızlıklarına, ruhlarını ve bedenlerini buruşturan sorunlarına dönüyorlardı. Nezihe, birkaç yıldan beri çeşitli hastalıkların elinde tutsaktı. Baş ağrıları, safra kesesi ağrıları, karaciğer bozuklukları, midede ekşimeler ve şimdi de ülser... Ama Nezihe ülserin giderek kansere dönüşmesinden kuşkuluyor, bu kuşkuları çoğaltarak günlerini kendine zehir ediyordu. Umutsuzluk kimi zaman öyle çoğalıyor, öyle baskı yapıyordukî bütün direnme noktaları kırılıyor, içinin karanlık derinliğine çekiliyordu. Ölecek miydi, kalacak mıydı, ne olacaksa bir an önce olsun istiyordu. Bu istek kırırdar kırırdamaz güzel ve kanlı-canlı her şeyi bir yana itiyor, duygularının, iradesinin artık kendini sağlıklı, neşeli, Şevket'i her saniye düşündüğü ve istediği döneme döndürmek için yardımına koşmadığını anlıyordu. İçini inceledikçe, her zaman büyüü güçlerin saklandığını sezdiği ve onların orda olmasından anlatılmaz sevinçler duyduğu gürültülü evrene indikçe, kendini şaşırtan anlamsızlıklarla karşılaşılıyor, bunalıyor, bir çıkış yolu arıyor ve birden elinin üstünde sevgiyle gezinen Şevket'in elinin sıcaklığıyla o yol ışıklı bir çizgi biçiminde beliriyor, koparıp attığı bütün nesnelerle yeniden ilişki kuruyor, -ölüm-korkusunun doğurduğu karamsarlığı benimsemenin doğru olmadığı kanısına varıyor, baskıları yok etmek amacıyla güçlerini dürtüklüyordu ve gövdesindeki hastalıkların, o hastalıklara bağlı renksiz düşüncelerin üstüne çıkmaya çalışıyordu.

Kapı çalındı. Saatine baktı: Beşe sekiz vardı. «Kim olabilir?» diye geçirdi içinden, sesini yükseltti, «Girin!» Dairedeki sesinin, buyruğunun benzeriydi. Dairedeki odasının kapısını çalanlar, hemen girmez, oyalanırlardı ve Şevket onların derlenip toparlandıklarını, heyecanlarını yenmeye çalıştıklarını anlardı. Kapının kolu aşağıya büküldü, açıldı. Karısının ablasının oğlu Tacettin'di. Gülümsedi Yirmibeş yaşında, kumral bıyıklı, iri siyah gözlü, sert görünüşlü ama bu sert görünüşü insanda soğukluk yaratmayan aksine güven duygularını uyandıran biriydi. Şoförlük yapıyordu. Evliydi. Karısı ikinci çocuğuna gebeydi. Altı aydır işleri bozuktu, bir gün çalışırsa beş gün çalışmıyor, durumu kavramıyacak kadar anlayışsız olan karısının bitmez tükenmez isteklerinin en basitlerini bile karşılayamaması yüzünden acı çekiyor, asık bir yüzle dolaşıp duruyordu. «Bu geliş boşa değil.» dedi, Tacettin'e baktı. Müdürlüğe yükseltildiği günden bu yana karısının, kendisinin akrabaları, yakınları bir şey istemek ya da çeşitli konularda akıl danışmak için gelirlerdi boyuna. «Merhaba enişte.» dedi Tacettin, sevildiğini bilenlerin göze batsa bile tedirgin etmeyen şımarıklığıyla yürüdü, elini iki elinin arasına aldı, öptü, alnına götürdü. Şevket kırkbeş yaşındaydı ama elinin öpülmesinden hoşlanıyordu, o anda elini öpenden çok yukarlarda, saygılı, her sözüne önem verilir bir yerde görüyordu kendini. Şimdi de içini sevilen bir ılıkılık kaplamış, varlığını çorbaya çeviren sorunları unutmuştu. «Gel bakalım pala bıyık. İşler ne alemde?»

«Bildiğin gibi enişte. Sürünüyoruz. (gözlerini çevrede dolaştırdı, sesini alçalttı) Teyzem nerde?»

«Burdayım Tacî, hoş geldin.» dedi Nezihe, başını mutfak kapısının aralığından uzattı, gülümsedi.

Tacettin üç-dört adımda mutfağa ulaştı, teyzesinin solgun, hastalıklı yüzüne, parlaklığını yitirmiş bezgin bakışlarla dolu gözlerine, kapağı kapatılmış aliminyum tencereye, tencerenin altındaki ay çiçeği biçiminde yanan ateşe baktı, tencerenin fokurdamasına kulak verdi, soğan kokulu, ıslak sağ

elini öptü, Şevket'in karşısındaki minderli sandalyeye oturdu, ceket düğmelerini, göğsü daralıyormuş, soluk alamıyormuş gibi çabuk çabuk çözdü.

«Remziye nasıl?» dedi Nezihe, o anda sulanan ve keskin bir acıyla iğnelenen sol gözünü yumdu.

«İyi teyzecim. Selâmları var, ellerinden öpüyor. Yalnız biraz gözleri...»

«Yaaa! Geçmiş olsun. Benim de sol gözüm sulanıp duruyor. Göz ağrısı salgını var bugünlerde. Belki nazar değmiştir.»

«Belki. Üç gecedir ne kendi uyuyor ne beni uyutuyor.»

«Annen ne yapıyor?»

«Dün akşam babamla atıştılar biraz, hemen tansiyonu yükseldi.»

«Ne oldu?» dedi Şevket.

«Ne olacak, bilmez misin enişte, para kavgası... Benim işlerim iyi değil, o da çalışmıyor.»

«Senin babanda iş yok.» dedi Şevket, «Doğuştan tembel.»

«Annem de böyle söyleyince kıyamet koptu. -Beğenmezsen ben giderim bu evden- dedi, annem de -Gideceksen bir an önce git de ne yapacağımızı bilelim- karşılığını verdi. Sonra babam kapıyı çarpıp çıktı gitti evden, saat ikide burnunun ucunu göremeyecek kadar sarhoş geldi.»

«Sobacılık kötü bir zanat değil, tam da zamanı...» dedi Şevket.

«Saç almak istiyormuş ama parası yokmuş, en az beş bin lira lâzım-mış.»

«O kahveyi bırakmıyacaktı baban, ne güzel kazanıyordu.» dedi Nezihe.

«Çok sinirli, huysuz, sıkıntılı... Şimdi bir yandan içki içiyor bir yandan da camiden kovulmuş bir hocadan din dersleri alıyor. Görmeyin, bir şey ki...» dedi Tacettin, teyzesine ilgiyle baktı, «Hasta mısın sen?»

«Biraz... yüzümden belli oluyor değil mi?»

«Sararmışsın, Zayıflamışsın da...»

«Safra kesem, midem ağrıyor, bir de göz ağrısı çıktı ortaya...»

«Bir çaresi yok mu?»

«Var. Ameliyat etmek istiyorlar ama korkuyorum.»

«Böyle çekmektense ameliyat olmak daha iyi, hiç olmazsa...»

«Bakalım. Yeniden film çektireceğiz, ondan sonra... daha olmazsa yatacağım bıçağın altına.» dedi Nezihe, mutfığa girdi.

«Şimdi hiçbir yerde çalışmıyor musun?» dedi Şevket.

Tacettin başını önüne eğdi, ceketinin orta düğmesini tuttu, ağır ağır konuşmaya başladı. «Son olarak bir Şevrole'de çalışıyordum, dün kavga ettik, bıraktım.» Sustu. Kendisini tanıyan herkes buna benzer sorular soruyor, o da, aralarındaki ilişkinin derinliğine ya da yüzeyselliğine göre karşılıklar veriyordu. Karısının şiş karnı, hiç durmadan açılıp kapanan boyalı ağzı, öndeki iri dişleri, annesinin ısınamadığı bir kıza-gelinim-demek zorunda kalışının yüzüne yerleştirdiği küskünlük, babasının -sen adam olmayacaksın-suçlaması, evdeki dağınıklık, birbirilerinin yüreklerini öfkeyle şişiren tartışmalar, araba sahibinin -küçük dağları ben yarattım- biçimindeki tavrı, alaycı bakışları dolaşıyordu kafasının içinde. Bahçekapıda, yolun açık olduğu bir sırada sağa yanaşmış, yolcu almıştı. Trafik polisinin -ihtar edici bir anlam taşıyan- düdük öttürüşleri, koşması, eliyle-dur-işaretini vermesi, «Ver ehliyetini!» demesi canlandı belleğinde. Sıkıntı göğsünü tırmaladı. Bir sürü rica, yalvarma, yolcunun suçu üstüne alması, polisi kararından döndürememişti. «Olmaz.» diyor, uzaklaşıyor, arabalara yolculara gözdağı veriyordu. Otuz lira ceza ödemiş ehliyetini geri almıştı. Kızmış, bağırıp çağırmış, okumasına engel olan babasına ilenmiş şoförlüğün ne kadar kötü bir

meslek olduğunu, insanı yeyip bitirdiğini, kendini bilen adamın şoförlük yapmaması gerektiğini yolculara anlatıp durmuştu. Arabayı sahibine götürürken göremediği bir çukurdan hızla geçince kulağına -tak-diye bir ses gelmiş. «Yandık!» diye söylenmişti. Sağ arkası çömuştü. -Akıs kesmişti-El-lerini beline dayamıştı çukura ve arabaya bakarken. Beyni zonklayıp duruyordu. Sinirliydi, korkuyordu. Adam olayı öğrenince küplere binmiş, on-on-beş şoförün gözleri önünde -karısına-sövünce adamın ağzına doğru inen uzun burnuna yapıştırmıştı yumruğu. Paraları da savurmuştu. Kin tutan bir adamdı, bu -yumruğun-öcünü almak için fırsat kollayacaktı; ayrıca bir anda araba sahiplerinin kulaklarına ulaşan olay yüzünden iş bulma olanağı yoktu.

«Kolay değil el kapısında çalışmak.» dedi Şevket, alt dudağını dişlerinin arasına kısırdı. Dairedeki şoförlerden biri ayrılacaktı ama ne zaman ayrılacağı belli değildi, yüzüne uzun uzun baktı, «Yanımda çalışır mısın?»

«Senin yanında olduktan sonra... Yalnız ne kadar veriyorlar?»

«900 lira alırsın. Ceket, ayakkabı, fazla mesai. Pazar günleri, bayram günleri iş yok. Yılda bir ay izin. İnsan muamelesi görürsün.»

«Paradan önce o, o çok önemli enişte. Afedersin okuması yazması olmayan bir -davar-sana emrediyor. Kahroluyorum o zaman, okumamı engelleyen babama verip veriyorum.»

«Ben bir bakayım da sana haber veririm.» dedi Şevket.

«Evet, fena değil, elbise, ayakkabı...» dedi Tacettin ve aklına gelen bir düşünce sözlerini tamamlamasına engel oldu.

— Fena değil -sözcüklerinin arkasındaki gönülsüzlüğünü, sesinin yavaşça çıkmasından, konuşurken ansızın susmasından çıkardı Şevket, onun buraya başka bir şey söylemek için geldiğini, şimdiye kadarki sözlerin, henüz açıklanmayan isteğin çevresinde dolaşan -alıştırma-sözleri olduğunu anladı, sıkıldı, kaşlarını çattı ve o içini dökmeden bir şey sormamaya karar verdi.

Mutfak kapısı açıldı, Nezihe göründü. «Çocuk nasıl?»

«Hasta teyzecim. Diş çıkarıyor, parmakları hep ağzında.»

«Dişetleri kaşınıyor da ondan. Bir doktora götürün de dişlerini rahat çıkarabilmesi için iğne yapsın.»

«Ben doktora götürelim dedim ama annem hemen dikildi: -Senin dişlerin doktorun iğnesiyle mi çıktı?- dedi. Remziye de hiç ilgi göstermiyor atıyor çocuğu bir yana.» göğsünü sıkıştıran soluğu boşalttı, sesini yükseltti, «Ev ev değil ki, tımarhane.»

«Eeee, sokaktan kız alırsan öyle olur. Suç sende.» dedi Nezihe, elini gözüne götürdü; ağrı bir damar gibi atıyordu gözünün çevresinde. Remziye bir sürü eşyanın ortasında kaygısızca duruyordu. Çamaşırlar vaktinde yıkanmıyormuş, yiyecek bir lokma ekmeği yokmuş, çocuk çatlarcasına ağlıyormuş... umursamıyordu. İş gücü Foto Roman, Saklambaç, Tom Miks okumak, fosur fosur cigara içmek, ağzına bir ciklet atıp sinir bozucu seslerle çığnemek, son günlerde bir hastalık gibi kenar mahalleleri saran -**Minibüs Sarkılarını**- sevdalı bir biçimde söylemekti. Odasını üstünkörü şöyle bir toparlıyor ve hemen soluğu kapının önünde alıyordu. Gelen-geçen iyi giyimli kızları kıskanç bakışlarla süzüyor, komşu kadınlariyle çene çalıyor, kendisine -Sokak Kızı-diyen kaynanasının çağrılarını duymazlıktan geliyor, kocasının dönüş saati yaklaştı mı eve giriyordu. Aynanın karşısına geçiyor, süsleniyor, püsleniyor, kaynanasıyla kaynatasının yüzlerini karartan -nefret-i önemsemiyor, aksine onları -kudurtmak için-aklına ne gelirse onu yapıyordu. Tacettin eşikten adımını atar atmaz boynuna sarılıyor, «Sen aç mısın, tok

musun, yorgun musun, hasta mısın?» sorularını sormadan koluna giriyor, ya annesine ya bir sinemaya ya da Luna Park'a sürüklüyordu. Bu arada evde olup bitenleri, kaynanasının kaynatasının iğneleyici sözlerini, bire bin katarak anlatıyor, ağlıyor, Tacettin'i çileden çıkarıyordu. Bu, kendi hayatını her şeyin üstünde tutan davranışları yüzünden ortalık karışıyordu. «Bak kızım, bu böyle olmaz, sen artık kız değilsin, evli bir kadınsın, çocuğun var. Kaynanana, kaynatana, kocana saygı göstereceksin, onların dediğinden dışarı çıkmıyacaksın.» öğütlerini birkaç kez tekrarlamış ama sözleri bir kulağından girmiş ötekinden çıkmıştı.

«Oldu bir kere.» dedi Tacettin, «Pişmanım ama.»

«Sen çalışmıyorsun, baban çalışmıyor, peki?» dedi Şevket, bir cigara uzattı. Tacettin cigaraya, cigarayı tutan eli izleyerek eniştesine baktı, yüzü kızardı, «Sağol enişte, içmiyeyim ben.» dedi ve kafasını kurcalıyan sorunu hâlâ açıklayamamaktan gelen bir sıkıntıyla sarsıldı.

«Al, al, bırak çocukluğu, nasıl olsa dışarda içiyorsun.» dedi Şevket ve Tacettin'in kendisine duyduğu büyük saygıdan ötürü yanında cigara içmek istememesi gururunu okşadı, deminki kızgınlığı dağıldı ve Tacettin'e daha iyi davranmaya iten bir duygu Dairenin görüntüsünü getirdi. İşlemlerdeki bir eksikliğin nedenini öğrenmek amacıyla bir memuru çağırdığında (kendi odasıyla memurların çalıştıkları büyük salon camlı bir bölmeyle ayrılmıştı, oturduğu yerden hepsinin ne yaptığını görebiliyordu) memurun nasıl telâşlandığını, ceketinin düğmelerini nasıl yanlış iliklediğini, sonra düzelttiğini, saçlarına nasıl çabuk çabuk bir iki tarak attığını, cigarasını henüz yakmışsa cigarayı ağız tadıyla içemiyeceğini düşünüp yüzünün nasıl buruştuğunu, sonradan yakmak üzere küllüğe öfkeyle nasıl bastırdığını ya da yanar bıraktığını hatırladı. Memurun bir yandan kendini dinlerken bir yandan da küllükteki cigarayı düşündüğünü, bir an önce odaya dönmek istediğini biliyor adamın bu hali onu neşelendiriyor, tedirginliğini çoğaltmak için sözü uzatıkça uzatıyordu. Bir gün cigara tiryakisi bir memuru bir saati aşan bir süreyle oyalamış, cigarasının dumanlarını yüzüne yüzüne üflemiş ve adamcağızın çaresizlik içinde kıvranışını seyretmekten büyük bir zevk almıştı.

Nezihe başıyla işaret edince Tacettin cigarayı aldı, yaktı, ağzından, burundan çıkan bol dumanların arasında konuşmaya başladı. Heyecandan sesi titriyordu. Ama hâlâ günlerdir üstünde durduğu konuyu açamamanın kararsızlığı içindeydi. Öksürdü, yutkundu yüzüne baktı, «Enişte.» dedi, «Bir şey söylemek istiyorum ama bilmemki...»

Şevket gülümsedi, «Evle mi ilgili?» dedi.

«Hayır enişte. Şey... İııı, bir araba var da.»

Şevket, bakışlarını Tacettin'in kızaran yüzünde, terlerin boncuklaştığı alnında dolaştırdı, «Eeeee?» dedi.

«İyi bir araba var. Tam iş arabası. 56 Pleymut. Daha önce altı ay çalıştığım bir araba.»

«Arabayı satınalmak mı istiyorsun?»

Tacettin güldü, arkasına yaslandı, «Bende araba alacak para ne gezer enişte.» dedi.

«Ne diyorsun yani, ben mi alayım? Ben arabayı ne yapayım oğlum; o iş başka bir iş, anlamam etmem.»

«Sen al ben çalışırım enişte.» dedi Tacettin ve rahatladı, cigaradan bir duman aldı. «20 bin peşin 100 bin liraya satıyorlar. Ama paranın hepsi peşin olursa 70 bine verecekler.»

Şevket, Tacettin'in önüne serdiği hesapları biraz karışık buldu, «Hiçbir

şey anlamadım.» dedi ve bu işe girerse ilerde başının çok ağrıyacağını, ummadığı, aklının kıyısından geçirmedığı bir takım sorunlarla uğraşacağını sezdirenen güçlü bir duygu kıpırdandı içinde.

«Eniştectim, bak, bir dakika, ben anlatamadım galiba. Bugün piyasada otomobil iki türlü satılıyor. Biri peşin parayla biri de komisyoncu aracılığıyla, taksitle. Peşin parayla alınacak araba her şeyde olduğu gibi taksitle alınacak arabadan her zaman daha ucuzdur.» dedi Tacettin, Şevket'in kendisi konuşurken yavaş yavaş sevimliliğini yitiren ve durgunlaşan yüzüne baktı korkuyla. Sessiz, anlattıklarının ortaya koyduğu gerçeği bütünüyle yakalamak istercesine duruşundan, gözlerini kısıp açmasından -durumu kavrayamadığını- anladı, kızar gibi oldu, cigaradan çektiği dumanı iri burun deliklerinden boşalttı; nerdeyse müdürlüğünün, derin bilgisinin sahteliğinden yakınan içindeki ince bir sese uyacak, «Anlamıyor musun?» diye bağırıyordu ama böyle bir aptallık yaparsa kaybedenin kendisi olacağını düşünerek o ince sesin içinde yankılanışından ürktü, gülümsedi. Enişttesi haklıydı aslında. Hiç bilmediği bir konuyla karşı karşıya geliyordu; bocalaması, duraksaması ve ona çok yakın olan bir -sorun-a enişttesinin yabancı yabancı durması olağandı. «Şöyle anlatayım enişte. Araba kaç bin lira? Diyelim 80 bin lira. Elinde 80 bin liran varsa tırrıng diye sayıyor, çekip alıyorsun, tamam mı?»

«Anladım.»

«Ama bir de bunun başka şekli var. O da şöyle: Senin elinde, size demiyorum enişte, afedersin, biz şoför parçasıyız, kusura bakma.»

«Biliyorum canım, söz gelimi, ben anlarım sen devam et.» dedi Şevket ve bazı olanaklardan yoksun kimselerin, yaşamlarını düzene sokup en önemli istekleri gerçekleştirecek kurumların ya da kişilerin karşısında nasıl, alçaldıklarını, nasıl ikiyüzlü bir yol izleyerek başarıya ulaşacaklarını sandıklarını, iğrenç kişiliklerinin pisliklerini döktüklerini, köprüyü geçinceye kadar -ayı'ya dayı-dediklerini nefretle hatırladı. Tacettin'in -Affedersin-sözünde de böyle bir hava vardı. Ama tiksiniyordu ondan, tam tersi bu kurnazca tutumunu, burada gösterdiği inceliği sevdi, «Kafası çalışıyor keratanın. Ayrıca beni darıltmamak, bu işi mutlaka yaptırmak istiyor,» diye düşündü.

«Senin elinde 70 bin lira değil de 20 bin lira var, bir araba almak istiyorsun. Nasıl alacaksın? Gideceksin mal sahibine diyeceksinki, arkadaş böyle böyle, ben senin arabanı almak istiyorum ama durumum bu. O sana, hay hay diyecek, ordan kalkacak komisyoncuyla bulacaksınız, araba sahibi komisyoncuya diyecekki bu beyefendi, bu arkadaş, her neyse, benim arabamı almak istiyor, sen araya girer misin? Girerim derse, tamam. Anlatabildim mi enişte?»

«20 bin liranın üstünü araba sahibine komisyoncu mu verecek?»

«Evet eniştectim, komisyoncu verecek ve biz komisyoncuya borçlanacağız.»

«Demek, ha, tamam, şöyle oluyor: 20 bin peşinle 70 bin liralık arabayı alacağız ve komisyoncu efendiye 50 bin lira borçlanacağız.»

«Öyle ama eksik. 50 bin değil 80 bin lira borçlanacağız.»

«Karışık bir iş, aklım almadı bir türlü.»

«Karışık değil enişte, tabi sen durumu bilmediğin için sana öyle geliyor. Komisyoncu araba sahibine verdiği 50 bin liranın karşılığında bizden 30 bin lira faiz alacak.»

Şevket biraz düşündü, birden gözleri parladı, «Şimdi iyice anladım.» dedi, «Biz 20 bin lira verdikten sonra 70 bin liraya almamız gereken arabayı 100 bin liraya almış olacağız ve komisyoncu hergelesine 80 bin lira borçla-

nacağız, bunun 30 bin lirası faiz olacak. Böyle mi? İyi anlamış mıyım?»

«Böyle enişte, tamam.»

«30 bin lira faiz çok değil mi?» dedi Şevket, Tacettin'i yanlış bir yol üzerinde olup olmadığını anlamak istercesine süzdü.

«Çok olmasına çok ama başka türlü satmıyorlar.»

«Aklıma bir şey geldi. Niye biz arabayı doğrudan doğruya mal sahibinden almıyoruz da komisyoncuya havadan dünyanın parasını veriyoruz?»

«Haklısın enişte, onu da söylüyeyim: Eskiden araba satışları senin dediğin gibi yapılıyordu. Adama 10-15 bin peşin veriyordun geri kalanını da taksite bağlıyordun, oluyordu. Ama adam senden bu parayı alıncaya kadar aradan dört sene geçiyor, parça parça aldığı para da bir işe yaramıyordu. Şimdi beklemiyor. Komisyoncuyla anlaşıyor, parasını alıp çekiliyor aradan.»

«Komisyoncu bekliyor şimdi, öyle mi?»

«Komisyoncu bekliyor enişte. Ama bu kadar beklediği için de 30 bin lira faiz istiyor.»

«Çok.» dedi Şevket, sigarasının külünü tablaya silkti, mutfağa baktı, «Nezihe, işin yoksa bize iki kahve yapar mısın?»

Nezihe başını uzattı, ağrıyan gözünü yummuştu. «Sen nasıl içersin Taci?»

«Nasıl olursa, eniştem nasıl içerse.» dedi Tacettin, gülümsedi, «Zahmet olacak. «Şevket'e döndü, «Bugün otomobil piyasasına komisyoncular hakim enişte, çete halinde çalışıyorlar. Hazır paran varsa, komisyoncuya gitmene lüzum yok ama iş taksitle mal almaya kaldı mı...»

«Uzun lâfın kısası.» dedi Şevket, elini Tacettin'in omuzuna koydu.

«20 bin lira bulsak da bu arabayı kaçırmamak diyorum enişte. Dediğim gibi araba çok iyi. Müşterinin tuttuğu bir araba, motoru yeni, arkası geniş, sağlam. Aldıktan sonra 3-5 bin lira masraf yaptık mı -kız-gibi olur.»

«20 bin lirayı hadi bulduk diyelim, peki komisyoncuya her ay ne kadar ödenecek?»

«2 bin lira. Her ay için 2 bin liralık bonolar yapılacak. 2 bin lira da haydi haydi çıkar. Tabi, Allah göstermesin bir kaza falan olursa biraz bocalarız ama ben dikkatli kullanırım arabayı.»

«Dikkatli kullanıyordun da o birisiyle ortak olduğun arabayı niye çarp-tın?» dedi Şevket ve Tacettin'in kızardığını, şaşaladığını gördü.

«Şey, haklısın enişte ama o kazada benim hiç suçum yok. Hiç beklemediğim bir anda sarhoşun biri çıktı önüme, herifi ezmiyeyim diye direksiyonu sola kırdım, küt diye direğe bindirdim. «Yanlışlık yaptığını, -kaza falan olursa-sözcüklerini kullanmaması gerektiğini, ama eniştesinin bu işe yatkın olduğunu sezdiği için heyecanlandığını anladı, vazgeçeceğini düşünerek korkuya kapıldı.

«İstediğin kadar dikkatli kullan gene de kaza oluyor.» dedi Şevket.

«Evet ama şehir içinde pek öyle önemli kaza olmaz. Ne de olsa arabalar yavaş gidiyor.»

Şevket başını salladı, «Hangi yavaş?» dedi. «Minibüslerin arkasından kurşun atsan isabet ettiremezsin.»

«Onlar başka, onlar canavar.» dedi Tacettin.

Nezihe kahveleri verdi.

«Sen bu araba işine ne diyorsun teyze?» dedi Tacettin.

«Ne diyeyim oğlum? Benim aklım ticaret işlerine ermez. Eniştenle konuş, anla, o ne derse...»

«El kapılarında çalışmaktan, ciğeri beş para etmez heriflerin ağız ko-

kularını koklamaktan bıktım teyze.»

«Kolay değil tabi. Ben her zaman eniştene söylerim.» dedi Nezihe.

«Sabahtan akşama kadar çalışıyorsun gene yaranamıyorsun. Hiçbiri insan kıymeti bilmiyor. Üstelik bir de azar işitiyorsun.» dedi Tacettin; evlendikten bir hafta sonra hiç yoktan kendisine hakaret eden bir araba sahibine işsiz kalmamak için karşılık vermediğini, boynunu büktüğünü, bütün gece kızgınlığından uyku uyuyamadığını, sık sık ağladığını hatırladı... Arabayı alıyordu, direksiyona kuruluyordu, resmini asıyordu ve mal sahipleriyle şoförlerin sabah erkenden postu serdikleri Şehreminindeki kahveye gidiyor, içeriye başı yukarda, dudaklarının arasında tüten cigarayla kimseyi önemsemeden giriyor, orta şekerli bir kahve söylüyordu.

«Benim ne kazancım olacak bu işte?» dedi Şevket.

«Borçlar ödendikten sonra sana çalışacağım enişte...»

«Yok canım, seni de ortak ederim, ne kazanırsak bölüşürüz.»

«Sen nasıl istersen enişte.» dedi Tacettin, içi sevinçle doldu.

Şevket, kahveden bir yudum aldı, yeni bir cigara yaktı. Maaşlarından, ikramiyelerinden üç-beş kuruş bir yana ayırarak 18 yılda zar-zor biriktirdiği 20 bin lirası vardı ve bu parayı sırasıyla İş Bankasına, Garanti Bankasına, Yapı ve Kredi Bankasına bir apartman dairesi ya da 100 bin liralık büyük ikramiye -düşer-umuduyla yatırmıştı. Ama uzun bir süre beklediği halde bir şey çıkmayınca ve -ikramiye işlerinin-karışık, akıl almaz bir takım dalavere-lerle yüklü olduğunu öğrenince çekmiş, birkaç yıl evde tutmuş, sonra yanar, kaybolur, fareler yer korkusuyla ve yeniden şansını denemek amacıyla Emniyet Sandığına teslim etmişti. Bankaların müşterilere değil müşterilerin bankalara -hizmet-ettiği sonucuna vardığı için eline elverişli bir fırsat geçer geçmez işletmek istiyordu. Araba alma fikri fena fikir değildi; borç üç yılda ödenir sonra da kendine çalışırdı ve belki de bu yolla düşlediği apartman dairesine kavuşabilirdi. «Bir düşüneyim bakalım, ha deyince olacak iş değil bu.» dedi.

«Haklısın enişte.» dedi Tacettin ama şu anda kesin bir karşılık alamadığı için tedirgindi. İstiyorduki hemen -evet-desin, şimdi kalkıp gitsinler, araba sahibini bulsunlar, komisyoncuyu görsünler, işi sıcağı sıcağına konuşsunlar, anlaşsınlar, 500 ya da 1000 lira kadar bir kaporo versinler, yarın sabah Noter'de buluşmak üzere ayrılınsınlar.

Şevket, babasının duvarda asılı sakallı resmine, göğsündeki İstiklâl maddalyasına bakıyor ama babasıyla ilgili en küçük bir şey düşünmüyordu. 50 bin lirayı bulmalı ve komisyoncuya 30 bin lira kaptırmamalıydı.

«Ben gideyim enişte. Ne olacak şimdi, alıyor muyuz?» dedi Tacettin, kalktı.

«Sen bana iki gün sonra uğra.»

«Olur... Ben arabayı başkasına satmalarından korkuyorum. Çok sağlam.»

«Araba mı yok piyasada.»

«Peki.» dedi Tacettin, Şevket'in, Nezihe'nin ellerini öptü, gitti.

Şevket'le Nezihe, bundan iki yıl önce şaka yollu ortaya attıkları ama hemen unuttukları -araba işinin-bir gün karşılıklarına ciddi bir biçimde çıkacağını düşünmediklerinden biraz şaşırılmışlardı. Yemekten sonra konuyu yeniden ele aldılar. Çok iyi olurdu. Her ay en azından 2 bin lira girecekti ceplerine. Şimdiyedek parasızlıktan ötürü içlerine itilmiş ve zorla susturulmuş isteklerin en önemlilerini yaşıyacaklardı. Beğendiklerini giyer, canlarının çektiği gazinolara, eğlence yerlerine giderlerdi. Gezilere çıkarlardı.

Heyecanlanmışlardı. Yüreklerini dalgalandıran sevinçlerle kendilerinden geçmişlerdi. Şevket, o zaman güçleneceğini, Genel Müdür ile konuşurken eğilip bükülmiyeceğini, Genel Müdür'ün hakkında ne düşüneceğine aldırmadan fikirlerini korkusuzca açıklayabileceğini düşünüyor, «İnsanı insan yapan para, hayvan yapan parasızlık.» diyordu.

Nezihe'nin solgun yüzü aydınlanmıştı. Safra kesesi ve mide ağrılarını, ameliyat masasına yatırılacağı anı hayal ederken varlığını sıkıştıran kaygıları unutmuştu. Hep bu şehirde oturmaktan; birkaç komşuya, kocasının daire arkadaşı birkaç yüksek memurun evlerine gidip gelmekten ve oralar da sıkıntılı (dedikodu ve gevezeliklerle dolu) saatler geçirmekten bıkmıştı. Bu bildik yerlerin dışına çıkmalıydı, ciğerlerini şişire şişire hava almalı, kumlara uzanıp yanmalı, en azından bir ay denize girmeli, bir yaprağı koparıp çiğnemeli, güneş altındaki yemyeşil tarlalara hayranlıkla bakmalıydı. Radyolar, gazeteler her Tanrı'nın günü Yurdun bir bölgesini övüyor, oralara nasıl, hangi araç ve hangi yolla gidilebileceğini, hangi otellerde kalınacağını, hangi lokantalarda yemek yenilebileceğini anlatıyorlardı. Trabzon'u, Samsun'u, Ordu'yu, yağmurlu ve acı yeşil kıyılarıyla, çay, portakal ağaçlarıyla donanmış tarlalarıyla bütün Karadeniz'i görmeliydi. Akdeniz -tur-u yapan Denizcilik Bankasının büyük gemilerinden birine atlayıp İzmir'i (İzmir'e Fuar zamanında gitmeliydi) Kuşadası'nı, Bodrum'u, Marmaris'i, Antalya'yı, İskenderun'u dolaşmalıydı, Pamukkaleyi, Alanyayı, Cennet ve Cehennem'i, Adana'yı, Mersin'i gezmeliydi tiril tiril yazlık bir giysiyle. Altında lâcivert bir pantolon, ayaklarında -Eski Romalıların giydikleri -sandaletler, gözlerinde siyah güneş gözlüğü, omuzunda fotoğraf makinesi ve boyalı dudaklarının arasındaki filitreli cigarayla Kleopatra'nın yıkandığı havuza ellerini sokmalıydı. Resimler çekmeliydi. Çukulata rengini almış bir yüz, gergin, sağlıklı bir beden, pisliklerini atmış tertemiz bir ruh ve çok şey görmenin coşkunluğunu yaşıyan bir beyinle dönmeliydi...

Sonra Avrupa gezileri.

Bir saġnak başlamıştı. İri damlalar kiremitleri kırmak istercesine düşüyordu.

Yağmur sesinin tatlılaştırdığı bir uykuya daldıklarında, saat birdi.

Turhan, 5 bin liralık çeki uzatırken, «Hiç sıkılma, ne zaman eline geçerse o zaman verirsin.» dedi.

Kayınvaldesi önceleri biraz mırın kırın etti ama sonunda -ölümlük olarak bir köşeye ayırdığı 6 bin lirayı (bir sürü eski para) verdi.

Numan'ın karısı, Nezihe bir şey söylemeden kocasından saklı biriktirdiği 3 bin lirayı getirdi.

Nezihe, bileziklerini yakın bir arkadaşına götürdü, 3 bin lira aldı.

Şevket, bir bankanın Müdürü olan arkadaşı Sıtkı'ya durumu anlattı ve ondan ayda 1,500 lira ödemek şartıyla 15 bin lira aldı, -800 liradan fazla bir parayı kestiklerinden-eline 14 bin lira geçti.

Toplana toplana kendi -ana-paralarından başka 30 bin liraya yakın bir para toplandı.

Şevket, «Bunca yıldır paramızı işlettiler, herhalde bir yardımda bulunurlar,» düşüncesiyle Emniyet Sandığı'na da başvurdu. Müdür ayağa kalktı, gülümsiyerek karşıladı, kahve söyledi, bir Pal-Mal cigarası verdi, çakmağıyla yaktı, (emirlerini) sordu. Kısaca anlattı Şevket. Sözlerini bitirdiğinde, Müdür'ün ince ve renksiz yüzündeki nezaket gülümsemesi kayboldu. Sıkıntılı bir sessizlikten sonra, «Efendim.» diyerek konuşmaya başladı. Sesi ansızın değişmişti. Ne diyeceği en aptal biri tarafından bile kolaylıkla anlaşıl-

labilirdi. Çok istiyordu ama öyle bir yardımda bulunmanın olanağı yoktu. Üzgündü, eski bir müşterilerini banka kapısından elleri boş çevirmek onur kırıcı bir şeydi ve bütün yetkisini kullanarak 10 bin lira vereceklerdi; ancak bu da bir takım -formalite-ler yerine getirilirse gerçekleşebilirdi. Kayınvaldesinin evini ipotek edeceklerdi. «Ev ipotek etmem ben.» dedi Şevket öfkeyle.

Müdür, omuzlarını büzdü, ellerin yanlara açtı, «Başka imkânımız yok Şevket Bey. Olsa bir saniye tereddüt etmem, size yardım etmiyeceğiz de ki-me edeceğiz.» dedi.

Şevket, teşekkür etti, yarısına kadar içtiği cigarayı bir su birikintisinin içine attı, yağmura sövdü.

Nezihe, «İstersen ben Bursa'ya kadar gideyim, Necdet'ten istiyeyim, o verir sanıyorum.» dedi.

«O palavracının biridir ama belki. Git bakalım.» dedi Şevket.

Tacettin'le birlikte uçağa atladılar, Bursa'ya gittiler. İki gün sonra saat sekizde döndüler. İkisinin de suratı asıktı, güçlkle konuşuyorlardı. Bursa'ya iner inmez Necdet'i bulmuşlardı, çok iyi karşılamıştı. Iskender kebabı yedirmişti, Teleferik'le Uludağ'a çıkarmıştı. «Size vermiyecem de kime verecem, siz benim canım ciğerimsiniz, Şevket Bey'e hömetim sonsuzdur ama bir hafta önce gelseydiniz ya... Yumurta kapıya dayandığı zaman olur mu?» demişti. Avrupa'dan ithal edeceği makinelere bir milyon lira yatırmıştı. Şimdi elinde-avucunda beş kuruş yoktu. Üzülmemeliydiler, bir kolayı bulunurdu elbet. Mademki kırk yılda bir kendisine işleri düşmüştü, 20 bin lirayı borç-harç edecek, birkaç gün içinde Anadolu Bankası aracılığıyla yollayacaktı.

Şevket, anlatılanlara inanmamakla birlikte dört gün sonra bankaya gitti, Bursa'dan 20 bin liralık bir havale gelip gelmediğini sordu. Yoktu. Ertesi günü telefon etti. «Henüz bir şey yok efendim.» karşılığını aldı. Bir hafta geçtiği halde para gene görünmeyince Şevket, Necdet'e -ite atsan kudurur cinsinden-bir telgraf çekti. Bu arada araba sahibi, Tacettin'in ciddi bir alıcı olduğunu anladığı için sıkıştırıyor, üç güne kadar bu iş halledilmezse başkasına satacağını söylüyordu. Tacettin arabayı elinden kaçırarak diye aklını oynatacakları nerdeyse. «Aldırma, onlar numaracıdır; hem ne var yani, İstanbulda araba mı tükendi.» diye Şevket'e, heyecan ve korkunun kapladığı bir sesle karşılık veriyordu. 56 Pleymut uğurlu bir arabaydı, hiç boş kalmazdı, bir kere bile kaza yapmamıştı, arabanın her yanını tanıyordu.

Parayı denkleştiremeyeceklerini anlayınca istemeye istemeye komisyoncuya gittiler. Kırk yaşlarında, aptal suratlı, Şevket'in, konuşurken böyle adi bir tefeciyle ilişki kurduğu için kendinden utandığı bir adamdı. 40 bin lira peşin verdiklerine göre faizden 5 bin lira düşecekti, yalnız çok sağlam iki kefil istiyordu.

«Ben birini bulurum.» dedi Şevket.

«Ötekisi de eniştem Cavit olur.» dedi Tacettin, «Kocaman bir oto tamirhanesi var.»

Komisyoncu umursamazca, «Kefillerle konuşun da öyle gelin.» dedi.

Şevket, gizlediği ama içini kemiren bir öfkeyle yola çıktı. Bu işe girdiğine bin pişmandı. Yorulmuştu. Para olmadan bir işe kalkışmak meğer ne kadar zordu. Bir taksi çevirdiler, vakit kaybetmeden Topkapı dışındaki Oto Tamircileri Sitesi'ne gittiler. Ortalık insanın midesini bulandıran, başını ağrıtan mazot, benzin ve yağ kokuyordu. Yerler vıcık vıcıktı; ayak izleri, izmaritler, boya kutuları göze çarpıyordu; su birikintilerinin yüzeyi yeşilli, kırmı-

zılı, mavili, morlu lekelerle kaplıydı. Arabalar sökölüyor, boyanıyor, kaynak yapılıyor, karpit lâmbasının kalın bir çizgiye benzeyen gürültüsü kulak zarlarına yükleniyor, sert ve delici ışığı gözleri kamaştırıyordu. Çekiç sesleri beyinlerin içinde ötüyordu. Mavi tulumları, yüzleri, elleri yağlı bir sürü işçi eğilip kalkıyor, cigara, çay içiyor, tartışıyorlardı. Şevket, ömründe ilk kez gördüğü bu evrene şaşkınlıkla bakıyor, dillerini, işlerini, işlerinin gizlerini bilmediği kişilerin arasında yabancı yabancı dolaşıyordu. Görünürde korkunç bir güvensizlik, korkunç bir alavere dalavere vardı.

Cavit, yeni tulumu içinde uzun ve zayıftı, kumral saçları alnına düşmüştü, işçilere bağırıp çağırıyor, kirlenen ellerini benzinli üstüğüyle siliyordu. Küçük bir çocuğu tokatladı ve geldi. «95 bin lira çok para. Bunu nasıl ödeyeceksin.» dedi Tacettin'e bakarak.

«40 bin lirasını peşin ödeyeceğiz.»

«Bonoyu kaçtan yapıyor?»

«İki.»

Kaşlarını kaldırdı Cavit, «Çok.» dedi, «Ödeyemezsin. «Şevket'e onunla eşit durumda olduğunu sezdirmek isteyen bir tavırla göğüs cebinden samsun paketini çıkardı cigara uzattı. Şevket, karısının akrabası bu tamirci parçasının pozlarına, yüksekte bakışına içerlediği için cigarayı almadı.

«Kahve, çay, Pepsi gibi bir şey içseniz.»

«Hemen gideceğiz.»

«Önümüz kış, sen bu parayı çıkaramazsın.» dedi Cavit.

«Çıkarırım. 5 bin lira bile çıkarırım.»

Cavit güldü, Tacettin'in ensesine şakadan bir tokat vurdu, «Bırak şimdi.» dedi, «Burda yabancı yok, biz bizyiz. Ben senin ne tenbel olduğunu bilmez miyim? Sen bir gün çalışırsın beş gün yatarsın. Sen aslında şoförlük yapacak adam değilsin. Şoför adam cabbar olur, ama sen...»

Eniştesinin yanında böyle bir açıklamada bulunması Tacettin'in sinirlerini ayaklandırdı, daha ileri gitmesini önlemek amacıyla kaş-göz işareti yaptı ama Cavit ya görmedi ya da gördüğü halde görmezlikten geldi. Yüreği titriyordu. Bu sözleri işiten eniştesi ya arabayı almaktan cayarsa? Çabuk çabuk, Şevket'i inandırmaya yönelmiş güven dolu bir sesle, O eskidendi. Şimdi ikinci çocuk geliyor... Sonra araba kendimin olunca canımı dişime takar...» dedi.

Başını kısa kısa salladı Cavit, «Ben seni bilirim, çalışmazsın sen. Ne dersen de, inandıramazsın beni. Tenbellik ruhuna işlemiş bir kere.» dedi.

«Sen kefil oluyor musun olmuyor musun, onu söyle.» dedi Tacettin öfkeyle.

«Olurdum ama... Sen birader, sen adam olsan. Kefil olayım, olayım ama sonra hem benim hem eniştemin başı belâya girecek.» dedi Cavit, gözlerini kıstı, bir takım hesaplar yaptı sessizce, üst dudağını dişledi, sağ kulağının arkasını kaşıdı, sol elinin parmaklarını bükerek saydı, Tacettin'in kalın bıyıklarında dolaştırdı bakışlarını. Hayır, güvenemiyordu. Sadece o değil, babası, annesi, ablaları, hatta karısı güvenmiyorlardı. Ya yarın öbürgün «Midem bulanıyor, asabım bozuk.» diye tutturursa, bir ay çalışmazsa, borçlar nasıl ödenecekti? Banka, komisyoncu dinler miydi Tacettin efendinin uyduruk hastalığını? Gel bakalım buraya arkadaş, madem kefilsin ver bizim parayı.» der, yakasına yapıştırdı. Ondan sonra işin yoksa yıllarca bu pisliği temizliyeceğim diye uğraşdır, mahkemelerde sürün. Şevket Bey vardı arkasında ama arabada çalışacak, parayı kazanacak olan Tacettin'di. Arabaya oturduktan sonra şimdi yaptığı gibi saat sekizde yataktan kalkarsa, saat üç buçukta ara-

bayı evin önüne çekip üç yıldır hâlâ sevişmeye doymadığı karısıyla odasına kapanmaya devam ederse, bu iş yürümezdi, (ki olacağı buydu).

«Kaç kişinin parasını batırdım şimdiye kadar?» dedi Tacettin hınçla.

«Batırmadın mı?» diye bağırdı Cavit, üstüne yürüdü Tacettin'in, «Eniştemin yanında açtırma benim güzel ağzımı.»

«Benden kimsenin beş kuruş alacağı yoktur, anladın mı?» dedi Tacettin.

«Ahmet'in 2 bin lirasının üstüne oturan kim?» dedi Cavit.

«O iş başka iş... Eniştem de sanacak ki ben batakcıyım. Ne babam, ne annem, ne ablalarım ne sen beni şu kadar tanımiyorsunuz, hep ezbere konuşuyorsunuz.» dedi Tacettin, cigara yakarken parmakları titriyordu, dokun-san ağlıyacaktı.

«Niye tanımiyalım oğlum? Eğer tanımiyorsak suç senin. Bir gün çalışır-sın on gün yatarsın. Yalan mı?» dedi Cavit.

«İş olmazsa ne yapayım?»

«Ne demek ne yapayım? Ara, bul, sebat et. Parmak kadar piçler gece-gündüz çalışıyor da gıkları çıkmıyor. Söyle bakim, kaç araba değiştirdin şimdiye kadar?» dedi Cavit, eğildi, sol kulağını yaklaştırdı.

«Bırak şimdi, burası münakaşa yeri değil. Sen kefil oluyor musun olmu-yor musun?»

«Eniştemin hatırını sayarım ama, işin içinde mademki sen varsın, ben kefil olmam, arkadaş, enişteme de bu işten vazgeçerse çok iyi yapar derim. Senin kanın uyuşuk.»

Bu sözler Tacettin'i deliye döndürdü, dişlerini yumruklarıyla birlikte sıktı, iki adım attı, yiyecek gibi baktı Cavit'e. Ablasının kocası olmasaydı öldürebilirdi. Ne utanmaz, ne pis adamdı bu böyle! Birden arabanın kapısını açtı, «Gidelim enişte.» dedi. Soluyordu. Yüzü sapsarıydı. Caddeye çıkar çıkmaz kendini tutamadı yaşlar gözlerinden boşaldı - aynı anda gözyaşlarının, Cavit'in sözlerinden ürken ve olumsuz düşüncelerle dalgınlaşan eniştesini değiştireceğini geçirdi içinden. Ve ıslak ıslak konuşmaya başladı. Evet, bir zamanlar düzenli çalışmıyordu ama bunun nedenleri vardı. Yeni evli adamın akli evdeydi, karısındaydı. Otuz-kırk lira aldı mı anahtarı gece şoförüne teslim ediyor, saat üç buçukta kapıdan içeriye giriyordu. Sık sık araba değiştirmesi ise araba sahiplerini sevmemesinden, onlarla bağdaşmamasından ileri geliyordu. Sonra sürekli hastalanıyor, sinir krizleri geçiriyor, mide ağrılarından kıvranıyordu. Bir ara ölüm korkusuna yakalanmıştı: Bir kaza sonunda parçalanacak, daha altı aylık bir -gelin- olan Remziye başka biriyle evlenecekti; bu nedenle iş çıksa bile Anadolu'ya gitmiyordu, Anlatıyor ama kimse dinlemiyordu. Şimdi bütün bunlar geçmişti. Hiçbir şikâyeti yoktur, -demir-gibiydi. Bir çocuğu vardı, ikincisi yoldaydı, babasının yanında oturuyordu. «Bu iş hayırlısıyla bir olsun da bak nasıl çalışacağım enişte. Kafan bulan-masın. Benimle böyle konuştuğu için utandıracağım onu.» Bir cigara yaktı, yaşlarını elinin tersiyle sildi. Asıl zoruna giden şey, ablasının kocası diye geçinen bu adamın hayatta en sıkışık, yardıma en çok gereksinme duyduğu bir sırada indirdiği darbeydi. «Alacağı olsun onun.»

«Dert etme, değmez.» dedi Şevket.

«Eğer şey, istemiyorsan vazgeçelim enişte.» dedi Tacettin eniştesini bu işe bütününüyle itmeyi amaçlıyan bir sesle.

«Ben sana öyle bir şey söyledim mi? Benim kendi aklım yok mu?»

«Olur a. Belki... Güvenin sarsılmıştır.» dedi Tacettin, «Görüyorsun ya enişte, kimseye bir kötülük yapmadığım halde kimse bana güvenmiyor. Sen-den başka beni anlayan yok.» Yumruğunu sıktı, başını kaldırdı, Hey Allahım,

hey güzel Allahım, sen beni utandırma!»

Şevket, Tacettin'in başını okşadı, «Üzme tatlı canını, her şey düzelir.» dedi.

Çapa'daki başka bir komisyoncuya gittiler. Adamın bir garajı, dolmuşta çalışan altı arabası, üç kamyonu vardı. Yedi kardeşiler ve yedi kardeş de zengindi. Kamyonları, apartmanları, oto parçası satan dükkânları ile bir çarşı gibiydiler. Urfa'lıydı, otuz beş yaşındaydı. Yüzündeki eskimiş çıban izleri göktaşlarının düştüğü çukurlara benziyordu; parçalanmış, kanamış, derisi erimiş ve kanlı damarlar kalmıştı. Çok hızlı konuşuyor, iyiliği sevdiğini, bu dünyada Müslüman olanın iyilik yapmaktan başka bir şeyi düşünmemesi gerektiğini, ahretteki büyük mahkemenin karşısına çıkarıldığında arsalarının, apartmanlarının, bankadaki servetinin bir şey ifade etmeyeceğini ancak **iyiliklerin** cehennem ateşinde yanmaktan koruyacağını anlatıyordu. Saçları seyreلمeye başlamıştı, hatta tepesi iyice açılmıştı, hiç olmazsa bundan sonra dökülmemesini sağlayabilmek için yüz bin lira vereceğini söylüyordu. Sesi sinirli, tırmalayıcıydı, sözcüklerinin çoğu anlaşılmıyordu. Adı Mustafaydı. Tacettin iki yıl bu adamın yanında çalışmış, hem kendisinin hem de kardeşlerinin gizlerini öğrenmişti: Gürültücü, patırdıcı, neşeli, birbirilerine çok düşkün bir aileydiler. Analarına Tanrı'ya tapar gibi tapıyorlar, sözünden dışarı çıkmıyorlardı. Bol yemeğe, bol eğlenceye, kahkaha atmaya doymazlardı. Yaz geldi mi yedi sekiz otomobilden meydana gelen bir konvoyla Belgrat ormanlarına, Kumburgaz'a, Şile'ye, Kilyos'a giderlerdi; kilimleri, hasırları beğendikleri ağaçların gölgelerine sererler, çocuklara hemen salıncaklar kurarlardı. Bitmez-tükenmez çiğ köfteler, lâhmacunlar, içli köfteler, yeşillikler, Urfa kebabları sofralarını doldururdu. Yağlanan ellerin on parmağı zevkle yalanırdı. Arapça şarkılar söylenir, esmer, yüzleri benlerle dolu, boyunları altınlı, kolları burma bilezikli kadınları, birbirilerine sevgilerini bildirme anlamı taşıyan uzun (lü, lü, lü, lü lü) ler çekerlerdi.

Mustafa, Şevket'in Müdür olduğunu öğrenince daha bir düşünerek konuşmaya, daha saygılı davranmaya başlamış, bir Müdür'ün ayağına kadar gelmesi ayrıca göğsünü kabartmıştı. «Kefil istemez. Sizin varlığınız yeter. Ben Tacettin'i de çok iyi tanırım. Çalışkan çocuktur, namuslu çocuktur, bizi mahcup etmez.» demişti. Bu sözler Tacettin'in yüreğindeki sıkıntıyı dağıtmış sırtını dayayacak bir duvar bulduğu için eniştesine sevinç dolu gözlerle bakmıştı.

Şimdi ilk iş Trafik Müdürlüğü'ne gitmek, arabanın hacizli olup olmadığına bakmaktı. Mustafa'nın arabasına bindiler, cigaraları yaktılar, konuşmaya başladılar Mustafa, Şevket'i, Şevket, Mustafa'yı deneylerin kazandırdığı yargıları kullanarak tarttı birbirilerinin sivri, yumuşak yanlarını, göze çarpan, bazı davranışlarla açıklanan erdemlerini öğrenmeye çalıştılar; aralarındaki güvensizliklerle, çekingenliklerle donanmış yabancılık temiz bir içtenliğe, sıcak bir dostluğa kaydılar sonunda. «Nerde bir namuslu, bir akıllı adam görmüşsem onun kurbanı olmuşum.» dedi Mustafa. Trafik Müdürlüğü'ne geldiler. Araba hacizli değildi, vergileri ödenmişti. Ordan Aksaray'daki 17. Noter'e girdiler. Yarım saatten fazla beklemezlerdi. Tacettin'le Şevket bir masaya, araba sahibiyle ortağı gibi gözüken soluk yüzlü adam başka bir masaya oturdular. Her zaman alım satım işleriyle uğraşan Mustafa ortalıkta dolaşüyor, daktilolardan Noter'e kadar herkesle senli-benli konuşuyor, şakalaşıyordu.

Şevket'le Tacettin arabanın kimin üzerine yapılacağı konusunu yavaş sesle tartışıyorlardı. «Parayı ben verdiğime göre araba benim üzerime olacak

elbet.» dedi Şevket ve aynı anda memurların ticaretle uğraşamıyacaklarını, bir araba satın alıp gizlice çalıştırdığı anlaşılırsa başına türlü belâların geleceğini düşündü, Nezihe'nin üzerine yapmaya karar verdi. Tacettin ezik bir sesle, «Olur.» dedi, bir cigara yaktı, başını önüne eğerek bir süre öyle durdu, sonra ekledi, «Enişte, yoksa sen de mi inanmıyorsun bana? Arabayı senin ya da teyzemin üzerine yaparsak Mustafa parayı ödeyemeyeceğimiz konusunda şüpheye düşecek... arabayı sen alıyorsun ama onu çalıştıracak olan benim, birkaç gün çalışır, sonra bırakır diye aklına bir kurt düşebilir. Ama sen arabayı benim üzerime yaparsan ben kendi malım gibi bileceğim, canımı dişime takıp çalışacağım.»

«Niye adam güvenmesin? Güvendiğini söyledi ya... Sonra ben bu arabayı sen çalışacaksın diye alıyorum. Yoksa durup dururken niye alayım? Öyle diil mi? Eğer sen sonradan çalışmazsan arabayı satar adamın borcunu öderiz.» dedi Şevket.

«Zaten şimdi biz arabayı satın almıyacağız ki enişte.» dedi Tacettin.

«Ne demek o?» dedi Şevket, kaşlarını çattı, başını yanlara salladı, «Anlamadım. Araba kime satılacak peki?»

«Mal sahipleri arabayı Mustafa'ya devredecekler, Mustafa da bizim ona olan borcumuz ödeneceği güne kadar bizimle ortak görünecek. O zaman ister senin istersen teyzemin üzerine yaparız ama o zamana kadar arabanın sahibi ben görüneyim.»

«Sen bana bunları söylemiş değilsin ki...»

«Ben biliyorsun sanıyordum.»

«Nerden bileceğim birader, daha önce söylemiş olsaydın... ben diyordum ki.»

«Muameleler hep öyle olur enişte.»

«Biz adamdan daha çok para veriyoruz ama sahibi olamıyoruz. Saçma.» dedi Şevket, daktilo sesleri asabını bozdu, yüzünü buruşturdu, bir izmariti ezdi.

«Saçma, doğru... O da 30 bin lira veriyor ya, parasını garanti etmek için...»

«Anlaşıldı, anlaşıldı.» başını öne doğru salladı Şevket, «Bana bunları söyleseydin girmezdim bu işe.»

«Bunda bir şey yok ki enişte... Zaten oraya, borç ödendikten sonra araba şu şu kişilere devredilir ve bu arada hiçbir suretle satış yapılamaz diye bir kayıt konacak.» dedi Tacettin.

«Öyle olsun, napalım, bir kere girdik.» dedi Şevket ve der demez de sipsivri düşünceler, duygular varlığını kemirmeye başladı. Tepkiler, başkaldırmalar, haykırıışlar, uyarmalar birbirini izliyordu. Bunların arasında şaşkın, küçücük bir tırtıl gibi dolaşıp duruyordu. Bunca sıkıntıya giren, karısının bileziklerini rehine koyan kendisiydi, Tacettin'in cebinden bir kuruş çıkmamıştı... Tacettin'e iyilik yapmak, onu herkesin güvenebileceği bir adam durumuna getirmek için mi girmişti bu işe? Ya birkaç gün sonra incir çekirdeğini doldurmayan bir neden yüzünden darılırlarsa ve Tacettin, «Ben seni tanımıyorum.» derse? O zaman bankadan aldığı paranın dışındaki 26 bin lirayı verdiğini nasıl ispat edecekti? Elinde yazılı hiçbir belge yoktu. Tacettin'in sütüne kalıyordu her şey. Gerçi araba sorununu bilen sürüyle tanık vardı ama... Bunları açık açık anlatsa, henüz alım - satım işlemi başlamadan ikisinin de sevineceği bir formül bulsa, rahatlıyacaktı. Yirmi altı bin lirayı 26 ayda ödemesi için bonolar yapmalıydı. «Olmaz, olmaz.» diye söylendi. Yüreği daraldı, bir cigara yaktı. 40 bin lira çantasındaydı, araba sahibine ver-

diği 500 lirayı gözden çıkarabilirdi. «Zararın neresinden dönülürse kârdır. İnsanları ben mi kurtaracağım? Peygamber miyim ben? Niye akılsızlık edip dertsiz başımı derde sokuyorum? Ona anası-babası güvenmiyor da ben mi güveneceğim?» Cavit'in sözlerini hatırladı, içi bulanıverdi. Ortada bir şey olmasaydı söyler miydi? Sonra karısı ne diyecekti bu işe? Çantayı kaptığı gibi ayağa kalkmak, koşa koşa sokağa çıkmak isteğini duydu. Peki ama neden böyle hasta bir takım düşüncelerle uğraşüyor, kendine işkence ediyordu? Arabayı Nezihe'nin üstüne yapar, 26 bin lirayı da bonoya bağlardı, olur biterdi. Tacettin'i çok iyi anlıyordu. Araba sahibi gözükmeği istiyordu, bu isteğin altında kimbilir neler vardı.

Tacettin, eniştesinin yüzüne bakıyor, gözlerindeki her kımlıtyı inceliyordu. Kuşkulandığı bir gerçektir. Haklıydı ama. Cavit'in o konuşmasını işiten herkes ne kadar iyi niyetli olursa olsun midesi bulanırdı. Hem 40 bin lirayı verecek hem de elinde verdiğine ilişkin bir belge bulunmayacaktı, olmazdı öyle şey! Bu iş bittikten sonra kendi aralarında, arabanın eniştesinin olduğunu belirten yeni bir anlaşma yaparlardı. «Eniştecim, eğer aklına kötü şeyler geliyorsa almayalım arabayı, yalnız 500 liralık kaporo yanar. »

«Hayır, diyorumki teyzen mırın kırın etmesin. Araba kimin üzerine yapıldı diye soracak. Zaten hasta.» dedi, Süleyman'ın uzun yüzü belirdi ve «Canına okuyacağım senin.» diye söylendi.

«İstersen teyzemin üstüne yaptırırım, ben gidip getireyim, imzası lâzım çünkü... Ama hiç ihtiyaç yok. Mülkiyeti muhafaza kaydıyla yapılacak muamele.»

«Ya Mustafa parayı aldıktan sonra arabayı bize satmaktan vazgeçerse, bir oyun düzenliyerek elimizden çekip alırsa? Olur olur... Korktum ben bu adamlardan. Gangster hepsi.»

«Hiçbir şey olmaz enişte. İki taraftan birinin isteği geçerli değildir.»

Mustafa daktilo kızın başucunda duruyordu, «Buraya sizin isminizi mi yazacağız Şevket Bey?»

Şevket'in heyecandan kalbi duracaktı. Hâlâ karar verememişti. Söyleyeceği bir tek söz, sürekli acı çekmesini, kuşkudan kuşkuya sürüklenmesini önleyecekti. Tacettin -benim üstüme yap enişte-derecesine yüzüne bakıyordu. Ufacık bir çocuktuk sanki. Ağlıyordu, yakarıyordu. Ama Nezihe? Paralar? Arabayı altına çeker çekmez Tacettin bir daha görünmezse?

«Benim üstüme yapılıns enişte. Korkma, ben ölürüm de... İki gün sonra dedi Tacettin, aramızda bir anlaşma daha yapar, arabayı teyzemin üstüne devrederiz. «Şevket bey, sizi bekliyoruz, araba sizin üstünüze mi yapılacak?» «Evet benim», diyecekti Şevket, diyemedi; dili tutulmuştu. Beynini donduran, çalıştırmaya bir pus kitlesi dolaşp duruyordu içinde. Kararsızdı. Tacettin, kendisine sığınmamıştı da o Tacettin'e sığınmıştı sanki... Nezihe'nin solgun yüzü gözlerini doldurdu, bir ağırlık, bir korku yüreğini çökertti. «Enişte, benim üstüme yapılıns» dedi, Tacettin. Şevket'in karşılık vermediğini görünce, duraksamasından yararlanarak hemen ayağa kalktı; «Benim üstüme, benim üstüme...» diye bağırdı. Şevket buz gibi oldu. Sonra sıcakladı, gevşedi. Tacettin'den nefret etti.

İşlem bitmiş, paralar sayılıp mal sahibine teslim edilmiş, arabanın anahtarı Tacettin'in avucuna konmuştu.

«Hayırlısı olsun.» sözlerinden sonra Vatan caddesindeki Pehlivan'ın lokantasına gidildi; arabayı satanlar ısmarlıyordu yemeği. Şevket, yemek boyunca çok az konuştu, duygularını sezdirmemeye çalıştı ama içi kıyılıyor, yaptığı hatayı aklına getirince ürperiyordu. Neden dili tutulmuştu? Güven

müven ama insan bu kadar aptallık yapar mıydı? Şimdi her şey bitmişti. Tacettin, -aramızda yapalım- dediği anlaşılmıyordu. Kimse zorlamazdı. Kocaman bir Müdür, işlemlerin ustası, insan ilişkilerindeki düzenin ve düzensizliğin her an nasıl doğduğunu, kaynaklarının yerlerini bilmekle övünenlerin ustası olan bir insan, sulu duygularının hazırladığı böyle korkunç bir tuzağa düşer miydi? Bağışlanır, hoşgörülür şey miydi bu? Nezihe'ye ne diyecekti? Nasıl kandıracaktı? Bundan böyle hayatı zehir olacaktı. Her gün bu konu üstünde durulacak, karısı o acımasız eleştirileriyle canını burnundan getirecekti. Ayrıca borçlar ödeninceye kadar Tacettin'e çok iyi davranmak, Onu kırmamak hep alttan almak zorunda kalacaktı. Kendini suçlayıp duruyor, acısı büyüdükçe büyüyordu. Ulan Süleyman, süründüreceğim seni.» dedi.

Lokantadan Mustafa'nın garajına gittiler, dört kişinin zorla sığıştığı küçük, dağınık, bir tükenmez kalemin bile bulunmadığı yazıhanede, her ay için 2 bin liradan 27 bono düzenlendi, pullandı, imzalandı. Bütün bu borçları Tacettin ödeyecekti ama gene de tedirgindi. Bir çırpıda 24 bin lirayı kazanmanın sevinciyle yerinde duramaz olan Mustafa kahkahalar atıyor, ona göre çok yeni ve ilginç gelen ama Şevket'in umursamadığı, -lâf- olsun diye gülümsemediği fıkralar anlatıyordu. Tacettin'in gözleri parlıyor, eniştesini övüyordu.

Eve geldiler. «Arabayı aldık, görecek misin?» dedi Şevket.

Nezihe başına bir örtü atarak dışarıya çıktı, arabanın çevresinde dolaştı, elledi, kapılarını açıp kapadı, karşıdan, yandan baktı, «Güzel, hayırlısı olsun.» dedi. Noter'de düzenlenen kâğıtları, okumaya koyuldu, Şevket'in adına raslamayınca sevinçten gerilen hayallerini hareketlendiren beynini koyu bir karanlık kapladı, yüzü sarardı, durgunlaştı, başından aşağıya kaynar sular döküldü ama Tacettin'in yanında ağzını açıp bir şey söylemedi, Tacettin gider gitmez, «Bu ne bu?» dedi. Şevket yavaş, suçlu bir sesle; «Öyle oldu işte» dedi.

«Hem aklıma da geldi, bu şimdi tutar arabayı Tac'i'nin üstüne yapar dedim. Aklıma gelen başıma geldi. Keşke söyleseydim.»

«Niye söylemedin?»

«Belki de dedim... Senin yaptığını çocuklar yapmaz Şevket.»

«O kadar önemli değil canım, yarın yeni bir mukavele daha yapacağız.»

«Demir tavında dövülür. Niye şimdi yapmadınız?»

«Sorma yahu, off, zaten aklım karmakarışık.» dedi Şevket, odasına geçti. Cigara içiyor, olanları düşünüyordu. Beyni uğulduyordu. Binlerce kötü sonuç, belirip kayboluyordu. Evde çıt çıkmıyordu. Ne karısı ne de kendisi konuşuyordu. Nezihe, oflayıp pofladı, yatağa girdi. Şevket, saat onbire kadar korkuların, kuşkların baskısı altında kıvrandı durdu, cigara üstüne cigara içti, «Bir çocuğa teslim olduk. Ama bir kazık atmaz bana, sanmıyorum, karımın akrabası.» ışığı söndürdü, yattı. Bir uyuyabilse? Düşünceleri, acıları bir yatışsa? Gözleri biber gibi yanıyor ama uyuyamıyordu. Sağ gözün sol göze düşmanca baktığı, herkesin birbirini dolandırmak için fırsat kolladığı karanlık bir dönemde yaşıyorlardı. «Çok eşşeğim ben. Elimde hiçbir belge yok. «Sola döndü, karısını kucaklamak istedi. Bir yanlışlık olmuştu, bu durumda kendisini acıları ile başbaşa bırakmamalı, yardım etmeliydi. Oysa Nezihe sinirli bir davranışla elini tutup çekti, yatağın ucuna kaydı. Şevket hem sinirlendi hem de bir duyguya kolayca yenilecek kadar güçsüz olduğunu tekrarladı durdu. «Param dürtüyor muydu? Dursaydı durduğu yerde. Hiçbir şey çıkmasaydı.» Kendini böyle yeyip bitirmenin bir anlamı yoktu. Tacettin'i şimdiki durumdan kurtarmak için bir -babalık- yapmamış mıydı? Yapmıştı, öyley-

se bu pişmanlık nereden geliyordu? En iyisi düşünmemek, işleri olurluna bırakmaktı, «Yerse yesin 26 bin lirayı, yabancı değil ya. «Sonra yarın kulağından tutar, Noter'e götürürdü. Arkaüstü yattı. Gözkapakları kapalı, gözleri açıktı. Gövdesinin her yanını -sinir pireleri, sıkıntı pireleri-ısıyor ordular halinde dolaşıyorlardı sanki. Bacaklarını, karnını, dirseklerini, ensesini, saçlarının diplerini kaşımaya başladı. Beyni karıncalanıyordu, merkezde kalın bir damar kalp gibi atıyordu. «Allaha inanan, utanan bir çocuktur, paramı inkâr etmez.» Bir deniz belirdi. Durgun ve karanlıktı. Deniz yeniden göründü, bu kez güneş altındaydı. Kıyıda çıplak ayak izleriyle uzanan bir kumluk vardı, çukur çukurdu kumluk. Otomobil bütün ayrıntılarıyla çıktı ortaya. Tacettin direksiyona oturmuş, sol dirseğini camdan dışarıya çıkarmıştı, yüzüne bakıyor, bakıyor, kahkahalarla gülüyordu.

Mahkemedeydiler...

Fırladı yataktan, salona geçti, bir cigara yaktı. Karanlıkta varlığını kalbura çeviren acılar, görüntüler şimdi o kadar etkili değildi, biraz düşünebiliyordu. «Öyle bir şey yaparsa öldürürüm.» dedi. Ya arabaya bir şey olursa işte o zaman delirirdi. İrkildi, tüyleri diken diken oldu, düşünceleri, duyguları hiç işitmediği sesler çıkararak varlığını karmakarışık etti... Bankanın parasını nasıl öderdi? Ya Turhan'dan aldığı?

Nezihe de kalktı az sonra. Gözleri şiş, saçları karmakarışık, yüzü asıktı. Karnını tutuyordu.

«Neden kalktın?»

«Sen niye kalktın?» dedi Nezihe, gözlerinin içine baktı.

«Hiç, kafama bir takım şeyler takıldı da.» dedi Şevket.

«Senin kafana takılan benim kafama da takıldı. Ah Şevket ah, çok yufka yürekliisin...»

Şevket, Nezihe'nin ağlamaklı yüzüne baktı, «Haklısın, ne söyleyen haklısın. Yalnız bu herif senin yeğenin. Onu çok iyi anlıyorum: Araba sahibi olarak görünmek istiyor. Yıkılmışlar onu. Anası, babası, çevresi... Kurtarmak istedim.» dedi, «Sen güvenmiyor musun?»

«Güveniyorum ama insan bu, çiğ süt emmiş...» dedi Nezihe.

Birden bağırmaya başladı Şevket, «Üzme beni yahu, ben zaten bitmişim.»

«Bağırma, niye bağırıyorsun? Yavaş ol, komşular duyacak. Hiç olmazsa ortak olsaydık.» dedi Nezihe, koltuğa oturdu.

«Sen hiç merak etme, yarın sabah erkenden evine gideceğim, alıp buraya geleceğim, seninle birlikte Noter'e gideceğiz.

Saat beşte sokağa çıktı Şevket. Şiddetli bir lodos vardı. Ağaçların dallarını kıracak gibi eğiyor, yaprakları uçuruyordu. Deniz şimdi bulanıktı, iri dalgalıydı. Haliç'in dibinden kalkan çamurlar suyun yüzünü kahve rengine çevirmişti ve bu büyük kahverengi leke köprünün altından geçerek şamandıralara doğru yayılıyordu. O dalgalı denizdeki bir kayık gibiydi, her adımda sallanıyor, başı dönüyordu. Ama hiç olmazsa burda karısıyla birlikte değildi. Karşılıklı oturmuyor, birbirilerini parçalamak istercesine bakışmıyorlardı. Evde yarım saat daha kalsaydı içini kuşatan suçluluk duygusunun giderek ığrentiye dönüşeceğini, kendisine duyduğu saygıyı yitireceğini, boşlukta, tutunacak bir dal bulamıyan herhangi bir zavallı gibi yalpalayıp duracağını, belki de karısını döveceğini düşünüyordu. Evden kurtulmuştu ama acılardan kurtulamamıştı, sadece ilk hızını yitiren bir hastalık örneği hafif hafif seyiriyordu. «Kaçırmasam!»

Tacettin ağzında tüten cigarayla arabayı siliyordu. «Hoş geldin eniş-

te, hayrola? Teyzeme bir şey mi oldu?» dedi.

«Çok hasta. Mide ağrılarından kıvranıyor. Önce doktora, ordan da Noter'e gideceğiz.» dedi Şevket ve içindeki bütün gürültülerin dindiğini anladı.

Tacettin, cigarayı ağzından çekti, Şevket'in yüzüne uykulu gözlerle baktı, «Noter'e mi? Neden?»

«Arabayı teyzenin üzerine yaptıracağız.» dedi Şevket.

«Çok masraf olacak... Sonra Mustafa ne der?»

«Ne derse desin. Bu iş halledilmeden ne ben ne de teyzen rahat edemeyeceğiz.»

Tacettin başını önüne eğdi. «Peki mademki öyle istiyorsunuz.» dedi.

«Ben sana söyledim ama teyzen mırın kırın eder diye.»

«Olur enişte.» dedi Tacettin.

«Sonra şunu düşündüm. İnsan her zaman ölebilir... Sen ya da ben ölürsem ne olacak?»

«Allah göstermesin enişte, dur bakalım daha...»

«Öyle ama bir an meselesi... Sakın aklına sana güvenmiyorum diye bir şey gelmesin ha? Üzülürüm.» dedi Şevket.

Arabaya bindiler.

Nezihe, mantosunu giymiş, başına şapkasını geçirmiş, sokağın başında duruyordu. «Ya evde bulamazsa? Ya işe çıkmışsa?» diyor, bir yandan da elini karnına bastırıyordu. Midesini, safra kesesini kurtlar kemiriyordu sanki... Otomobille ilgili düşlerini hatırladı. Antalya'ya gidecekti. Omuzunda bir fotoğraf makinesi olacaktı... Birden doktorun yüzü belirdi. Acaba ne diyecekti? -Kanser-derse ve bu korkulu sözcük doktorun acıyan, umutsuz bakışlarıyla birlikte beynine saplanıp orayı darmadağın ederse, ne yapacaktı? Ölümü artık içinde taşıdığını, yüzünün sarı yeşil bir renk aldığını, ağrılarının dayanılmaz bir düzeye yükseldiğini, dudaklarının titrediğini, dizlerinin bükülmek üzere olduğunu anladı. On günden bu yana neler olmuştu? Hangi sesleri işitmiş, hangi görüntüleri yaşamıştı? Hangi resimler çarpıcı, hangi resimler silik ve can sıkıcıydı? Bilmiyordu. Belleğindeki ses alma, resim çekme merkezleri -ölüm- gerçeğiyle örselenmiş, görev yapamaz duruma gelmişti sanki. «Hayır, kanser değildir. Kanser olsa ağrıdan çıldırırım ve burada duramam. «Kanserle ilgili pek çok yazı okumuş, belirtilerin neler olduğunu teker teker belleğine yerleştirmişti ama şu anda hiçbirini hatırlamıyordu. Zorlandı. En küçük bir -belirti-yi yakalayamadı. Belki de ölüm korkusunun varlığında kurduğu büyük egemenlik kendine yardımında bulunmak isteyen bütün güçleri susturmuş, belleğinden söküp atmıştı. Belki de doktordan kesin sonucu, -olumlu sonucu- aldıktan ve ölüm korkusu dağılıp gittikten sonra şimdi belleğinde pusuya yatmış gibi seslerini çıkarmadan duran her şey kıpırdıyacak, hepsini teker teker hatırlıyacaktı. Meliha'nın sol memesinde bir beze belirmişti ve o beze altı ay sonra... Ürperdi, omuzlarını kaldırdı. İnsan bir kez kansere yakalandı mı artık kendini -ölüler arasında- saymalıydı. Yarın mı, öbür gün mü, ne zaman öleceği belli değildi ama ölüme alıştırmaları gerekiyordu varlığını. Ameliyat olmamalı mıydı? Hayır, kanserini gizlemeliydi herkesten. Ve bir gün arkadaşları, «Nezihe ölmüş, duydunuz mu?» haberini birbirilerine ulaştırdıklarında, hangi hastalıktan öldüğü konusunda birbirileriyle çelişen fikirler ileriye sürmeli, neden öldüğü konusu aydınlanmamalıydı. -Kanser-i öğrenip onunla ilgili anılarından (sanki hastalık anılardan geçecekmiş gibi) korkuyla, iğrentiyle söz etmemeliydiler ve hâlâ kafalarını bir kuşku, bir inanmazlık kurcalamalıydı. Ama hastalığını gizlese bile kocasının, arkadaşlarının, akrabalarının yüzlerine baktığında, her

an öleceğini düşünerek gözleri dolmayacak, her şeye bir konuğun gösterdiği iğreti ilgiyi göstermiyecek miydi? Bir de bunun tam tersini yapmak vardı. Herkese açık açık, «Ben kanserim.» demek ve böylece dost olanlarla olmayanları, üzülenlerle üzülmeyenleri ayırt etmek, takındıkları tavırları incelemek... Neye yarardı bunları bilmek ölecek olduktan sonra? Derinden gelen bir öfkeyle sarsıldı. -Sen kansersin- sözlerini işitir işitmez çevresindekilerden çoğuna kırılır diye söylemekten çekindiği sözleri söyleyecek, insafsızca eleştirecekti. «İntihar ederim daha iyi.»

Rüzgâr bir konserve kutusunu yuvarladı boş sokakta.

Uzaklardan bir otomobilin homurtusu geldi ve erkenci işçiler hızla geçip gittiler önünden.

«Bir zamanlar ben de bunlar gibi sağlamdım.» dedi, «Öteki hastalıklar neyse ne ama, bu kanser?» Bu sözlerin arkasından hemen düşündü: Hastalığın iyisi var mıydı? Ya felç olursa? Ya vereme yakalanırsa? Ya kalbi durmadan büyürse? Şeker hastalığı hafif bir şey miydi? En iyisi kalp krizinden ölmeliydi. Ama yolda, dükkânda, çarşıda, otobüste, ayak yolunda değil de yatağında; uyumalı ve bir daha uyanmamalıydı. Beynindeki son çalışmanın bütün bir geçmişi, en küçük ayrıntısını ihmal etmeden büyük bir patlayışla sunan son atılımın farkına varmadan, son düşün ya da düşlerin neyle ilişkisi olduğunu bilmeden ölmeliydi. Sabah Şevket dürtmeli, «Hişt, Nezihe, uyan, çay hazırla bana.» demeli, ortalığı ayağa kaldıran bir çığlık atmalıydı. Şevket'in şaşkınlığını, çığlığını düşününce gülümsedi ve bu küçük gülümseme içindeki katı şeyleri yumuşattı. Şevket'in kendini ilk öptüğü günü hatırladı. Bir Temmuz akşamıydı. Karanlık sokaklarda dolaşıyorlardı. İçi ansızın gene kıyılmaya başladı. «Ben öldükten bir ay sonra evlenir.» Kanser değilse Eyup Sultan'a gidecek bir kuzu kestirecekti. «Kanser değildir canım... Hiç olmazsa on yıl daha yaşasam! Bir daire alsak da öyle... Yooo, yetmiş yaşına kadar yaşamalıyım. Kanser olduğumu söylerse bir avuç uyku ilâcı atarım ağzıma. En temizi bu... Belki de hiçbir şey değildir, basit bir sinir ağrısıdır. Sinirdir... Asabım bozulunca nasıl depreşti ağrılar. Ah Şevket ah, ne kadar akılsızsın. Şimdi koş dur bakalım peşinden.»

Araba görüldü. Hızla geliyordu.

s ü r m e l i b e y (*)

— Halk için Yeni Taş Basmacı Hikâyeler —

«— Nihayet geldin,» dedi kız, adı Senem'di.

«— Geldim,» dedi erkek, Sürmelibey derlerdi adına; kırk falan mıydı yaşı? Olabilir. Göstermiyordu ama, daha bir genç duruyordu. Çizgili, takım bir elbise giymişti, mavi üstüne kırmızıya dönük noktalı boyunbağı bağlamıştı, okumuş bir güneyliydi.

Kadınlar ezel-evvel yalancıdır: Gelmeyecek diye öyle korkmuş ki... Lâf! Ağdalı, boktan aşk romanlarında da kızla oğlan böyle konuşurlar: Lunaparkı dönmedolabı döner, hoparlörlerden Orhan Gencebay'ın sesi bas bas bağırır: «**Mühim olan aşkımız-Para pul mühim değil-Mühim olan aşkımız.**»

Ah, evet, mühim olan aşktır tabii: Çünkü aşk ekmektir, çünkü aşk ev kirasıdır; çünkü aşk aybaşıdır, çünkü aşk taksittir, ajans haberleridir; kaçıştır, izlenmektir, saklanmaktır, kuşatmadır, tabancadır, kurşundur, tutuklamadır, gözaltıdır, bildiridir, geriye dönüştür, günah çıkartmadır, suçlamadır, yabancılaşmadır, denge vergisidir, tasarruf bonosudur: Bir ay doğar Fıstıklı'dan, suya sapsarı yansır, Şehir Galerisi'nde acemi bir ressamdan sergilenen bir tabloda güller küskünce solar, karanfillerin yaprakları dökülür, denizin gel-git'i durur: Boğaz Köprüsü'nün Rumeli yakasındaki ayakları dibinde pezevengin biri kızıoğlan kız Hayriye'yi bin liraya BNW'li bir 'ecnebi'ye satar ve bütün dünya korosu haykırır: «**Mühim olan aşkımız-Mühim olan aşkımız.**»

«— Telefonumu alınca şaşırdın mı?» dedi Senem kız.

'Evet, çok şaşırdım, hiç beklemiyordum,' demesini bekliyordu erkeğin, gözleri gözlerine dikiliydi.

«— Evet,» dedi Sürmeli Bey. «Çok şaşırdım, hiç beklemiyordum.»

«— İyi, dedi kız, sevinci belli olmasın diye dudaklarını ısırdı; incecik, damarsız bir kan çizgisi üst dudağında gezinip kayboldu.

«— N'apalım şimdi?»

Ey Iskenderun şehri, ey Belen'e bakan Soğukoluk yaylası, ey çamlar arasında kaybolmuş fuhuş otellerinin en büyüğü, en zengini, en mimlisi. Ve yavaş ikindi. Gök, kızarık. Allah kahretsin, ne işi vardı Sürmeli Bey'in burda? Bu küçük orospu, Senem kız mı; izinle İstanbul'a gideceken yolunu döndürüp bu zenginler otelinde ne edeceğini bilmezleşen Sürmelibey, Sürmelibey mi?

«Yaşım ondokuz, varlıklı bir ailenin biricik kızıyım. Dansı, yüzmeyi, yeni moda müziği severim. Arkadaş canlısıyım. Tahsilim ortadır. Beni mes'ut edecek, yaşı yirmibeş ile otuz arasında iy meslek sahibi bir bayla mektuplaşmak istiyorum. Teklifim ciddidir. Taliplerin mektuplarına bir resim eklemeleri ve 'Senem kız' rumuzuna yazmaları.»

«— Resimlerinden çok daha yakışıklısın, biliyor musun?»

«— Yok canım,» demişti.

Senem kız'a bakıyordu: Boyalı saçlı, uzun tırnaklı, kısacık etekli, hep gâvur cigarası içen, rakıya karşı her zaman susamış bir genç kadındı.

Erken gelişmiş; bunca iri göğüs, bunca geniş kalça, bu gergin baldırlı beyaz bacaklar on dokuz yaşın değildi. Böyle görünmek için elinden ne gelirse esirgememişti de. Tut, götür banyoya, bir güzel yıka, sıyrırıcasına derisini kesele: O iğrenç Max Factor'lu neyi var, neyi yoksa al yüzünden, sil at...

Geriye kalan, gerçekten şaşırtıcıydı. Senem kız, ürkünç bir masa donatmıştı odasında, garsonlar bir dediğini ikiletmemişler, ne istemişse bulup buluşturup getirmişlerdi: Çat kapı, şiş istakoz, çat kapı, Altınbaş rakısı... Altınbaş'a hayır mı? Viski getirin. Amerikan değil, gerçek İskoç. White Horse olsun, evet!

Banyo ılıktı, soyunduğunda göğüsleri küçülüvermişlerdi; kalça iki avuca zor sığardı, bacaklar yine beyazdılar ama kalınlıklarını ansızın uyarlı bir inceliğe bırakmışlardı. Okullu bir kızcıktı Senem; odası artistlerin, ünlü Pop şarkıcılarının resimleriyle doluydu; sarı, karalama defterinin arasındaydı, kırkını doldurmuş, şakaklarına beyazlar inmiş matematik öğretmenin resmi vardı. Sınıfça çekilmişti; adam ortada duruyordu, doğrudan doğruya objektife bakmıştı, Senem Kız çok yakınındaydı, korkusu yüzünden belliydi: Korkusu ve mutluluğu.

Sürmelibey, bir anlık şaşkınlıkla Senem kızın yatağın üzerine gelişigüzel atılakoymuş, pileli, sarılı yeşilli, mavili Dame de Sion etekliğiyle tek renk yün forma ceketini arandı, bulamıyordu.

Bir taksi yanlarında durdu, binerler mi diye umutlandı. Sürmelibey başıyla hayır dedi, araba geçti gitti.

Güzdü, Vatan Caddesi tozuyordu, akasyaların gölgeleri yana devrikti.

«— İskenderun'dan bir dolu mektup yazdım sana.»

Aldı, hepsini aldı, birine olsun karşılık yazamadı. Mektupların hepsi de karşı karşıya olunduğunda, içki masasında ya da yatakta yan yana uzanmış yatarken söylendiğinde gülünç gelmeyen sözlerle doluydu.

«— Ama eline geçmediğine inandırdım kendimi.»

Buna zorunluydu da ondan. Umut, eksilmeyen tersine çoğalan birşeydir. Yiteceği an yenilenir, özrü de beraberinde getirir üstelik.

«— Hadi, yürüyelim,» dedi kıza.

Orospular, ister yaşlı olsunlar, ister genç, oyunlarını hep kurala uygun oynarlar. Ben madem orospuyum, orospu gibi giyinip kuşanıp orospu gibi davranmalıyım, demişti Senem kız. Yalnız unuttuğu birşey vardı; kadınlığa, hani o orospu olmayan kadınlığa en yakınların yine orospular olduğuydu. Ben, bir araba atıyım, diyordu: O, nasıl yolunda giderken iki yanını görmezse, iki yanında neler olup bittiğinin farkına varmazsa, önündeki yolun dışında nasıl herşeye yabancıysa, ben de öyleyim: Evet, sayısız erkeklerin altına yatıyorum, beni seviyorlar, beni öpüyorlar, bende doyunluğa varıyorlar, biliyorum bunu. Ama hiçbirisi benim erkeğim değil. Her birine çoğullukla yabancıyım, tanımıyorum onları, ilgisizim, farkında değilim hiçbirinin. Onlar da benim farkımda değiller. Üstümden kalkıyorlar, yıkanıyorlar, suçluluklarından sözde arınıyorlar böyle yapınca; sonra yanıma varıp kurumuş dudaklarıyla yanağımdan öpüyorlar, yastığımın altına para bırakıyorlar, ayaklarının ucuna basa basa odamdan çıkıp gidiyorlar. Karıları onları bekliyor: Geç kaldım karıcığım, toplantımız vardı, sonra arkadaşlarla hep birlikte hem yemek yiyelim, hem de bir iki kadeh birşey içelim dedik. Evet, hanfendi, kocanız geç kaldı, çünkü bana geldi, gündüzden telefon etti, saat ayırttı, ona içkili tarifeyi uyguladım: Pirzolayı seversen, bilirsiniz, yanında marul salatası, konserve pilâki, bir de tarama.

«— Geçen kış Vietnam'a gittim ben.»

Vietnam, uzak mı uzak bir ülkedir. Savaş vardı Vietnam'da, üç haftadır Mig 21'ler, karada ve denizde hareket edebilen tanklar, 130'luk toplar, yerden havaya atış yeteneğine sahip füzelerle donatılmış Kuzey Vietnam ve Vietkonk kuvvetleri, saldırılarını sürdüremekteydiler. Bir milyonuncu kişi öleli tam üç hafta geçmişti, Amerikan B-52 bombardıman uçakları da Kuzey Vietnam mevzilerini bombalamaya devam etmişlerdi.

Garajlara varmadan Sürmelibey bir taksi çevirdi, bindiler.

«— Oturup konuşalım,» dedi.

«— Konuşalım, tabii» dedi Senem kız.

Gazino, parkın çok altındaydı, kimseler yoktu. Deniz görür bir masaya oturdular. Sürmelibey bir cigara yaktı, kıza da tuttu. Çakmağını şak dedi, kapadı. Çekmeden:

«— Ben, senden sonra evlendim,» dedi.

«— Çocuğun da var mı?» dedi Senem kız.

«— Var.»

«— Kaç tane?»

«— Oğlan mı?»

«— Oğlan.»

«— Altı ay kaldım Vietnam'da,» dedi kız, sözü mü çevirmek niyetindeydi? «Epeyi para yaptım. Kadın kız yok orda. Var, var olmasına ya, yabancılarla yattılar mı öldürüyorlarmış. Öyle dediler.»

Klâsiktir; denize nazır bir yere oturuldu mu, önlerden mutlaka bir vapur geçmeden olmaz. Geçti öyle bir vapur, çok uzaktan geçti. Ne millettendi, ikisi de ilgilenmediler.

«— Karın güzel mi?»

Sürmelibey giden gemiye kışından baktı.

«— Kızarmı sana?»

Ama yedeksubaydaki takım arkadaşı çok engellemek istemişti; hayır, mektup yazmalıydı, günleri gülmeye geçirdi; bütün arkadaşlar bir araya gelirler, gelen mektubu kıraat ederler, alaya alırlar, yine hah hah hah, hih hih hih karşılığını yazarlardı. Kız, beni beyenmiş, tutulmuş bana: Fena mı, iyi: Malatya'dan İstanbul'a dönüşte Adana'da inersin, Toprakkale'de bir aktarma, sonra Iskenderun. Sıcak, Afrikalı bir şehirdir Iskenderun. Üstelik Avrupalı. Mahalle araları bile Fransızlardan kalma asfaltlı. Bir taksi tut, Soğukoluk'a çık. Senem kız orda seni bekliyormuş.

«Beni her zaman seveceksin, değil mi?»

Derler ki, sevmek konusunda kadınlar gerçeği konuşmaz. Erkeklerdir o, kadınlar asla!

«Evet, seni her zaman seveceğim.»

Seni her zaman seveceğim, seni her zaman böyle aç, tutkun, doymaz öpeceğim; seni her zaman banyoda kendi ellerimle yıkayacağım, orospuluğundan ayıracağım, Dame de Sion'lu küçük Senem kız yapacağım!

«— Beni bir yerlere götür desem, götürür müsün?»

Durdu, baktı, elini Sürmelibey'in eli üstünde bıraktı. Parmakları değişti değişiyordu, sıcaklığı duyulmuyordu bile.

«— Şimdi, son bir defa, ha?»

«— Yok,» dedi. «Hiçbir yer bilmiyorum, hiçbir tanıdığımın da böyle bir yeri yok.»

Acımasız. Bıkkın. Pişman. Kırık. Küskün. Ve erkek.

Senem kızın eli, Sürmelibey'in eli üstünden bir an duraklayıp öyle

kalktı, masanın pis limonata bardağı izleri taşıyan camı üzerine indi sonra.

«— Saat kaç olmuş?»

Belki bin, belki bini bin milyon geçiyor. Iskenderun'dan, Soğukluk'tan, Soğukluk'taki zenginler otelinden; orospuluğun sekizde bir kalıp sabunla bir çırpıda yıkanıp arındığı, Dame de Sion'lu küçücük bir kıza dönüldüğü, eski rakılı, şiş istakozlu sofraların üzerinde milyonlarca saat geçti, demek? Milatlar geçti: Önce İsa, sonra Muhammet, sonra başka yüce kişiler; yazarlar, ressamalar, mimarlar, yenilgi yüzü görmemiş komutanlar, çağ açıcılar, kâşifler, mucitler, bilginler ve bilgeler geldiler ve geçtiler. Sonra hiçbir şey durulmadı, hiçbir şey çözümlenmedi, hiçbir şey sonuçlanmadı. Dünya dönmesini sürdürdü, insanlar yaşadılar, savaş- tılar, çatıştılar, yirmidokuz defa uzaya gittiler ve döndüler. Dame de Sion'lu kız Milattan öncelere kaydı.

Senem kız gözlerini o pis limonata lekelerinden kaldırmaksızın:

«— Git,» dedi. «Hadi git, ben pasta paralarını veririm.»

(*) Çıkacak «Muradına Nail Olan Dilberle Muradına Nail Olmayan» ad- lı kitabından

oğul

Gittiğimde yeni yeni ayağa kalkabiliyordu. Koltukta oturur buldum onu. Uzun süren hastalığı iyice sarsmıştı. Ufalmiş, daha da ihtiyarlamış gibi geldi bana.

Özür diledim, uzun süre arayamadığım için. O da, hastalığını anlattı uzun uzun. «Benimki zengin hastalığı» dedi sonra da.

Bakımı zormuş ve perhizi çok özen istiyormuş. Azıcık ekmek yiyecekmiş. Bir de yağsız et, tavuk eti, haşlama balık gibi şeyler. Söylediklerine bakılırsa, gerçekten de pek onun gibilerinin kaldıracağı cinsten değildi.

— Düzelirsiniz yakında, dedim. Birşeyiniz kalmaz.

Sonra da, bir zorunluluk duyarak ekledim:

— Çok iyi gördüm sizi.

Bizimkileri sordu.

— Hepsi iyidir, dedim.

Ben de ona oğlunu sordum, hemen onun arkasından. Yeni mektup almış. İyiymiş. Sonbaharda temelli gelmek istiyormuş. Sözünün burasında yüzü bozuldu.

— İnanılmaz ki, dedi. Geçen yıl da böyle yazıyordu. «Bu sonbahara muhakkak geleceğim» diyordu, ama gelemedi.

— Sağlık olsun, dedim.

Mektuptan sözetti yeniden uzun uzun. Ezbere okuyordu sanki mektubu. Sonra gülümsiyerek:

— Çocukluğunda da çok haşarıydı, dedi.

— Haşarıydı, dedim.

— Sen usluydun, dedi.

— Ben usluydum, dedim.

— Gene de iyi anlaşırdınız, dedi.

— İyi arkadaşlık, dedim ben de.

Onun çocukluğunu anlatmaya koyuldu. Başka, bambaşka bir çocuktan anlattığı. Hiç tanımadığım bir çocuk. Dinledim karşılık vermeden. Yalnız arada bir hak verircesine başımı salladım.

— Okumayı çok severdi, dedi.

Gerçekten de çok severdi okumayı.

— Hâlâ okuyor mu acaba, diye sordum.

Nasıl kitap okuduğunu anlatmaya başladı. Uzun uzun anlatıyordu gene. Odasında ışığın nasıl geç saatlere kadar yandığını, onu sabahleyin nasıl güçlkle uyandırdıklarını anlatıyordu.

— Her insanın bir boktan yanı vardır, dedi.

Ben de, «kendinin boktan yanı da kumarıydı herhalde» diye düşündüm elimde olmadan. Gençliğinde çok kumar oynadığını bilirdim.

O, konuşmasını sürdürüyordu:

— Herkesin bir boktan yanı vardır. O da kitap okurdu. Gece geç vakitlere kadar okurdu. Karnını doyuramaz it-oğlu-it, kitap okur.

«It-oğlu-it» dedikten sonra gülümsedi. It-oğlu-it'e kitap okuduğundan dolayı artık kızmadığı belliydi. Onu kaç yıldır görmüyordu çünkü. Çok özlemişti.

Sonra, birden aklına gelmiş olmalı ki, geçen gün bir arkadaşının geldiğini, arkadaşıyla da annesine bir çakmak gönderdiğini söyledi. Karısına dönüp:

— Göstersene çakmağını, dedi.

Karısı kalktı gülümsiyerek. Çakmağı getirdi. Ben de uzun uzun çakmağa baktım elime alıp. Çaktım iki kez. Alev alırken çok kötü bir koku çıkıyordu. İçim bulandı. Hiç belli etmedim. Gereğinden daha çok evirdim çevirdim çakmağı. Geri verirken de:

— Çok güzel çakmak, dedim, güle güle kullanın.

O, koltuğundan gülerek karıştı söze:

— Annesini düşünmüş yalnız, dedi. Annesini çok severdi zaten. Bana birşey yok.

Ben de:

— Kiskanıyorsunuz, dedim gülerek. Mektupta yazacağım.

O hâlâ gülüyordu. Ama dalgındı şimdi:

— Sever sever, dedi. Hepimizi sever o... Öyle özledim ki. Gelemedi bir yolunu bulup insan şöyle bir aylığına gelir hiç olmazsa....

— Hastalığınızdan haberi var mıydı, diye sordum.

Hiçbir ard düşüncem yoktu bunu sorarken. Yüzüme baktı. Bakışları kuşkulu:

— Yazmadım, dedi. İşini bırakıp gelmeye kalkar da... Tedirgin olmasın, Annesi de «yazalım» dedi, ben istemedim.

— İyisiniz ama, dedim. Birşeyiniz yok.

İyice çökmüştü oysa. Tanınmaz hale gelmişti.

Kalkmak istedim. Bırakmadılar.

Hasta adam karısına döndü:

— Bir çay koysana, içelim, dedi.

Sonra da karısının birşey söylemesine fırsat vermeden düzeltti sözünü:

— Ben içmem, dedi. Siz için. Çayı yasak etti doktor. Ama siz için... Çay göndermiş arkadaşıyla. Billir çaya düşkün olduğumuzu. İki kutu göndermiş. Markasını aldım. Mektupta yazacağım. Bir arkadaş gelirse buralara, gene göndersin.

Karısı mutfağa çay yapmağa gittiğinde, o ilâç fiyatlarının yüksekliğinden, gençlerin maça olan düşkünlüklerinden, yaşamının gün geçtikçe zorlaştığından sözetti. Hak verdim söylediklerine.

Gerçekten çok güzeldi çay. Bunu söylediğimde ikisi de memnun oldu. Çayın güzel olmasından dolayı, ilk bakışta mutluluk da sanılabilen, bir öğüncün içindelermiş gibi geldi bana.

Çaydan sonra kalkmak istedim. Gene üstelediler oturmam için.

Hasta:

— Sık sık uğramıyorsun ki, dedi. Kırk yılda bir. Otur da çene çalım.

Oğlunun sonbaharda geleceğini söyledi gene. İple çekiordu sonbaharı. Ben de: «Sonbaharda gelmiyecek. Artık hiç gelmiyecek» demedim. «Orada evlendi. Karısı türk değil üstelik. Bir de çocuğu var. Oraya yerleşti. Boşuna temelli gelmesini beklemeyin» demedim. Evlendiğini annesinden, babasından sakladığını biliyordum. Yanından gelen bir arkadaş söylemişti bana.

— Geçen sonbahar 'geleceğim' diyordu ama, bırakamamış işlerini, dedi o yeniden.

«İt-oğlu-it», karnını doyuracak para kazanamadığı halde, kitap okuduğu, kitap okumayı sevdiği için suçluydu babasının gözünde. Yalnızca bu nedenle suçluydu. Kaldı ki, şimdi bunu bile bağışlamıştı babası. Yeniden

YANSIMA

niye suçlu olsun ki! Hiçbir yararı yoktu bunun. Hem babası iyice ihtiyarlamış, ufalmıştı. Koltukta bir çocuk kadar yer tutuyordu.

Ayrılırken:

— Mektup yazdığınızda, benden de selâm yazın, dedim.

— Yazarım, dedi babası.

Sonra da sıkı sıkı tembih etti:

— Sık sık uğra. Oğlum hayırsız çıktı. Sen uğra bari.

Oğlundan sözedecekti uğradığımda. Söz verdim ben de:

— Merak etmeyin, dedim. Uğrarım sık sık.

g ü l ü n e c e k ş e y

Mühendis Osman'ın bu yana yöneldiği sezilince, bir, derlen toparlan fısıltısı geçti işçiler arasında. Dinlenme zamanlarıydı; kemiklerini gevşetip yayılmışlardı oturdukları yerde. İstemeseler de bir zorunluk toparlandılar.

Mühendis Osman'ın mühendisliği sudandı; işin başında yetersizliği işçinin gözünden kaçmıyordu. Hoş onun da, olası ki, teknik bir sorumluluğu yoktu da tek işçiye gözaltında tutmakla görevliydi. Doğrusu bunu da, kendine göre, beceriyordu. İşçinin arasında çoğu kez iğreti bir alçak gönüllülük taslar, senlibenli konuşurdu konuşurken. Bir yandan da pusuda beklerliydi. Hiç yeri yokken türlü konu didikleme boşuna değil, aklınca karşısındakini açmaza düşürmek içindi. Oysa sözün ucunu bir kere kaçırmakla din, devlet, büyük adamlar adına söyleve kalkışır, bundan kuşku uyandıracağını düşünmeden, dost görünme çabasına ters durum alırdı. Aslında bugüne gelinceye kaç kez kanıtlamıştı ki, o, dik başla eşit konuşmak değil, başını kaldıranı yerine sindirmek isteyen adamdır. Ona göre herkes, düzenin gereği, toplumsal durumuyla sınırlıydı; aşağıdan saygı gösterecektin yukarıdan sevgi görecektin; az başını dikeltene düzenin düşmanı sayardı. Örneğin, o işçiye dilediğini dinletirdi de, işçi, onun altından kalkamayacağı bir çift söz etse bu saygısızlıktı düpedüz. Artık bu sözü edenin, yani düşmanın, bir pundunu kollardı canını yakmaya. Açık verdin mi fırsatı kaçırmazdı.

«Rahatınıza bakın,» dedi adamakıllı yaklaşınca. Kolonyal şapkasını ensesine devirdi. İşçiler, «Sağol!» dediler. «İyiyiz!» dediler.

O da girdi gölgeliğe. Hem de her zaman ayakta durup elleri cebinde konuşurken, şimdi önündeki bidonu yan devirip üzerine oturdu. Bir dolu söze başladı gene. Sanki her karışında bu işçilerin emeği yokmuş gibi onlara havaalanının yapımı üzerine bilgi döktürdü. Görünüşte ilgiyle dinliyorlarsa da (her halde kitaplardan öğrendiği soyut kuramlardı bunlar) önemsemiyorlardı sözlerini; çünkü şu üç yılın deneyimiyle mühendisi aşan bilgi edinmişlerdi. Usta işçilerdi hepsi. Yoksa işlerinin başında tutulmaz, şimdiye çoktan sepetlenmiş olurlardı. Geçen yılki grevde patronlar, yani Amerikalılar, işçinin isteklerine kaşları çatmışlardı. Bu ne demek oluyordu, nasıl grev yapılabilirdi; zart zurt ettiler; cip sürdüler işçinin üzerine; bu kendini bilmezleri copla tekmeyle çalıştırtmalarını istediler işbirlikçilerden. Grevi kırmaya böyle her yolu denediler de gene yeni işçi almaya yanaşmadılar. Sonradan öğrenildiğine göre, işbirlikçiler onlara yeni işçi almalarını öğütlemişler; eğer grevciler buna engel olmaya kalkıştırlarsa bastırılacakmış. Ama Amerikalılar, acemi işçiler verimsiz olacağı için daha pahalıya geleceğini hesaplamışlar. Sonunda Grevciler birtakım koşulların zoruyla isteklerinin birazından vazgeçip, Amerikalılar daha üstün çıkarları uğruna isteklerin birazına razı olup uzlaşmaya gidildi. İş başı ettiler yeniden. Bu grev, işçinin durumunu az, ama işçinin kendisini temelden değiştirdi: Sanki emeklerini derken kendilerini satmışlar da grevle bir silkiniş paçayı kurtarıp özgürlüğe kavuşmuşlardı; Amerikalılara uzak ve yabancı durdular hep. Amerikalıların gene eskisi gibi emekçinin iş üzeri çabası canını törpülerken calk calk çiklet çiğnerlerdi karşılarında. Emekçinin ter paçalarının

dan sızarken içki yudumlarıydı karşılarında. Emekçinin midesi büzülürken çukolata yerlerdi karşılarında. Grevden hemen sonra, takım sorumlusu adıyla işe alınan Mühendis Osman gibilerse, açıkça bilindiği gibi, başlarına dikilmiş Amerikan candarmalarıydı.

Mühendis Osman'ın çift cepli gömleği Amerikan malıydı. Kent içiyordu. İşçilere de uzattı bundan. «Sağol!» dediler.

Sigara içmezlerden Adnan Oymaklı da aldı bir tane, sonra içerim, diyerek kulağına sıkıştırdı. Sesi bozuk Hafız aldığı Kenti elinde tutuyordu, kulağına sıkıştırmayı akıl edemedi, cebine koysa olmazdı, içen birine aktarsa huylandırırdı Mühendis Osman'ı. Belki, ne edeceğini bilemediğinden, sigarayı kokladı da Amerikalıların tütüne esans mı kattıklarını sordu.

Mühendis Osman, Amerikan sigara sanayisinin üstünlüğünden anlattı. Öğrenciyken, yani Amerika'da okurken, bir sigara fabrikasını gezmiş, ki bu fabrikanın bir eşi daha yokmuş dünyanın hiç bir yerinde.

Bugün bayağı çenesi açılmıştı. Her ne konuda olursa o belli görüşlerini katıştırarak konuşuyor, beyin yıkama görevini böyle hiç zorluksuz başarmının coşkusuyla dinleyicilerini hazır ağızına baktırırken konudan konuya geçiyordu. Eğer greyderci Osman, bilerek bilmeyerek, onu burulup kötü kötü baktıran sorusunu sormamış olsa, ne süre durmaz konuşurdu kim bilir!

Osman, «Ben anlamadığımdan soruyorum,» dedi. «Çünkü, kendimi bildim bileli, yani gerekmiyorsa çalışılmaz pazar günleri, ama buna vikend dendiğini burda gördüm ilk. Daha önce ne işittim, ne de bir yerde okudum.»

Mühendis Osman, kaşları çatı da, tek, «Neler okuyorsun, sen?» diye sordu.

Greyderci Osman, içten sorusuna böyle tepeden bir soruyla karşılaşınca bocaladı elinde olmaksızın. Adnan, göz kırpıp uyarmasa ne diyeceğini bilemeyecekti daha da. Toparlanır gibi oldu. «Gazete filân!» dedi.

«Hangi Gazeteler yani?» dedi Mühendis Osman.

Greyderci Osman, şimdi hiç duraklamadan bir iki gerici gazetenin adını saydı. «Devamlı okuyor musun?» dedi. Mühendis Osman.

«Zaman mı var devamlı okumaya? Fırsat buldukça, yani elime geçtikçe okuyorum işte.»

Mühendis Osman'ın bu gerici gazete masalını yuttuğuna kimsenin akli yatmadı. Bakışından, giderkenki halinden belliydi buna sonradan kurcalamak üzere mim koyduğu. Durduk yerde huylandırılmıştı. Arkadaşları çıkıştı Greyderci Osman'a; bu vikend haltını karıştırmaya ne zoru vardı! Osman savundu kendini: Bu vikend denilmesini anlamıyordu, ne yapsındı.

«Hafta tatili demenin Amerikancasıdır bu!» dedi biri.

«Ben de Amerikanca anlamıyorum işte.»

Hafız, «Sende de amma kafa var, Osman, insanı güldürüyorsun,» dedi. «Her şeyi anlamak gerekmez ki; Kur'an da Türkçe değil...»

Greyderci Osman, «işte onun için Kur'anı da anlamıyorum ya,» dedi.

Hafız, sesini kaybedince hafızlığı bırakmak zorunda kalmış bir din adamıydı. Geçimini sağlamak için emekçilik yaptığından beri kişiliği bu yolda gelişmiş, dünyaya bakışı bayağı değişmişti. Ama ne olsa din duygularına dokunur sözlere göz yumamaz, karşı çıkardı. Kızmıştı Osman'a. Vakit dolmamış olsa onun ağızını kapatır çekişmekten bile çekinmezdi. Başını sallayıp, iş başına yürüdü arkadaşlarıyla.

Hem doğrusu Greyderci Osman, Mühendis Osman'ı huylandırmış olmakla yeter bir dert açmıştı başına; ikinci bir takışma tuzu biberiydi. Hafız, sonradan, Adnan'ın da etkisiyle hoşgördü, kendi deyimiyle bağışladı

Osman'ı. Doğruydu, Mühendis Osman gibi biriyle sürtüşmüşken, bir de arkadaşından zılgıt yememeliydi. Mühendis Osman, artık peşini bırakmazdı onun, hep bir pundunu kollardı canını yakmaya. Hep bir açığını, bir yanlışını yakalamak isterdi. Eline geçen ilk fırsatta görevini yerine getiriverirdi hemen. Görevi, herkesin bildiği gibi, sınırı aşmış işçiyi sınıfının çizgisine itelemek, göz açtırmadan geri bastırmaktı. Hem öyle bir tekme ki acısını unutup bir daha başkaldırmaya.

Oysa, bakarsan Osman umursamaz görünüyordu Mühendis Osman'ın düşman defterine yazıldığını. İşinden başka bir şey düşünmezmiş gibiydi çalışırken. Toprağı oyan, kayaları parçalayan greyderin üstünde, greyderin gücüne denk bir devin duruşuyla duruyordu. Amerikalı Mühendis onu gördükçe, ağzından çukulatasını çekip, «Okey! Okey!» diyordu hep. Osman anlıyor mu anlamıyor mu hiç düşünmeden, işini bilerek yaptığını, ötekiler de böyle olsa verimin artacağını söylüyordu kendi dilince. «Okey! Okey!»

Mühendis Osman'sa pusudaydı. Hep yakınında dolanıyordu Greyderci Osman'ın, hep bir açığını kolluyordu. Osman bu fırsatı vermedikçe daha sinir kesiyor, öce gözü dönüyordu. Usandı beklemekten, bir gün durduk yerde bindirmeye kalkıştıysa da hemen akli başına gelip tuttu kendini, takımın bütün işçileri oradayken böyle hiç yoktan binemezdi tepesine, ötekilere bozum olurdu sonra. Yakasını bıraktı Osman'ın ya, görülmeyeceği bir yerde olsa kendi yakasını paçasını dağıtacaktı hırsından. Hırsı öfkesi üzerinde, beklemekten usanık döndü dolandı ve bir gün artık bekleyemedi.

Dinlenme saatiydi. Kemiklerini gevşetip yayılmışlardı oturdukları yerde. Derlen toparlan fısıltısı geçince istemeseler de bir zorunluk toparlandılar. Greyderci Osman'a kancayı taktığından beri bütün takıma karşı gergindi tutumu. Gene öyle ayak üzeri dikildi, tepeden bakışlıydı, elleri pantolonunun ceplerindeydi. Sözüne hiç başlangıç aranmadan, hiç gerekçe göstermeden, Osman'ı bu takımdan başka bir yere verdireceğini söyledi. Şakakları vuruyordu.

«Niye ortaya söylüyorsun, ben burdayım?» dedi Osman. Hem de pek olağan bir söz eder gibiydi durumu. Her zaman nasılsa öyle, yani greyderin paletlerinden konuşsa, sesi aynı çıkardı.

Mühendis Osman, «Seni istemiyorum bu takımda,» dedi. «Hepsi bu, tamam mı?»

Cık yaptı Osman. «Ben bu takımı seviyorum,» dedi.

Mühendis Osman, «Ben seni sevmiyorum,» dedi.

Osman, işte bunu anlamadığını, oysa kendisinin ona karşı kötü bir duygu beslemediğini söyledi. Ama eğer o böyle bir duygu taşıyorsa o zaman kendi gitsindi bu takımdan.

Mühendis Osman, deli çıkacaktı. Ne ona yetiştirecek sözü, ne de burda bir dakika daha durabilecek gücü kalmıştı. Fırladı gitti.

Ama az sonra, bu konuyu Amerikalılarla görüştüğü haberi geldi. Mister Coni'nin odacısı, az buçuk Amerikanca anladığından, kendi kulağıyla duymuş neler konuştuklarını. Ayağını denk alsın diye haber salması bundandı.

Haberin tasası takım arkadaşlarına düştü. Kendisi, hemen ardından, ikinci bir haberle, Mister Coni'nin yanına çağrıldığını öğrenip gitmişti.

Mühendis Osman, odada, bir Mister Coni'ye, bir Mühendis Coni'ye, bir tercümana döne döne, ve de içeri girip kapının yanında sanki hiç bir şey olmamış gibi duran Greyderci Osman'ı göstere göstere Amerikanca konuşuyordu, (ama buna konuşmak denirse). Bir çene, bir cerbeze, bir de çabuk çabuk konuşulan Amerikanca.

Mister Coni, zor zoruna Mühendis Osman'ı susturup tercümana bir şeyler söyledi. Tercüman, Greyderci Osman'a, «Takım Mühendisi yanında çalıştırmak istemiyor seni,» dedi.

Greyderci Osman omuz silkti. «Ben bu takımda çalışmak zorundayım,» dedi. «Benim işim bu takımda, bu işin ustasıyım ben.»

Tercüman, bu sözlerin Amerikancasını söyledi.

Mister Coni, tercümana, tercüman Osman'a cevap verdi:

«Mühendisin senden memnun değil.»

Osman, çok olağan bir şey söyler gibi, durumunu bozmadan, «Ben ondan memnunum,» dedi. «Eğer o benden memnun değilse, kendi gitsin takımdan.»

Tercüman bunun Amerikancasını söyleyince, Mühendis Coni bastı kahkahayı. Gürültülü gürültülü gülüyordu. İlk, neye güldüğünü anlamak için ona bakan Mister Coni de kavrayıvermişti gülünecek şeyi; ardından o da koyverdi. Katıla katıla güldüler.

Bu arada Mühendis Osman'ın buruk bozuk bir hali vardı. Süt dökmüş kediye döndü durduğu yerde.

Gülmekten gıcık basan Mühendis Coni viski dikti başına. Şişeyi Mister Coni'ye uzattı. Mister Coni, viskisini başına dikmeden önce tercüman'a, tercüman da Greyderci Osman'a takımda işine devam etmesini söyledi.

Greyderci Osman, başka türlü olur muydu ya gibilerden bir baktı çıkmadan. Kasketini kapının önünde geçirdi başına. Üst basamaktaydı. Havaalanı gözünün alabildiğince uzayan genişleyen bir bölgeydi, ki onu bu hale getiren kendi emeği, arkadaşlarının emeğiydi. Elbet ücret almışlardı, ama aldıkları karın doyurmaya, ihtiyaç gidermeye ucu ucuna yeten ücretti. Elde kalan işte bu havaalanıydı, bu havaalanı biraz da kendi malıydı bu bakımdan. Mühendis Osman, yalnız görevle yetinsindi, işde emeği geçmezken işi işleyen ordan sürüp burdan iteklemeye yetkiyi nerden buluyordu kendinde. Bir yerde sağlam durabilmek için o yere gerekli adam olunmalıydı. Yok eğer, oradan birisi gidecekse, gitse gitse yerine gerekli olan değil, Mühendis Osman gibi fazla olan giderdi.

Mühendis Osman, içerde, Amerikalıların ellerinden bıraktıkları şişeye uzandı; yarıya yakın artığı içti lıkır lıkır. Ne soluğunun kesilmesine durdu ne gırtlığının yanmasına, şişeyi boşaltmadan yerine bırakmadı. Daha olsa tüketecekti, istekliydı. Hem de, sormadan etmeden, dolabı açıp çıkardı bir şişe yeniden. Gözlerine kan, yüzüne ateş basmıştı.

Greyderci Osman, greyderin üzerinde bir dev gibiydi çalışırken. Herkes işinin başındaydı. Ter oluk gidiyordu. Emeğin ve makinenin gücü havaalanını metre metre, ama aksamaz bir uyumla oluşturuyordu hiç durmadan. Bu çalışma içinde kimsenin sağa sola bakmaya, boş ve gerekmez sözler dinlemeye vakti yoktu. Mühendis Osman'sa kafayı bulmuş bir kere bunu nerden düşünsün, saldırgandı, çenesi düşüktü. Sözleriye adına konuştuğu Amerikalıları bile ürkütecek sözlerdi.

Üstüne karşı gelen işçi devlete isyan ediyor demektir. İsyancıların bu memlekette yeri yoktu. Defolup gitsindi böyleleri. Komünistler, köpekler, ajanlar... vb. daha bir çok şeydi onlar.

Kimsenin kulak astığı yoktu, kimsenin ona baktığı yoktu. Ama duyduka gülüyorlardı. Gözlerine çarptıkça gülüyorlardı.

Sözleri gibi, hali de gülünçtü Mühendis Osman'ın. Elinde viski şişesi vardı. Kimi ağzına diyor, kimi bir silâh gibi işçilere sallıyordu viski şişesini.

g e b e

«Kırk yaşını geçtin -dedi karım-, artık cigarayı falan bırakmalısın. Ne sanıyorsun kendini? Cigara senin için tehlikelidir bundan sonra.»

Sinirli sinirli döndü öbür yana.

Saat kaçtı yattığımda? Sandalyeyi duvara dayamış, ayaklarımı pence-
renin denizliğine uzatmıştım. Sonra gazetemi de açmıştım. Nasıl olmuş,
dalmış gitmişim. Yaz geldi geliyor derken, bu sabah hava birden döndü.

«Yok canım -dedim,- üşütmüşüm. Dokundursana ayaklarını ayakları-
ma. Görmüyor musun, buz gibi. Üşütmüşüm.»

Uykusu kaçmış, kıpırdayıp duruyor. Somyayı gıcırdata gıcırdata ben-
den yana döndü bu kez. Oldukça sinirli. Yorganın altına girdi, büzüldü.

«Üşütmüşmüş. Cigaranın hiç kabahatı yok di mi? Cigaradan, cigara-
dan. Hiç inkâr etme. Kendini hâlâ genç mi sanıyorsun?»

Bir kendime geldim ki, gazete dizlerimin üzerine düşmüş. Omuzu-
mun üzerine yan yatmaktan boyun kaslarım ağrıyor. Ne kadar kalmışım
öyle? Kalktım ya hemen, her yanımda takır takır. Masayı olduğu gibi bırak-
tım. Pantolonumu çıkardım, mintanımı çıkardım, don gömlek kaldım oda-
da. Ayaklarımın ucuna basa basa yatak odasına geçtim. Pijamalarımı bul-
dum. Tekrar döndüm ön odaya, ışıkları söndürdüm. Gene ayaklarımın ucu-
na basa basa, vardım, el yordamıyla yatağı buldum, -güya sessizce- gir-
dim. Tahtaların, somyanın falan gıcırdamasından karım uyanmış.

«Saat kaç?» dedi.

«Yarım.» dedim, attım.

Yatar yatmaz bir öksürüktür tutturdu. Boğazım gıcıklanır da gıcıkla-
nır. Öksürmemek için zorlarım kendimi, mümkünü yok. Soluk alamıyacak-
mışım gibi daralır göğsüm. Oysa, göğsümün falan daraldığı yok gerçekte.
Dinliyorum, göğsümde bir ağrı sızı var mı diye, yok. Kalbimi dinliyorum.
Tık tık atıyor. Derin derin soluyorum, göğsümü şişiriyorum, iyice gerdiriyor-
um kaburga kemiklerimi. Belki de karım haklı. Belki değil, mutlak haklı
karım. İyice dolmuş demek nefes borum, bronşçuklar. Nikotinden, zifirden
iyice dolmuş. Soluğumu topluyorum, iri iri öksürüyorum arada bir ki, açayım,
açamıyorum.

Geçen yıllardı. Akşamları mahallelere dağılıyor, kahve kahve geziyor-
duk. Son vermişlerdi dairedaki işime. Önce bozulmuştum, Danıştay'da da-
va filan açmıştım ya, düşündüm, adamlar haklı. Hem egemenliklerinin son
bulması için çalışacaksın, hem de sana iş verecekler. Saçma. Demir çarık
giyip, demir asa almak gerek ele deyip, yollara düştüm. İşçilere ,köylülere,
niçin bu durumdayız, anlatmağa çalışacağım. Kahve kahve geziyorduk
akşamları. Nutuk atıyorduk. Bir iki gün zor geldi, garibime gitti beni kuzu
gibi dinleyen insanlara nutuk atmak, ama sonra alıştım. Daha da kötüsü,
tiryakisi oldum. Mikrofonu kaptım mı, bir kendimden geçiyordum ki, ne
söyledim, istesem de çıkaramam. Nutuk atarken insan, bütün bağımlılık-
larından sıyrılıyor, yığıtleşiyor, korkmadan söylüyor düşündüklerini, bir an
için de olsa toplumla bütünleşiyor ve bilincine varıyor bütünleştiğinin. Top-
lumun gücü siniyor üstüne, nutuk atarken farkına vardım. Nutuk atarken,
yalan da, rahat söyleniyor sonra. Varıyorduk bir mahalle kahvesine, «se-
lâmünaleyküm aleyküm selâm arkadaş, bizi, öyle bildiğin politikacılardan

sanma, biz oy dilenmeğe falan gelmedik senden.» «Politika nedir, politika? Sen hiç bugüne dek politika yaptın mı? Yooo. Niçin? Paran yok da ondan di mi? Öyleyse kimler yapıyordu politikayı? Zenginler, di mi?» Hemen cigara paketlerini çıkarıp içtenlikle uzatmalar, «hele yak bir cügar efendi». Hoparlörünün önü kumaş kaplı, kocaman sandıklı AGA marka radyoların adam boyu yükseklikteki raflara konulduğu, renkleri solmuş Maraşal Çakmak, Gazi Mustafa Kemal, dünya güzeli Keriman Halis resimlerinin tam ocağın üstüne tavana degecekmiş gibi asıldığı, «veremden nasıl korunulur» afişlerinin kapıdan girilince hemen görülecek şekilde duvarlara yapıştırıldığı, nikotin ve rutubet kokulu, isli kahvelere tenezzül etmişliği ağırlamanın telaşı ve şaşkınlığıyla, «hele birer çay daha içelim efendi, Haşim oğlum, bize çay getir» demeler. «Hele bir de burdan yak beyim. Ne o yoksa tenezzül etmez misin bizim birinciye?» Ne demekmiş tenezzül etmemek? Bir tane Birinci'den bir tane Bafra'dan, bir tane Büyükkulüp'ten... Bir tane Gelincik. Bir tane Yeniharman. Bir tane daha Büyükkulüp. Bir Birinci daha. Ardından bir Sipahiocağı. Söndürmeden Sipahiocağını, bir tane Yenice. Hemen ardından bir İkinci. Sabaha karşı ancak, uzanırdım yatağa, düşünürdüm, kaç bardak çay, kaç fincan kahve, kaç paket cigara? Nikotinden, teinden, kafeinden dudaklarım keçeleşmiş, zehir sürülmüş gibi buruş buruş. Uyku muyku girdiği yok gözüme. Horozlar ötüşmeğe başlardı, hâlâ dönüp dururdum bir o yana, bir bu yana.

Karım haklı. Üşütmeden falan değil öksürmem, cigaradan. Cigarayı bırakmalı artık. Ama niye? Niye bırakmalıyım cigarayı sanki? Karıma kalırsa, cigarayı derhal bırakmalıyım, çünkü hem masraf, hem de -daha önemlisi (her zaman böyle der)- cigara ömrümü kısaltıyor. Damar sertliği yapıyor. Kalp yapıyor. Ciğer kanseri yapıyor. Mide hastalıkları yapıyor. Ama ben karar veremiyorum ki, daha öyle uzun boylu yaşamam gerekip gerekmediğine. Kırkını aştım. İşsizim. Raslantılara bağlı iş düzenim. Ancak geçici işler bulabiliyorum. Hangi kapıya varsam, yüzüme kapanıyor. «Ayaktakımına politikanın ne olduğunu öğretmeğe çalıştı» imişim.

«Öf be -dedim karıma-, üşütmüşüm dedik ya. Baksana ayaklarıma, buz gibi. Daha ısınamadım. Açıkta uyumuş kalmışım. Hep cigara, hep cigara... Başka bir bokum mu var? Saza gitmem, bara gitmem, kumar bilmem. Bir de cigara içme... İçine sıçarım böyle yaşamamın be.»

Karım, yeniden arkasını döndü bir afur tafurla.

«İç -dedi-, iç. İç o zıkkımı da, öksür sabahlara kadar!»

Daha bir kırk yıl yaşamamı, gerçekten niçin ister ki?

Akşam, otobüsten indim, neden bilmem, her günkü yoldan gitmedim eve, yana saptım, caminin önüne doğru. Bugün de bir iş bulamamıştım. Beşinci gün. Caminin önünü seyyar satıcılar doldurmuştu. Taksiler doldurmuştu. «Mahalleye mahalleye» diye bağırmağa çalışıyordu sesi kısılmış bir dolmuş kâhyası. Baktım, seyyar satıcıların hemen hemen hepsi de hıyar satıyorlar. Üzerlerine bol bol da su serpmişler hıyarların. Sanki yeni koparılmış gibi. Bazısı, istersen soyuyor, tuz da veriyor. Traş makinası gibi bir bıçağı var, sakalını traş ediyormuş gibi, tepeden aşağı çekiveriyor bıçağı, yeşil kabukları ince ince soyuyor. Kokusuna dayanamadım. Güya turfanda değil artık ama, gene de tanesini birbuçuk liradan aşağı vermiyorlar. Bir o tablanın önünde durdum, evirdim çevirdim, sordum. Bir bu tablanın önünde durdum. Yok. Daha ucuzu yok. Üç lira verdim, Tunceli'li, Pertek'li birinden iki tane aldım. Meze yapacağım.

Bir gazete parçasına sarılmış iki hıyar elimde, tablacıların dolmuşların

arasından geçip eve giderken, nasıl da uçarlaşmıştı içim ya... Bir seviniyorum. Bir mutluyum... Beş altı yaşlarında var yok bir çocuktum. Elimden tutmuş babam, artık yürüyemiyordum da yorgunluktan, ardından sürüyordu beni. Kasabadan dönüyorduk. Niçin gitmiştik? Beni niye götürmüştü? Sarıya boyalı keçi derisinden çarıkların içinde tabanlarım şişmişti sıcakta yol yürümekten. İkinci ezanı okunuyordu, yola çıkmıştık Kasabadan, köye vardık, nerdeyse akşam ezanı okunacak. Gün, dönmüş gitmiş. Avşar dede, bostanı suluyordu akşam serinliğinde. Eski bir taş çeşmeden akıp duran suyun önünü kesmiş bir kaç kürek toprakla, arklara çevirmiş, sonra da yolun altındaki çardağın direğine dayamış sırtını, suyun, karaya bulaşmış zeytin yeşili koyuluğundaki hıyar, kavun, karpuz yaprakları arasında fısır fısır yayılmasını seyrediyordu keyifle, vardık ki. Avşar dedeyi görür görmez, elimi çektim kurtardım babamın elinden, koştum, çardağın yanına gittim. Bir Avşar dedeye bakarım, bir koyu yeşil yaprakların arasından sanki bana göz kırpan ucu sarı çiçekli körpe hıyarlara bakarım. «Fesüphanallah» çekmiş, ardımdan gelmişti babam «bre eşşek sıpası» diyerekten. Tırnak dipleri toprak dolu, nasırlı, cigaradan sararmış parmaklarıyla dudaklarındaki sönmüş izmariti aldı, çeşmeye doğru fiskeledi Avşar dede, saçlarımı karıştırıverdi. «Vay benim sipa torunum» dedi.

Parmakları, avucu, lime lime olmuş hırkasının kolları tütün kokuyordu. Babamın da bıyıkları, sakalları tütün kokardı. İyi bilirim tütün kokusunu. Hakkı emmim bize geldiğinde bacaklarımdan tutar, havaya atar, terkisine alır, geriye doğru eğilir iyice, ters döndürür beni, ellerimden tutar, başaşağı takla attırır, «beş okka» yapardı, ardından da sarılır, yanaklarımdan falan öperdi «vay benim sipam» diyerek ya, anam homurdanır dururdu «oğlanı teknil tütüne kestir Hakkı efendi, gayri bir hafta çıkmaz kokusu» diye. Tütün kokusundan, oldum bittim hiç hoşlanmazdı anam. Hakkı emmim anama aldırılmaz, gözünü kırpıverirdi şöyle «sen boş ver anana» diyesiymiş gibi. Ben, gene gider, dizlerine çıkardım. Olsun. Dizlerine düğme gibi büzülür kurulurdum ya, «hadi -derdi Hakkı emmim-, sipa gibi bir anır bakayım.» Bilirdim, her anırmamdan sonra Hakkı emmim mutlaka bana bir şey verir. Mevsimine göre, ya murt vardır cebinde, ya hambelis vardır. O gün kasabaya falan inmişse, portakal da getirmiş olabilir. Harnup getirmiş olabilir. Kestane bile getirdiği olurdu. Hele bir gün, şalvarının cebinden bir karış boyunda kesilmiş morumsu kırmızı kırmızı sopalar çıkarmıştı, şaşırmıştım da, bu nedir demiştim, şeker kamışı demişti.

«Bre yiyenim, duyarız ki anırmakta üstüne yokmuş -dedi Avşar dede, güldü, kafamı tam ardından tutup parmaklarının arasında sıkıştırdı-. Hadi bir anır da, köpresinden bir hıyar sana» dedi.

Şöyle göğsümü şişirip bir iyice, hemen başladım genizden incecik sesler çıkararak sipa gibi anırmağa. Herkeslerin yapamayacağı bir iş yaptığının farkındayım, hem anırırım, hem de kollarımı geriye doğru gerdirerekten kubarırım.

«Ulan eşşek sıpası» dedi ya babam, şakadan. Biliyorum, sinirlenmiyor.

Anıram biter bitmez Avşar dede bostana girdi, ucu sarı çiçekli körpesinden iki hıyar kopardı kıvrarak, getirdi verdi bana. Kütür kütürdü. Gömleğimin eteğini sıyırdım çıkardım karadonumun içinden, hıyarları koydum üstüne, avucumla sıktım, döndüre döndüre sildim çamurlarını. Hart diye ısır-dım, kopardım birinin sapının ordan. Tükürdüm. Acıydı. Bir daha ısır-dım, kopardım attım. Kütür kütürdü. Topraksı topraksı kokuyordu. Soyulmuş hıyar kokusuna dayanamıyorum.

İçim bir hoş. Mutluluk bu mu ki? Hıyarla rakı içeceğimi düşünene düşünene bir solukta eve vardım. Karım, daha kapının önünde, «test pozitif çıktı» dedi üzgün, sinirli. Önce anlamadım, şaşırdım, ne testi pozitif çıkmış? Birden anıdım. «Yaşsa be» dedim bağırarak, sarıldım yanaklarından öptüm. Niçin yaşa be dedim? Niye sevinmişim böylesine? Demek yılbaşında bir can daha çoğalıyoruz. Bir can daha çoğalacağımızı düşündükçe gerçekten seviniyordum ya, sevinmeli miydim ki acaba? Düşünmüyordum. Bağıra bağıra gene «aslan, aslan» dedim göğsüme bastırıp. «Yavaş ol» dedi karım hafifçe. Unutmuş gitmişim bugün test yaptıracağımı. Bir can daha çoğalmanın girdisini çıktısını düşünmek istemiyordum ya, hani elimde de değildi, her şey dönüp dolaşıp oraya varıyordu. Gerçekten sevinmeli miydim, sevinmemeli miydim, bilemiyordum. Ama ne ki, sevinmek istiyordum, bu akşam sevinçli olmak istiyordum. Sanırım insanlar için en önemli şey, en yakın gelecekleri. Bu akşam sevinçli olmak isteğimi düşünür düşünmez, elimdeki hıyarların varlığını bir kere daha duymak bir tutku halinde içimi doldurdu. Ve varolduğuna inanmak için, gazeteye sarılı hıyarları, sertliklerini parmaklarımdan uçlarında duya duya sıktım. «Sevinmedin mi yoksa?» dedim. «Konuşuruz sonra.» dedi karım kollarımdan kurtulup. «Ütü yapıyordum» dedi, arka odaya gitti acele acele. Pabuçlarımı çıkardım. «Allah keriliim» dedim kendi kendime. Hemen kestirdim attım, girdisini çıktısını bu akşam düşünmeyeceğim. Doğru mutfağa gittim. Mutfaka girmek huyum değildir, pek sevmem mutfakta dolaşan erkekleri. Yarı şaka yarı ciddi, «bu akşam onun şerefine öyleyse» dedim bağıra bağıra mutfaktan. Karım hemen «gene mi içki?» dedi arka odadan ve mırıldanmağa başladı. «Çoluğun çocuğun rızkı mızkı, zıkkım mikkim» falan diyordu ya, dinlediğim bile yoktu. Hıyarları dikkatle soymağa başladım. Kabuklarını kağıt gibi çıkarıyorum. Sonra ortalarından dörde böldüm, küçük bir tabağa koydum yan yana. Topraksı topraksı kokuyorlar. Öğlum geldi mutfaka. Büyük oğlum. Hıyarın kokusunu almış olmalı. Ardından kardeşleri geldiler. Öğlum, kapının önünde suçlu suçlu duruyor, yanıma sokulamıyordu. Bacaklarımdan arasında dolanıp duruyordu, üç yaşındaki en küçük oğlum. «Hişt -dedim-, dokunmak yok ona, kaka!» İşaret parmağımı burnunun ucunda salladım. Sabah nasıl olmuştu, ayağımdaki terliği kaptığım gibi fırlatmışım kafasına büyüğün. Oysa sakın sakın oturuyordum. Radyoyu açmıştı karım, -ben, aç demiştim-, ajansı bekliyordum. Çantasını falan hazırlamış, okula gidecekti büyük oğlum, ayakkabısını giyiyordu. Öğretmeni, sınıf albümü çıkaracaklarmış, para istemiş.

«Nasıl -dedim-, derslerini bitirdin mi?» Gözlerinin içine baktım, güldüm. İçim ezik. «Kız -dedim ortancaya-, hadi bakayım masayı hazırla. Sen de -dedim oğlana-, al bunu götür, dokunmak yok ama.» «Bugün, matematik öğretmeni tahtaya kaldırdı, hepsini bildim.» dedi oğlum. Beni mutlu kılmak istiyor. Gözlerinin içine gene baksam da, gülsem mi, karar veremiyorum. Ya, beni mutlu kılmak için söylüyorsa? Gözlerine bakınca, bocalarsa? Niçin bozayım şimdi sanki beni mutlu kılma çabasını. «Aferin» dedim başka yana bakıp. «Derslerine çalış, oku, adam ol.»

Otobüste yanımda oturan adam, bir gazete okuyordu çarşaf gibi açmış. Elleri, yıkanmış ama gene de çıkmamış, kapkara yağ lekesi içinde. Göz ucuyla baktım. Gazetede, hemen başlığın altında, el kadar harflerle «Dört anarşist Sofya'ya bir uçak kaçırdı» yazıyordu. Başımı öbür yana çevirdim, pencereden dışarı bakmağa başladım. Niçin, bilmiyorum, birden sıkıldım. Ne ki, başka şeylerle ilgilenebilmek için dışarı bakıyorum ya, mümkün yok, aklım fikrim orda. Konuşmağa başlamıştı yanında ayakta duran adam-

la çünkü. Ne konuşuyorlar? Yanında ayakta duran kim? «Kesmeli bu komonist piçlerini» diyordu ayakta duran adam. «Azdlar iyice, hükümet mükümet tanıdıkları falan yok. Zengin çocukları arasında yeni bir moda mıdır ki bu komonistlik bre kardaş, nedir?» diyordu. İçgüdüsel bir tepkeyle, -farkına bile varmadan-, birden çevirmişim başımı. Nasıl olmuştu, yüreğim daralıyordu, sanki biri avucunun içine almış da yüreğimi sıkıp duruyordu. Damarlarımdan, kurşun eritmişler de akıtıyorlar gibi. Öte yandan, bir de ter boşanmıştı sırtımdan. Kulaklarımın içinde böcekler ötmeğe başlamıştı. Zavallı anam, otuzbeş yaşındaydı daha, dokuzuncu çocuğunu ölü doğurduğunda. Ama otuzbeş yaşında olduğuna başkalarını inandırabilmek için de bin tane ister hani. Bir deri bir kemik. Hemen hemen her gün yağlığı sarardı başına sıkı sıkı, uçlarını alnının çatında düğümlerdi, kerevetin üzerine düşer kalırdı. «Kurban, kurban -derdi-, kulağımın böcekleri hasta oluk gene. Kafamın içinde vızılar dururlar körolasicalar.» Ayakta duran işçinin gözlerinin içine bakmak istiyorum ya, farkımda değil. Yüzü, eriyik balmumu gibi, uzamış gitmiş. Yüzünün uzayıp gitmişliğine bakarken, birden bir yoruldum, bir yoruldum. Yayıldım kaldım koltukta. Gözlerimi, tam burnumun doğrultusuna, -amaçsız- diktim. Önümde onsekiz ondokuz yaşlarında bir çocuk oturuyordu. Bir üniversite öğrencisi olsa gerek. Kirli, kapkara saçları, belli ki tarakla değil, parmakla taranmış. Hani, hem taralı gibi, hem de değil gibi. Ensesi de, özellikle uzatılmış, top ense yapılmış, yakasının üzerinden taşıyor. Favorileri, yele gibi kabarmış, kulaklarını az biraz kapatıyor. Saçları oksijenle sarartılmış bir kadın vardı yanında. Otobüs sarsıldı mı, herkeslerden daha fazla sallanıyordu -özellikle oğlana doğru-. Arada bir, camdan dışarı bakıyormuş gibi, oğlandan yana da bakıveriyordu belli belirsiz gülümseyerek. Oğlansa, -yandan görüyordum-, gözlerini kaydırıyor, bacaklarına falan bakıyor, iki yana kartal kanadı gibi hafiften gerdirdiği dirsekleriyle -farkında değil sanki- böğrüne möğrüne dokunuyordu ya kadının, alabildiğine çatılmıştı kaşları. Ciddiydi. Yandan görüyordum. Yumşak, seyrek sakalı yüzünü gölgeliyordu. Pürüzsüzdü, gergindi daha teni. Hücreleri, göz göz olmamıştı, nokta nokta açılmamıştı. Gözaltıları torbalanmamıştı. Gözkapaklarının rengi solmamıştı, kararmamıştı. Kollayıp, gözbebeklerine baktım. Gözleri gri gibiydi, kahverengi gibiydi, kumru yeşili gibiydi. Kaşları hep çatık, gururla bakıyordu çevresine. Nasıl oldu? Ölümü ansıdım birden yüzünün gerginliğine, teninin pürüzsüzlüğüne falan bakarken. Daldım gittim.

Oğlum muydu ki önümde oturan? Yoksa, benim yıllar öncem miydi gözümü kırpmadan hasedle dikizlediğim? Sanki bir kaç onyıl öncem oturuyordu önümde. Ne ki, bir kaç onyıl öncem o, deyip baktıkça, bir kaç onyıl sonramı yaşadığımın bilincini yaşıyordum gerçekte. Ve ilk kez bugün akşam, otobüste, bir gün -belki de yarın- benim de ölebileceğim kafama birden dank etti. Ve kocaman bir boşluk oldu içimde.

Hani, insan gençken, ihtiyaçlara baktıkça ölümü ansır, demek ihtiyarlayınca da, insana ölümü ansıtan şey gençlik oluyormuş, dedim içimden. Niçin ihtiyarlar gençlerden hoşlanmazlar, korkarlar, öldürmek isterler, ellerinden gelirse öldürürler onları, şimdi bildim. Çünkü gençlik, ölümün simgesi ihtiyarlar için. Tükenmenin, artık bir işe yaramamanın simgesi.

Yanında oturan kadının bacaklarına çaktırmadan bakmağa çalışırken önümdeki oğlan, inatla, gözlerinin rengini seçmeğe çalışıyordum. Yaşlandıkça insanın gözünün rengi de değişiyor mu ki? Daha bir donuklaşıyor, belirginleşiyor mu, nedir? İnsanın gözlerinin rengini karmaşıklaştıran, yakalanamaz kılan şey, demek ki umudu, dedim kendi kendime. Oğlana inat,

kaşlarımı çattım, -kaşlarını çatmak erkekleri daha bir yakışıklı kılıyor ben-
ce-, hırsıyla yerimden kalktım, ineceğim durağa kadar ayakta gideceğim.
Ayağa kalkınca gördüm, uçağı kaçırın gençlerden biri, yüzünü eliyle ka-
patmış, objektiften kaçmağa çalışıyordu telefoto ile alınmış -gazetede-
ki fotoğrafta. Gene gazetede bir diğer fotoğrafta da, eli silâhlı bir başka
genç, uçağın kuyruğundaki merdivende nöbet tutarmış gibiydi. Üniversite
öğrencisiymiş dördü de, öyle yazıyordu.

«Kurban -derdi anam-, pis kızlara bakıp da nolacagmış ki? Eyi oku
mektibini de, adam ol, kurtul bu zibillikten gadasını aldığım. Bari sen vargit
şehir yere, efendi ol!» Üniversiteyi bitirdiğim gündü, Hakkı emmimden bir
telgraf aldım, «anan ağır hasta, tez gel» diyordu. Meğer ölmüşmüş telgrafi
çektiklerinde, vardığımda söylediler.

«Derslerine çalış, oku, adam ol» dedim ya oğluma, sesim bir cılız, bir
cılızdi ki...

Bakmış kararlıyım gene içmeye, karım da gelmişti işini bitirip mutfak-
ğa. Masayı hazırlamama yardım edecek. Karımı görünce birden heyecanla-
nıverdim, demek bir can daha çoğalacağı önümüzdeki kış. Sevecenlikle
baktım gözlerine, güldüm. Ama hemen başka şeylerle ilgilenmeğe başladım.
Hıyar kokusu evi silme doldurmuş sanki. Nereye gitsem, burnumda. Büyük
oğlum, hâlâ çevremde dolanıp duruyor, benimle göz göze gelebilmek için
fırsat kolluyor. Ağzımdan daha çıkar çıkmaz buyruklarımı yerine getire-
cek de, gönlümü alacak aklı sıra. Öte yandan da, masa hazırlanıyor, içe-
cem ya, biliyor, içince hoşgörülü olurum, sevinçli. Kızım da koşturup duru-
yor bir odaya bir mutfak. Babaların içki sofrası kurduğu akşamlar, çocuk-
lar için bayramdır, babamdan bilirim. Baktım, oğlum, yarısı içilmiş küçük
yeni rakı şişesini kapmış, bir şişe de soğuk su almış, masaya getirmiş. Kızım
buz çıkarıyor. Karım beyaz peyniri suya koymuş. Sabah sabah çocuğa
niye bağırdım, kafasına terliğimi attım sanki? Suçlu suçlu, yandan süzdüm.
Dal gibi. İpincecik. İçimden sarılıp öpmek geldi. Kendimi tuttum. Bardak-
ları aldım aceleyle, çıktım mutfaktan. Az kalsın ayak altında dolaşıp duran
küçük oğlana çarpıp düşürüyordum. «Ulan eşşek sıpası -dedim yarı şaka
yarı ciddi-, ayak altında ne dolaşıp duruyorsun? Bir köşeye otursana.» Bar-
dakları sol elimin parmaklarına taktım, sıkıştırdım, sonra eğildim, sağ elim-
le kaptım kucağıma aldım küçüğünü. Yanaklarından öptüm. «Hem kapının
önünde duruyorsun, hem de ses çıkarmıyorsun. Oldu mu ya?» dedim. Oğ-
lum, sağ kulağını memesinden tutmuş, şımarık şımarık çekiştiriyordu. «Vay
vay vay -dedim-, sıpaya bak, bir de kulağını çekiyor. Ulan -dedim-, ben
sonra adamın ağzına n'aparım, ha? Söyle bakayım.» Oğlum gülüverdi. Bi-
liyordu ne demesini istediğimi. «Şıçaysın.» dedi. «Sıçarım yaaa!..» dedim
sesimi kalınlaştırarak.

Mutfaktan bağırdı karım.

«Aferin aferin -dedi-, çocuğa neler öğretiyorsun ya?»

Hakkı emmim beni «beş okka» yapar, tepesinde falan döndürür durur-
ken, düşecekmiş gibi olur korkardım, şımarık bir sesle ciyak ciyak bağırma-
ğa başlardım ya, babam; «söv ulan -derdi-, sen de onun avradına söv, ana-
sından avradından başla». Hakkı emmim, hemen yere indirirdi beni, elle-
rimden tutar, karşısına dikerdi. «Hadi -derdi-, erkeksen söv bakayım avra-
dına da, görelim. Doğmadı daha ulan sıpa avradına sövecek adam. Avra-
dına sövecek adamı ben n'aparım, bildin mi?» derdi. Bir babamın gözleri-
ne bakardım, bir emmimin. Sövénye, yanağıma şaplak inecek mi, inmeye-
cek mi, bir an kollardım. Korka korka, emmimin gözlerinin içine bakarak, bir

«avyadının ağzına sıçayım» derdim önce. «Olmadı, olmadı» diye çığırıştılar mı ikisi iki yandan, hemen horozlanıverirdim emmimin karşısında. Artık bilirdim, ne dersem diyeyim, yanağıma şaplak maplak inmeyecek. «Avyadını ikeyim, e mi?» derdim emmime. «Hah şöyle ulan» derdli emmim, hemen ellerimi bırakır, ellerini bir birine çarparaktan üzerime atılacakmış gibi yapardı. «Ulan, şimdi ben de seni doğramazsam... Vay eşşeğin sıpası, vay...» derdi. «Bravooo -derdi babam, iri iri gülerdi-, büllüğünü yesin senin lan emminin avradı, e mi?» «Ulan avrat -derdi emmim-, nerde benim usturam? Şu deyyusun büllüğünü kesivereyim de, görsün.» Babamın yanına kaçar, kucağına iyice sokulur, sığınırdım. Emmim hep «kesecem, kesecem» derdi ya, kesmezdi. Ama gene de korkardım, bir gün usturasını cebinden çıkarmıştı, görmüştüm. Babam, kollarını iyice dolar, göğsüne bastırırdı beni, artık korkmazdım. «Keseysen, bir daha ikeyim avyadını senin» derdim emmime. «Kurban olsun büllüğüne senin emmin» derdi babam. Bakardım yaptığım iş çok beğeniliyor, «ananı da ikeyim» derdim emmime. «Ulan eşşeğin sıpası, olmadı şimdi -derdi babam, kaşlarını çatıp-, ulan onun anası, benim de anam. Nenen ulan o senin.» Olsun» derdim. Herkes kahkahalarla gülerdi. İki ablam, bir ağabeyim olmuş ya, daha küçükken ölmüşler. Yaşayan ilk çocuktum ben.

«Aferin ya -dedim karıma-, n'olmuş yani? Madem bu memlekette yaşayacak, küfretmesini de öğrenmeli.»

Karım, gene mutfaktan «aferin, aferin» falan dedi ya, üzerine gitmedim. İçimde bir uçarılık var. Hıyarla rakı içeceğimi düşündükçe, bilincine varamadığım bir sevinç dolduruyor içimi ve bu sevincin de uçup gitmesini istemiyorum. Oğlumu divanın üzerine usulca attım. Bardakları masaya koydum. Oturdum. Bardağın birini yarı yarıya rakı ve suyla doldurdum. Anason kokusu, içki içmek isteğimi öylesine bir kamçıladi ki, derin derin soludum. Yaşamak; ayrıntıları tanımak, ayrıntıların tadına varmak mı acaba, bilemiyorum.

Karım, tabakları, beyaz peyniri falan getirdi, masaya dizdi. Turuncu renkli ornamenin tabağımın içine biraz beyaz peynir kestim koydum, iki parça hıyar aldım çatalımla, yanına uzattım. Sonra uzandım, silme dolu bardağın üzerinden, dudaklarımın ucuyla içime çekerek, bir yudum içtim. Bir parça buz attım içine. «Oh be -dedim kendi kendime-, mutluyum şu an ya, boş ver gerisine.» Gene nasıl oldu, ansıdım birden önümüzdeki kış bir can daha çoğalacağımızı. Çoğalmalı mıydık, çoğalmamalı mıydık, karar vermiyordum ama, şu an düşünmek de istemiyordum koşullarımızı.

«Hadi -dedim çocuklara-, sofraya.»

Nedense meyhanelerde içmekten hoşlanmıyorum artık. İçerken, çocuklarımı karşımda görmek daha bir mutlu kılıyor beni. Belki de, evimde daha özgürüm. Daha bir güvenliyim. Sol yanımda kızım, onun yanında küçük oğlum, büyük oğlum sağ yanımda, karım da karşıma oturur. Dört yumurta kırmış bir sahana karım, yağda pişirmiş, getirdi, hepimize bölüştürdü. İçki içmeme sinirleniyor ya, belli etmemeğe çalışıyor. Bu kadarcık olsun, mutluluğumun, sevincimin uçup gitmemesi için susuyor, biliyorum. «Aslında iyi kadın karım -dedim içimden-, gözü çıksın inşallah şu parasızlığın.» Oğlumun gözlerinin içine güldüm, bir göz kırptım.

«Herkes birer parça salatalık» dedim gülerek.

Sevindi, hemen birini aldı hıyar dilimlerinden, ucundan azıcık ısırdı, tabağının yanına, muşambanın üzerine koydu. Kızım da aldı, ağabeysi gibi, ucundan ısırdı, tabağının yanına koydu. Küçüğe ben uzattım, biraz tuz

serpip, «ısır bakalım» dedim. Rakı bardağını kaldırdım.

«Onun şerefine bu gece de» dedim karıma.

Bir an sustu, «afiyet olsun» dedi sonra soğuk soğuk. Yüzüme bakmıyor. Beni terslememek için kendini zor tutuyor, biliyorum.

«O da kim?» dedi büyük oğlum.

«Hiç» dedim, ağız dolusu bir yudum aldım rakıdan, yüzümü buruşturarak içtim. Zevkle. Boğazımı yakıp gitmesi, hoşuma gidiyor.

Sıtmadan yeni kalkmıştım. Atebrin içmekten yüzüm sapsarı kesilmiş de, «ulan sarardın gittin, kurumuş saza döndün bre» demişti Hakkı emmim. Yatiya gelmişlerdi. Akşam yemeğinde bizdelerdi. Emmim gene, benimle boğuşmak falan istiyor, sataşüyor mataşıyordu ya, nerde bende boğuşacak hal ki. Boynum çöp gibi olmuş, uzamış gitmiş. Büzülmüş otururum bir köşede. Yemekte de, bunu ye dediler, yemem, onu ye dediler, yemem. Canım hiç bir şey istemiyor. «Ulan hiç bir şey yemeden olur muymuş» dedi babam sinirli sinirli. Hakkı emmimlerin şerefine sütlaç yapmış anam. «Hele var dizime bakayım» dedi, sininin başından az biraz geri çekilip, dizini tapışlayarak. İstemez istemez vardım, kucağına oturdum. «Avrat -dedi babam-, hele şu sütlaçtan ver bakayım bana.» Hakkı emmim kaptığı gibi uzattı, içi sütlaç dolu, avuç büyüklüğündeki kalaylı taslardan birini. Babam, sol kolunu sırtımdan aşırıp, beni iyice çekti kendine, sütlaç tasını sol eline tutuşturdu. Eli titriyordu fukaranın, ilk o gün farkına vardım. Eli titredikçe de, diri kalmış pirinçlerden yüzü pütür pütür sütlaç da bingil bingil titriyordu kalaylı tasın içinde. Kaşın ucuyla sütlaçtan aldı, «hadi daşsağını yediğim» dedi bana, uzattı. Ama canım yemek istemiyor ki... Dişlerimi kenetlemişim. Kaşının ucunu dudaklarımın arasına soktu. «Hadi kurban -dedi-. Hadi daşsağını yediğim. Hadi büllüğünü yediğim. Gebereceksin ulan.» Madeni kaşığı, dişlerime tık tık vurur. Sütlaç, dudaklarımın kenarlarından üstüne başına, dizlerine falan dökülür ya, aldıracağı yok. «Hadi ye, kurban» der habire. Baktı olmayacak. «Ulan eşşeğin sıpası -dedi sert sert, gözlerini kocaman kocaman açtı-, ulan şimdi şaplağı indirirsem suratına!» Korkumdan açtım ağzımı. Sütlaç dilimin üstüne döküverdi. Yutabilsem yutacam, yemek istiyorum ya, ağzımın içi bir yanar, bir yanar... Yutamıyorum. Zorluyorum zorluyorum, yutamıyorum. Dayanamadım ağzımın yanmasına, püskürtüverdim babamın yüzüne doğru. «Vay eşşoğlu eşek» dedi babam, «vay it oğlu it» dedi, yüzüme şaplağı indiriverdi. Bir eliyle sakalını bıyığını silerken, öteki eliyle de kucağından itti düşürdü beni. Bağıra bağıra ağlamağa başladım. Hakkı emmim geldi hemen yanıma, kucağına aldı, odanın köşesine kaçırdı. «Ulan -dedi-, ulan -dedi kafasını iki yana sallayarak-, yapılacak iş mi, ulan yaptığın? Ulan, babasının yüzüne tükürür mü hiç adam?» «Aç hele ağzını» dedi sonra. Bir yandan da ağlamamı sürdürerek, açabildiğim kadar açtım ağzımı. «Vay vay vay» dedi, bir çığlık attı Hakkı emmim. «Abooo, ağam -dedi-, hastalık oğlanın ağzının içine bir sıçık batırık ki. Diline baksana bre şunun. Yanmış, kabarmış.» Hakkı emmimin avradı geldi, anam geldi başıma. Ağzımın içine baktılar açtırıp açtırıp, «Vah vah vah» diyerekten dövünmeğe başladılar. «Bunun ilacı, rakı» dedi Hakkı emmim. «Bunun dili pişik. Rakı içireceksin ki, dağlasın.» Rakı da ne ki? Hemen o pazardı. Emmim, babam, arkadaşları, sepet sepet yiyecek içecek almışlar, beni de elimden tuttular, bahçeye götürdüler. Pınarın başına kilimleri serdiler. Ateş yaktılar. Yemekleri falan çıkardılar. Ben, ağaçların altında kendi kendime oynayıp duruyorum. Başladılar, bağıra bağıra hep bir ağızdan türkü okumağa. Bardaklarını tokuştura tokuştura bir şeyler içerler. Etleri kı-

zartırlar kızartırlar yerler. Beni de çağırdılar bir şeyler yiyeyim diye ama, yanaşmadım. Canım istemiyordu. Ne ki, susamıştım bir süre sonra. Baktım, Seyfi emmi su dolduruyor bir testiye pınardan. Yanına vardım, «bana da su versene Seyfi emmi» dedim. Hakkı emmim yerinden fırladığıyla geldi, «ulan sığa -dedi-, Seyfi emmi mi? Emmi benim ulan, o amuca.» «Hele Seyfi -dedi Seyfi emmiye-, sen dur. Ona sıcak su vereyim.» «Gel» dedi bana. Yanına vardım. Bir çay bardağını doldurdu, uzattı. Diktim başıma, hiç kuş-kulanmadığım için, lıkır lıkır içtim. Farkında olmada nbir iki yudum yuttum yutmadım, cayır cayır yandı boğazım, kavruldu. «Vay senin ananı avradını Hakkı emmi» demişim. Şöyle böyle ansır gibi oluyorum, hepsi birden bağırış çağırış el çırpıyorlardı. Sızmış kalmışım. Ne ki, daha ertesi sabah dilim milim, boğazım moğazım iyi olmuştu. Rakı içerken yüzümü buruşturdum mu, Hakkı emmim gelir gözlerimin önüne.

«Bulgur pilavından vereyim mi sana da?» dedi karım.

«Yok -dedim-, sonra yerim. Hele radyoyu aç sen, ajansı kaçırmayalım.»

«Ajans kesildin başımıza -dedi karım-, ne söyleyecek ki, tebliğ okur.»

Radyoyu açtı. Hafif müzik çalıyordu.

Ekmeğimi sarısına bulayarak yumurtayı iştahlı iştahlı yedim. Bir yudum daha aldım rakıdan. Sonra bir cigara yaktım. Sandalyemde şöyle geriye doğru yaslanmış, yayılmış gitmişim ki, kapı çalındı. Oğlum kalktı hızla, ıslık çalaraktan kapıya gitti. «Islık çalma» dedim ardından bağırarak. «Geceleri ıslık çalınmaz.» Oğlum, şıppadak kesti ıslık çalmayı.

«Niye baba?» dedi kızım.

Anam, «üfürük çalma karanlıkta -derdi-, cini şeytanı başımıza toplama, günahdır.»

«Kapıcı -dedi oğlum-, bugün ayın kaçı oldu, baban ne zaman verecek kirayı diye soruyor.»

Kirayı mı? Doğruluverdim sandalyemde. Karım kalktı, kapıya gitti. Ne konuşuyor, duymuyorum, oysa kapının önünde konuşulunca buradan duyulur. Kişiyi, ayrıntıların tadına vardırان şey, acaba umutsuzluğu mudur? Ayrıntıların cüssesi de, herkes için farklı mıdır acaba? Kişinin umuduna, zenginliğine filan mı bağlıdır ayrıntıların nitelikleri?

Karım, geldi, yerine oturdu. Konuşmadan yemeğini yiyor.

«Acelesi neymiş deyyusun? -dedim hırsla-. Bu kapıcı milleti de, kiralardan fazla kiralıcı.»

Radyo, yedi haberlerini veriyordu. Yumuşak sesli bir kadın, sözcükleri tane tane söyleyerek; «Dört anarşist, bugün, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin Eken'e, karargâha gitmek üzere ikâmetgâhından çıktığı sırada silâhla saldırdılar. Yapılan silâhlı çatışma sonunda anarşistlerden biri öldürüldü, biri de yaralı olarak yakalandı» falan gibi şeyler diyordu.

Anason kokusu ile hıyar kokusu geldi burnuma. Birden farkına vardım, demek bir süre bu kokuları duymamışım. Ya da, alışmışım bir süre için bu kokulara. Düşünmeden rakıdan bir yudum daha almışım. Ne ki, acı geldi rakı, midemi bulandırdı. Baktım, içimdeki -o başlangıçtaki- uçarlık, o saat yok olmuş. Ayak sesine havalanıveren ürkek güvercin sürüsü gibi, uçmuş gitmiş. İnadına bir yudum daha aldım rakıdan. Biraz peynir, biraz hıyar. Nasıl olmuş, dilimin üstü keçeleşmiş de sanki, yediğim şeylerin tadına madına vardığım yok.

«Hadi bakalım -dedim oğluma-, ders başına.»

«Dersim yok» dedi oğlum.

«Ders biter miymiş hiç?» dedi karım hırsla.

Şöyle bir düşündüm, niçin içiyorum? İçki içmek de, aslında anlamsız bir iş. Kişioğlunun zorlaması bir çeşit. Ne ki, zorlamalar, sonuçta bir bilinç gösterisi olduğu için, her zaman da küçümsenmemeli. Zorlamalardan da, kişinin mutluluk kırıntıları çıkarabilmesi, bence olağandır. Öyleyse, içkiyi bir alışkanlık, bir tiryakilik olarak içmiyorum. Bir zorlamadan bir mutluluk kırıntısı çıkarabilmek umuduyla içiyorum. Bir cigara yaktım gene. Nice on-yıllarım boyunca hep tekrarlamış durmuştum: «En değerli şey hayattır insan için. Bir kere verilir insana hayat. Ve insan, hiç bir utanç ve teessüfe yer bırakmayacak ve ölürken de, olanca gücünü dünyanın en asil amacına, insanlığın kurtuluş mücadelesine hasrettiğini söyleyebilecek şekilde yaşamak zorundadır.» Acaba yaşamak, bir zorlama mıdır ki?

Karım, ben cigara yakar yakmaz, kalkmış, camı açmış.

«Ne o?» dedim. Bıyık altından güldüm.

«İçmesen olmaz mı şu zıkkımı?» dedi. «Hadi içkiyi içiyorsun, bari cigara içmesen. Baksana babama, günde kaç paket içerdi, ölümle burun buruna gelince, bıraktı. Cigarayı bırakmak için, ille de kalp krizi filan mı geçirmeli adam? Dumanı dokunuyor bana, midem bulanıyor.»

«Baban hep umutlu» dedim.

«Bir gün tavşan kardeş, tilki kardeşe demiş ki...» diyerek sözcükleri uzata uzata gene bir masal anlatmağa başladı radyodaki o kadın. Demek, saat sekiz olmuş dedim içimden. Karım, bir elbeziyle küçüğün ağzını silip, kucakladı götürdü yatırmağa. Ardından, oğlanla kız da çıktılar. Bardağı tepeme diktim, içindekini bir yudumda içtim. Şişeyi aldım, boşalttım, sonra yan yatırdım masanın üzerine. Bardağın üzerini gene suyla doldurdum. Benim yaptığım, artık sırf başlanılmış bir işin sürdürülmesi. Hiç bir özgünlüğü yok. Biliyorum. Hatta sıkıntı bile veriyor sırf başlanılmış bir işin sürdürülmesi şeklinde rakı içmek. Karım, dönmüş, masayı temizliyordu. İçimden, «Buna -dedim-, babasıyla benim aramdaki farkı, bir kere daha anlata-yım. Babanı benimle nasıl kıyaslarsın yahu? Hayatın, sonuçta bir ayrıntılar yığın, yahut kişioğlunun yapmacık mutluluk kırıntıları koleksiyonculuğunun bir mozaigi olduğunun bilincinde bir kişiyle, mutluluğun sadece vazgeçilemmez gereksinimlerin giderilmesi olduğunu din gibi bellemiş bir adamı aynı potada nasıl eritirsin? Soru sorma alışkanlığı, içime bir kere yerleştirilmiş. Anlıyor musun, aydın kişi olmak, soru sormasını bilmektir demişler bir kere bana, iyice belletmişler. Kafamın içini ona göre düzenlemişler. Ya baban?» Duvarcı ustasıydı babası. Bir inşaatta tanımıştım. Nice sonraydı, bir gün bana, «beyim -demişti-, görüyorum sosyal adaletten yanasınız, bütün insanların mutlu olmasından yanasınız, niçin partiye girmiyorsunuz peki?» Doğrusu o ana kadar hiç düşünmemiştim partiye girmeyi. «Hiç düşünmedim» dedim. Düşünmemiştim ya, düşününce de korkuyordum partiye girmekten. Ne ki, korktuğumu da söyleyemiyordum. «Danışıklı dövüş olmasın bu parti, ustam?» dedim. «Ben -dedi-, İştirakçi Hilmi'yi bilirim. İlk tranvay grevine katıldım. Yani o günden bugüne nicesini gördüm, doğrudur, çok danışıklı dövüş oynanmıştır şimdiye dek. Ama ne değişir? Danışıklı dövüşlerin foyası tez çıkar ortaya, kuşkun olmasın. Tedbir almak da kolaydır. Beyim, yani önemli olan partidir. Bakın, kırkaltıda da bir partimiz vardı. İl kurulundaydım ben. Sıkıyönetim kapattı. Bir sabah da, erkenden, evden aldılar beni polisler, birinci şubeye götürdüler. Parti hakkında koğuşturma yapacaklarmış. Kaç gün sonraydı, bilemiyorum. Sorgu için bir odaya çektiler. Ne görsem beğenirsin? Beni bir masanın başına oturtular. Tam karşımda, sorgumu yapacak sivil komser oturuyor. Yanda da, tutanağı yazacak bir

polis var, daktilonun başında. Bir baktım, tutanağı yazacak olan polis, bizim il kurulundan Kâzım değil mi? Küçük dilimi yutacaktım az kalsın. N'oldu ama? Hiç. Ben varım hâlâ, o ortalıkta yok.» «Ama şimdi ortamı mı ki?» dedim. Güldü. «Korkma beyim -dedi-, sizin gibi efendi kısmına efendice davranırlar. Anası ağlayan, gene biz işçiler oluruz. Ulan derler, o böyle işlere girmişse, okumuş adam, elbet bir bildiği var. Sen nesen ya? Götü boklu bir işçi?»

«Pilavını vereyim mi?» dedi karım gene.

İçimden çektiğim söyleyi yeniden sürdürmek istedim. Heyecanını -tadını-, yeniden yaşamak istiyorum. Ama nasıldı? Nerede kalmıştım? Ne diyordum? Artık çabuk unutmaya başladım. Billeğim, haberim bile olmadan, birden siliveriyor. Tıpkı bir karatahta gibi, görünmez bir el, aradan azıcık da olsa bir zaman geçti mi, süngerini çekiveriyor üzerinden. Nasıldı çektiğim söylev? Neler diyordum? Çıkaramıyorum. Şimdi çıkaramıyorum ya, bakarsın, en olmadık yerde aklıma geliverir.

«Yemiyeceği» dedim.

Cigarayı tazeledim bir şeyler yapmış olmak için, eskisini tabağımın içine bastırdım. Cigara ağzımda, kalktım, divanın yanından sarkmış gazeteyi aldım. Geldim, sandalyeyi yan döndürüp duvara dayadım, iyice yayıldım üzerinde, ayaklarımı pencerenin denizliğine uzattım. Gazeteyi açtım -tıpkı otobüsteki adam gibi-. Şöyle biraz doğrulup uzandım mı, masaya da yetişebiliyorum. Şimdi, rakıyı ağırdan ağırdan yudumlayarak, gazete okuyacağım. Eskiden, içki içmek, gürültüyle eşdeğer gelirdi bana. Şimdilerdeyse içki içmeyi, içe dönmenin en uygun aracı kabul ediyorum. Mutluluk -neyse işte- gibi bir şey. Gazeteyi açacaksın, ayağını uzatacaksın, iyice yayılıp sandalyenin üzerinde, bir rakıdan yudum alacaksın, bir cigaradan soluk çekeceksin.

Dalmış gitmişim gazeteye. Aradan ne kadar geçmiş? Çocukları yatırmış, bulaşığı falan yıkamış, geldi, karşıma oturdu karım.

«Ne vurdum duymaz adamsın be.» dedi.

«O da nesi?» dedim, gazeteyi şöyle masanın kenarına koydum, bilgiç bilgiç güldüm.

«N'apacaz şimdi?» dedi.

«Neyi n'apacakmışız -dedim kaşlarımı çatıp, bağırdım az- Çoğalacağız.» Oysa, gerçekten karar veremiyordum. Ama öte yandan da, oldukça kararlıymış gibi güzükmek istiyordum.

«Çoğalacağız demek kolay -dedi karım-. Bu kadar sıkıntı içindeyken bir de dördüncüsünün masrafının altından nasıl kalkarız? Şöyle tutarlı, belirli bir gelirin falan yok ki...»

«Allah kerim» dedim.

«Hah, tamam -dedi karım-, şimdi de kaderci oldun. Mantıklı düşünsene, olsun diye nasıl karar verebiliriz? Siz erkeklere göre hava hoş tabii. Bıktım artık çocukla uğraşmaktan, anladın mı? Üstte yok, başta yok...»

«Yeter!..» diye bağırdım. «N'apalım peki?»

«Aldıracağız.» dedi karım.

Aldıracak mıyız? Aldırsak, acaba daha mı doğru davranmış olurduk? Düşünüp taşınıp karar vermemiştik, irademiz dışı olmuştu hani, öyle ise, aldırarak daha mı doğru bir davranıştı? Ne ki, çoğalmak, bir çocuğumun daha olması, gurur veriyor gibiydi bana ve çocuklarımı olumlu birer insan olarak yetiştirebilirim, görevimi -hiç olmazsa kendi gözümde- yapmış sayılabilirdim belki.

«Hayır» dedim kararlı bir sesle. «Daha fazla konuşmayalım bu konuda lütfen.» Gazeteyi aldım sinirli sinirli, gene ayaklarımı pencerenin denizliğine uzattım. Gerçekte, kafamın içi allak bullak. Güya, gazetede bir şeyler okuyordum ya, bir kelimesini bile anlamazmışım, sonra farkına vardım. Uzandım farkına varır varmaz, bardağı aldım, üst üste iki yudum içtim. Başım hafiften hafiften dönmeğe başlamıştı. Karımın bu karamsarlığına da artık bozuluyorum. Tutarlı bir gelirim falan yokmuş. Hıh. Aç komuşum kendilerini sanki. Akıl diyor ki, yumruğunu indir masaya, «be kadın» diye bağırsın. Bağırmıyorsam, gururumdan.

«Ben yatıyorum -dedi karım-, masayı toplarsın.»

«Toplarım.» dedim.

Uyumuş kalmışım. Bir kendime geldim ki, ayaklarım buz kesmiş. Fırladım kalktım. Her yanıma ağrıyor. Vardım, yatağa girdim, ama öksürürüm babam öksürürüm. Boğazım gıcıklanır. Yüreğim daralır.

Karım arkasını döndü bana, «iç o zikkımı da, sabahlara kadar öksür» dedi ya, ben de döndüm arkamı, yorganın altına girdim. Öksürmemek için kendimi zor tutarım. Biraz ısınsam, öksürük möksürük kalmaz belki. Bir an önce uyumağa çalışıyorum. Karım haklı esasta, öksürmem, cigaradan. Yarından tezi yok bırakmalıyım cigarayı. En azından yarı yarıya azaltmalıyım. Daha önceleri aldığım cigarayı bırakma ve azaltma kararlarını düşünüyordum ki...

Karım sarsarak uyandırdığında, sanırım daha ancak dalmıştım. Düşmü görüyordum, neydi? Sanki birileriyle kavga ediyordum. Bir gürültü, bir patırtı. Karmakarışık. Ziller çalıyor gibiydi. Kilise falan vardı da yakınımda, çanlar çalınıyordu sanki. Neredeydim? Neydi? Karabasan gibi bir şey. Çıkaramıyorum. Karım omuzumdan tutmuş, habire sarsıyordu.

«Kalksana, kapı çalınıyor.»

Gerçekten, tam o sıra biri uzun uzun bastı kapının ziline. Kim olabilir ki? Korkuyla fırladım çıktım yorganın içinden, oturdum.

«Kim olabilir ki?» dedim karıma.

«Nebileyim canım -dedi karım beni tersleyerek-, nerdeyse kapıyı kıracaklar. Amma da basıyorlar zile. Sen de biraz acele etsene.»

Karanlıkta bir türlü bulamıyordum gecelambasının düğmesini. Elim ayağım dolaşıyordu. Yataktan indim -lambayı yakmaktan vazgeçtim-. Bu kez de terliklerimi bulamıyorum. Telaştan iyice şaşırılmışım. Üstelik de uyku sersemiyim. Bir yandan pijamalarımı çekiştiririm düzeltmek için, bir yandan terliklerimi ararım, bir farkına vardım ki bir yandan da lambayı yakmağa çalışırım gene. Acaba kim? Yoksa, polis mi? Beni gene almağa mı geldiler dersin? Gece yarısı alıp götürebileceklerini düşününce, daha çok paniğe kapıldım. Ellerim ayaklarım tir tir titrerler. Hani sanki benim değilim, mümkünü yok, önleyemiyorum. Hele, «hadi canım acele etsene» dedikçe karım, iyice karıştırıyordum ne yapacağımı. Demek götürmeğe geldiler. Demek buraya kadar benim de özgürlüğüm. Oysa, yaptığımı sandıkları şeyleri, yapmadım ki ben. Yani, yapmam gereken -hatta yapabileceğime inandığım şeyleri bile yapmadım ki... Yeterince direnmedim bile sözün gelişi. Örneğin, verilmiş haklarımı tam kullanmak için, ya da haklarımın sürekliliğini sağlayabilmek için dahi gerekli direnci göstermedim. Ne kalır benden geriye ki şu dünyada? Hiç. Öyleyse, niçin götürecekler? Aslında, götürülmek, gururumu yüceltecekti, biliyordum. Ama ne ki, gitmek istemiyorum şimdi. O hücrelere gene tıkmak istemiyorum. Hem bütün gençliğim boyunca hep, yarın mutlaka gerçekleştireceğime inandığım şeyleri kırkımı geçtiğim hal-

de hâlâ yapamamış olmanın utancını -kendi kendime- yaşıyordum, hem de daha işin başında ödemeye her zaman hazır olmam gerektiğini öğrendiğim bedeli ödemekten korkuyordum. İçimde iki başlı dev gibiydi birbirinin zıddı bu iki düşünce ve her iki baş da ötekini yemek istiyordu.

Zile gene uzun uzun basıyorlar. Geceyarısı çalan ziller, oldukça ür-künç. Acı. Telaşlı telaşlı rasgele araştırırken, aynı anda hem terliklerimi buldum, hem de gecelambasını yaktım. Ayaklarımı sürüye sürüye koştur-dum -terliklerimi ters giymişim-. Yüreğim ağzımda, el yordamıyla düğmeyi arayarak holün lambasını yaktım. Kapıyı açtım ya, hangi gizli güç ka-pının önüne yığılıp kalmamı önledi, bilemiyorum.

Kapıyı açtım ki, «allah allah, bu saatte ne işleri var?», kayınvalidemle kardeşi. Derinden bir solumuş, belli belirsiz gülmüşüm. Şaşırmama sevini-yorum da demek, akıl bile edemiyorum bu saatte niçin geldiklerini sormayı. Ayakkabılarını çıkarmadan içeri daldılar, oysa kendileri de her yerde çıkā-rırlar, konuklara da mutlaka çıkarttırırlar. Kayınvalidemin yüzü, sapsarıydı, balmumu gibi. Elinde eski bir fötr şapka tutuyordu, kılıfına düzgünce konul-muş bir şemsiye vardı, onlarla girmişti ön odaya. Kardeşinin de beti benzi uçuk. Karıma seslendim -biraz önceki korkularımı unutmuş gitmişim-, «an-nenler geldi» dedim. Allah allah, bir şeyler olmuş ya, hayırdır inşallah. Ka-rım, geceliğinin üzerine bir hırka geçirmiş, geldi, «hayrola anne?» dedi korkuyla, bir sandalye çekti, yanına sokuldu. O an farkına vardım, kayın-validem kardeşi odaya girmiyordu da, kapının önünde oyalanıp duruyor-du. Bir ara göz göze geldik, gözlerini kırparak, başıyla yanına çağırdı beni, kolumdan tuttu, kapının yanına soktu. Kulağıma yaklaştı, usulca, «başın sağolsun-dedi-, baban sana ömürler». Ne? Birden çıkaramamıştım. «Baba», «sana ömürler», «başın sağolsun» falan gibi sözcüklerin hiç bir anlamı yok-tu sanki. Gözlerimi iri iri açmışım, aptal bakarmışım demek. «Annen bilmi-yor daha -dedi-. Söylemedim. Akşam eniştemlerdeydim. Onlar da geldiler. Bir süre oturduk. Gayet de neşeliydi. Saat onbiri geçiyordu sanırım, birlikte çıktık. Otobüs durağına geldik, birden yıkılıverdi kaldırıma. Kucakladım, bir taksiye attım. Tâ Dolmabahçe'ye kadar yüreğinin atışını elimin altında du-yuyordum, tam orada durdu. İlk Yardım'a yetiştiremedik. Annene söyleme-dim ama, komada, doktorlar oksijen çadırına aldılar dedim. Öyle biliyor. Durumu, şimdi birlikte idare edeceğiz. Birazdan hastaneye gidiyormuş gibi çıkarız evden, dolaşır geliriz.» Ne diyeceğimi bilemiyordum. Farkında bile olmadan, başımı sallamış, «olur» demişim.

Birlikte içeri girdik. Başım dönüyordu, midem bulanıyordu, kafamın içi karmakarışık. İlk kez çok yakınımda duyuyordum ölümü. Ölümle burun buruna gelmek, demek, insanın sindirim sistemini etkiliyor, başını döndürü-yor. Sandalyelerden birine ilişiverdim ya, taştan bir yontu oturtmuşlar san-ki yerime. «Şapkası elimde kaldı» diyordu kayınvalidem karıma. Ağlamı-yordu, ama birden on yaş ihtiyarlamış gibi geldi bana. Derisi bollaşmış de, sarkmış gibi bir şeyler. Kardeşi, karımla kayınvalidemi teselliye çalışı-yor olsa gerek, bir şeyler söylüyordu ya, bir duyuyor bir duymuyordum. Sanki çok uzaklarda konuşuyorlar. Ne kadar oturduk öyle? Neler düşündüm bu süre içinde? İnsan, hiç bir şey düşünmeden uzun bir süre oturabilir mi ki? Sanmam. Mutlak bir şeyler düşünmüşümdür.

Birden farkına vardım, kayınvalidemin kardeşi ayağa kalkmış, «Hadi damat -diyordu bana-, hastaneye gidip bir bakalım, komadan çıkmış mı?»

Bir şartlı tepkeyle fırladım kalktım. «Bir şeyler giyeyim üstüme» dedim. Arka odaya gittim acele acele. Şimdi para bulmak gerek. Kaç lira tutar ki

YANSIMA

acaba cenaze masrafı? Fukaranın birikmiş parası filan mı vardır ki?

Karım da gelmiş arkamdan. Kuşkulu kuşkulu gözlerime bakıyordu.

«Doğruyu söyle -dedi-, yaşıyor muymuş?»

İçimden hesaplar yapıyordum.

«Hastaneye gidip bakacağız işte» dedim, belli etmemeğe çalışarak.

«Niye bırakıp gelmiş öyleyse dayım?» dedi.

Bir yandan da elbiselerimi giyyordum.

«Erkek olursa Hüseyin koyalım adını» dedim birden.

Babasının adı Hüseyin'di.

hey onbeşli onbeşli

1972 yılının Ocak ayının onaltıncı pazar günü Üsküdar Mehtap düğün salonunda Tokatlı Nurten'le Çanakkaleli Ali'nin düğünleri yapıldı. Havanın pek soğuk ve de karlı olmasına rağmen düğün pek neşeli geçti. Hele hele «**Hey onbeşli onbeşli, Tokat yolları taşlı, onbeşliler gidiyor, kızların gözü yaşlı**» türküsüne uyarak gelin ve de damadın, karşılıklı göbek atmaları görülmeğe değerdi...

Aynı gün, aynı saatlerde Çanakkale açıklarında bir motor battı. Battı ve de kendinden önce batanların yanına gitti... 1915 yılının 26 Nisanında batan Osmanlı bahriyesinden Nurulbahir gemisinin, itilâf kuvvetlerinden Goliaht zırhlısının yanına...

Nurten ile Ali'nin düğününde davetlilerden emekli kütüphane müdürü Nurettin Fahri bey masasındakilere şöyle dedi:

— Biz Türkler İngilizleri pek sevmeyiz efendim, hele Churchill'i... Her ne kadar İkinci Dünya savaşı yıllarında Adana'ya İsmet paşamızın ayağına kadar geldiyse de, biz Türkler, biz Anadolular oldum olası kuzeyin bu tüyü bozuk çocuklarını pek sevmeyiz. Deriz ki biz Türkler, biz anadolular; başımıza ne belâ geldiyse İngiliz yüzünden gelmiştir... Biz, böyle deriz efendim... Deriz ya, gene de İngiliz çeliğini öteki çeliklerden üstün tutar, İngiliz tuzu yutar, kralları, kraliçeleri bize gelince pek içten törenlerle onları karşılar, Kurtuluş savaşının sonunu getirdiğimiz Afyonkarahisar'ın bir köyüne Churchill adını verir, ölesiye tutkun olduğumuz «Kemal» adının başına bir «İngiliz» kelimesi oturtup «İngiliz Kemal» yapıveririz! Garip insanız biz osmanlılar, biz türkler, biz anadolulular... Ne Mahmud-u Adlî, Ne Abdülhamid, ne meşrutiyet, ne ittihat terakki, ne Cumhuriyet değiştirememiştir bu garipliği... Çözüp, anlayabilene aşkolsun! Ne giydiler İkinci Dünya savaşı sırasında askerlerimiz ayaklarına? Roosevelt ve de Churchill ayakkabıları! Biri Amerikan ise biri İngiliz... Yani amca çocukları!.. Buyrun!.. Biz, biz Türkler! Biz, düveli muazzamaya karşı, batıya karşı, uygarlık denilen geliştirilmiş esnafılık düzenine karşı, o muhteşem alış-veriş, değiş-tokuş düzenine karşı ilk ulusal kurtuluş savaşını vermiş Türkler, mazlum ülke halklarının önderi Türkler!.. Halkına, aydın kişilerce allanıp pullanarak sunulan Şair Tefik Fikret efendi, çevresindeki servetifünuncularla birlikte Sirkeci garına gider... Sonra efendim mazlum bir ülke halkının savaşında, Boer savaşında, o ülke halkını değil de, onların canına okuyan müstemlekeci İngilizleri tutar Tefik Fikret ve de Servetifünuncular Sirkeci Garında, Boer savaşı sırasında İngiliz elçisini karşılar, onu omuzlar, faytonunun atlarını çözüp, ayarttıkları darülfünun öğrencileriyle birlikte Sirkeci'den Galatasaray'a kadar salla-sırt taşırlar... Sirkeci meydanına biriken halk, öyle bakar; ne yapıyor bu koç bıyıklı, kartal gagası burunlu adamın sürüklediği kalabalık diye; hiç bir şey anlayamazlar!

Gözlerini gelinle damada dikmiş bakıyordu Nurettin Fahri bey... Masasında herkes onu dinliyordu... Bir sigara yaktı... Bir iki nefes çekip savurdu dumanları, sürdürdü konuşmasını:

— Şu cazbantların çaldığı «Hey onbeşli onbeşli» türküsü neler getirdi aklıma... Bir garip insanlarız vesselâm! 1915 yıllarında, Çanakkale savaşlarında biz Türkler, biz Osmanlı Türkleri on milyon nufustuk... On mil-

yonun 250 bini Çanakkale'de kaldı. Her yüz Türkten ikisi, aşağı yukarı... İşte böyle efendiler...

Sustu Nurettin Fahri bey... O susmuştu ama anadoludaki binlerce destancıdan destancı Mustafa aldı sazını eline, bakalım ne dedi:» **Çanakkale içinde aynalı çarşı/Anne ben gidiyorum düşmana karşı/Çanakkale içinde bir kırık testi/Anneler babalar ümidi kesti...**»

Destancı Mustafa da işte böyle deyip, kesti...

Bu kez İstanbul'da Bebek'teki yalısında sâlihâtı nisyandan Leylâ Saz hanımefendi de boş durmadı... Besteleyiverdi Neşide-i Zafer marşını: **«Enver'le Niyazi unutulmaz bu isimler/Sun semdaniye emanet o cisimler/Yaşa vatan çok yaşa, yaşa millet çok yaşa/Yaşasın osmanlılar, yaşasın şanlı ordu...»**

Mehtap düğün salonunda Tokatlı Nurten ile Çanakkaleli Ali'nin düğününde emekli kütüphane müdürü Nurettin Fahri bey gene konuştu:

— Babıâli gazeteleri bastılar manşeti «Çanakkale geçilmez!»... Bir süre için gerçekten geçilemedi Çanakkale... O yıllara kadar askere alınmayan İstanbul çocuklarının askere gitmeleri, savaşmalarını bilmedikten, silah tutmasını bilmediklerinden sapır sapır dökülmeleri, anadoluda her evden en az bir kişinin Seddülbahir'de 'Anafartalar'da, Kilitlibahir'de, Arıburnu'nda kalması karşılığı; Çanakkale bir süre geçilemedi... Churchill'in ağzının payı verildi... İngiliz'in bahtı karardı... Ve onbeşliler, rumî takvime göre bin üçyüz onbeşli'ler, en çok onlar, eriyip gittiler Çanakkale'de, yanyana, sırt sırta, yüz binlercesi, şanlı paşaların şanına şan katarak... Mehmet Âkif'e manzumeler ilhâm ettirerek... Oysa, anadolu halkı alışıkta böyle işlere... Anadolu aldı sazını eline, bakalım nasıl bir ağıt yaktı bin üçyüz onbeşliler için: **«Hey onbeşli onbeşli, Tokat yolları taşlı/Onbeşliler gidiyor, kızların gözü yaşlı!»**

Sustu gözbebeklerine iri iki damla yaş oturan, Çanakkale savaşında sol bacağı sakat kalmış bin üçyüz onbeşlilerin sonuncularından, emekli kütüphane müdürü Nurettin Fahri bey...

«Hey onbeşli onbeşli, Tokat yolları taşlı» türküsüne uyarak gelin ve de damadın karşılıklı göbek atmaları, doğrusu görülmeğe değerdi...

temizlik kolu

— Geç kalacaksınız, mari kızanlar, dedi kadın oturduğu köşeden. Oda tek penceresinden aldığı donuk sabah ışığıyla yarı aydınlıktı. Sokağa bakan yaşlı kadın başını çevirmeden konuşmuştu.

Elindeki mangalı ortaya bırakan genç kadın yumuşak yanıtladı.

— Birazdan çıkacağız. Ateşleri külleyeyim mi? Üşürmüsün, ha anacığım? Yoksa biz çıktıktan sonra, sen istediğinde örter misin? Mangal geçmesin hemen.

Yaşlı kadın başını çevirdi. Ak örtüsünün sardığı yüzündeki buruşuklar yandan gelen ışıktaki daha oyuk görünüyordu. Gülümseyişi andırır bir kısırtı dolaştı ağızda.

— Örtündüm mari gelin, dedi. Külle sen korları. Siz çıkınca da ha şimdi geldiler, ha gelecekler diyip günü bitiririm. Bu sabah gene üşür en çok ellerim. Sanırsın ki canımın sonu toplandı ellerimde. Geri kalan yanlarıma yürümez kanım. Duymam hiç soğuğu başka yanımda. Acı da sol böğrümüne birikti. Çorba tabağını bırakasın mangalın altına ılsın. Açlığını duyunca içiveririm. Kaldır şu kızcağızı. Bugün tuttuk evde diye toplanamaz sübyancık alıp başını uykudan. Oh demeli, demeli, ne demeli? Bre gelin kışa vardık, güneş çekti kendini her yandan. Açılır yüreğimin yıkık kapıları. Serilir gözlerimin önüne gençliğim. Üzülürüm senin için. Sebilsiz oldu buralarda gül gibi kadınlığın. Kaldın tenhalarda.

Gelinin dal gövdesi alacalanan ışığın içinde devinmelerine incelik, hafiflik veren uyumlarla odada dolaştı bir süre. Yaşlı kadını yanıtlamadı. Gözleri birbiriyle karşılaştıkça gülümsüyordu arasız yaşlı kadına. Odadaki üç beş eşyadan biri olan sandığın yanına serilmiş yatakta yorganın açıklığından kumral bir saç yığını taşıyordu.

— Ne zaman kaldıracan buncağızı? Hiç duymazlıktan gelirsin beni gelin.

— Uyusun be anacığım, dedi gelin. Her sabah onca yolu tepip okula gideceğim diye az mı yoruluyor? Hem iyi çalıştı. Bu yıl nasıl olsa gene geçer sınıfını.

— Bunu demem sana bre gelin! İyice savsaklıyorsun bugün beni. Bilmez gibi...

Yaşlı kadın sırtını cama verip sedirden ayaklarını sarkıttı. Yün çoraplarının ak görünümü, kesik parçalardan örülme kapanık kilimde aydınlık, toplu kaldı.

— Yetişiriz korkma anacığım. Alacağımız kaç parça. Bir vapurla gidip dönmek iş. Kapalıçarşı'ya vardık mı tamam!

— Eh hadi kaldır. Kaldır da tez dönün. Kışın günler kısalıyor. Gece geliyor hemen. O zaman ölümü düşünüyorum. Vakittir ya... Bizler ölümden korkmazdık memleketteyken. Ordaki dağlar, çayırılar esintili ılgıt ılgıt tepeler gömülmeyi hiç zor göstermezdi kişiye. Çünkü gelinim, yürüyüp soluklandığı alanlarımız vardı. Oysa burda açarız oda kapısını dışarıya diyerek çıkarız kuyulara, sarnıçlara. Günsüz, nursuz sokaklara. Buysa zorlaştırıyor her şeyi. Tuttuklarımız, gördüklerimiz estirmiyor gönlümüze bir ferahlık. Burda çimenler anca duvarların örgüleri arasında çimleniyor yer bulup. Toprak ezile ezile su içmez olmuş. Kocadım. Devresi yıl hiç kısırdıyamayacağım yerimden. Öyle gibi elimin ayağımın yavaşlanması. Bari uzamasa. Size yenden yük olmasam.

Gelin durdu birden. Çevresi çizgilerle yeni bezenmeye başlamış soluk mavi gözlerindeki acı dolu bakışını yaşlı kadının üstünden sokağa çevirdi. Küçükcamın kesitinden kaba örgü bir taş duvarın renksiz katı koyuluğu uzuyordu. Taşların arasında çimenle yosun karışımı, tiftiklenmiş, yeşil otlar üremişti. Oda ilk kattaydı. Camın yukarda kalan açıklığından ötürü. Gene de gelen geçen görünmüyordu bakıldığında. Elindeki namaz örtüsünü katladı gelin. Sedirin yanına koydu. Yerdeki yuvarlak tahta yemekliği daha kaldırmamıştı. Üstündeki çay bardağıyla, küçük bir bakır kaptaki zeytinlerin yanında beze sarılı duran ekmekten kalın bir dilim kesti. Çaydanlığı yeni yaktığı mangalın küllerine yerleştirdi. Yer yatağına doğru yöneldi.

— Böyle konuşma anacığım dedi. Eh yaşlandın yaşlanmaya ya, acılanma bunun için. Gelecek yıl Naim daha iyi kazanır. Belki de birlikte, Bursa'ya ılıcalara gideriz. Bacaklarındaki, sırtındaki biriken ağırları alır ılıcalar.

Yaşlı kadın gelininin yatağa eğilen gövdesine baktı. Pazen giyimin örtemediği kürek kemikleri sivrilmişti bükülen sırtta. Gelin dizlerini dayadı yatağın ucuna. Elleriyle taşan saçları okşamaya başladı.

— Senin tuttuğun altın olsun demiyeceğim, dedi yaşlı kadın. Senin tuttuğun her şey bolluk bereket olsun. Nasıl bir yürektir seninki a gelinim. Hiç öfkelenmez hep okşar. Ben dizimde derman, gözümde fer olsa çıkıp sokak boylarına, «Herkes mi aç, açık bu memlekette?» diye soracağım. «Herkes mi sahipsiz, kimsesiz?» Mari, olmalı bir soran eden. İnsanlar böylesine mi yaşamayı, gülmeyi tanımamışlar. Ah oturmaz mıyım gün boyu bu pencerenin önünde, gelin, açılır - yüreğimin her bir yanında kan gülleri. Alırım başımı varırım ötelere. Hani çalışmanın da, konuşmanın da uygunca yapıldığı yerlere. Sen de bilirsin ya oraları. Taze gelindin. Başörtüne takılmış otlarla, eteklerine dolanmış sap artıklarıyla akşam üstü tarla, bahçe dönüşlerini unutmuş değilsindir. Bir maşrapa dolusu ayrılan kana kana içişlerini... Yok gelinim öfke içimi kavurur. Yaşlılıktan geçimsiz oldu demeyin. Yok. Sen susarsın hep. Çekersin acı bilirim. İnansam ki unuttuğuna oraları, açmam fikrimdekileri sana. Lâkin bilirim güzellik, koşuşturma, sevinme unutulmaz. Tiril tiril dururlar yürekte. Hepsi aklındadır. Nasıl susarsın bre gelinim. Tuttuğu altın değil, bolluk, bereket olası gelinim.

Hızla döndü gelin. Gözlerinde sert, kırılmaz bir mavi tortu toplanmıştı.

— Anacığım, dedi, bilsem de, ansam da, yeniden konuşsam da yararı ne ki? Geldik. Yerleştik. Çocuklar büyüyor. Artık onlar bura insanıdır. Çaresiz öfke, yolunu bulmaz öfke beni işimden gücümnden eder. Bilmez değilsin, evin kadını demek, yoku var gibi gösteren demek değil mi? Sizler öyle öğrettiniz. Ben de öfkeyi yoldaş edersem kendime, nasıl yetiştiririz bu çocukları? Nasıl sabah ezanında suratlanmadan yollarım Naim'i işe. Memlekette sen gününü tam yaşadın anacığım. Bense adak ettim buralara canımı. Öyle lâzımdır. Hadi üzme kendini. Bu hep böyle gitmez ya! Yorgunluk beni eğdi. Hep Naim'i düşünürüm. Bir onun eline bakmanın arını az mı taşıyorum? Gelecek yıla daha iyi çıkacağız. Hem ılıcalara gideceğiz. Bir hamam parasıyla yol parası gerek. Piriştine'den gelenlerin bir kolu Bursa'ya yerleşmiş, geçenlerde Naim söylüyordu. Şaban'la anası, gelini, çocukları Çekirge'de otururlarmış. Saliha gelini bilirsin, benle aynı yaşlardadır. Otuz beş oldu Saliha da. Gençliğini bıraktı geride. Sütü çekilir göğüslerinden benim gibi bilirim onun da.

— Otuz beşe vardın ha, gelin kızım! dedi yaşlı kadın.

Geçimsiz sesinin yatışıp olağanlaştığını duydu gelin.

— Ya, dedi yorganı açıp. Yirmi yılı tutacağız handiyse buralarda ana-
cığım. Zaman geçiveriyor. Gençlikse bahar yeli. Esip, ılıtıp varıyor dağla-
ra uzaklara hemen... Hediye, kalk! Bir çay iç. İki lokma ye. Erken gidip
dönelim çarşıya.

Küçük kız üstünde pembe patiskadan içliğiyle birden kalktı, oturdu
yatağın içinde. Uykulu bakındı çevresine. Üşüdü. Kollarını omuzlarına gö-
türdü. Boynunu içeri çekti. Kadınların ikisine de güldü.

— Yengeciğim, amma uyumuşum, dedi. Bugün beni derste arayacaklar.
Çünkü sınıfın temizlik kolu Şahver'le benim.

— Bir günden bir şey çıkmaz, dedi yengesi. Pazarları her yan kapalı.
Cumartesileri de çamaşırların anca ütüsünü bitirip sahiplerine teslim edi-
yorum. Çarşı için en تنها gün pazartesidir. Hem belki de müşteri azdır
diye daha ucuza bile alırsız alacaklarımızı.

— Temizlik kolu ne yapar, mari Hediye? diye sordu yaşlı kadın ilgiyle.

— Toz alır. Yerlere düşen kâğıtları toplar... Öğretmenin masasını hep
temiz tutar... Kara tahtayı siler... Yeniden yazılır... Yazıldıktan sonra zil ça-
lınca gene siler...

Yaşlı kadın yüzünü camdan dışarı çevirdi. Bacaklarını toplamıştı. De-
min mindere çizilen, değilmemiş kar aklığındaki çorapların aydınlığı yoktu.

— Şahver kimin kızı olur mari Hediye? dedi yaşlı kadın. Sesi örtü-
lüydü.

— Nineciğim, hani bizim mahallenin başındaki kundura tamircisi Hilmi
Amca var ya onun kızı, dedi Hediye.

— Hep mi siz temizlersiniz sınıfı, diye üsteledi yaşlı kadın?

— Ders yılı başında değiştirilecek dediği öğretmenin. Sonradan, Şah-
ver'le Hediye'nin elleri işe pek yatkın, onlar yapsın bu işi hep, dedi sınıf-
taki arkadaşlarımıza. Herkes de evet, evet öğretmenin Şahver'le Hediye
yapsın, dediler. Biz de sevindik.

— Sen niye hayır demedin bre Hediye! Hep çöp dökmek istemem de-
medin. Niye sevindin mari kızan.

Küçük kız omuzlarını kaldırdı, şaşarak baktı yaşlı kadına. Yavaşça doğ-
ruldu. Evin derinlerinden, işleyen bir makine gürültüsü gelmeye başlamış-
tı. Gelin, yatağı alışkın toparladı. Yüklüğün içindeki yığının en üstüne yer-
leştirdi.

— Sucunun gelini, kızı tezgahbaşı yaptılar. Vardır saat sekiz, dedi
yaşlı kadın. Basar makinelerinin sesi her yanı. Alacaklarmış iplik ya da
yün. Öreceklermiş artık kendilerine iş. Sucuların o sarhoş damadı varken
yapamaz hiçbirşey, yararlansın kızları diye.

Hediye pazen giyiminin üstüne yün hırkasını da giydi. Gülerek yaş-
lı kadının yanına yaklaştı. Yüzünde rahat uyunmuş bir uykunun bitimin-
deki ince pembelik vardı. Boynuna ak bir tülbent sarmıştı. Karası çok
gözlerinde mutluluk doluydu. Yaşlı kadının oturduğu yerin kıyısına iliş-
ti, Ellerini ninesinin dizlerine yanyana koydu.

— Bugün bir yanların ağrıyor mu, nineciğim, dedi?

— Hem nasıl, mari Hediye, hem nasıl... Bir yıldır olmuşum kalıntı.
Çıkamam hiçbir yanlara. Sen de ya gidersin okumaya ya çıkarsın kapı
önlerine. Demezsin ki bu ihtiyara okumak lâzım bildiklerimden.

Sesi, söylediklerine ters düşen, bir şaka havasıyla doluydu.

— Ama nineciğim, onlar bizim gibi küçük çocuklara yazılmış. Sıkı-
lırsın. Hiçbiri senin masalların gibi meraklı değil. Hani masallarını din-

lerken hiç uykum gelmez ya... Yengem de, Naim Amcam da işlerini yaparlarken, sonra sonra diye dinlerler ya, işte öyle değil kitaplarımda yazılı olanlar. Hem dili çok Türkçe.

Yaşlı kadın üstü kızıl çillerle kaplı elini Hediye'nin başına koydu. Küçük kızın çitilenircesine yıkanmış saçları elektriklendi parmaklarının altında. Eğildi, kuru kaybolmuş dudaklarıyla gergin, çocuk yanaklarından öptü kızı. Kız her öpücükte iki yanağını da çeviriyordu.

— Öpüşme yeter, Hediye, dedi gelin, elinde çay doldurduğu bardakla, Karnını doyur da çıkalım. Nineni de yorma. Yalnız kalacak evde. Anacığım ben suculara haber salayım. Nemika arada gelip gözler seni.

Kızla ninesi yüzlerini birbirine yanaştırmış gülerek bakıyorlardı geline. Dışarda kış güneşi açmış, karşı duvara donuk ak bir ışık yanlamasına vurmuştu.

— Yok dedi yaşlı kadın. Sesi kesindi. Gelmesin hiçbir kimse işini bırakıp. Ben vururum bastonumla tavana, eğer olursa bir hacet. Eh bu baston da yarar anca böyle şeylere. Yoksa çıkamam sokağa dayanıp Tanrı'nın ölü bir ağacına. Elvermez kafam. Eskiden yürüdüğümde yele katılmış uçan bahar tohumları sanırdı her bir ahbap ve tanış. Hem sağlam basar, hem hafif tutardım adımlarımı. Eh bir insan ki sonunda kendi adımına söz geçiremez, o zaman oturup düşünsün köşesinde ölümünü ve de çocuklarını. Elden ayaktan olunca lâzım ölmek temizce ve sessizce.

— Ölüm uyumak değil midir, nineciğim? Babam öldüğünde, «O uyudu. Yoruldu, dinleniyor,» demediniz mi? Sen uyuma n'olur? Kimse uyumasın artık çocuklardan başka. Çünkü okula gittiğimizden biz sabahları hemen kalkıyoruz.

Yaşlı kadın yeniden oturuşunu değiştirdi. Hediye durgun, indi sedirden. Yemek tahtasının yanına çöktü. Küçük sırtı büküldü. Ekmeğini çaya batırdı, yemeğe başladı. Zeytinlerin damağında bıraktığı tuzluluğu çayını yudumlayarak azaltıyordu.

Gelin, demin geçen konuşmanın, çocuğun üstündeki olumsuz etkisinden yaşlı kadını sorumlu tutan bakışlarla baktı camın önündeki karaltıya. Yaşlı kadın, berelenmiş de bir yere değerse acısına dayanamazmış gibi sol böğrünü özenle tartarak yavaşça kalktı yerinden. Beline sarılı yün kemerin ucunda takılı duran, işlemeli bez keseyi çıkardı. Bağını gevşetti. İçinden dört tane on liralıkla bir elli liralık aldı. Kesenin bezi boşaldı. Gözlerindeki yERICİ anlam değişmemiş olan gelinine güvensiz adımlarıyla yaklaştı.

— Mari gelin, dedi. Parayı oğlumla sen kazanırsın, bana saklatmak neyin töresi. Bunlar yeter Hediye'nin lastik çizmesiyle üstlüğüne. İki aylık tutumumuzun elde kalanı.

Gelinin küskün yüzü ayıldı. Bir zamanlar dal gibi uzun olan kaynanasının yıllardır gittikçe küçülen gövdesini, sevecenlikle sırtından doğru kavradı.

— Elbet sende duracak paralar, mari ana, dedi. Sensin evin büyüğü. Niçin hep acılansın istersin için ve günün. Hadi hadi bir yıllık ağrılanma, dinlenme seni yıldırmasın. Bahara torunlarını alıp, Bağlarbaşı'na, Asiye Yengelere gideceksin gene. Bre anacığım sen ki evimizin usu, dirliğisin. Bir yıllık durma oturma nasıl geçirir seni canından? Yapma. Bildiğin, yaşadığın her şeyin gülmezini, geçimsizini getirme aklına. Baklalar çiçeklenince hep birlikte gideceğiz dışarlara. Şimdi neyin tadı var ki... Kışı yarılادık. Bahara ne kaldı şurda? Yıllardır çalışıyorsun bizler için. Bir yıl oturmak seni niye arlandırıyor. Dinlen ki, hazır ol bahar gezmelerine.

Birlikte sedire doğru yürüdüler yeniden. Yaşlı kadının sol yanını sakınarak oturttu gelin. Üç dört işlemeli temiz yastığı sırtına destek etti. Yaklaşmıştı iyice kaynanasına yerleştirirken onu. Tülbent örtüsünün altından taşan pamuklaşmış saçların ışıktaki incelen aklığı depreştirdi gelini. Bir yıla yakındır yoksul odalarında izlediği kaynanasının hızla süren çöküşünün, böylesine taşmasına ne zaman yaklaşıp ağlayacak gibi olurdu. Yere kaymış yün örtüyü aldı. Kaynanasının yaşlı, kuru dizlerini, dallaşmış bacaklarını iyice sıkılayıp sardı. Gözlerine doğru yükselen ağlamayı itti, duruldu.

— Sen ne istersin, anacığım, Kapalıçarşı'dan dedi?

— Hadisene mari, dedi yaşlı kadın. Sesinde directmekten caymış vurgular vardı. Çevresi boncuklu tülbent mi istesem taze gelin gibi? Yoksa menekşe kokusu mu, gerdek öncesi gibi? Bak gelin alay için de konuşsam acı geliyor sana da, bana da. Çünkü bilesin ki alay kaldıracak gibi yaşamaktayız. Hadi mari gene kızma. İndirme kirpiklerini. Almalısınız bana ordan yüz gram un kurabiyesi. Hem de tozu bol olsun.

Gelin ardını dönmüştü. Ellerini kimseye göstermeme kaygısıyla gözlerini sildi. Hediye, ninesi parayı çıkardığından beri yengesiyle onun arasında geçenleri anlamaya çalışıyordu. Bardağından, ılıklaşmış son çay yudumunu aldı. Yüklüğe yüzünü vermiş yengesinin başına doğru kalkan kollarının devinmesiyle kaybolup belirişlerini gördü. Yemek tahtasının önünde kıpırtısız oturmaya başladı. Odalarının önünden inen çabuk adımların, konuşmaların artmasından yukarı odadakilerin Beyoğlu'nda çalışan kızlarının gittiğini anladı. Okulda şimdi ilk dersin zili çalmış olmalıydı. Sınıfta arka sırada, Şahver'le sessiz ders dinleyişleri geldi aklına. İkisi de derslerini bilseler de parmaklarını hiç kaldırmazlardı. Şahver iki sımsıkı örgüsü kulaklarının yanından sarkan kara saçlarının daha da esmer gösterdiği yüzüyle öylece otururdu. Boynuna sicimle astığı silgisini arada dolardı parmağına. Kurşun rengi kısalmış önlükleriyle sınıfın en arka sırasındaki yerlerinde, duvarın kirli badanasıyla eşleşip solgunlaşarak göze çarpmazlardı hiç. Geçenlerde önlüklerinin değişmesi gerektiğini söylemişti öğretmen. «Bir siz kaldınız bu önlüklerle,» demişti. «Kara saten önlük giymeniz gerek çocuklar. Evet, okul aile birliğine de söyledik bu önlük işini ama babaları olanlar bu yardıma güvenmemeli. Hem senin, hem Şahver'in babası var Hediye. Ay sonuna artık bu önlüklerle gelmeyin.»

Hediye ayağındaki altı lastik, keten ayakkabılara bakıp susmuştu. Babasının üç ay önce öldüğünü söyleyememişti. Gerçi Amcası vardı ya, sanki babam öldü derse amcasına da ölümü yaklaştırmış sanısına kapılmıştı. Ayakta durduğunda, bayramlarda eline harçlık verdiğinde tıpkı babasının eşi olan amcasını.

— Yengeciğim, dedi Hediye. Bir de kara önlüklük kestirsek bana. Paramız çıkışır mı? Olmazsa lastik çizme almalıyım.

Yengesi yüzü solmuş, döndü yüklüğün önünde. Mavi gözleri kızarıktı. Gülümsedi, düzgün ak dişleri belirdi.

— Bakalım, dedi bakalım... Eğer paltoyu elli eli beş liraya alabilirsek... Nemika'dan öğrendim. Lastik çizmeler on yedi buçuk liraymış. Geçenlerde kızına aldı o. Paltoyu önden düşüneceğiz. Geçen kış da hep boğaz ağrısı çektin. Gene Kasımın sonundan beri ikide bir ateşlenip yatıyorsun.

— Evet ama yenge, dedi duruşunu bozmadan Hediye.

Ninesine de, yengesine de bakmıyordu. Mangaldaki ak ak küllenen kızıl korlara dikmişti gözlerini. Ne söyleyeceğini bulmuş gibi. Konuşması-

na, duruşunu değiştirmeden yeniden girişti.

— Benle Şahver temizlik kolu olduğumuzdan da üşütüyoruz. Çocuklar çıkınca pencereleri açıp sınıfı havalandırıyoruz. Kâğıtları topluyoruz. Koridorlara kâğıt atarlarsa çağırıp onlara gösteriyoruz. Kara önlüğüm olursa üşümem yengeciğim. Çocuklarda gördüm. Parlak, katı duruyor. Isıtır vallahi.

Yaşlı kadın biraz önce suskunluğa dönüşen kıpırtısız oturuşunu birden değiştirdi. Dizlerindeki örtü düştü yere. Ellerini hırsla uzattı. Sert bir devinmeyle gövdesini öne verdi. Sonra irkildi. Sol yanına saplanan sancı, kendisini tutan öfkeyi bir an engelledi. Sağ elini gövdesinin sol yanına bastırdı. Dikildi. Aynı sertlikle, eğildi torununa doğru.

— Nerden bulursunuz da arkadaşlarınızı kâğıtları toplattırırsınız? Onlar nerededirler ki?

— Arkadaşlarımız zil çalınca hava iyiye bahçede, değilse jimnastik salonunda oynarlar. Ordan çağırırız nine dedi, çekinerek Hediye.

Yaşlı kadının sesi kat kat artarak sardı odayı.

— Ya siz hiç oynamaz mısınız kızanlarım? Hep hizmetçilik mi edersiniz?

— Yok nineciğim, dedi Hediye Sesinde korku belirmişti. Yok... Biz de oynarız... Şahver'le.

— Siz hep Şahver'le mi oynarsınız? Yok mudur herhangi başka arkadaşınız?

— Var ama, nine, onlar temizlik kolu değiller ki... dedi Hediye. Korku adamakıllı almıştı sesini. Biz hem o işleri yaparız, hem oynarız. Bu yıl da, belki gelecek yıl da hep temizlik kolu olacağız. Nâre de var. Belki arada o da olacak temizlik kolu.

— Kim ki o Nâre? dedi yaşlı kadın?

Sedirden doğrulmuştu. Gövdesinin belden yukarısını epey bir zamandır görmedikleri eski dikliğiyle tutuyordu. Ardından gelen aydınlık, ak saçlarını tozlandırıp ışıklandırıyor; yaşlı görüntüsünü anlatılmaz bir ışımayla çiziyordu camın önünde. Sol yanını alan ağrının onmaz katılığına unutmuşça daha daha dik durmaya çabalıyordu.

— Kim ki o Nâre? De, söyle bana. Korkma, korkma... diye üsteledi yaşlı kadın.

— Gündelikle evlere işe giden Cemile Teyzenin kızı, dedi Hediye. Bekçi Sadık amca var ya, onun da kızı. Sesi zor duyuluyordu konuşurken.

— Şu bizim yanımızdaki evde, odaların birinde oturan genç irisi, yağız kadının kızı mı? dedi yaşlı kadın. Sesindeki öfke kesindi artık. Sabahları kuşlar uyandığında benim gibi ihtiyarlar, uyku tutmayıp camlara varınca, şu cenabet kara duvarın önünden elindeki yoksul torbasıyla ilk geçen kadının mı? Kocası da geceleri gezer. Hani şu şapkasının altından kaşları kara kara parlar adamın kızı mı bu Nâre?

Gelin yüklüğün önünde kalakalmıştı. Büyük, yaban bir kuş gibi karşısında gerilen kaynanasının yaşlı görüntüsüne acıyla, ürküntüyle bakıyordu. Yıllar yıllar önce, doğumunda yanında duran. Her ağrının parçalarca bastırmasında anlatılmaz bir gücün, inancın toplandığı gözleriyle kendisine bakan, zorlu, becerikli elleriyle kollarını tutan kadını görüyordu şimdi odada. «Utaniyorum anacığım, sen çık odadan,» dediğinde, sevgiyle bakan kadını görüyordu. «Doğumdan utanılır mı a benim saf gelinim? Çocuk getiriyor-sun dünyaya. Bizim elimizi alacak olan geliyor. Ben de kadın oldum. Ben de

kavurucu ağrılar çektim. Çözüldüm. İlk bağıışı duyduğumda acılarımın yalanlanmasını bildim. Hadi daya alını göğsüme,” diyen kadının canlanmasına eğilerek inanmazca bakıyordu. Sedirin üstünde duran yaşlı kadının başının çevresinde dağılan saçlarının anlatılmaz güzellikteki aklıyla diklenmesine, korkutan bir dirençle yenilenmesine tutkuyla bakıyordu.

— Anacığım, yoruluncan, öfkelenme, dedi gelin.

Sesindeki sevecenlik tatlı, ılık bir esinti gibi sardı odayı.

Hediye neden olduğunu bilemeden kendini saran korkuyu durultan yengesinin sesine döndü.

— Biz de oynarız arada yengeciğim dedi. Söylesene. Ninem kızmasın n'olur! Şehver'le beş taş oynarız. Elim üstünde oynarız. Ne yapalım bizi öğretmen hep o işe ayırdıysa. Kızmasın ninem. Öğretmen dedi ki: «Bakın bunların eline ne güzel yaraşıyor süpürgeyle toz bezi. Çok becerikli çocuklar bunlar.» Öğretmen seviyor bizi Şahver'in iki küçük kardeşi de var. Nâre'nin de beş kardeşi var. Nineciğim kızma n'olur.

Yaşlı kadın söylenenleri duymamış gibiydi. Bir daha eski büyüklüğüne dönmez sanısını veren duruşuyla kalktı sedirden. Dizlerine gelininin otururken doladığı yün atkıyı sıyırdı attı yere. Küçük kızın oturuşunu sürdürdüğü yemek tahtasının yanına yaklaşıp durdu.

— Kalk ayağa altıncı torunum benim, dedi. Dört oğlumun üçünü yitirdim ben buralarda. Hepsi namuslu adamlardı. Kimseye el avuç açmadan öldüler. Alınları paktı ölürken. Ben yaşarım ya, düşünürüm ya! Bilir bu yengen Memleketin en iyi mani düzen, masal anlatanıydım. Bizi biz yapan her şeyi günlerimiz sürdükçe yeniden düşünürüm şuracıkta otururken. Oğullarımın acısını hep tutarım içimde, eksiltmeden. Bizde derler ki bir ananın en onmaz kederi oğullarının üstüne yanmaktır. Kadersizliğin bu tür-lüsünü tanrı düşman başına vermesin. Ben buralarda öleceğim. Yaramayacak ölümüm bir işe. Öğrenesin Hediye şunu: Niçin yapılmaz sınıfınızda her bir iş sırayla. Var bir terslik bunda. Doksanıma varıyorum mari kızanlar. Bir yıl bulur ki çakılmışım insanları da duvarları kadar solmuş, karar-mış bir sokağa bakan şu camın önünde. Neler gelmez ki aklıma... En iyi masalların, en iyi manilerin en acı sözleriyle bezerim, canlandırırım düşüncelerimi. İstemez kara önlük sana mari Hediye. Alacaksınız bugün palto gibi bir şey ve de lastik çizme. Çünkü sen seçilmişsin çöp toplamaya. Yakıştırılmamış sana herhangi bir başka iş.

Küçük kız başını kaldırıp umutsuz, ninesine baktı. İki yıl önce onu elinden tutup her yana götüren ninesinin dönüşünü yabancılıyordu. Yorgunluk nedir bilmeden didinen kadındı yeniden beliren şimdi. Bazı günler sevinç esintileriyle dolunca içi ninesinin, küçük ara vapurlarına binerlerdi Hediye'yle. İkinci mevkilerin dar alt katlarının camlarından süzülen boz denize bakıp «Çamur mari bu! Nasıl denizmiş?» diye gülen çevik ninesiydi kendisine yaklaşan. Bir yıldır köşesinde oturup kemiklerine işleyen acılarla yenik düşmüş yaşlılığını, alt ediyordu sanki tepe tepe.

— Ama nineciğim çok kızar öğretmen alınmazsa önlük, dedi. Çok kızar yenge.

— Haydi mari, dedi yaşlı kadın. Sesindeki öfke bozulmamıştı. Ne zaman gidip öğretmene: Ben hep çörçöp toplayamam. Başkaları da bu işi yapsın dersen, alınacak sana önlük.

Bilmediği bir çekiciliğin etkisiyle gelin de yanaşmıştı kaynanasına. Ne söyleyeceğini çıkaramadan konuşmaya başladı.

— Anacığım çocuk... belki... notunu öğretmen kırar. Nasıl desin?

Hem bu insanlar kolay kızıyorlar. Biliyorsun hani.

Hediye'nin başı göğsündeydi şimdi. Önündeki yemek tahtasında yarısı yenmiş bir dilim ekmek, bir çay kaşığı, bakır kabın içindeki donuk zeytinler' dibindeki kara tortusuyla çay bardağı duruyordu. Zayıf bileklerini çevreleyen kolkapaklarına dikilmiş kopçalardan biri kopuktu. Yenin açıklığından görünen kolu bileğinin inceliğinde sürüyordu. Ninesi izlediği çelimsiz bilekten çekti gözlerini hemen. Geline baktı. Şimdi gelininden daha uzundu. Nerdeyse eski boyuna yakındı. Yıllardır, kış gelince giydiği, yün yeleği kıvrıntılarından arınmış, düzgün duruyordu gövdesinde.

— Gider, benim dediğim gibi der. Kolayca. Hep temizlik kolu olamam, der. Kimse de kıyamaz. Ne hakları var? Şahver'in anasına da görünüp söylemeli. Mari her çocuk çocukluğunu bilmeli.

Hediye'nin eğik başındaki saç yığınının kızıl yansımalarına baktılar gelinle.

— Peki nineciğim, dedi Hediye yenilmiş, dediğini derim öğretmene. O zaman da Nâre'yi alır.

Yaşlı kadın eksiksiz güldü. Sabahtan beri sürüp giden tedirginliği yatağını bulup yatışmıştı. Sesindeki öfke pürüzlerini yitirmiş, aydınlanmıştı.

— «Nâre'yi bulup dersin. Sırayla durursunuz kaç kişi varsa sınıfınızda. Tıpkı bizim memlekette bahçelere gitmemiz benzeri. Gün doğarken azık torbalarını düğümleyip çıkardık yola. Kanımızda harlanırdı çalışma isteği. Gençlik gevezelik kolaylardı her şeyi. Paylaşırdık işimizi dostlukla. Ah benim dördüncü oğlumun yetimi! Hiç değil bunca oturmamın, düşünüp kurmamın bir yararı olsun derim size. Sizler estirirsiniz artık her şeyi Hediye kız. Şimdiden olmayın boynu bükük. Kim sevmez ve görmez hiç seni, sen de olacaksın aynı, öyle ona.

Gelin sessizce uzaklaştı yaşlı kadının yanından. Kara çarşafını yüklüğü içindeki bohçadan çıkardı. Belinden büzülerek toplanan uzun eteğini giydi çarşafın. Kaynanasının taşkın öfkesini son yıllardaki, uyumtanımaz sertliğini biliyor. Çoğunlukla susarak geçiştirmeye çalışıyordu o dönemleri. Bu sabahki kesin istekleri ürkütmüştü gelini. Küçük kızın suskunluğundaki çaresizliği, ne yapacağını bilmeyişinin şaşkınlığını sezmişti.

— Anacığım, öyle diyorsun ama, daha küçüktür Hediye, dedi. Yaşı ne, başı ne ki? Zorluk çekecek her yapılane karşı çıkarsa daha şimdiden buncağız.

Yaşlı kadın ağır ağır sedirin yönüne yürümeye başladı. Başından doğru inerek sırtını saran örtüsünün maviye dönen aklığı belirgindi. Dik durmasından ötürü açığa çıkan, belini sıktığı yün kemerin kırmızısı baskın işlemeleri, odanın yoksul yitik renksizliği içinde gözalıyordu yürürken. Ardına bakmadan konuşmaya başladı. Her sözünün önemini arttırırcasına elinin tekiyle çizgiler çiziyordu havada. Odanın alacalığında kansız yaşlı elin ince, uzun, kuru parmakları değişik vurgulamaları saptıyor, Hediye'yle gelin gözlerini, bu buyruk veren elden çekemiyorlardı.

— Elbette çekecek zorluk. Ve öğrenecek şimdiden zorun başı dik olanını. Sus gelin, sus. Korkutma sübyanı. Biz neleri esirgedik unuttun mu? Esirgemenin güçlüklerini bilip de esirgedik. Görmez misin ki şimdi her kaçındığımız şey gelmektedir başımıza. Değmeyi sevmeyecek bu kız. Lâzım böylesi. Biliyorum. Varsa bu kış da ömrüm, göreceksam gelecek baharı da öğreteceğim insanı insan eden her şeyi buncağıza aklımın erdiğince. Günlerim kıt. Elverirse ömrüm bahara çıkmaya, kırlangıçların dönmesini buzların ırmaklara akmasını, düşlemeye varsa daha birkaç

ayım anlatacağım ona birçok şey.

— Yok anacığım elbet göreceksin baharı. Gideceğiz Bursa'ya, ilicalara. Daha dur, daha dur! Nedir acelen? Biz mi densizlik ederiz sana. Küstürürüz içini.

Gelin durmuştu. Çarşafının üst yanını ne yapacağını bilmez gibi elinde tutuyordu. Konuşmasının sonuna doğru sesi titremeye başlamıştı.

— İnsanlar ölür, bilirsin gelinim, dedi yaşlı kadın. Sedirin kıyısına dayandı, epeydir harcadığı gücün bitmesinden ürkermişçe dik durmada direnerek. Bu böyledir bilirsin. Zoruma gitmez ölüm. Oturmaktır zoruma giden. Bir şey yapmamaktır. Yıllar geçti gitti görüyorsun. Sen bile yitirdin gençliğini yoksulluğa yenilerek. Yitirmedin mi? Ne dersin? Bu kıza demeyelim mi bir şey?

— Evet anacığım gençliğim geçti. Epey var ki Naim'le konuşup dertleştiğimiz yok. Sanırım hallerimizi daha kötüleştirmemek için konuşmayız. Evet gençliğim geçti. Hediye'ye neyin yararı olduğunu bilebilsek yanmam.

Çarşafının üstünü saçlarına ilıstirmişti gelin. Kara kumaşın koyuluğundan yüzü saydamlaşmıştı sanki. Güzel, çakır gözlerindeki ışıltı artmış, dudaklarındaki solgunluğun değişmemesine karşın yanaklarına yürüyen kızartı yaşından on yılı almıştı. Deminden beri kendini sıkılayıp günlük konuşmalarının dışına kaymama direncini yitirmişti. Kapıldığı duyarlılığıyla anılarının fişkırmalarına engel olamadan yıpranmış yüreğine bırakmıştı kendini. Kaynanasının güçlü duruşu, sözlerindeki acımasız doğruluk egemendi şimdi odada.

Küçük kız konuşulanların onca anlaşılmasını güçleştiren yoğunluğuyla kıpırdandı. Yemek tahtasının ayırımında birleşen çizgide gelişen koyukahverengi bir budak kesintisinin insan başını anımsatan dalgalanmalarına bakıyordu. Kulağına ders arasını bildiren zil sesleri geldi. Şaştı Hediye. Okulu öyle uzaktı ki mahallelerinden. Böyle bir şeyi duyabilmesine inanmadı. Olan dikkatini bu içten içe dalgalanarak genişleyen seslere verdi. Dışardan gelmiyordu elbet sesler. Düşüncesine çizilmiş ışıksız okul koridorlarından taşıyordu. Titreşimler genişliyordu kulaklarında. Öğretmenin masasının bitişiğinde kara tahtada sürtünen tebeşirin eline sinip tozuyan kuru kokusunu çekti içine. Arka sırada Şahver bileğinde bakır bilezikleriyle, boynunda sicime asılı silgisiyle, eli çenesine dayalı bakıyordu Hediye'ye. Öğretmen onun ve Nâre'nin süslerini çıkarttırılı epey olmuştu. Nâre'nin boynundaki çini mavisi boncuklar şimdi düşündüğünde ilk günlerdeki gibi ferahlık verdi Hediye'ye. Nâre maviliklerle, Şahver bileğinde vuruşan bakırların tınılarıyla duruyorlardı öylece. Öğretmen onları azarlıyordu. «Bir öğrencinin asıl süsünün temizlik olduğunu biliniz,» diyordu. Hediye parmağındaki, dayanıksız madenden yapılma çitlembik rengi taşlı yüzüğünü çıkarıp cebine atıveriyordu. Yerden çöp, kâğıt toplarlarken de cebinin açılmasına eliyle engel oluyordu yüzüğü düşmesin diye.

Taşı gömen oyuğun çevresindeki uyumsuz maden çentiklerin kaba sıradan işçiliği bile onun için ilgi çekici olmuştu hep. Her çıkıntının ötekine uymazlığını ilgiyle izlerdi.

Odanın kapısı açıldı. Hediye'nin kulaklarında zil sesleri kesildi. Orta boylu, genç bir kadın eşiği aştı, durdu. Işığın bütünüyle aydınlattığı yüzünde çevresini araştıran gözleri, yuvarlak yemek tahtasının başında önüne bakarak oturan küçük kıza takılı kaldı.

— Hediye, dedi şakacı bir sesle. Ben de sizle geleceğim alışverişe. Turuncu yün bitmiş, tezgâha yetiştireceğim öğleye kadar. Hadisenize! Bak

yengen çarşafının altını giymiş. Yoksa sevinmiyor musun sana yeni şeyler alınacak diye. Teyzeciğim nasılsın? Ağrıların azaldı mı bari? Bugün çok soğuk. İliğine işliyor soğuk insanın. Ateşe lahana koyduk. Vallahi buğusuna, kokusuna hiç aldırmadan odada pişiriyoruz. Camlardan dışarı görünmüyor. Kışın buğulanmış cam seyretmek insanı keyiflendiriyor.

Genç kadın konuşmasının yersizliğini anlayıverdi birden. Sustu. Gürkumral saçlarını alnını açıkta bırakacak gibi iki tokayla germiştii yanlarından. Utandı. Yanıt alamayışının getirdiği tedirginlikle, girdiği an attığı adım kadar bir uzantı içinde toparlandı.

Kapı açıldığında yaşlı kadın sedire oturmuştu. Karşı duvarda birden başlayan yağmurun vuruşları görünüyordu. Gelin gülümsedi, Sesindeki kuru anlamı itti, gündelik konuşmasını yeniledi. Yağmurun çağıltısı artıyordu.

— Hoşgeldin Nemika, kardeşim, dedi. Birazdan çıkar eğlene güle birlikte gideriz. Hediye toparlanır şimdi.

Kapıdaki, yaşlı kadına yöneltti sesini çekingen sordu.

— Teyzeciğim biz çıkınca annem sana uğrayacak, yalnız kalmayasın diye. Kardeşim tezgâhın atmalarını hazırlayana kadar iki laf edersiniz.

Yaşlı kadın duvardaki yosunlaşmış otların arasından hızla akan yağmurdan gözlerini çekmedi. Ellerini gene dizlerinde bitişirmiştii. Altına aldığı ayaklarının üstünde isteksiz kıpırdandı, baktı kapıda duran genç kadına.

— Gelsin isterse. Yalnızım diye olmasın gelmesi Nemika kız. Öyle çok düşünüp estirecek şeyim oldu ki bir yıla yakındır tanrı bilir böylesine yalnızlık denmez. Yalnızlık duymam ancak geçmiş yıllardaki onmazlıkları kopup koparamadığımda oluyor. Onda da geç kaldım. Yaş doksana varır a be kızlar. Biz eskiden bu yana yaşadığımız, görüp geçirdiğimizi şu kara duvarın önünde yeşillendirirken artık sizler için düşünür olduk. Gelsin annen başım üstünde yeri var. Dedim ya gelişi yalnızlığımıza olmasın.

Sustu yaşlı kadın. Yüzünü tam çevirdi odaya. Küçük, kalkık burnunun altında derin çizgilerle bezeli ağzının yaşlılıktan düşen uçları gerildi...

— Haydi Hediye, kalk bakalım, dedi! Mari bu ne uyuşukluk. Bir kat hırka daha giy. Başına da örtü sar. Yağmur fena bastı. Iskeleye varınca çıkarırsın örtünü. Utanır bu kız Nemika yavrum, giydiğinden çıkardığından. Bugün yengesi alacak ona bir palto. O zaman demeyecek, nine herkes soruyor bana, üşümez misin böyle gezerken paltosuz... Al buna gelin bir iyi şey giysin burnunu dikerek. Sormasın kimse çocuğa, yok mu giyeceğin kara kışta a be çocukçağız diyerek...

Gelini saran gölgeyi Hediye hemen tanıdı. Bir de yemek tahtasını kurduğunda ara sıra görürdü o kararmayı yengesinin yüzünde.

— Anacığim çok kalın olmasa da bir üstlük alacağız kıza. Hem ben ona örüyorum ev yününden bir yelek giysin altına her şeyinin diye. Yetmez belki para hepsine.

Hediye ayağa kalktı. Ninesine yöneldi. Yaklaşmadan durdu. Elini hırkasının cebine soktu, yüzüğünü çıkardı, özenle parmağına geçirdi. Duvarı asılı dörtlü köşe küçük aynanın oraya döndü birden. Kendisine aynada bakmadan duvar girintisindeki tarağı aldı, saçlarını taramaya başladı. Saçlarının bir bölümü yüzünü yarı yarıya kapamıştı.

— Ben yarın gittiğimde söylerim nine, öğretmene, dedi. Bugün paramızın yettiğince palto gibi bir şey alalım? Giydiğimde ısıtmasa da herkes paltom var sansın. Yengem bana nasıl olsa yün yelek örecekmış. Bu kış artık paltom var sansınlar istiyorum. Kara önlük de alalım. Ha nineciğim?

vallahi dediklerini bir bir öğretmene.

Saçlarını taramaktan cayıp tarağı aldığı yere koydu. Duvarın oluklaşan taş aralarından yağmur selleşerek fışkırıyordu şimdi.

Kapıdaki genç kadın konuşmayı ilgisiz dinledi. Yaşlı kadının konuşma vurgunlarındaki değişiklikten ötürü pek de çıkaramazdı söylediklerini. Yüzü rahatladı.

— Peki öyleyse. Ben de şimdi hazırlanayım. Gelirim, çıkarız hemen dedi. Çıktı. Oda kapısını örttü.

Gelin, Hediye'nin giydiği genişçe yün hırkanın önünü kavuşturdu. Çengelli iğneyle sıkıca iğneledi. Başına çiçekleri boya salmış bir eşarp bağladı. Kızın küçük gövdesi, sıska bacakları, bunca kalın, kaba şeyin altında başına örtü de bağlanınca gülünç, garip bir görünüm aldı. Yengesi çarşafının üstünü aramaya başladı. Yaşlı kadın da, Hediye de gelinin aranıp durmasını önce seçemediler. Bir süre sedirin oralara dek bakınan kadını izlediler. Sonra:

— Ne aranırsın a be gelin, dedi kaynanası?

— Çarşafımın üstünü anacığım. Nerededir bu, nereye gitmiştir?

— Kafandadır mari gelin, dedi, gülmeye başladı.

Bakınıp duran küçük kız da ninesinin gülüşüne katıldı.

— Ben de kafa mı kaldı be anacığım, dedi gelin. Olmayan kafaya örtü ne gerek.

— Ya, öyle ya dedi yaşlı kadın. Bu çarşafılamak da fakirliğimizin töresi oldu. Olmalı ki çok paramız kestirmeliyiz sana kadife karası, kadife yumuşağı paltoluklar. Geçirmelisin fidan bedenine, salınmalısın. Var mıydı senin gibisi gelinim! Düğün kurulduğunda, karşılama oynarken adım atışları, sekişleri meltem gibi, peri gibi uçuşlu olan. Ah benim kızım! Deme bana gençliğim geçti diye. Elbette örtünürsen, ucuzdur, bir kesimde elden çıkar, bir boyada her ak pamuklu kara olur, diye bu kumaş torbayı üstüne, unuttur insan adımının güzelliğini, bakışının serbestliğini. Bunlar bize bura yadigarıdır gelin. Bu yaz ılıcalara varırsak alacağım sana aktan, pembe-den has Bursa ipeği. Ah benim gelinim, gezeceğiz ulu çınarlı Bursa çarşılarını. Gövdeme girmiş kötü ağırları bir geri teptirelim, deme bir daha bana gençliğim geçti diye. Ben otuzbeşlerimde mor atkıya bürünürdüm, saçima karanfil yağı sürerdim.

Gelin kara örtüyü yüzünü üçgenleştiren bir kapalılıkla dolayana dek düzgünce sardı başına. Çenesinin altından ucu kara topuzlu, küçük bir iğneyle sıkıladı. Ses çıkarmaksızın kaynanasının konuşmasına giderek kendisini kaptırışını dinledi.

— Varacağız evet, dedi kaynanası, Bursa'ya yeniden. Bir yol parası epi topu. Bahara daha çok var. Kısarız masrafı bakınıp alınana...

Oda kapısı açıldı. Kırmızı eski bir manto giymiş komşuları başını uzattı.

— Çıkıyor muyuz, diye sordu?

— Çıkıyorlar dedi yaşlı kadın. İkisi de hazır. Benim un kurabiyelerimi unutmayasın Hediye kız. Hem yaza Hediye'nin yengesi de yeldirme giyecek ipekten. Bursa'ya gidip Piriştineli Şekibe'yi bulacam. Ah benim has ahbablarım. Tıpkı çeyiz düzer gibi yeniden, çıkacağız çarşılara. Unutmayın mari dediklerimi. Almayın eğlenceye beni.

Hediye örtünün küçülttüğü ince yüzüyle dalgın, ninesini dinliyordu.

— Unutmaz, dedi yengesi. Senin hiçbir dediğini unutmaz, anacığım. Yıllar geçse de unutmaz Hediye.

Sonra konuşmasındaki «yıllar geçse de» sözcüğünün ağır, karanlık

anlamını kavrayıverdi. Yüreğinde dikenleşen bir acının vurmasıyla ne yapacağını bilemeden bir iki adım atıp durdu, yeni şeyler söylemek için arandı bulamadı.

— Güzel gelinim, dedi yaşlı kadın. Has kızım! Hadi tez gidin, tez dönün. Benim Hediye'ye anlatacağım bir masal var.

Hediye, içinde arı bir sevincin unutkan açılışını gördü, dikleştı. Örtülü küçük başını yukarı kaldırdı. Burnunun üstünü karıştıran kocaman gülüşüyle:

— Yaşa nine! Senin her dediğini yaparım ben vallahi, dedi. Yengem doğru söylüyor. Yıllar geçse de unutmam bana söyledikleri. Hattâ (duraladı, arandı, gülüşü silindi, burnunda biriken çizgiler dağıldı, kara gözlerinde beliren kesinlik söylemek istediğini seçmenin rahatlığıyla parladı,) hattâ, ölsen bile nineciğim... Hiçbir sözünü unutmayacağım. Yengem doğru söylüyor...

beyin nakli

Oturduğumuz apartman işlek bir cadde üzerindeydi. Yeri de iyi sayılırdı. Üç yönünden denizi görebiliyorduk. Bu nedenlerden ve sık sık yer değiştirmekten doğan bıkkınlıktan ötürü, apartman sahibinin kirayı her yıl arttırmasına karşın oturduğumuz daireden çıkmıyorduk.

Apartman sahibi, en üst kattaki iki dairede oturuyordu. Bodrum katındaki iki dairenin birinde apartman kapıcısı, ötekinde de bir gece bekçisi oturmaktaydı. Arada kalan üç katın en üstündeki dairenin birinde biz oturuyorduk.

Apartman kapıcısının çocuklarının yaptıkları gürültü, çevreyi kirletmeleri, bir de apartman sahibinin iki çocuğunun şamataları olmasa, rahatımız daha da iyi sayılırdı. Kapıcının çocukları, merdiven temizliği için verdiğimiz parayı arttırmamızı sağlamak amacıyla, merdivenlere pislik atmaları, hatta gizlice pislemeleri bir yana, apartman sahibinin çocuklarının garip eğlenceleri de gürültülü oluyordu. Sözgelimi, yaş günlerinde ayıcı çağırıp, tef çalarak ayı oynatmalarına; arkadaşlarını çağırarak sabaha değin, pikaplarını alabildiğine açıp-ça-ça yapmalarına kadar yapmadıkları gürültü kalmıyordu. Gene de razı olup gidiyorduk. Gece bekçisi bile sesini çıkarmıyordu.

Bizim altımızdaki dairede de iki genç oturuyordu. Genellikle geç vakitler, ellerinde kitaplar, dergilerle evlerine gelirlerdi. Arada sırada arkadaşlarıyla da geldikleri oluyordu. Zaman zaman aralarındaki konuşmaları, söyledikleri şarkıları duyuyorduk ama, rahatsız da olmuyorduk.

Bir gün apartman sahibi, kapıcı ile, bütün kiracılara yeni zam haberini bildirdi:

'Kontratların bitiminde ellişer lira kiralartartacak. Buna göre durumunuzu ayarlayın. Ellişer lira zama razı olmayıp çıkmak isteyenler de bir ay önce haber versinler.'

Önceki yıllar yirmi beşer lira arttırmıştı kiralartartı apartman sahibi; ne-dense şimdi ellişer lira zam yapmıştı...

Bir pazar günü, bizim altımızda oturan iki gençle, apartman sahibinin tartışmalarına tanık oldum, kapı önünde. Kapıcı da oradaydı. Gençler, ellişer lira kirayı arttırmanın yersizliğini söylüyorlardı. Apartman sahibi:

«Veremiyorsanız çıkın!» dedi geçirerek.

Kapıcı da:

«Öyle ya,» dedi.

Gençlerden biri:

«Muhatabımız sen değilsin,» deyince, kapıcı:

«Siz de benim muhatabım değilsiniz!» dedi.

Aynı genç:

«Peki ne konuşuyorsun?» diye sordu.

«Konuşurum! Beye yardımcılık ediyorum. Bugüne bugün kapıcıyım!»

Bu kez öteki genç bağırdı:

«Sus be! Sana ne oluyor? Yardakçılık yapıp duruyorsun!»

«Terbiyeli olun yavul!» diye karşılık verdi kapıcı.

Apartman sahibi de:

«Uysal konuşun gençler,» dedi. «Durumu söyledim. Kiralara zam yapıyorum! İşine gelmeyen çıkar. İşine gelen de kuzu kuzu oturur.»

«Güzel konuşuyorsunuz,» dedi. «Kiraları arttırıyorsun, uysal olmamızı istiyorsun; kuzu yemeye alıştığınız için de kuzu kuzu oturmamızı buyuruyorsun.»

Apartman sahibi, tekrar geçirdi, sonra ellerini pantolonun cebine soktu ve:

«Parayı veren düdüğü çalar,» dedi. «Veremiyorsanız çıkın gidin! Bunun başka çaresi yok. Mülk sahibi benim! Zaten artık istediğim parayı verseniz bile oturtmuyorum. Beğenmiyorum sizleri. Huzurunu bozuyorsunuz apartman sakinlerinin.»

«Ne gibi?» diye sordu aynı genç.

Öteki de:

«Apartmana ayı çıkartıp tef çalarak ayı oynatan, sabaha kadar pikabı alabildiğine açan sizin çocuklarınız. Kapı önlerini de kapıcının çocukları kirletiyor, kapıcı ücretini arttırmamız için... Biz, kimin, nerde, ne zaman ve nasıl huzurnu bozmuşuz?» diye sorduktan sonra bir sigara yaktı.

Apartman sahibi:

«Her zaman! Her yerde!» diye bağırarak, elini gençlere doğru uzatıp, «Bıyıklarınızla, favorilerinizle, sakalınızla huzurumuzu bozuyorsunuz!» dedi.

Gençler gülümsediler.

Bu kez apartman sahibi:

«Sonra ellerinizdeki kitaplar! Hele o kitaplar! İstemem böyle tehlikeli şeyler apartmanımda!» diye bağırdı.

Gençler, tekrar gülümsediler ve apartman sahibinin, «kontrat sona erince çıkın!» diye bağırarak yürümeye başlamasını beklemeden, içeri girip kapıyı kapatmışlardı.

..

Bu tartışmadan sonra; gençler sustukça, apartman sahibi ile kapıcı gençlerin üzerine geldiler. Laf atmalar, kapılarının önüne bok koymalar, postacının kapı önüne koydukları mektupları yırtmalar, gençlerin konuklarını apartmana almamalar biribirni izledi...

Bir gün, evime çıkıyordum; gençlerden biri ile kapılarının önünde karşılaştım. Gülümsiyerek:

«Abi, biraz buyurur musunuz?» dedi.

İçeri girdim.

Öteki genç, okumakta olduğu kitabı bırakıp kalktı:

«Hoşgeldiniz abi,» dedi.

Karşılıklı divanlara oturduk.

Sade, temiz, düzenli idi evleri. Tahtadan yaptıkları raflar kitaplarla dolu idi. Duvarlarda Picasso, Matisse, Renoir, Salvador Dali'nin tabloları vardı. Ülkemizin değişik iki bölgesinden, öğrenimlerini tamamlamak için gelmişlerdi İstanbul'a.

Kiraların artmasından çok, rahatsız edildiklerine üzüldüklerini söylediler. Ama bu konu üzerinde fazla durmadan, başka konulara geçtiler. Değişik konularda düşünleri vardı. Yönetimden, sanattan söz ediyorlardı. Dünya olaylarını konuşuyorlardı. Pırıl pırıl gençlerdi. Onları akşam yemeğine çağırdım..

..

Bir gün geldi, apartman sahibi, gençlerle ilişkimden ötürü bana da surat asmaya başladı. En sonunda biz de oturduğumuz daireden çıkmaya karar verdik. Hem kirayı vermek, hem de kararımızı söylemek için apart-

man sahibinin kapısını çaldım. İçeri girdiğimde, apartman sahiplerini ailece haşlanmış et yerlerken gördüm. Büyük bir tabak dolusu tulumba tatlısı da, yemek masalarının üzerinde bekliyordu... Apartmanın kapıcısı da, elini önünde kavuşturmuş, sırtarak bekliyordu...

«Kirayı buyurun, ay sonunda da çıkacağız, haberiniz olsun,» diyerek beş yüz lirayı uzatınca; avurtları dolu, elinde haşlanmış et olduğu halde: «Elim bulaşık, ko oraya!» dedi.

Beş yüz lirayı masanın üzerine bırakıp tiksintiyle çıktım...

Evi taşımak için yavaş yavaş hazırlanmaya başladığımız gün, bizim altımızdaki dairede oturan gençlerden birinin, bir kaza sonucu öldüğünü duydum. Bir gün sonra gencin babası, oğlunun ölüsünü almak için, ülkenin uzak bir köşesinden geldi. Altımızdaki dairede tek kalan gençle birlikte, hastaneye gittik...

Tutulmuş bir minibüse ölen genç tabut içinde konurken, babası, arkadaşı ve ben gözyaşlarımızı tutamıyorduk... Tabut yerleştirilince, gencin babası, ağlayarak şoförün yanına bindi. Ve minibüs kayıp gitti...

O gece uyku yoktu gözlerimde. Ölen genç gözümün önünden gitmiyordu. Pırıl pırıl düşünceleri vardı. Beyni çalışıyordu. Beyni gitti. Kalb ve başka organların nakillerinin yapıldığı çağımızda, bir de beyin nakli yapılsaydı. Sözgelimi, ölen gencin beynini, oturduğumuz apartmanın sahibinin beynini çıkarıp, yerine yerleştirebilseydi tıb...

mahalleye gelen yabancı

Akşam üstü mahalleye bir haber yayıldı:

«Orospu Naciye Kaptan'ın evine taşınmış!»

Kişiden kişiye ulaştı, evden eve dolaştı bu haber. Duyan çarpılmış gibi duraksıyor,

— Ne dedin, ne dedin? diye şaşkın soruyordu.

— Orospu Naciye Kaptan'ın evine taşınmış.

— Yaa!

Herkes bir «yaa» çekip gözlerini belertiyor, sonra da duyduğu bu haberi başkasına ulaştırıyordu. Önemli bir haberdi bu. Tüm mahalleliyi sarısan bir haber.

— Kaptan'ın yediği boku duydun mu?

— Yoo...

— Orospu Naciye'yi getirmiş evine.

— Vay anasını!

Demek kentin ünlü «Orospu Naciye»si Konakönü mahallesine taşınmıştı. Olacak şey değildi bu. Bu mahalle kuruldu kurulalı böyle bir olay olmamıştı. Değil bir orospunun bu mahalledeki evlerden birisinde oturması, kenarından bile geçmemişti. Ne «Çobanın Kızı», ne «Esme», ne de «Konyalı Raziye»si. Bunlara, belki bu mahallenin gençleri de gitmişlerdi. Ergenlik çağının ilk heyecanlarını belki «Çobanın Kızı»nda, belki «Konyalı Raziye»de bırakmışlardı. Ama Konakönü mahallesinin çok uzağındaki yerlerde.

Mahallenin kadınlarında, kızlarında bir tedirginlik başlamıştı. Babalar düşünmeye başlamıştı. Kaptan bunu nasıl yapardı? Habibe Aba oğlunun bu delice davranışına nasıl izin verirdi? Hiç birisinin havsalası almıyordu.

Gençler garip bir duyguya kapılmışlardı. Anaları babaları gibi kızmak mı, kız kardeşleri gibi çekinmek mi gerekecekti? İçlerinde o güne dek duymadıkları bir kıpırtı vardı. Bu duygu istek miydi, heyecan mıydı, korku mu, yoksa tikslenme miydi? Belki de hepsiyle oluşan bir şeydi. Ama kıpır kıpır eden, insanın kanında dolaşan bir şeydi.

«Orospu Naciye»nin taşındığı yer, kerpiçten yapılmış, tek katlı bir evdi. Bir odası, bir sofası ve bir de ahır vardı. Bunların önünde küçücük bir avlu, ve hepsini kapatan insan boyundan yüksek kerpiç duvar. Mahallenin öteki evlerinde olduğu gibi bu evin damı da dümdüzdü. Damlar birbirine bitişik. Sokağın başındaki evin damına çıkınca, koşa koşa öbür baştaki evin damına kadar gelinirdi. İşin garip yanı, Naciye'nin taşındığı bir oda bir sofadan ibaret evde Kaptan'la anasının da oturmasıydı. «Delirmiş bu karı» diyordu herkes.

O günün akşamı bütün evlerde konuşulan konu aynıydı: Orospu Naciye'nin mahalleye taşınması. Mahallenin dört sokağındaki bütün evlerde. Ama en çok, en kızgın biçimde Sarıgül sokağındaki evlerde. Kaptan'ın evinin bulunduğu sokak burası.

Gene o günün akşamı bütün evlerde Orospu Naciye'nin günah ve sevapları döküldü ortaya. Kentin tanınmış orospusu Naciye her Ramazan'da Ulu Cami'de mevlüt okutur ve yoksullara yardım eder. Kentte onun yardımını görmemiş yoksul pek azdır. Çarşı pazarda, sokaklarda başı

açık göremezsiniz Naciye'yi. Yolda rastladığı erkeklerden sakınır kendini, Utangaç bir görünüşü vardır. Onu dört duvar arasında görmeyen kişi orospuluğu yakıştıramaz ona. Öbür yanı olmasa bütün günahlarını Tanrı'nın affedebileceği bile kentte kaç kere söylenmiştir. Ama o, hem her yıl mevlüt okutmuş, yoksullara yardım etmiş, hem de öbür işine devam etmiştir. Naciye'ye sorarsanız o iş başkadır, öbürü başka.

Naciye'nin Konakönü mahallesinde yeni taşındığı ev sahibi Habibe Aba yoksul bir kişi. Oğlu Kaptan üç yaşındayken ölmüş kocası. İki ineği ve de komşular olmasa zor büyütürmüş Kaptan'ı. «Kaptan» takma adı oğlunun. Kaptan şimdi otuzunda var, anası ise altmışın üstünde. Güçlü kuvvetlidir, bileğini büken pek çıkmamıştır Kaptan'ın. Evlenememiştir bir türlü. Bisiklet motosiklet onarır, evlerin elektrik düzeninde bozukluk varsa onları giderir. Yeri yurdu yoktur, gezicidir. Ekmek parası bunlardan çıkar. Mahallelinin kızgınlık arasında şaştığı ikinci şey de bu: Habibe Aba'nın ömrü yoksulluk içinde geçmiş, bu güne dek komşular iyi kötü yardım edip kötü yola düşürmemişler onu. Oğlu büyümüş, eli iş tutar olmuş. Bütün bunlardan sonra, ömrünün şu son günlerinde sen tut getir orospuyu eve.

Orospu Naciye ile Kaptan'lar ne yaptılar bilinmez ama sabaha kadar uyku tutmadı mahalleliyi. Durup durup onların sözünü ettiler.

— Delirdi bu karı be!

— Ya Kaptan sapıttı, ya anası!

— Aç kaldılsa söylesinler karınlarını doyuralım, pezevenklik yapmanın gereği yok!

Gün, Kılıçaslan tepesinin üstünde ağarırken Sarıgül sokağında alışılmamış bir sessizlik vardı. Hiç bir kadın kapısının önünü süpürmek için çıkmamıştı sokağa. Oysa, günün ilk ışıklarıyla birlikte inekler, mandalar sürüye katılınca kapıların önü temizlenirdi. Sanki hepsi sözleşmişti o gün, sanki Naciye'ye de, Kaptan'a da, anasına da kafa tutmaydı bu.

Öğleye doğru yeni bir haber çıktı:

«Naciye'yi Kaptan kendisi için getirmiş evine. Orospuluğu bırakmış Naciye. Bundan önce yaptıklarına tövbe etmiş, yalnız Kaptan'ın olacaktı.»

Bu haber, akşamki tedirginliğin çoğunu giderdi. Kadınlar, kızlar öfkelelerini yitirirken, ergen yaştaki erkeklerde de bir şeyler kayboldu. İçlerinde bir ışık söner gibi, kanlarına yayılan sıcaklık yavaş yavaş kaybolur gibi oluyordu. Yok olan bu şey umut muydu? Yoksa tüm mahalledeki tedirginliğin azalması gibi bir rahatlama mıydı? İçlerindeki kımiltı durmuştu.

Ama öğrenildi ki bu ikinci haber doğru değildir. Orospu Naciye'yi Kaptan kendisi için getirmemiş. Kiracı gelmiş Naciye. Hem de Kaptan, Habibe Aba ve de Orospu Naciye birlikte oturacaklarmış. O bir oda, bir sofalık evde.

Bu haber havayı yeniden bulandırdı. Herkes gene söylenmeye başladı.

— Acından mı geberiyormuş koca karı?

— Herkesin çocuğu çocuğu var!

— Bu mahalleye orospu getirmenin ne demek olduğunu göstermek gerek!

Kızgınlık artıyordu. İnsanların bu kızgınlığına karşın bir yaz günü daha tatlı bir serinlikle bitiyordu. Akşam üstleri kapı önlerine oturup yarenlik eden kadınların hiç birisi görünürlerde yoktu. Çocuklar bırakılmamıştı sokağa. Hiç bir yaz akşamı bu kadar ıssız, bir felâket öncesinin durgunluğu kadar sessiz olmamıştı.

Orospu Naciye'nin Kaptan'ın evine taşındığı haberi bütün kente yayılmış olacak ki, akşam karanlığı bastıktan sonra Sarıgül sokağından geçenler arttı. Sokak lambaları yanmıyor ama hafif bir ay ışığı aydınlatıyor ortalığı. Gelip gidenler koyu birer gölge gibi. Kimi, sokağın bir başından öbür başına durmadan gidiyor, kimi, Kaptan'ın kapısına gelince duraklıyor, biraz sonra da kimin tarafından açıldığı belli olmayan kapıdan süzülüyor. Ardından sessizce kapanıyor kapı. Avluya bakan pencerede belli belirsiz bir ışık var.

Sarıgül sokağı değişik bir gece geçiriyor. Karanlıkta saklambaç oynayan çocukların hiç birisi görünürlerde yok. Akşam üstünün insanı ürküten sessizliği gece de sürüyor. Bu yaz gecesinde bütün evlerin pencereleri kapatılıp perdeler çekilmiş. Açık kapı bırakılmamış. Radyolardan, gramofonlardan şarkı, türkü sesi gelmiyor. O güne dek Sarıgül sokağından geçmemiş bir takım adamlar gelip gitmektedir. Kaptan'ların sokak kapısı sessizce açılıp kapanmakta, sanki bir büyücü eliyle açılan bu kapıda erkek gölgeleri görünmektedir. Ve hepsinden de öte, tüm mahallenin havsalasının almadığı bir olay bu mahallenin evlerinin bir odasında olmaktadır. Naciye için işin garip yanı yok oysa. Binlerce geceden beri süregelen olaylardan biri de kentin diğer sokaklarında değil de Sarıgül sokağında geçmektedir. Bu işin Sarıgül sokağında yapılmasıyla, Bağ sokağında yapılması arasında ayırım yoktur.

Konakönü mahallesi için, hele Sarıgül sokağında oturanlar için değişik bir gece bu.

Analar, babalar düşünüyor, genç kızlar, delikanlılar düşünüyor. Ara sıra yükselen sesler dört duvar arasında eriyip gidiyor. Kızgınlığı daha ötelere göndermiyor duvarlar.

Gecenin bir yarısında Orospu Naciye'nin yattığı odanın lambası söndü. Sokak kapısına kol demiri vuruldu. Sokaktan geçen yabancılar azaldı. Sokak başlarında yanan elektrik lambalarından başka ışık kalmadı.

Naciye bütün yorgunluğunu gecenin karanlığında bırakıp derin bir uykuya dalarken, öteki evlerdeki insanlar yataklarında tedirgin kıvranıp duruyordu. Kimi sıkıntılı düşler görmüş, bağıra çağıra fırlamıştı yatağından. Karılarının, genç kızlarının da baştan çıktığını düşlerinde görenler bile vardı. Çoğunu uyku tutmamıştı bir türlü.

O sabah horozlar geç öttü gibi geldi Konakönü mahallesinde oturanlara.

İkinci üzeri, Deli Şefika'nın bahçesinde bir toplantı vardı. Konakönü mahallesinin ortaokul çağındaki çocukları dut ağacının altına oturmuşlar, konuşan adamı dinliyorlardı. İri yarı, bıyıklı adam konuştuğu sinirleniyordu. Çocuklarda ses yoktu.

Sonunda adam eliyle iki kişiyi gösterdi:

— Siz, dedi, Şükrü efendilerin damına çıkacaksınız!

İki çocuk, «peki» der gibi başlarını salladı.

— Sen Abdullah ağabeylerin damına!

— Siz ikiniz helvacıların damına!

— Siz İğneci Bekir'in damına!

Bütün çocuklara bir yer bulmuştu adam. Kaptan'ın evinin çevresindeki her evin damına birer, ikişer çocuk düşüyordu.

Çocuklar akşam yemeğini hızlı hızlı yediler. Bir heyecan vardı hep-

sinde de. Analar, babalar da sormadılar çocuklarına, bu telâşınız nedir diye.

Yemeğini bitiren çocuk aceleyle sokağa fırlıyordu. Bir gece öncesi hovardalara bırakılan sokakta bu kez çocuklar gidip geliyordu. Elllerinde küçük tahta sandıklar, küçük torbalarla. Deli Şefika'nın bahçesinden, bahçenin ötesindeki küçük dereden toplanan taşlar damlara taşınıyor. Bahçe-de, sokakta, damlarda koyu gölgeler. Çocukların gölgeleri. Koşuşmalar, fısıltı ile konuşmalar. Böylesine sıkı, böylesine istekli çalışmamıştı belki de Konakönü mahallesinin çocukları.

Bir süre sonra gidip gelmeler durdu.

Sarıgül sokağındaki evlerin pencereleri bir önceki akşam olduğu gibi gene sıkı sıkıya kapalı. Sokağın iki başındaki elektrik lambalarından yayılan ışık Kaptan'ın evine kadar ulaşmıyor bile. Damlara yüzükoyun yatmış çocuklar ay ışığında belli belirsiz. Naciye'nin odasının penceresinde perdeler çekili gene. Perdelerde ölü bir ışık.

Çarşı tarafından sokağa iki yabancı erkek girmeseydi çocuklar gene de kımıldamadan bekleyeceklerdi. Ama iki erkeğin gelişi bütün damlardaki çocukları harekete geçirdi. Dirseklerinin üstünde doğrulup gelenlere baktılar, sonra gene uzanıp beklemeye başladılar. Heyecanlı bir beklemeydi bu çocuklar için.

İki yabancı erkek Kaptan'ın evinin önüne gelince durdu. Tahta kapıya hafif hafif bir kaç kez vurdular. Kapı gene yavaşça açıldı. Adamlar avluya girdiler.

Deli Şefika'nın bahçesindeki toplantıda konuşan, iri yarı, bıyıklı adam çocuklara:

— İçeri giren oldu mu, beş on dakika sonra başlayacaksınız, demişti.

Adamların Kaptan'ın evine girmesinden sonra geçen dakikalar çok uzun geldi çocuklara. Yürekləri daha hızlı vurmaya başladı. Sandılar ki yüreklerinin güpürtüsü taa Orospu Naciye'nin odasından duyulacak.

Bir ara ince bir ıslık sesi duyuldu. Islık sesiyle birlikte de bir patırtıdır çöktü ortalığa. Kaptan'ın evine gökten taş yağıyordu sanki. Orospu Naciye'nin kaldığı odanın penceresine, sokak kapısına, ahırın kapısına öylesine bir taş yağıyordu ki, taş değen yerlerden çıkan sesler gecenin karanlığında daha da büyüyor, bütün Konakönü mahallesini sarıyordu. İlk taşlar pencerelerdeki camları olduğu gibi indirmişti yere.

Kaptan'ın evinde bir panik oldu. Bir çığlık yükseldi. Lambalar söndü. Bir kaç kişinin odadan fırlayıp ahıra koştuğu görüldü. Avluya, kapılara, pencerelere yağmur gibi taş iniyordu.

Sarıgül sokağındaki öbür evlerde bu gürültüler hiç duyulmuyordu sanki. Bu kadar şangırtıya, bu kadar patırtıya karşın bir tek pencere, bir tek kapı bile açılmadı.

Taş sağnağı altında Habibe Aba'nın sesi geliyordu. Bağırıyordu avazı çıktığı kadar Kaptan'ın anası:

— Gâvurun sıpaları! Gâvurun uşakları!

Ses kuyudan gelir gibiydi. İnlememi, çığlık mı, yoksa yakarış mı?

— Gidin de ananızı taşılayın gâvurun sıpaları!

Habibe aba bağırdıkça taş geliyordu. Mahallenin gömüldüğü sessizlik içinde taşların değdiği yerden çıkardığı gürültüyle Habibe Aba'nın sesi birbirine karışıyordu.

Bir ara sokak kapısı açıldı. Başlarını elleriyle, ellerindeki ceketleriyle korumaya çalışan iki adam fırladı dışarı. Olanca hızlarıyla koşuyorlardı.

iki büklüm. Adamlar, Sarıgül sokağından çıkıncaya kadar kurtulamadılar taşlardan. Başka çıkan olmadı içerden.

Uzaktan bir iki bekçi düdüğünün sesi duyuldu. Habibe Aba'nın bağırması durdu, sonra da taş atmalar.

O gece bir daha Kaptan'ların evinin kapısı açılmadı.

Sabahın ilk saatlerinde Habibe Aba Sarıgül sokağını, Konakönü mahallesinin öteki sokaklarını kapı kapı dolaştı. Geceki taşlamadan sızlandı. Camların kırıldığını, kapı çerçeve kalmadığını yana yakıla anlatmaya çalıştı. Ama aldırmadı kimse. Sanki haberleri yokmuş gibi davrandılar. Kimi dinledi ama karşılık vermedi, kimi de dinlemeden suratına kapıyı vurarak kapadı. Buyur eden olmadı Habibe Aba'yı evine. «Orospu Naciye'den aldığın parayla yaptırırsın kırık döküğünü» diyenler de oldu. Bir tek Tanrı kulu bile gülmedi yüzüne. Kaptan'ın anası mahallelide ilk kez böyle bir davranış görüyordu. Kendi yaşitları, kendinden küçükler, büyükler hep aynıydı.

Habibe Aba bitkin bir halde evine geldi. Avludaki, odadaki cam kırıklarını, taşları, tahta parçalarını topladı bir kenara. Kaptan kaçmıştı evden. Naciye korku içindeydi. Avluya bile çıkamadı.

Gene akşam üstü mahalleye bir haber yayıldı:

«Orospu Naciye Kaptan'ın evinden gitmiş!» diye.

Tek atlı bir araba gelip yüklemişti Naciye'nin öteberisini.

Gene kişiden kişiye ulaştı, evden eve dolaştı bu haber. Duyan, yüreğine oturan sevinci biraz daha beslemek için bir kere daha soruyordu:

— Ne olmuş, ne olmuş?

— Orospu Naciye defolup gitmiş!

gazete

Önümdeki gazeteye iliklenmiş gözlerimi -kahırlı bir düğüm gibi- koparıp alamıyordum. Yarı açık gözkapaklarıyla uzayan bir gövde, yakut kordela rengiyle kapsıyor kesitine gazeteyi.

«Baba...»

İnce dişlerinde pırlanta bir sekiş, başını göğsüme koymasıyla alıp gitmesi bir oluyor. Uzun etekli giysisi onu daha da büyük; dört yaşından öte-lerde gösterdikten sonra, süzölmüş, nazlı bir kır çiçeği havasına büründürüyor.

Tezgahın üstünden bir yakut damlası alıyorum. Pırıl pırıl saydam, kaygan ve kan irisi. Parmaklarımdan kaçıyor yere. Hiç eskimeyen, nereye baksam hep gözlerimin önünde duracak bir Anıt yapmalıyım bu nar damlası renge. Elime aldığım metal parçasını deliyorum matkapla. Ölçülü aralıklarla çizdiğim acılı gül yapraklarının birbirleriyle karşılaştıkları yerlerin boşlukları bunlar. Dikiş iğnesinin delikli ucunu kırarak yaptığım, ilkel el matkabımın ucu köreldikçe, yeniden bileyliyorum. Sol elimin ağırlığıyla bastırdığım metal ısınıyor matkabın gıcırtilı dönüşle-riyle. Matkabın ucunu, delik açılacak yerden çıkarıp, ya-kınımda duran küçük yağ kabına banıyorum. Bu, mat-kap ucunun dönüşünü ve delişini kolaylaştırıyor. Daha önceden metal parçasının üstüne sabit kalemle çiz-diğim gül yapraklarının boşlukları, böylece testere işle-mine hazırlanıyor.

Üçüncü hamur kâğıdın ortasından genişliğine bir damla seğırtip yayı-lıyor. İlkini birle başlıyor, derken ard arda kılcal damarlardan boşalınca-ya dek dinmiyor. Bir nar hızarlanır gibi kaygan titreşimlerle, bir pınardan sa-ğılıp indikçe yakut kızılık; gazetede-ki fotoğraf nesnel bir görüntüyü yas-landırıyor gözlerimin merceklerine.

«Günde elli paket sigara...»

Ne oluyor? Bir dükkândan günde elli paket sigara... Deli mi bu ço-cuklar?

Her gün bir paket bafra ya da ikinci sigarası alırdı. İri kıyım olması-na karşın, gövdesi yorgun bir değirmeni taşırdı. Yaşlı ve umutsuz bir has-ta gibiydi. Bitik ve argın soludukça, göğsü bir demircinin delik körüğünü didiklerdi.

Bir an unutmadan, unutamadan kısa aralıklarla, dönüp yakut damla-larına bakıyorum. Gazetenin emişken hamurundan dışarılara taşmak için seğırtiyor; hiç tükenmeyen al bir köpük buğusu sağılıyor öyle. Yekini-p yerden, direnerek, güleç bir çehreyle yetişecek gibiydi. Ama nereye? Çe-lik delisi, delikli demirlerle büyüdükçe leke, nasıl tutabilirdi soluğunu? Kalbur gibi seyrelen bu göğsü nasıl da alıp götürebilirdi?

Toprağın yüzyıllar boyunca emdiği bir gül pınarı o. Ben, eski bir kuyumcu işçisiyim. Önceden açtığım delikler-den birisine, en uygun bulduğum bir biçimle testeremin kı-lını geçirip ilikliyorum. Başlıyorum usuldan hızarlama-ya. Gergin ve diri bir meme ucu sanki, parmaklarımdan altın-

da dönenip duruyor metal. Bir gül vurgununun Anıtı olacak bu. Arada bir gevşeyen -metal yorgunluğuna geçen- testere kılını gerginleştiriyorum; köreldikçe, bir yenisini takıyorum yerine.

Arı kovanına çomak sokmada ustadır karım. Alıp radyoyu, bir de ağzını yaklaştırmaz mı? Ifrit oluyorum. Beynimin içinde, onun ağzıyla çıldıran bir radyo. Beni görmüyor bile, şöyle yandan gelip, estirip geçtikçe; adımları dağıtıp duruyor zihnimin haritasını.

«O kapıyı kapa kızım, üşüteceksin dal gövdeni.»

«Baba... bana masal anlatsana... bir varmış, bir yokmuş masalını... Ama sen beni sevmiyorsun baba...»

Son günlerde daha da uzadı boyu. Boynu karımın boynu, benim alnımsa onunla; nereye gitse, geniş bir ceviz yaprağı gibi taşınıyor durmadan. Günbegün geliştirip değiştirdiği ellerini bir mavzer gibi kullanıyor.

«... dan... dan... dan... hayır öleceksin baba... Başını şöyle düşür, gözlerini kapa... olmaz darıldım sana...»

Benimle oynamak istiyor ama, nereden öğrendi ellerini bir mavzer gibi büyütüp bükmesini?

Testere işi sona eriyor, ince uçlu -fare kuyruğu-küçük bir eye geçiyor elime. Son tesfiye, zincir takılacak yerine bir de kulp. Zımpara, ardından cila, pırıl pırıl şimdi; yakutu ortasına koyacağım: **Anıt**. Kuyumcu kalemeleri, gidip gelmeler, dönerek savurmalar, gül yapraklarının derin oylumlarını. İpince desenlerle bir tomurcuğu resimlemek. Başından beri önümde tuttuğum saydam, yakut damlayı kaldırıp öpüyorum. Açıkta, kansız bir yaranın ağzı gibi duran metalin orta yerine yerleştiriyorum böylece. Ve altına tarih düşürüyorum: **Bugün yirmi şubat bin dokuz yüz yetmiş iki.**

«Aaa... baba, ben okuyacaktım gazeteyi; bu yüzden uykumu alamadım, yatağın içinde kalkıp oturuyorum geceleri.»

Karım kurmay bir lavantayla öfkesini salınıyor:

«Ama saçmalama... canım bir çocuk bu kadar işe karışmaz ki...»

Hışır... hışır... hışır gazete; yalpalanıyor içindekini götüremeyen bir yük gemisi gibi.

«Biraz da biz okuyalım baba... bak işte tabanca... nasıl? Dan... dan... dan... değil mi, kim bu baba; bu yerdeki abi? Hani kedi sözü? söz vermiştin baba... kedi bulacaktın bana, sevecektim, unuttun mu?»

Dinmeyen, tükenmeyen bir kâğıt hışırtısı zihnimi toparlayıp öfkeyle sarmalıyor:

Çelik ısıkları kesilip dinmişti, bir insan seli kabarıp kabarıp geçti önümden.

«Bize verin kanını içelim.»

Tutup kızımın elinden yürüdüm, yerlerde yakut ibrişimleri...

«...açılın... açılın... açılın...»

Sedyede akasya görüntüsü bir gövde, geçip gittiler önümden.

Kan beynime sıçırıyor. Acısını duydukça çoğalıp dağılayan bunca anıyı, tutup şimdi radyoyla zihnimin ovasına dayamaz mı? Çıldıracağım. Kapıları kapamak da yetmiyor.

hasta adam ve küçük kız

— Aşe!. Aşeee!..

Yaşlı kadın, kocasının sesini duymazlıktan gelerek ocaktaki süt çorbasını karıştırıyordu. Başını ocağın duvarına dayamış, gözlerini sacayağının altında yanan odunlara dikmişti. Suratı asık, dudakları sarkmış, kat kat göz kapakları küçücük yeşil gözlerinin üstüne düşmüştü. Hastalıktan gözlerini açamıyordu kadın. Hem ocağın sıcağı, hem de hastalığın bindirdiği ateşle şişman yanakları alışılmadık bir biçimde kızarmıştı. Katlamış, kabuk bağlamış dudaklarının iki yanındaki derin çizgilere, ağzının suyu akıyor, yüzündeki öfkeyi daha ürkünç yapıyordu. Adam yavaşça yalvarır gibi yeniden seslendi:

Aşeciğim, Aşe moru!..

Ne zorun var gene?

— Bi kırık afyum ver Aşe, bunaldım!..

Kadın sustu ilkin. Sonra Ümmü'yü azarlar gibi çatık kaşlarıyla adama baktı:

— Her gün her gün haşhaş olur mu...

— Olur Aşe, bittim...

— Bi kırıcık kalmış. Biterse ne yapacaksın?

Yaşlı adam karısına yaltaklandı:

— Başka ne masarifi mvar Aşe?

— Kör boğazın var...

— Beraber yemiyor muyuz kız, sade ben mi yiyorum?

— Helbet. Sen olmasan ben aş mı pişiricem? Yemem, aş maş istemem. Bıktım işten hizmettan.

Adam yattığı yerden tavana baktı. İki yıldır gördüğü bu beton, ak sıvalı tavanı bütün pürtükleriyle tanıyordu. Bütün çatlaklarıyla, damdan sızan suyun biriktiği ve pençe pençe lekelediği tavanın haritasını biliyordu. Evlerinin, tarlalarının, zeytinliklerinin, arsalarının, dükkanlarının, bankadaki paralarının, karyolasının altında duran küçük sandıktaki altınlarının, senetlerinin bütün hesabını bu tavana bakarak tutar, gözden geçirir, toplar, çıkarırdı.

— Ben peynir ekmek yerim, zeytin ekmek yerim, yattığım yerden ne güç tüketiyorum ki aş gereksin bana. Sen yemelisin asıl. Bütün gün ayaktasın. Bana bakma kolay mı?

Birden tıkanı, boğucu bir öksürüğe tutuldu. Ümmü tükürük tasını koşturdu, adamın ağzının yanına tuttu.

— Aksilik etmesene Aşe. Keyfimden mi istiyorum ben bu mereti. Sizi düşündüğümünden. Siz de rahat edin, ben de. Bıktım usandım, boğazlarım parçalandı. Göğsüm yırtıldı.

— Yırtılır ya!.. İçin tükürük doldu. Haşhaşı içiyorsun, donduruyor damarlarını!..

Adam, medrese okumuşluğunun verdiği azbuçuk bilgiyle karısının köylü bilgisizliğine her zaman gülerdi. Karısına göre, damarlar bahçedeki çeşmenin su yolları gibi oluklardı. Sinir diye bir şey yoktu. Mide bir torbaydı ve canlı bir torbaydı. İnsan gibi akıllıydı hem de. İyiyi kötüyü, yararlıyı yararsızı bilirdi. Kendikendine işler görürdü. Ya da aptaldı insanına göre,

bir şeyden anlamazdı. İnsan, istedi mi midesini, barsaklarını, kafasının içindeki o ağrıyan, sızlıyan yerlerini aldatırdı. İlaçları ona göre içer, sürer, ya da ötesini berisini okur, üflerdi.

Adam bir daha sarsıldı, öksürdü, öksürdü, ağzı dolu dolu olmuştu. Çevresine bakındı, küçük kız, Ümmü, dışarı çıkmış. Karısı hala ocağın başında süt çorbasına zeytinyağı döküyor. Kızdı. Ağzındaki tükürük alınmazsa boğulacaktı. Başını biraz yana çevirdi. Hasta göğsünün bütün gücüyle «şak» diye tükürüğü attı boşluğa. Tükürük yere düşmüş, yerdeki kilime yapışmıştı. Kadın döndü baktı. Kocasının kızdığını anladı, korkmuştu. Kırk yıl dayağını, tekmesini, yumruğunu yediği adamın tükürüğünden korktu. Ocağın yanındaki deliğe sokulu kağıtlardan bir tutam aldı, temizledi:

— Gavur anam beni doğuracağına taş doğuraymış ya... dedi. Gözlerinin iki yanından sicim gibi yaş akıyor ağzının kenarından sızan sulara karışıyordu.

— Ananın da, senin de dininizi, imanınızı!..

— Dilin kurusun. Elin kolun kurusun diye diye Allah elini kolunu kuruttu, dilini kurutamadı...

Gitti teldolaba. Dolabın üst rafından kâğıda sarılı bir topan çıkardı. Afyon sertleşmişti. Adam bunu iki yıl önce, bakkalık yaparken ele geçirmişti. Ekmek bıçağıyla bir kıyısından kazıdı, götürdü hastanın ağzına soktu. Sonra döndü, ocağın küllerine gömülü mavili beyazlı çinko çaydanlığı aldı, ibriğini yandan adamın ağzına tuttu, içirdi.

Kış, yaşlı adamın evine sonbaharın ilk yağmurlarıyla gelmişti. Küçük kentlilerin, her akşam, meyva bahçesine gitmek için kentin sonundaki büyük caddeyi renk renk kadın mantoları, başörtüleri, çocuk elbiseleri, genç kız ve delikanlı kahkahalarıyla doldurdukları yaz günleri çok uzaklarda kalmış gibiydi. Önce yollar ıssızlaştı. Sonra bahçenin toprağı pis, yapışkan bir çamur olup lastik ayakkapların, takunyaların, kocaman lastik çizmelerin altına yapıştı, kalın yün çorapları ıslatmaya, yürümeyi, çalışmayı güçleştirmeye başladı. Büyük caddenin ucundaki meyva bahçesi, çevresindeki bahçeler, tarlalar, yazın kuruyup kışın taşan çay ve bahçenin içindeki iki odalı küçük evle ıpıssız kaldı. Odanın tek penceresinde biraz ilerdeki mezarlıktan kopup geliyormuş gibi camlara vuran, hiç eksilmiyen rüzgârın uğultusu vardı. Pencerenin yanındaki ocakta yanan ateş odayı biraz asıttı ama, yazın bile ayağına yün çorap, başına pamuklu takke ve sırtına pazen picama giyen ihtiyar üşüyordu. Üzerine bir yorgan, bir battaniye, bir de iki yıldır sokağa çıkamadığı için giymediği eski, ağır, kara paltoyu örtmüşlerdi. Karısı inliye inliye odada dolaşıyor, söyleniyor, suratı asık, gözkapakları kat kat gözlerinin üstüne düşmüş, şişman yanakları sararıp sarkmış, ocağa yemek koyuyor, çorba koyuyor, hasta kocasına bakıyor, bunları yapmadığı zamanlarda kocasının karyolasının karşısındaki sedire yaydığı yatağına girip saatlerce yatıyor, bazan uyuyor, bazan tek tük cümlelerle ona bir şeyler söylüyor, gözlerini yerdeki yörük halısının dörtgenlerine dikip susuyordu.

İki yaşlının soluklaştırdığı bu hasta odasının içinde canlı, sağlıklı oynama, oynamaya hazır sevimli bir kedi gibi pıtır pıtır dolaşan, bazan bir köşede büzülerek uyuyan, bazan sepetten döküntülerden toplanılarak eve getirilmiş kurtlu, küçük bir elmayı dişliyen, bardaklar dolusu su içen, karnı acıkınca, birkaç zeytinle birkaç kocaman dilim ev ekmeğini yiyiveren küçük bir kız vardı. Yaşlılarla işler dışında konuşacak hiçbir şeyi olmadığı için küçük kız günlerce konuşmazdı. Onlar uyurlarken eğlenmek için gider oda-

nın tek penceresinin önünde oturur, binde bir geçen bir taşıt aracının ardından bakar, mezarlıktan geliyormuş gibi uğuldiyerek pencerelere çarpan rüzgarı dinlerdi korkuyla.

Beş yaşındayken gelmişti bu eve. Çirkin ve yoksul babasını istemiyerek bir şöförle kaçan, sonra da kötü olduğu söylenen Deli Ürküş'le Deli Hasan'ın kızıydı. Aslında ne anası Rukiye, ne de babası Hasan deliydi. Ama yaşlı adamla karısı onlara bu adları takmışlardı. Anasının da babasının da davranışlarını delice buluyorlardı herhalde. Rukiye üç çocuğunu bırakarak kaçmıştı. Küçük kız, anne sevgisiyle özleminin yüreğini artık eskisi kadar acıtmadığı son günlerde annesini daha hoşgörüyü düşünüyordu: «Kim ister çocuklarını, yuvasını bırakıp kaçmayı? Kim ister kötü olmayı» diyordu. Ancak deliler ister. Ama anam deli değildi ki. Önceden deli değildi ki. Üç çocuk, biri kucakta, biri beş, biri yedi yaşında anası kamyonu binip gözlerinin önünde kaçarken, kamyonun ardından tozlu yollara yalınayak düşüp koşmuşlardı. Ablası, en küçük kardeşlerini kucağında taşıırken koşamadığı için onu yolun kenarına koyup ondan sonra gene koşmuştu. Kardeşi, eli yüzü gözyaşlarıyla yolun tozuna bulanıp çamur olmuş, bacaklarını iki yana açarak, hani kutu bebeklerinin oturduğu gibi, öyle oturmuş, ağlamıştı. Anasının kaçtığına değil, ablasının onu kucağından bıraktığına ağlamıştı. Bu iki kardeş, ayakları köyün taşlarına vura vura, acıya acıya bir zaman daha koştular. O köye taşlı köy derler çevredeki köyler. Adı çıkmıştır, öyle kayalık, kayaların üstüne kartal yuvası gibi konmuş ürkünç bir köydür. İçi güzel değildir de dışı güzeldir. Köyün o taşlı, kayalık, tozlu, pis yollarına oturup da karşıya bakıverdin mi, anaaaam, denizi görürsün. Masmavi, gökten biraz daha koyu, aynı gök tersine çevrilmiş gibi durur orda aşağıda. İnsanı korkutur. Ümmü, aklına geldiği zaman o deniz, hep korkar. İnsan içine düşerse, diye düşünür. Aha burdan bakarken düşerse, kimbilir ne büyüktür, içinde ne balıklar, ne kocaman otlar, taşlar, kayalar, kuşlar vardır. Ne canavarlar vardır. Onun için üstünde hiçbir şey gezinmez bu koca denizin. Pampurlar bile uzaklardan, taaa, en uzaklardan parmağım kadar parmağım kadar geçerler, yakınına gelemezler. Korkarlar ondan. Düşünde bir gece görmüştü denizi. Bir odadaydı. Odanın tavanları, dört bir duvarı bu denizdendi. Nasıl korkmuş, bağıra bağıra uyanmıştı. Hem de düşünün içinde bile bile bağırıyordu. Uyanayım diye. Uyanayım da o denizi görmiyeyim, diye.

— Ana beni de al. Ben de senlen gelicem. Ana, aş ekmek istemem senden beni de al, beni de götür, diye bağırıyordu kamyonun ardından. Anasının çıkıp oturduğu sürücünün yanına bakmıştı hep. Anası pencereden başını uzatacak mı, ona bakacak mı, o beraber kaçtığı sürücüyü durdurup bunu da alacak mı diye. Kamyon durmamıştı. Taşlı köyün taşlarında hoplıya zıplıya gitmiş gitmiş, küçülmüş, sonunda yok oluvermişti.

Analari gittikten sonra, üzüm ekmek, zeytin ekmek sofrasını kurmak, kaldırmak Ümmü'ye düşmüştü. Ablası küçük kardeşe bakıyordu. Sofra bezine sardıkları ve komşu kadınların verdiği ekmek dilimlerini gece fareler kemirirdi, gündüz de bunlar yedi. Entarileri, çorapları, çamaşırları, pislikten, bakımsızlıktan hızla eriyip dökülmeye başlamıştı ki babası bir gün Ümmü'yü kolundan tutup bu yaşlı karı kocanın yanına getirdi. Yaşlı adam:

«Hasan Kızı Ümmü'yü yirmibeş liraya babasından satın aldım, parayı Hasan oğlu Hasan Tetik'e şahitler Ayşe Kulak (karısı) ve Ümmü Tetik huzurunda defaten ödedim.» diye bir kağıt imzalatmıştı. Hasan imza bilmediğinden baş parmağını yaşlı adamın tanımıyla onun mühür istampasına basıp, sonra kağıda basmıştı. Hasan ondan ne kağıt, ne imza, ne mühür

istedi. Yirmibeş lirayı cebine koyarken:

— Allah bereket versin!

dedi sadece. Yaşlı adam sağlam bir iş yaptığına inanmış, kendi aklına, denemelerine, bilgisine inanmış daha doğrusu, kâğıdı katlattırıp karyolasının altındaki küçük kitli sandığa koydurttu sonra. Hasan gidince kızı dışarı çıkardılar. Kapıyı kitlediler önce. Sonra yaşlı kadın inliye inliye yere, karyolanın önüne bağdaş kurup örtüyü kaldırdı, yeşil yağlıboyalı, nakışlı, küçük bir sandık biçimindeki kutuyu çıkardı. Kocasının üstündeki picamanın ceke-
tinin cebinden küçük bir anahtar alıp sandığı açtı. Sandık açılırken hoş bir ses çıkarıyordu. Ümmü dışardan bu sesi duydu. «Ne güzel» diye geçirdi aklından. Anahtar deliğinden bakacak oldu. Anahtar kilidin içinde olduğundan göremedi. Ama bir anahtarın bir kilidin içinde dönerken bu sesi çıkar-
dığını sezdi. O kilitle ve anahtarla oynamak istedi.

Yaşlı kadın sandığın içindeki senetlerin, tapuların, kontratların, imzalı, mühürlü, parmaklı bir sürü kâğıdın, kâğıt paranın, birkaç altının, kimlik kâğıtlarının ve ta on yıl kadar önce kocasıyla birlikte bir tapu işi için çıkar-
dıkları vesikalık fotoğrafların yanına bu kâğıdı da koydu. Ümmü, dışardan tekrar o güzel çingirtinin duyulmasını bekliyordu. Anahtar kilide girip de sandığın kapağını kapatırken o sesi tekrar duydu. «Hık» diye gülüverdi. Ne güzel şeydi bu. İnsanın evinin kapısı da böyle çalgıyla açılıp kapansa diye düşündü. «Hık gık...» diye daha uzun bir kıkırtı koyverdi. Yaşlı kadın kocasına baktı. Kocası:

— Çabuk ol. dedi. Kapıyı gösterdi.

Kadın çabucak sürdü sandığı karyolanın altına. Baktı yerler iyice toz-
lanmış. Tozlar yumak yumak olmuş oraya buraya uçuyorlar.

— Kız, dedi, Ümmü, al gel bakaam süpürgeyi...

Ümmü, kapıyı açıp önce kadının yüzünü gördü. sonra mutfığa, süpür-
geyi aramağa gitti. Bahçeye bakan tek pencerenin önüne betondan bula-
şık yıkamak için yapılmış yalağı ve bahçeye bulaşık sularını döken bir olu-
ğu olan bu oda mutfak gibi kullanılıyordu. Bir duvara ocak, ocağın üstüne
sergenler yapılmıştı. Sergenlerin üstü bakır kap kakakla doluydu. Ailenin
ancak düğünlerinde kullanılan kenarları tırtıklı bakır sahanlar, bakır ten-
cereler, tepsiler ilk yerleştirildikleri düzenle dizili, duruyorlardı. Ocağın bir
yanında, duvara gömülmüş büyük bir teldolap vardı. Bir mandalla kapanı-
yordu. Yerlere hasırlar, hasırların üstüne kilimler serilmiş, ocağın önüne
oturulup da yemek karıştırılacak yere ayrıca bir de koyun postu atılmıştı.
Yaşlı kadın bu postun üstüne oturur, başını ocağın duvarına dayar, sacaya-
ğının üstündeki isli tencereyi tahta kaşıkla karıştırıp, arada bir eğilip yan-
mış odunları düzeltir, ocak iyi yanmıyorsa üfler, daha da olmazsa, kalkıp
bahçedeki odunluktan çam kobalağı getirmeğe giderdi. Yaşlılıktan ve ba-
caklarındaki ağrılardan çok, kocasının bakımıyla yorgun düşmüş, hırpalan-
mış sinirleri onu çoğu zaman asık suratlı, ters, sövücü bir kadın yapıyordu.
Entarisinin altından uzun, paçaları lastikli pazen donunun paçaları ve kalın
yün çoraplarının konçları görünürdü. Kışın başına kat kat örtüler, bezler
sarar, başı daha da üşürse, en içe, incecik örgülerinin boynunun iki ya-
nından sarktığı kınalı saçlarının üstüne bir pamuklu takke giyer, örtüleri
bunun üstüne sarardı. İş yaparken, helaya gidip gelirken, kırk yılda bir ca-
nına tak edip de dünyanın sıkıntıları, bunlardan bir iki saat uzaklaşabilmek
için kuran okumaya namaz kılmaya karar verip aptes almağa çalışırken hep
söylenirdi.

«Körolası!..»

«Ermeni Allah!..»

«Zangoç!..»

«Başbelası!..»

Bu sözler rasgele, evin içinde uçuşuyorlarmış gibi, yaşlı kadının dolaştığı yerlerden fısıltı halinde duyulurlar, ninelerinin eteğinden çeken, eline ayağına dolaşan, namaz kılarken sırtına binen, bacaklarının altına oturan yaramaz çocukçuklar gibi onun çevresinde her zaman duyulurlardı.

Her yıl sonbaharla birlikte bu evde de hastalık başlardı. Hastalık, o her yıl alışkını oldukları hastalık olmasa bu evde hayat, canlılık olmayacakmış gibiydi. Hastalıkla birlikte bu iki yaşlı insan yaşamaya başlıyorlardı. Hastalıkla savaşıyorlar, birbirleriyle savaşıyorlar, yaşamayla savaşıyorlardı. Sonradan, birkaç yıldır aralarına Ümmü de katıldı. O da yaşlıların yaşama düzeni içinde silinip gitti. O da beş yaşından başlayarak gitgide yaşlandı, yaşlandı, yaşsız bir çocuk olarak bu evin istediği biçimi aldı. Yaşlı adam, yaşlı kadın, rüzgâr, hastalık, ıssızlık adlı varlıkların yaşadığı bu iki göz evde bir de o yaşamaya başladı. Akranlarının okula gittiği, fişler topladığı, fasulye-lerle kibrit çöpleriyle cümleler yazdığı, sonra kelimeleri, sonra heceleri, sonra harfleri öğrendiği yedi yaşında onun ödevi sabah karanlıkta kalkmak, ocağı tutuşturmak, çamurlu bahçeyi takunyalarla geçip dama giderek odun kucaklayıp getirmek, çorbayı kaynatmak, bulaşık yıkamak köpürmiyen sabunlar ve elleri morartan buz gibi soğuk sularla, tavukları yemlemek, evi süpürmek, küçük çamaşırları yıkamak, yaşlı ve yatalak adamın önüne topraktan bir boduç tutarak çişini yaptırmak, çarşıya gidip gelmek, tulumbadan su çekip kapları doldurmak... tı. Kışın, yazlık giysilerini üstüste giyerek soğuktan korunmağa çalışır, ocağın önünde ince ve eski bir şiltede, ince ve eski bir yorganın latında yatardı.

Bu yıl, yaşlılar her yıl taşımağa alıştıkları hastalığı biraz daha güçlkle geçiriyorlardı. Bronşit yaşlı adamın ciğerlerini balgamla doldurmuş, onu soluk alamaz bir duruma koymuştu. Soluk alamamanın verdiği sıkıntıyla devinimsiz gövdesi kıpır kıpır karıncalanıyor, sıkıntı onu boğacakmış, delirtecekmişçesine kaplıyordu. Geceleri yarım saatte bir:

— Aşe!.. diye sesleniyordu, çevir beni...

Aşa inliye inliye kalkar, kafasında yatarken korkunç bir biçim alan takkeyi, örtüleri ve bunların arasından görünen dağınık kınalı saçlarını şöyle bir düzeltir, iki yanına sallanarak, inliyerek, rasgeldiği eşyalara tutuna tutuna kocasının yanına gider, onu bir yanından öte yanına çevirir, ya da kaldırır, oturturdu. Kocasına yaklaşıp «nasılsın» der gibi rahatlıkla:

— Ölmedin gitti, derdi...

— Ölemedim gitti!.. diye karşılık verirdi yaşlı adam... Kadın işini bitirip yerine dönerken:

— Ermeni allah!.. Gâvur allah!.. derdi. Yatardı.

Adam yarım saat güç dayanırdı soluksuzluğa. Gene:

— Aşe!.. derdi. Aşe bu kez ya duymaz, ya duyar aldırılmaz, ya da kalamazdı.

— Ümmü!.. Ümmü!.. Ümmü!..

Gündüzün yorgunluğuyla yattığı paçavraların içinde, uyumıyan sanki yaşıyan Ümmü bir türlü bu çağırışları duymaz, güzel yüzü, kapkara saçlarının içine gömülmüş alabildiğine uyurdu. Yaşlı adam bir daha, bir daha, usanmadan seslenirdi. Sonunda Ümmü sığırayarak kalkar, uyanmaz, da kalkar ve doğrulurdu.

— Ne var dede?

— Çişimi yaptır...

Koşarak gider dışardan boducu alır, gelir yaşlı adamın picamasının önünü aralar, boducu orasına dayar, sonra gene picamaları çeker, örterdi. İlk günler utanmıştı bu işten. Yaşlı kadın önemli bir iş yapıyor olurdu. Söz gelimi ekmek yoğuruyor, eli hamurlu, börek açıyor, unlu olur, ya da uzakta, olur yetişemezdi.

— Hadi sen yaptırır dediydi ilk kez.

Ümmü kızarmış, susmuş, biraz da önüne bakarak gülmüştü.

— Hadi hadi demişti kadın yarı kızgın, yarı şakacı elini ısırmaz!

O günden beri çişi yaşlı kadınla birlikte yaptırıyorlardı. Kimin işi az olursa...

Ümmü, gecenin soğukunda titriyerek gitti, dışardan boducu aldı geldi, adamın çişini yaptırdı.

— Bu böyle olmayacak Ümmü, dedi yaşlı adam, ninenle nöbetleşe bekleyin beni. Uyanmıyorsanız sonra. Size de yazık, bana da. Gece onikiye kadar ninen beklesin, onkiden sabah beşe kadar sen bekle, ninen uyusun... Ümmü'nün uykusu açıldı. Yaşlı adama baktı bir süre çapaklı gözleriyle. Yani şimdi uyuyacak mıydı, bekliyecek miydi, saat kaçtı?

Yaşlı adam hiç konuşmadı ondan sonra. Ümmü de korkuyla gitti yatağının içine oturdu, yorganını sırtına örttü. Hastaya dikti gözlerini. Yatakta iki adam yatıyor gibi yüksek ve uzun görünüyordu adam. Yüzü saramış, sakalları uzamıştı. Üzerindeki kara paltonun kakartısıyla, idare lambasının hafif ışığında bir ölüye benziyordu.

«Ölünce insanın gözlerine de toprak atıyorlar...» diye düşündü, Ümmü, gözlerini kırptırdı, açtı kapadı. «Ağzına da, burun deliklerine de...» «Soluklandı sıkıntıyla. Boğuluyor gibiydi. Ellerini hohladı, yanaklarına dayadı, avuçlarının sıcaklığını duydu. Ellerini yanaklarından gözlerine, ordan ağzına, burnuna götürdü, hızlı hızlı oğuşturdu. «Ben ölmicem...» diye düşündü. Kalktı beze sarılı kocaman ev ekmeğinin akşamki yemekten kalmış dilimlerinden birini aldı. Dolapta tereyağ vardı. Yaşlı adama baktı. Gözlerini yummuştu ama uyuyup uyumadığı belli değildi. Ekmeğin üzerine tereyağı sürüp yeseydi sıkıntısı azalacaktı ama zor bir işti bu işe girişmek. Bu zor işe girişmeye üşendi. Avucuna birkaç kırma zeytin alarak geldi gene yorganının içine girdi, ekmekle zeytinleri yedi. Gene beklemeğe başladı. Dışarda yağan yağmurun sesi duyuluyordu. Yağmurun sesinden üşüdü. Yorganına sarılı olarak yastığa başını koydu, yavaşça bacaklarını uzattı. Isındıkça uykusu geliyordu. Köydeyken, anaları daha kaçmadan üç kardeş bir yatakta yatarlardı. Kışın sıkıca birbirlerine sarılırlar, masallar anlatırken uyuyakalırlardı. Kollarını çaprazladı. Kardeşlerine sarılır gibi sınıksı sarıldı kendi gövdesine, gözkapakları kapandı.

— Ümmü, Ümmü, Ümmü!...

Kolları hala kendi gövdesine sarılıydı. Sesi duyuyor ama uyuyordu. Ses uykusunun içinde onu çağırırdı, çağırırdı, çağırırdı... Ümmü doğruldu, sese gitti:

— Kaldır beni!

Uyuyarak karyolanın üstüne çıktı, hasta adamı kucakladı, omuzunu onun sırtına dayadı. İte ite kocaman gövdeyi kaldırdı, bacaklardan birini de kendinden yana çekerek adamı oturttu, arkasına yastık koydu. Titriyordu. Gitti yatağının içine girdi, oturdu, yorganını gene sırtına aldı.

«Bir gün bir gece, hayır bir hafta, değil bir ay, yok, tamam bir yıl uyusam» diye düşündü. Oturduğu yerde başı bazan öne, bazan bir yanına

düşüyor onu uyandırıyor. Sedirin üstünde yatan yaşlı kadının rahatsız horultusunu duydu uykusunun arasında, bir iki kez de bu horultuyla uyandı. Kendisini horluyor sanmıştı. Kadına baktı. Yatarken üstünü iyice örtememiş olduğunu gördü. Arkası açıktı. Sıyrılan entarileri, gömlekleri de sırtını iyice açıkta bırakmıştı.

«Üşiycek, iyicene hasta olacak» dedi içinden. Kalktı, gitti yorganı düzeltti. Kadın uykusunun arasından birine sövdü bir erkek gibi. Sonra:

— Geber inşallah! dedi.

Ümmü yaşlı adama baktı. Adama başını duvara döndü, duvarda bir böcek yürüyormuş da ona bakıyormuş gibi bir yere baktı:

— Bana söylüyor, dedi... Yatır beni!

Ümmü gene karyolaya çıktı, adamı kucaklıyarak yatırdı. Omuzlarından tutup yastığa doğru çekti, bacaklarını düzeltti. Örtülerini yeniden örttü, yatağına gidip içine girdi. Bir zaman, üşüdü. Bacaklarını aşağıya yukarıya indirip çıkarıyor, birbirine sürtüyor, ısınmağa çalışıyordu. Ne yanı üşürse, o yanının üstüne yattı biraz da. Tam sırtüstü yatmış, bacaklarını uzatıp ellerini göğsünün üstünde birbirinin üstüne koymuştu ki aklına gene ölüm geldi. «Ölümler böyle yatarlarmış» diye düşündü. «Çeneleri düşürmüş, ayaklarının başparmaklarını birbirlerine bağlarmış ki sonra adam soğuyunca bacakları toplanmazmış...»

Başını kaldırıp yaşlı adama baktı. Aynı kendisi gibi yatıyordu,

«İkimiz ölüyüz, bu oda da mezar... Bu idare de... Başımıza mum dikmişler, o yanıyor...»

Korktu yeniden. Biraz ilerde mezar vardı. Mezarlıktan kopup geliyor gibi camlara vuran rüzgar köpek ulumasaydı. Yüzlerce köpek bir olmuş, gelmiş ilerde, ağızlarını bu eve dönmüş, başlarını havaya dikmiş, bacaklarını havaya dikmiş, bacaklarını germiş, uluyorlardı.

Kalktı oturdu yatağının içinde. Çevresine bakındı. Yaşlı kadını gördü. Yüzünü duvara dönmüş uyuyordu. Ne yağmuru, ne rüzgarı, ne de hasta adamın seslenişlerini duyuyordu. Kız ona özendi. Onun gibi uyumayı, hem de korkmadan, üşümeden, uyanmadan uyumayı istedi. Kalktı, yatağını sürükliyerek sedirin önüne götürdü, girdi içine. Bir elini de yorganından uzatarak yaşlı kadının yorganının altına soktu. Onun yaşıyan sıcaklığını duydu, uyudu.

— Ümmü!

Bu kez ilk seslenişte uyanmıştı. Yukarıya uzattığı kolu hem üşümüş, hem yorulmuş, kazık gibi sertleşmişti. Elini çekti yorganın içine, öbür eliyle kolunu ovdu, parmaklarını açıp kapadı, açıp kapadı.

— Ümmü, bir yudumcuk su ver çaydanlıktan, boğazım kurudu.

Ümmü kalktı, ocakta küllere gömülü duran isli çaydanlığı aldı.

— Geti, afyun ver biraz da!

Ümmü teldolaba gitti. Rafın kağıdının altına sokulmuş, kağıda sarılı afyon parçasını çıkardı.

— Soluklanamıyom, öldüm sanki...

Bir tabağa bıçakla biraz yonttu. Biraz daha yonttu. Yaşlı adama döndü baktı. Sırtüstü yatıyordu, gözleri kapalıydı. Ümmü de dayadı başını duvara. Bir iki saniye uyudu, gözünü açtı, kendini zorladı açmak için. Az daha yonttu.

«Daha senin ölmene çok var» diye düşündü içinden. «Nine sana ilendikçe ömür veriliyor. Hepimizi gömersin sen!..»

Hastalığın başından beri Yaşlı adam sık sık afyon içiyordu öksürüğü-

nü durdurmak, biraz uyuyup dinlenebilmek, sakinleşebilmek için. Yoksa sıkıntısından deli olur, bağırır, söver, çevresine kötü dilekler, kötü dualar yağdırır, ağlar, gene de egemenliğini sürdürür. Kimse onu bırakıp kaçamaz, onu evden atamaz, onun bir dediğini iki edemez, evi, evin insanlarını yattığı yerden o yönetir.

«Bu gece çok oldu.» dedi Ümmü içinden. Bir uyudu mu yarın öğleyi bulur.»

Braktığı yerden bıçağı aldı, bir süre daha coşkuyla kazıdı.

Gitti, bir kolunu adamın boynunun altına koyup başını yastıktan kaldırarak afyonu içirdi. Sonra çaydanlığı getirip ibriğini ağzına dayadı, biraz da su içirdi.

— Çevir beni, dedi, yaşlı adam.

Çaydanlığı ocağa götürüp bırakırken ağzına dayadı Ümmü, biraz da kendi içti. Demin yediği zeytin ekmek susatmıştı. Çaydanlığı bıraktı. Anı-zın ağzında bir portakal kabuğu reçelinin tadını duydu. Bir kereler yemişti. Ortaokul Müdürlerinin evinde. Oraya taze yumurta götürdüğü vakit. Çocuklar ortadaki masaya oturmuş kahvaltı ediyorlardı. Reçelin tadı biraz acı, biraz iç bayıltıcıydı. Mis gibi bir portakal acısı duydu içinde. Mis gibi portakal kabukları koktu odada. Çaydanlığı bırakıp gitti. Hastayı kucaklayıp duvardan yana çevirdi. Üstünü sıkıca bastırdı, örttü. «Artık epeyce uyur, diye düşündü, ben de uyurum.»

İki ayağıyla zıplayıp yatağın içine düştü. Yorganı başının üstüne kadar çekti. Yeri soğumuştur. Hohliya hohliya önce ellerini, sonra yüzünü, sonra yatağının içini ısıttı. Burası şimdi onundu. Sabah, gün ağarana kadar bu sıcaklığı kimse ondan alamıyacaktı. Yaşlı kadının horlamasını duymak istedi, duymuyordu. Rüzgarla yağmuru dinledi, duyamadı. Başını tekrar içeri soktu. Sade burnunu ve ağzını açık bırakacak kadar bir pencere yaptı kendisine yorgandan, burdan soluk alacaktı. Geniş geniş soludu, soludu.

Ümmü uykuya dalarken yaşlı adam sıkıntıyla başını yastığının üzerinde sağa sola sürtüyordu. Kundaklanmış bir bebek gibi bütün gövdesi sıkıntıyla oynuyor, büzülüp açılıyordu. İki yıldır kalkmıyan kollarını kaldırmağa çalıştı. Üstündekiler ağır geliyordu. Örtülerden sıyrılmaya, yukarıya, yastığa doğru sürünerek çıkmağa çalışıyordu. Bir süre böyle çırpındı. Başından takkəsi kaymış, yüzünün bir yanını örtmüştü. Dudakları sımsıkı kapalıydı ama hırıldıyordu. Gözlerini de sımsıkı kapadı, bir süre durdu. Kusacakmış da kusmak istemiyormuş gibi. Çırpıntısı azalır gibi oldu, eli ayağı gevşedi, gövdesinden çözüldü. Organlarının ağırlığı kalmamış gibi, yüksek, çok yüksek bir yerden, gökyüzünden aşağıya, boşluklara, yeryüzünden de derindeki boşluklara hızla iniyor gibi bir uçuşun içindeydi. Uçtu, uçtu, uçtu, bir yere çarpmış gibi yağlı, şiş gövde son bir kere daha sarsıldı ve dudaklarının aralığından bütün sıkıntısı, bütün sıkıntıları son bir solukla çıktı.

fedai

Köyün iki çobanı Hasan ile Hüsen baba oğuldular. Hasan otuz beşinde, Hüsen onbeşindeydi. Ilık bir mayıs sabahı Hasan, oğlu Hüsen'e:

— Köydeki bütün erkekler gibi biz de madende çalışcaz, dedi.

Çobanlık neye yarar? Hiç değilse üç beş kuruş para ederiz. Anana söyledim. He, dedi. On beş gün madende, on beş gün köyde.. Gavurların işlettiği ocak var ya Karadon'da, orası işte.. Hüsen uzun uzun düşündü:

— İyi ya davarları kim güdecek? dedi.

— Bize neymiş? dedi Hasan. Kim güderse gütsün. Şimdiye dek biz güttük.

Hüsen'in aklına hiç yatmamıştı bu:

— Sen gitsen de ben yine davarları gütsem buba, dedi Hasan'a. Ben daha çocukum. Ne anlarım madenden, ocaklarda kömür çıkarmaktan?

Hasan kızdı:

— Receb'in oğlu on ikisinde ocağa girdi, dedi. Korkacak ne var bunda? Herkes gibi biz de çalışıp para kazancaz. Karı mısın korkuyon?

Hasan'ın karısı, Hüsen'in anası Esme madencilerin «huriye» dedikleri torbalara soğan, mısır unundan yapılmış bazlama koyup onları kocasıyla oğlunun ellerine tutuşturdu:

— Sağlıcakla gide gelesiniz, dedi. Allah işinizi rasgetire. Hasan sevinçli, Hüsen üzgündü. İkisi de yalınayak, ellerinde «huriye»leri mezarlığa doğru sapıp köyden uzaklaştılar. Bütün ağaçlar çiçek ve yeşillik içindeydi. Hasan:

— Neyseki hava güzel, dedi. Gece üşümeyiz.

Hüsen:

— Ne zaman varırız oraya? dedi.

— Gün doğduktan sonra. Öğleye yakın. Ben bir yol gittim de ordan biliyom..

— Gece uyur muyuz?

— Gece uyumak yok. Hep yürüyecez.

Hasan ile Hüsen ocağın ağzını gördükleri zaman yorgunluktan ölecek gibiydiler. Geniş bir alanda birtakım adamlar yere oturmuş, uzun boylu, iyi giyimli birisini dinliyorlardı. Hasan:

— Hele bir yürüyelim bakalım, neymiş? dedi.

Baba oğul yerde oturan bir adamın yanına yaklaşıp:

— Selamünaleyküm, dediler.

Adam karşılık vermedi. Hasan:

— Sen bu ocakta mı çalışıyon ağam? dedi.

Adam:

— He, dedi yalnızca.

Hasan ile Hüsen oturup dinlemeye başladılar. Ama bir şey anlamıyorlardı. Hüsen:

— Kim bu herif emmi? deyi sordu.

— Müvendiz, dedi adam. Gavur müvendiz. Fransız. Burdaki ocakların sahibi hep. Bir aydır böyle her gün konuşur bu koca gavur. Daha doğrusu kandırmaya çalışır bizi. Fedai arar. Gavurun iti...

«Fransız», oldukça düzgün türkçesiyle, ocağın kömür bakımından çok

zengin olduğunu, ama ateşnefes yüzünden kömürünün alınamadığını, bu gazı içerde yakıp yoketmek gerektiğini, ölüm söz konusu olmadığını, fedailiği kabul edenlere para, şeker, yağ, helva, giysi verileceğini söylüyor, adeta oradaki işçilere yalvar yakar oluyordu. İşçilerin içinden biri ayağa kalktı.

Gür sesiyle:

— Ben yirmi beş yıllık madenciyim müsyö Pol, dedi. Sen müvendizsin ama ben de senin kadar bilirim her bi şeyi.. Ocaktaki ateşnefes senin dediğin gibi değil artık. İçersi tüm gaza kesmiş. Kimse giremez buraya. Deli olsa giremez. Elinde ateşle gazın içine girmek, kendini bile bile ölüme atmak demek olur.. Yazık, günah değil mi bizlere? Bizim de ço-luğumuz çocuğumuz yok mu? Biz de Allah kulu değil miyiz? Paraynan, beznen, helvaynan olur mu bu iş? Sen müvendizsin madem, başka bir yol bul bu gazı burdan atmak için.

Çaresizliğini anlayarak bir sekinin üstündeki defne dallarından yapılmış özel çardağına giren mösyö Pol, başını masaya dayadı ve bir çocuk gibi ağlamaya başladı:

— Je suis foutu, je suis foutu..(1)

Başmadenci Niyazi çavuş:

— Hele üzme kendini mösyö, dedi. Bir çare bulunur elbet.. Geçen yıl, beş kişi girdi de hepsi öldü ya, ondan sonra kimse fedailiği kabullenmiyor.. Haksız da değil hani.. Kim sağ çıkar o gazın içinden?

Mösyö Pol ağlamasını kesmişti. Niyazi çavuşa dik dik bakarak:

— Elbette adam ölecek, dedi. Her yerde olur kaza. Bu ocak böyle kalacak mı peki?

— Zorla da sokamazsın ki?

— Sokarım, dedi Mösyö Pol. Bana kömür lazım her şeyden önce. Para lazım. Benim zengin olmam lazım. Ta Fransa'dan geldim bu dağbaşına ben. Niye geldim? Zengin olmak için değil de niye geldim? On yıl oldu geleli, hiç bir şey yok ortada..

Çocuk denecek yaşta bir işçi, Hasan ile Hüsen'i çardağın yanına kadar getirip, Niyazi Çavuşa:

— Bunlar köyden yeni gelmiş iki acemi, dedi. Sonra koşar adım uzaklaştı. Mösyö Pol, altın bulmuş bir defineci gibi yerinden fırlayıp Hasan ile Hüsen'i çardağa aldı. Hasan'a kendi sandalyesini, Hüsen'e başka bir sandalye verdi. İkisini de yanaklarından öptü.

— Hoşgeldiniz, dedi.

Baba oğul şaşırılmış kalmışlar, olanların gerçekliğinden kuşkulanmış gibi bakıyorlardı. Mösyö Pol:

— Karnınız aç mı? diye sordu.

İkisi birden:

— Aç, dediler.

Yemekler geldi. Cigaralar içildi. Mösyö Pol:

— Siz onlara bakmayın, dedi. Kandırır onlar sizi. Girmeyin derler. Ama kanmayın siz. Para çok. Her şey çok. Yeterki girin siz. Şeker, helva, elbise, yağ... Her şey, her şey... İsterseniz hemen veririz...

Hasan rahatlamıştı:

— Kaçmıyor ya sonra da olsa olur, dedi. Nasıl olsa burda çalışacağız artık...

Hüsen:

(1) Mahvuoldum, mahvoldum ben..

— Ya ölürsek buba? dedi. Anam ne eder? O herif ne dedi sonra bize? Sakın girmeyin demedi mi? Korkuyom ben. Neden bizden başka kimse girmiyo da biz giriyoz?

Hasan, Hüsen'e:

— Sen karışma çocuk aklınla, dedi. Sonra mösyö Pol'e dönüp:

— Ölüm yok ya işin içinde müvendiz bey? diye sordu.

Mösyö Pol:

— Ölümü falan aklınıza getirmeyin, dedi. Bırakın öyle şeyleri..

Mösyö Pol'un adamı üç madenci, Hasan ile Hüsen'i çırılçıplak soyup üstlerine ıslak çuvallar geçirdiler. Hasan süslenen bir güveyi gibi ince ince gülümseyerek oğluna bakıyordu. Hüsen biraz kuşkuluydu. Niyazi çavuş, uçlarına yanan çaputlar bağlanmış iki uzun sopayı babayla oğula verdi. Önde mösyö Pol, arkada iki «fedai», onların arkasında da Pol'un adamları ocak ağzına doğru yürümeye başladılar. Ocak ağzına vardıklarında on kadar işçinin ocak ağzını tutmuş olduklarını gördüler. O gür sesli yaşlı madenci birkaç adım öne çıkıp:

— Bu garipleri öldüremezsin mösyö Pol, diye bağırdı. Demelerine göre, çobanmış bunlar. Nerden bilirler ocağı, ateşnefesi? Bilseler girerler mi? Göz göre göre öldüremezsin bunları. Para kazanacağım diye yapamazsın bunu. Hem sonra hükümet fedailiği yasak etmedi mi?

Birden mösyö Pol ve dört adamı tabancalarını işçilerin üzerlerine doğrultuverdiler. İşçiler ağır adımlarla ocağın karşısındaki yamaca doğru yürüdüler. Niyazi çavuş:

— Çaputlar sönmüş, dedi.

Mösyö Pol, çaputlara kendi eliyle gaz döküp onları bir daha tutuşturdu. Hasan ile Hüsen, gülünç giysileri içinde, ellerinde uçları yanan sopalarla ocağa daldılar. Niyazi çavuş:

— Dediklerimi unutmayın, diye bağırdı. Patlama oluncaya kadar yürüyün. Sonra kendinizi bir arkın içine atıverin. Hadi benim arslanlarım...

Mösyö Pol, çardağa girdi, piposunu yaktı, patlama oluncaya dek gözlerini yumarak bekledi. Patlama korkunç oldu. Yer gök inim inim inledi. Mösyö Pol Niyazi çavuşu tutmuş, habire öpüyordu sevincinden. Ocağın ağzında kara, çirkin bir duman birikmişti. Ince bir yel, Hasan ile Hüsen'in bir defne dalında asılı duran «huriye» leriyle oynuyordu. O gür sesli yaşlı madenci, ocağın karşısındaki yamaçtan doğru, birkaç kez:

— Çobanların başını yedin puşt gavur, cellat gavur! diye bağırdı.

mekikler

Tezgâhlar, üstleri kalın, siyah, plastik gömleklerle kaplı bakır tellerden akıp giden gerilimin kesilmesiyle sustular. Aynı anda değil. Kimi önce, kimi sonra. Gittikçe azalan, zayıflayan bir fısıltı. Önce homurtuydu. Şimdi fısıltı. Birazdan dış dünyada bu ses tamamen yitip, gidecek ama insanların beyinlerinde yankılanmaya devam edecek. Uzunca bir süre. Atölyenin tavanına yakın, geniş, büyük pencerelerden içeri sızan gün ışığının çıplak kafasını bir gölgeleyip, bir parlattığı; göbekli, kolları sıvalı ustabaşı Recep, esnemeye benzer bir ses çıkardı:

«lulhh-uhm...»

Makina yağından kararmış, el olmaktan çıkmış, daha çok iri birer ingiliz anahtarına benzeyen ellerini beline koydu:

«Yallah, çocuklar, öğle tatili...»

Sisler kaplamıştı ortalığı... Sis değil, duman... Duman da değil daha gerçeği... İçinde ağırlıklarını yitirerek, tozlaşmış pamuk ve iplik parçalarının yüzdüğü, bulanık; biçimlerin keskin çizgilerini belirsizleştiren bir hava. Beş metre öteden bu hava içindeki tezgâhların hali görülecek şeydi. Sisli bir orman akşamında bu ormanın derinliklerinden fırlamış, şaşkın, iri, acaip ve vahşi birer hayvan gibi duruyorlardı. Kara, yağlı ve cüsseli... Birdenbire bu tezgâhların ardından insanlar çıktılar. Genç kızlar, başları beyaz ya da siyah eşarplarla örtülü kadınlar, delikanlılığın eşğine gelmiş-bıyıklar terlemek üzere- çocuklar, sarı benizli delikanlılar, ömrünü makina ve ipliklerle boğuşmakla geçirmiş ustalar ... Bazılarının gözleri ıslıl ıslıl yine de. Bazılarının da gözleri derin birer koyuluktan ibaret, çukura kaçmış. Sabahın yedisinden onikiye değin uzayan, ama uzadıkça insanın sabrını tüketen, gittikçe çekilmez olan sonsuz bir boğuşma. Tam sıfırı tükettiğini hissettiğin an birdenbire habersiz, ihtarsız tezgâhların susması...

Bir boğuşma bu kuşkusuz... Makinalara karşı giriştiğimiz umutsuz bir savaş... Iplik, yağ ve çelik parçaları içinde insanı çılgına çeviren, gözle izlenmesine olanak bulunmayan, bir gidip bir gelen mekikler... Şeytanın oyuncakları... Yağlı ve düzgün kanalları içinde nasıl da gidip geliyorlar? «Şundan bir tane oyuncağım olsa...» Biri ipliğin ilmeğini kapıp öbür uca uçarken, öbürü ilmeği yerine götürmüş, dönmeye hazır. İçi çelik, dışı tahta, ceviz cilasıyla parlatılmış şeytan mekikleri. Tek gözlü yaratıklar... Tezgâhların büyük, ağır elektrik motorları susunca canları çıkıyor, uykuya yatıyorlar. Ama uğultuları bütün bir öğle tatili boyunca kafamın içinde. Konuşuyorlar da. Dilleri var mekiklerin ama ben anlamıyorum. Recep usta anlıyor. Kimi zaman, burnunu uzatıp, gözlerini tavana dikeyiyor ya, mekikleri dinliyor kuşkusuz. Elini şaltire uzatınca başlıyorlar aralarında konuşmaya... Neler söylüyorlar kimbilir kendi dillerince. Bobinler dolusu, sarı, yeşil, siyah, beyaz ipliklere neler anlatıyorlar? Dillerini bilmiyorum. Sesleri yabancı, uzak bir dünyadan: «Klik-keyt, klik-keyt, klik-keyt...» Anlamı yok, bir uğultu salt duyduğum. Gittikçe artan, çoğalan kulaklarımdan içeri dolarak beynimi taşıran. Bu uğultu tam etkisini yitirmek, silinip gitmek üzereyken öğleden sonraki çalışma bölümü başlıyor. Tek gözlü, kaygan, cila- lı yaratıklar bir sağa bir sola koşuşmaya başlıyorlar... «Ha babam, ha.» Bıteviye, tekdüze, bıktırıcı.

Birden geniş, büyük odayı dolduran, geçilmez hale koyan tezgâhların

ardından insanlar çıktılar. Ayhan abla gülüyor, elini uzatıp gür saçlarını örten kırmızı başörtüsünü çıkarıyor. Sol elinin sert devinimleriyle başörtünün üstündeki iplik parçalarını yere silkeliyor. Gözleri iri ve kahverengi. «Yoksa siyah mıydı? Şimdi hatırlamıyorum.» Beli ince. Bu kesin. Kalçası dolgun, bacakları da öyle ve fazladan çok beyaz. Kalın, kahverengi çoraplarından dışarı taşmak istiyorlar sanki.

Tezgâhların ardından insanlar çıktılar...

İsmi, onüç yaşında, benden bir yaş büyük. İsmi, «İsmi...» İlk duyduğumda bu adı ne şaşırmıştım? Saçları örgülü, sarı. Kırmızı, eski, parlak olmayan kurdela ile bağlı ve boynunun iki yanından henüz kabarmakta olan göğüslerinin üstüne iniyor. Yorgun. Elleri kaçan ilmekleri yakalamak için girişilen savaştan muzaffer çıkmış. Ama ipliklerin boyası da ellerini boyamış işte.

Tezgâhların ardından insanlar...

Zanil abi, kasketi yana eğik, ince uzun, dal gibi vücudu. Bu vücut birazdan doğrulacak, dikilecek. Mekiklerin üstüne eğilmekten böyle. Yemekten ve sigaradan sonra; tepesinde sekiz-on konik, dar dipli bobinin yer aldığı tezgâhının ardında yitecek yeniden. İsmi, hem onun hem de Ayhan ablanın makinasına çıraklık yapıyor. Ağlar gibi bir sesle su isteyecek: «İsmi, ölmüşlerinin bağıışı için...» Bir süre yeni makinanın ardında çalışan Nevin'i görmeye çalışacak, başaramayınca mekiklerine eğilecek yine.

Tezgâhların ardından...

Hafize abla, abla denecek yaşı çoktan geçmiş. Ama, yanılıp da «teyze» diyenin suratına bakar mı bir daha? Üç-dört gün sürer bu dargınlık en azından... «Hafize, kız, ihtiyarlıyorsun... Kızlar çoğalmış saçlarında...» Telaşla, başörtüsünü kapatmaya çalışacak: «Kim, ben mi, ihtiyarlıyor muyum? Ayol daha geçen gün görücü geldi bana. Hem de kimin için? Valla-hi Zanil'den daha genç bir delikanlı için... Kahve bile pişirmedim.» Önüne bakacak. Küçük bir bakış. Sonra belirsiz bir biçimde hafifleyen sesiyle ekleyecek: «Ablam, bizim görücülük kızımız yok, dedi...» Bütün atölyedekiler; ben de, İsmi de gülüyoruz. Hafize abla köşede duran paspas sopasına uzanmış gibi yapıyor: «Sizi veletler, sizi...» İsmi, ince sesiyle birbiri peşisıra bir dizi gülücük koyveriyor. Kasım sakalarının şakıması gibi... Ardından gidiyorum, tutuyorum elinden: «Sefertasında ne var?» Patates, köfte... İmmm, ne severim; annene söyle de yarın da benim için yapsın. Olur, diyor İsmi, sevinerek. Gözlerine bakıyorum; tuzlu ve mavi. Deniz gibi.

Tezgâhların ardından...

İsmail usta çıkıyor. Yavaş yavaş. Ayaklarını yerlerde sürüyerek. Ayaklarında terlikleri. Nasır berbat şey. Mavi iş tulumunun koltuk altları simsiyah, ıslak. Bir hamlede çıkarıyor tulumunu. Yazlık atleti, atletinin askıları arasından göğsünün kılları görünüyor. Bu kıllar da yer yer saçları gibi kırılmış, beyaza kesmiş. Çizgili bir gömlek geçiriyor sırtına, Zanil'in sırtına dostça vuruyor: «Cumartesi akşamı ha, unutma...» Biraz duruyor, gözlerini kırıştırıyor ve ekliyor: «...küpler gibi içeceğiz...»

Atölyenin en eski, bir boka yaramaz tezgâhının ardında...

Nâzım öfkeyle taburesini bir yana itti. «Hayat mı bu be? Kafam Sulu-kule pazarı gibi...» Birkaç milyar arı var bu makinanı niçinde ve hep birlikte vızıldıyorlar. Beyaz, küçük bir iplik parçası Nazım ustanın tam sol kaşının sol tarafına konmuş. Bir ucu uzun, siyah kirpikleriyle birlikte, onlar gibi aşağı uzanmış. Orada kıvrılıp kalmış, yüzünün yabancı olmayan bir parçası gibi. Nâzım ağabey, ortaokul mezunu... İngilizce bile

biliyor: «van, tu, tiri, siks, seven, Ayten...» Bizim atölyeye geçmeden önce hâlde kâtipti. Terbiyesizlik eden hamallardan birinin bir kavga sonucu ağzını burnunu dağıtınca. Bir akşam, İstanbul'lu eski kabadayılardan olan hamal kâhyası pazarın bütün hamallarını çevresine topladı. Mevsim yazdı. Küfelerin üstüne oturuldu ve çoğu kabak çıkan ucuz karpuzlar kesilerek yendi. Şivli sular, kısa sakallara, gür bıyıklara sıvandı. Kâhyanın konuşması kısa sürdü. Ertesi günün akşamı Nâzım ağabeyi Küçükpazarın Arnavut kaldırımında sokaklarında kıştırdılar. Kürtlerin bıçakları vardı ama kullanmadılar. Dövüşü İstanbul usulü yapacaklardı kararlarınca. Nâzım ağabey bu karşılaşmadan şimdi iplik parçası asılı olan sol kaşının patlamasıyla, sağ baldırında da iki üç ay geçmiyen büyük bir çürükle kurtuldu. Ben o mağaralara gösterirdim, yumruk sallamasını bile bilmiyor develer, beni döverlerken aralarından bir iki kişiyi de benzettiler.

Tezgâhların ardından...

Yedinci tezgâhın ardından kimse çıkmadı. Recep usta, birden bir önseziyle, çorabı en iyi ören bu yeni makinanın ardına koştu. Nevin, parmakları birbirine geçerek ezilmiş ve koyu koyu kanamakta olan sağ elini sol eliyle bileğinden kavramış, beyaz dişlerini sapsarı dudaklarına geçirmiş, gözlerini yerde biriken kana batırmıştı.

«Nevin!»

Nevin'in çırağı bendim. Birşeyden haberim yoktu. Yukardan, paketleme bölümünden çağırılmışlar, ben de gitmişim. Ben olsaydım bu kaza olmazdı. «Nevin abla, Nevin ablacım...» ileri fırladım. Recep usta koca bedeniyle beni bir yana fırlattığının farkına varmadan Nevin ablaya koştu. Ellerini dua eder gibi açarak uzattı. Konuşamıyor, elini yaralı ele dokunduramıyordu. Öne uzanmış, yarı kalkık eller boşlukta titrediler. Kaç saniye geçmişti aradan? Bir-üç-beş... Ne bir ses, ne bir çığlık... Beklenmiyen bir olayın doğurduğu ani donma. Şaşkınlık. İnanmazlık. Nevin abla birden boşandı: «Elim, elim, ah anacım elim gitti...» Ağlama değil, daha çok bir uluma. Gereğinden ince bir genç kız sesi. «Gitti, Recep usta, gitti elim...» Gözleri kupkuru, sarı dudaklarını ısırıldığı yerlerde koyu, kızarık diş izleri...

«Açılın bel!»

Zanil ağabey, ince dal gibi gövdesiyle ilerledi. «Otur, şuraya kızım, yok birşey... Başını çevir duvardan tarafa... Zanil ağabey arkalıksız iskemleye Nevin ablayı oturttu. Bana döndü:

«Koş yukarı, patrona, kâtibe, muhasebeciye, kimi bulursan haber ver, çabuk!»

Çocuk merdivenleri bir ok gibi tırmandı. Kontraplaklarla ayrılmış olan üst bölmede gözden kayboldu.

«İsmi, İsmiii, adı batasınca bir lokma su!»

Ses Zanil ağabeyin, sesteki ton, eda onun değil, alışılmamış.

«Çok, çok acıyor Zanil ağabeyciğim... Elim, elim gitti...» Siyah, uzun kirpiklerden süzülen yaşlar... Şimdi.

«Yok birşey dedim be kızım, başını çevirme, hareket etme... Gececek bu...»

«Biliyordum, biliyordum böyle olacağını bunun... Günün birinde... ben de... Mekikler... Bu mekiklere dikkat edin... Ah, elim gitti... Bu mekikler... Dikkat edin...» Temiz bir Rumeli şivesi. Ama ses acı dolu.

Mavi iş gömleğinin üstünde kan kızılığını gittikçe yitiren bir süreç içindeydi. Kaba, keten dokuma kanı birden değil, yavaş yavaş içiyor, ıslanan yerler laciverdî bir renge dönüşüyor, ardından aynı yere bu kez daha bü-

yük bir damla düşüyordu. Havada yüzen yamuk ve iplik parçalarından oluşan çok ince tozlar bu damlalara konarak yapışıyor, yüzeyinde ince bir tabaka meydana getiriyordu.

«Dirseğinin üstünden kayışla sıkalım, kan yitirmesin» dedi, İsmail usta.

«Bir bardak su verin, kızcağız çok korktu», dedi Hafize abla.

«Cankurtaran gelmez bir saatten önce... Ben taksi getirmeye gidiyorum.» dedi, Nâzım ağabey.

«Allahın belâsı mekikler, bizim de sonumuz bu...» diye düşündü Ayhan abla.

«Kan tuttu beni, kan tuttu... Geçen yıl sarıkızın kazasında da böyle olmuştu...» diye düşündü Recep usta.

«Mekiklere dikkat edin... yerlerinde durmazlar... motor çalışmasa da... Zanil ağabey, çok acıyor, Zanil ağabeycim, n'olur... beni çabuk hastaneye... Annem duymasın...»

Annem duymasın. Bileğimden aşağısı yok. Annem duymasın Hasta, yatalak... Annem duymasın. Beni çorap fabrikasına yollamayı hiç mi hiç istemedi. Annem duymasın... Bileğimden aşağısını duymuyorum. O da duymasın. Hasan'ın gazete satarak kazandığı para yeter... Genç ve güzelsin, az sabret, allah, hayırlısıyla kısmetin çıkar... Soğan ekmeğe razıyım, gitme fabrikalara, ömrümü çürüttüm tezgâhlarda ben. Kızım, kızım, canım benim. Baban da öyle. Gün görmedi rahmetli. Seni nasıl büyüttüm, nasıl okuttum. Tezgâhların başında onbeş günde bir gece vardiyası. Gececi. Üstü branda örtülü fabrika kamyonları...

Zanil ağabey, başım dönüyor...

Başım dönüyor, Ayhan abla, midem bulanıyor...

Elimi duymuyorum. Bir duyuyorum, bir duymuyorum. Çok acıyor, dayanılır gibi değil, ah... Gözlerim kararıyor...

«Ah, birşey oldu koşun!»

«Yok birşey be, kocakarı takımı, bayıldı sadece korkmayın.»

Küçük patron gözleri korkuyla büyümüş, alnı ter içinde, tahta merdivenleri dörder dörder inerek koştu.

«Sersemeler, hep deriz şu meret mekiklere dikkat edin diye...» Küçük patronun sesinde sorumluluğu üstünden hemen atıp, onlara maletmek isteyen bir eda vardı.

Zanil ağabey ilerledi. Gözleri öfke ve kızgınlıktan çakmak çakmaktı.

«Bana bak küçük bey, biz burda elimizi ayağımızı üç beş kuruş kazanmak için çarklara, mekiklere kaptıralım, bu yetmiyormuş gibi bir de sen gel, bize fırça çek ha? Terbiyesizliğin lüzumu yok. Burda gevezelik edeceğine, koş da bir cankurtaran, bir araba, ne bileyim ben birşeyler bul getir.»

Küçük patron Zanil ağabeyin gözlerindeki pırıltılardan korkarak bir adım geri çekildi.

«Ben, şeyyy, hastaneye telefon ediyorlar yukarda...» diye mırıldandı.

Nevin, sevgilim ne yaptın, nasıl yaptın? Neden dikkat etmezsin. Sana kaç kez söylemedim mi? İki hafta önce sıkışan ve moraran başparmağımı göstererek: «Ayı kaparı gibidir bu mekikler... Güvenme onlara...» demedim mi? Bu pazar annemle teyzemi sonra bir de İsmail ustanın karısı Rabia ablamızı gönderecektim size... Bir daha bu musibet yerde çalıştırmayacaktım seni. Buranın tozu gözlerine doluyor, güzelim gözlerine senin. Rengini solduruyor onların. Nevin... sevgilim...

Zanil soğukkanlılıkla herşeyin, bütün güzel tasarıların bitip bitmediğini düşündü. Sonra utandı bu düşüncesinden. Nevin iyileşecekti Ama ezilen eli

bir işe yaramazdı artık. Kaatil mekik kızcağızın elini dokumaya kalkışmıştı. Öfkeyle bana döndü:

«Ulan sana bu kızın yanından ayrılma demedim mi?»

«Dedin Zanil ağabey...»

«Eee, ne bok yemeye o İsmi'nin kuyruğunda dolaşıyorsun da Nevin'i yalnız bırakıyorsun?»

«Yukardan, paketleme servisinden çağırdılar Zanil ağabey...»

Halen şaşkın şaşkın bakınan küçük patrona döndü:

«Bir adam alamadınız değil mi yukarı, bir adam alamadınız da yani, acemi işçiyi koca tezgâhla başbaşa bıraktınız.»

Recep usta, Zanil'in patrona karşı fazla ileri gitmekte olduğunu, araya girmenin gerektiğini düşündü.

«Zanil, oğlum, asabın bozuldu senin, gel dışarı çıkalım. Nâzım araba getirecekti...»

Recep usta, Zanil'in koluna girdi. Birlikte kapıya yöneldiler Çıkarlar-ken Zanil ağabeyin gözlerinin buğulandığını iyice gördüm.

«Kolonya koklatalım.» dedi Hafize abla.

«Deli misin, böyle daha iyi, acıyı, ameliyatı duymaz dedi, İsmail usta.

«Mantosunu sırtına atalım.» dedi, Ayhan abla.

«Su getirmişt看...» dedi, İsmi. Elinde yarı dolu su sürahesi ve boş bir bardakla atölyenin ortasında duruyor ve ne yapacağını bilemiyordu.

Zanil ağabey'le, İsmail usta aceleyle girdiler. Zanil ağabey baygın olan Nevin ablayı kucağına alarak dışarı çıkardı, Ayhan abla, Zanil ağabeyin kucağında baygın yatan Nevin'in mantosunu sırtına atmaya çalışıyor ve yanları sıra yürüyordu.

«Araba geldi mi?» dedi, İsmail usta.

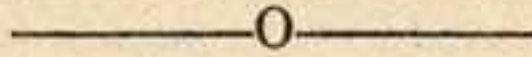
«Ben de gidiyorum, Gureba'da tanıdığım vardır.» dedi, Recep usta.

«Sen işinden kalmasaydın...» dedi, küçük patron.

«N'olacak, yarım yövmiye kesersiniz» dedi, Recep usta.

Az sonra atölye boşalmış, hastaneye gidenler, hastaneye, yemeğe gidenler yemeğe gitmişlerdi. **Gözlerim yerde birikmiş, pıhtılaşarak koyulaşmış olan kan damlacıklarına takıldı. Makinalardan sızan yağ damlalarıyla karışmışlardı. Makinanın ve insanın kanı... Çelik gözlü, tahta kaplamalı, cilalı mekikler... Ensemde İsmi'nin sıcacık nefesini, ferahlık veren sesini duydum:**

«Hadi yemeğe...»

YANSIMA'nın «HIKÂYE ÖZEL SAYISI» nda yayınlanan bütün hikâye ve yazıların her hakkı (Copyright) saklıdır.

Eleştirel amaçlarla yapılacak alıntılar dışında; hiç bir hikâye ya da yazı; yazarından ya da YANSIMA DERGİSİ'nden yazılı izin alınmaksızın basılıp yayınlanamaz: Başka dillere çevrilip, basılamaz.

Bu ilke, YANSIMA'nın her sayısındaki şiir, hikâye ve düzyazılar için geçerlidir.

çevrede yaşamak varken

Yanığımı yıkadım. Kırık ayna parçasını karşıma alıp tarandım. Yüzümü elledim. Yeni görüyormuşum gibi inceledim yanığımı. Elimi üstünde gezdirdim. Gene ağlamak istedim. Uzamış sakalım parça parça. Canımı sıkıyor. Sanki yanığı daha çok çıkarıyor ortaya. Çevresinde sakal, ortası aynaya benzer. Jiletim yok. Olsa hemen keserim şu pis kılları. Kurtulurum. Gönlüm hoş, bakışlarım değişik olabilir o zaman. Ve, yakamın kiri, pantolonumun yırtığı fazla koymaz. Zaten hepsine alıştım. Kirli, delik, yırtık giyeceklerle. Ve parasız geçirdiğim, aç kaldığım günlere, işsizliğe. Hatta, kaşsız, kirpiksiz, düşecekmiş gibi duran gözüme bile. Bu sonuncusunun avunma bile olamayacağını biliyorum işte. Yalan söylemeye gelmez. Avunmak nasıl olur? Bir yana itilmişliğimin ikinci nedeni yoksulluğumsa, birincisi ciğer kırmızısı gözümdür. Yüzüme bakan olmaz çoğun, gözlerini kaçırır olur. Ve bir elimle onu kapatırım, daha olmazsa başımın sol yanını koparıp atasım gelir. Yapamam. Ölmek daha mı kolaydır? Denemek isterim, o da olmaz. Yaşamak gene de tatlı gelir. Bir sabah umudu, bir yaz akşamının buruk mutluluğu orada bulunur mu? Elinde büyüdüğüm Selim Baba, anısıyla yaşar mı gene? Orada da bana «Orospu çocuğu!» denirse, diyen olursa; anamı, kurşunlanan babamı anımsayabilir miyim? Bilemem. Ve artık borca bir şey vermeyeceğini söyleyen Bakkal Reşit'i, her sabah, her akşam yolumu gözleyen, şu derme çatma odanın kirasını isteyen Sağır Yusuf'u hoşgörmek gelir içimden. Bir de kendimi. Derim ki:

«Bir sıcak su olsa da yıkansam. Hamama gidecek param olsa ah. Suç bende mi, anamda mı, babamda mı? Yoksa, beni kucaklayıp büyüten Selim Baba'da mı? Hepsi uzaktalar şimdi. Hepsi suçlu olsa neye yarar? Önemli olan benimki, Sağır Yusufunki, bir de bakkalınki. Onlar da elime bakarlar. Benim vereceğim üç beş liradır bekledikleri. Değirmenin suyudur...»

Ve, hiç birimiz suçlu değiliz gibi gelir bana. Yanığımı kaşıyım, eğreti kapımı açarım. Sonra kapı önüne çıkarım. Ilkyazsa gerinirim, derin soluk alırım. Kışsa kötü. Ellerimi soluğumla ısıtırım. Koşarak giderim karşıdaki helaya. Koşarak dönerim. Ve başını okşarım köpeğimin. Yüzüme bakar, ayaklarıma sürtünür, kuyruk sallır o.

Kapıyı açtım. Dışarı soğuk. İçim titredi. Yağmur mu var gene? Yoksa kar mı yağacak? Azıcık sis var. İçimde, bütün birikmiş üzüntülerim. Büyüyen yalnızlığım, parasızlığım. Ellerimi pantolonumun ceplerine soktum. Isınsın. Olmadı. Ağzıma götürüp avuçlarıma soludum. Gene olmadı. Dün ne güzeldi hava. Kurtuldum artık diye düşünmüştüm. Dahası varmış. Ceke-ti atmaya, denize koşmaya daha çok zaman var gibi. Yazı çok severim. Domates ekmek. Ve denizle güneş. Titredim. Hayret, Sağır erkenden oturmamış bu sabah camın önüne. İşaret parmağını sallamadı, çağırmadı beni. Hasta mı? Yoksa bıktı mı beni kovalamaktan? Ama bu sessizlik hoşuma gitti. Sevindim biraz. Köpeğim yanıbaşında. Kuyruğunu sallıyor. Elimle değil, ayağımla okşadım bacaklarını. Elimi gene cebime soktum. Bacaklarıma dolandı o.

— Dur yavrum, şimdi gelirim...

Böyle deyip helaya koştum. Üstü açık, yanları tenekeyle örtülü. Çok soğuk. Hemen çıktım. Köpeğim gene ayaklarıma dolandı, başını bacağıma

sürttü. Birden, onu bulduğum günü anımsadım. Önemli bir gündü, o benim tek dostum olmuştu.

Yağmur vardı. Ve o, bir saçak altında titriyordu. Ben de titrerdim öyle zamanların çoğunda. İki günlük aç olurdum. Baktım bana benziyor, dedim ki; yazgımız aynı, alıp götürüyüm şunu. Şimdikinden biraz daha küçüktü. Yakınımızda bir yapı, yapıda işçiler vardı. Kumla çimentoyu karıştırıp betonluk harç hazırlıyorlardı. Boş bir çimento torbası istedim. Verdiler. İçini iyice silkeledim. Sonra torbaya yerleştirdim köpeği. Bir de küçük delik açtım, hava alsın. Hep inliyordu. İnce ince, kesik sesler çıkarıyordu. Odama götürdüm onu. Boş, bir duvarı kesik zeytinyağı tenekesinde çalı çırpı yaktım. Biraz da kâğıt. Çimento torbasını yırtıp yaktım. İçerisi dumanla doldu. Sonra tahta parçaları getirdim. Helanın tenekeli, tahtalı duvarından sökmüştüm. Sağır görmeden yapmıştım bu işi. Oda biraz ısındı. Köpek canlanır gibi oldu. Bakkala gittim. Son birkaç kuruşumla biraz ekmek, biraz da peynir aldım. Yağmur hâlâ yağıyordu. Kasaba koştum. Kasap dediğim, evinde oturur, kapısının önünde kesip satar. Dedim ki:

— Biraz kedipayı verebilir misin Mehmet Bey Abi?

— Yok! dedi.

— N'olursun be Abiciim, bir parça şey...

diye yalvardım. Kedim köpeğim yoktu ama sık sık gelir isterdim. Kaynatıp kemik suyu içmek için. Ona «Bey Abi» derdim ki yumuşasın, istediğimi versin. Her zaman işime yarardı bu. Gene öyle oldu.

— Al, bıktım artık! dedi.

— Sağ ol, tuttuğun altın olsun...

Böyle deyip sevinçle koştum. Kemik verdi, bağırsak verdi. Konuşumun iki günlük yemeği idi. Hele bugün geçsin de yarını düşünürüz, diye geçirdim içimden. Yemeklerimizi yedik, doyduk. O, ön ayaklarının üzerinde gerindi. Ben gülümsedim. Kuyruğunu oynatarak yanıma geldi, ayaklarıma dolandı, beni kokladı. Sanki borçluluğunu anlattı. Tüylerini elimle düzelttim. Kaşıldım. Gözlerini yumdu, hoşlandı. O gün bütün üzüntülerimi unutmuş gibiydim. Karamsarlığımı üstümden atmıştım. Gülümseyebiliyordum. Akşamı ettik onunla. Adı yok, ad koymayı düşünmedim bile, öyle candan bir dost oldu ki, ad koyup ötekilere benzetmek istemedim onu. «Gel yavrum.» deyince gelir, «Dur yavrum.» deyince durur. Çok iyi anlaşıyoruz. Geceleri ayak-uoumda yatar. Sabahları erkenden kalkar, belki de geceden. Kapı aralanmıştır. Açık değilse, kıştaysak, uyandırır beni, yüzüme vurur. Açarım. Yaz geceleri dışarda kaldığı olur. İki yıllık yoldaşım. Birbirimizin huylarını biliriz. Ben delikanlı, o küçük bir yavruydu. Şimdi büyüdü, gelişti. İkimiz de delikanlıyız. Kanımız deli. Hele yaz gelsin, geceleri birlikte çıkacağız. Ağaçların arasında oturup denizi koklayacağız. Ben başını okşayacağım, o benim bacaklarıma sürtünecek. Bazen kulaklarını dikip çevreyi dinleyecek. Yaşamanın soluğunu duyacak. Ve bir gece, kendisi gibi biriyle uzaklaşacak yanımdan. Belki geri dönecek, belki dönmeyecek. Gidişine üzüleceğim. Yalnız kalmışımdır. Dönüşünü bekleyeceğim. Yalnız kalmak ürkütücü, bilirim. Alışkanlık kötü. Aynı gecede ikimiz birden solumalıyız. Ortak yazgımızı yaşamalıyız.

— Gel bakıyım, dışarıso soğuk, dedim.

Bir şey düşünerek söylemedim. Öyle, ağızımdan çıktı birden. Ve o peşimden geldi. İçeriye girdik. Altı delik çoraplarımı ayağıma geçirdim. Yağmur yemiş, sonra da kurumuş ayakkabılarımı giydim. Yere vurduğum ayaklarımı. Çamurlar döküldü.

— Hadi, gidiyoruz!

Önden koştu. Sonra geri geldi, kuyruk havada. Gene koştu. Günümüz başlıyordu. Önce bakkala uğradık. Yarım ekmek vermesini söyledim. Sordu:

— Paran var mı?

Olmadığını biliyordu. Başımı salladım; yok.

— Ama bugün işe giriyorum, parayı veririm...

İnanmadı. Üsteledim:

İstemeye istemeye kesti. Ekmeği aldım.

— On üç lira borcun oldu bak. Bunu ödemedem bir daha gelme bana! dedi.

On üç lira edecek bir şey almadığımı anımsadım. Olsa olsa on lira borcum vardı. Ama sesimi çıkaramadım.

— Olur olur, merak etme...

diye homurdandım. Bir parça koparıp köpeğimin ağzına soktum. Yedi, kuyruğunu salladı. Bir parça daha. Ben de ısıırıyordum. Yola koyulduk.

Ben, kış başında odun kırarım. Bulursam, evleri badana ederim. Olursa her işi yaparım. Ama bulamıyorum. Mangal yanığı yüzümden mi, ince, cılız bedenimden mi iş vermezler bana? Yüzüme neden öyle bakarlar, gözlerini kaçıırırlar? Aynada kendime bakabiliyorum. Yüzümü kapatsam... O zaman da iş vermezler mi bana? Yapı işçiliği olsun yapamaz mıyım? Yaparım. Adam, bugün erkenden gitmemi söylemişti, bakalım ne olacak?

— Ben geldim Ağbi... dedim.

Beni başka bir adamın yanına götürdü. Tahta kulübede oturuyordu. Önünde nargilesi. Yanında, şapkası elinde, saygılı duruşlu biri dineliyordu. Beni götüren adam anlattı:

— Dün geldi, badanadan anlarmış...

Şişman adam bana baktı. Dudakları dışarıya doğru ütülenmiş gibiydi. Boyunbağı vardı. Eli şövalye yüzüklü. Bağırıldı:

— Veremli gibi bu be!

Sonra yüzüme baktı. -Yanık yüzümü duvara vermiştim. Görmesin diye. Sandalyesini öne çekti, eğildi yüzüme baktı.- Ve yanığımı gördü. Allah kahretsin şu sakalı! Bir jiletim olsaydı, belki bu kadar belli olmazdı, tıraş olurum da... Adam tükürür gibi konuştu:

— Yaramaz!

Bir şey demeden çıktım. Ben önden, köpeğim arkamdan, koştuk. Yolumuzun üstüne pazar kurulmuş. (Yolumuz neresi ki?) Hava yavaştan düzeliyordu. Soğuk kırıldı. Ama gene de titriyordum. Canım da sikkindi ya, titrerdim artık. Ellerim ceplerimde yürürken, kadının filesini gördüm, dolu; bir yana yatmış kadın. Taşıtmaz, mantosu eski. Ama sorayım bir kez.

— Taşıyım mı Abla?

— İstemez.

Böyle deyip yüzüme baktı. Gençti. Duygusunu gözlerinden anladım.

— Gel taşı bakalım...

Sevinemedim. Ama kaptım fileyi elinden. Yolda sordu:

— Nerelisin sen?

— Karaviran'danım.

Başını salladı.

— Hiç köy çocuğuna benzemiyorsun. Bir öğrencim vardı, ona benzettim seni.

Bir şey demedim. Kadın konuştu gene:

— Okula gittin mi hiç?

— Orta sondan ayrıldım.

Bir daha konuşmadık. Güçlü bir üzüntü bastı içimi. Bir an önce eve varalım. Fileyi bırakıp kaçayım istedim. Kadın önden çıktı.

— Sen burda dur, dedim köpeğime.

Kadına yetiştim merdivenlerde. Üçüncü kat. Işık yandı, bacakları ağardı.

— Ne kadar vereceğim? dedi.

— Ne verirsen...

Cebindeki bütün bozuklukları avucuma bıraktı.

— Yeter mi? Al şu portakalı da.

Aldım. Gözlerim ıslaksı, koşarak indim. Kaçıştı bu. Dönüp baktım yukarıya. Pencerenin perdesi açılsın istedim. Baktım bir daha, açılmadı. Başımı önüme verip yürüdüm. Saydım, yüz seksen kuruş. İyi. Çok sevindim. Öğlen olmuştu. Acıkmıştık. Gene yarım ekmek aldım. Yedik onu da. Olmadı, bir çeyrek daha kestirdim. Sinemaların önünde dolaştık biraz. Resimlere baktım. Çıplak. Çoktandır sinemaya gidememiştim. Dönüp dönüp resimlere baktım. Çıplak. O kadını anımsadım. Bacakları ağarıyordu giderek. Düzgün, ya da eğri, anlamam. Bacaktı, içimi hoplatandı. Merdivenden çıktım daha bin kez, hep kadının bacaklarına baktım. Elleyivermeliydim, öpüvermeliydim. Sonra kaçıp gitmeliydim. O zaman açtım, başka şey düşünemezdim. Şimdi param var, midem sustu. Gözlerim aç şimdi. Ve damarlarım aç. Hep onu düşünüyorum. Onun kocası vardır, büyük adamdır. Ben neyim ki? Resimlerdeki kadınlardan bile güzeldi O. Benim de karım olacak mı bir gün? Bu yanıkla, bu parasızlıkla karım olur mu hiç? Olmaz! Niye böyleyim ben? Önceleri pek güzelmişim. Mangal yüzüme dökülmezden önceleri. Selim Baba anlatırdı. Ve ağlar gibi olurdu. «Helaya gitti dim de...» derdi. Mangal yüzüme dönmüş. Kömürün biri yanağıma yapışmış, biri gözüme.

Düşüncelerimi başka yöne çektim. Düşüne düşünene bir çıkar yol bulamamıştım bu yanık işine. İyisi düşünmemek. O kadını getirdim gözlerimin önüne. Bacakları geldi yalnız. Kendisi yok. Ve bacaklarının anımsattığı bir başka şey var, bir yer. Gideyim mi oraya? Param olduğunda, giderim hep. Birinde, en güzel kadının önünde durup sormuştum:

— Kaç numara?

Sesini unutamam.

— Kimse kalmadı da seninle mi yatacam lan kelle?

Bacak aramı karıştırıyordum. Ve, farkında olmadan ara sokakları geçiyor, o yana gidiyordum. Kapıdaki bekçi yüzüme kötü baktı. Üstümü aradı.

— Aranacak bir şeyim yok, dedim.

İşini bitirmeden bırakmadı. Girdim. Köpeğim de peşimden geldi.

Kapıyı gösterdim.

— Sen orda dur! dedim.

Kadınlar içerdeler. Bacak üstünde bacak. Memeleri açık. Adamlar beni itelediler. Sonra gene camın önüne kadar varabildim. Kadınların bacakları açık. Memeleri... Donları. İyice isteklendim. Ah bir param olsa, diye yedim bitirdim kendimi. Param yok. Elim pantolonumun cebinde. Artık üşümüyorum. Çok kötü oldum ama. Damarlarımdan biri yırtılacak, patlayacak. Birden, köpeğimin sesini duydum. Bıraktım kadınları oraya. Onlar herkesin, benim değil. Köpeğime gittim. Kuyruğunu iki bacağının arasına toplamış. Kesik kesikti sesi. Bekçi tekmelemiş olmalı, diye düşündüm. Kuca-

ğıma aldım. Sonra yere bıraktım. Adam bana bağırdı:

— Senin mi bu it?

Cevap vermeden uzaklaştım. Ardımdan da köpeğim koştu. Köşede durdum. Başını okşadım, sırtını sıvazladım.

— Hadi evimize gidelim...

Ev dediğim yeri düşününce bir parça toprak yutmuş gibi oldum. Aylığı otuz beş lira. Sağır bizi ne zaman kapı dışarı edecek, bilmiyorum.

Hava gittikçe güzelleşti, ısındı. Kafamın içinde hep kadınlar dolaşmaya başladı gene. Hep o kadının bacakları, hep o merdiven. Yeniden isteklenmeye başladım. Kapıyı itip içeriye girdim. Pantolonumu çabucak çözdüm. Köşeye çekildim. Pencere niyetine, bir küçücük delik var. Işığım oradan düşer. Kimse bakmaz, bakan olsa içeriyi göremez. Donumu da çıkardım. Köpek geldi bacaklarıma sürtündü. Kapıyı araladım.

— Çık dışarıya!

deyip, elimi ıslatamadım. Ve o bacaklarıma sürtündükçe kötü oldum. Kapıyı kapayıverdim.

O an başka biri geldi benim yerime. O başka birinin gözünde, köpeğim, bacakları olan bir kadın oluverdi. O adam, köpeğime seslendi:

— Gel buraya!

Hayvan yaklaştı. Hayır, hayvan değil, bacakları olan ılık bir kadın. Ve saçları olan, göğüsleri dik, elleri sıcak. Geldi. Adamın bacaklarının arasına girdi. Adam, elini kadının kalçalarına attı, aşağıya kaydırды. Ilıklığı duydu. Ve ılıklik bedenine yayıldı.

Sanki yıllarca sonraydı, yatağımın üzerine yığıldım.

Kapıyı açtım biraz sonra. Kıçına yavaşça bir tekme attım. Çıksın dışarıya. Donumu giydim. Sonra pantolonumu. Cebimdeki yirmi beşlikler dököldü. Toplamadım. Yavaştan bir üzüntü, bir pişmanlık sızdı içime. Yanığımı kaşıdım. Onu eve getirdiğim ilk günü düşündüm. Titriyordu. Deminki titremelerim gibi. Demek bundan sonra hep öyle titreyecektim. Oysa, ayrı, yapayalnız bir dünyamız vardı. Soğuk odamı paylaşmıştık. Birbirimizi anlıyor, seviyorduk. Gel dedim mi, geliyordu. Git deyince de gidiyordu. Gene öyle olacaktı. «Gel buraya!» diyecektim ona. Bir süre sonra da kapıyı açıp yavaşça dışarıya çıkaracaktım. Ve o bir şey anlamayacaktı. Ses etmeyecekti. Belki de kedipaylarını öyle zamanlara saklayacak, bir yandan da onları verecektim ağzına. Ilıklığının karşılığını alacaktı.

Kendimden iğrendim. Ve,

— Gel bakıym... dedim.

Sesim kırıktı. Yüzüm de kaşınıp duruyordu. Yürüdük. Arkamdan geliyordu. Bir değişiklik yoktu. Kendisine ne yaptığımı bilmiyordu. Yoksa her şeyi biliyor muydu? Bir küçük çocuk gibi güçsüzdü. Bilse beni ısıtır mıydı? Bunu düşündüm.

Hava çok güzel. İkinci. Yaz ikindileri gibi. Artık yaz gelecek. Sabahları biraz soğuk oluyor ya, kalmaz o da. Çok duyguluyum. Üzülüyorum. Kitaplarımı satmasaydım, hepsini yeniden okurdum şimdi. Bitirmeden yatmazdım. Öğretmenimizin verdiklerini, ötekileri. Selim Baba alırdı, «Oku oğlum...» derdi. Hepsini sattım. Hele bir tane vardı ki... Adı neydi onun? Bir kızla bir oğlan, adada kalıyorlardı, birbirlerini çok seviyorlardı.

Benim yüzüm neden böyle? Neden beni seven tek canlı yok? Ve böyle düşünürken köpeğim ayaklarıma dolandı gene. Eğilip başını okşayamadım. Gidiyoruz. En yakın dostumu yitirdiğimi anlıyorum. Bugün iş bulacaktım. Akşama zaman var daha. Hava da ne kadar güzelleşti. Param

olunca kitaplar alacağım, dostumu yitiriyorum. Hah bir de şuraya sorayım. Yürüdüm. Adam dedi ki:

— Yarın sabahdan gel. Badanacısın değil mi?

— Evet.

— Eyî, biz de senin gibisini arıyorduk...

Köpeğime bakınca sevincim yarıda kaldı. Biraz daha yürüdük. Bir kasap. Önünde durduk. Girdim.

Kedipayı var mı? Yok. Varsa verin n'olursunuz... Yok dedik ya! Peki şu kemiklerden de satmaz mısınız bana? Kaç paralık? Şu kaç? Elli kuruş ver yeter. Yirmi beş olsun. Ver bakalım!

Aldım. Kâğıda sarılı. Elimde. Köpeğim anladı. Yürüdük gene. O, kuyruk sallıyordu. «Biraz sonra yedireceğim.» diyordum ben de. Yoruldum artık. Elime doğru zıplıyor. Kemikleri istiyor. Vereceğim. Dış mahallelerden biri. Oturduğum yerin tam ters yönünde. Burdan oraya bir saatten önce gidilmez. Yıkık bir duvarın dibinde durdum. Kemikleri burnuna doğru uzattım.

— Sen bunları ye, ben şimdi geleceğim...

Umursamadı. Kemiklere yumuldu. Üşüyor gibiydim. Oysa soğuk yoktu. Ben kötü insan olmak istemiyordum. Ötekilerden farkım olmalıydı. Bir öğretmenimiz vardı, onun dediklerini anımsadım:

«İyi insan olun çocuklarım...»

Olamadım. Ve bana derdi ki:

«Sen okumalısın Bekir.»

Neden okumalıydım öğretmenim? Bu sorunun karşılığı var mı? Bulaamadım ben. Canım, elime kalemi alıp bir şeyler yazmak istiyor. Yazmak, boşalmak. Ya da dolmak denir ona. Belki bir gün kitaplarım da olur, gazetelerim de. Ve belki karım da olur... Ama bir daha köpeğim olmayacak. Bunu çok iyi biliyorum. Benim köpeğim, orada, bıraktığım yerde kemiklerini yiyor. Ve beni bekliyor.

Biraz daha yürüyünce, kırlara doğru uzanılabilirdi. İnsanlar uzakta kalmıştı. Artık kır çiçekleri açmaya başlamışlardı. Çevre yaşamaya hazırlanıyordu. Ilık, sevimli bir ikindi güneşinin altında, yıkık bir duvarın dibinde, arkadaşım beni bekliyordu. Ve ben, çocuğunu yolun kıyısına bırakıp kaçan bir anneydim.

Birden, yapılara doğru, insanların arasına koşmaya başladım. Arkama dönüp bakmayı çok istedim. Ama bakamadım. Bakarsam kaçtığımı anlayacakmış, peşimden koşuverecekmiş gibi geliyordu bana.

bayram gömleği

Yıllar döndü, bayram güz sonuna yaklaştı ve tam yapraklar dökülürken erdi. Yazdan kalmaların yaşandığı bir haftaydı. Mahallenin ucunda boş bir alana birtakım adamlar kamyonlar ve at arabalarıyla taşınmaya başladılar. Kimileri sırtında denklerle geldi. Tezgâhlar kuruluyor, rengârenk tenteler geriliyordu; kazıklar çakılıyor, yama yama üstüne çadırlar beliriveriyordu. Gömlek pantolonlu, dar kenarlı şapkalar, şehir kasketleri giymiş, kulakları kalemli bayramcılar iki günde tanınmaz ettiler o silik alanı. Meraklı, ama ürkek bir sürü çocuk, yaklaşa kovalana her şeyi izledi; yardım edenler, ekmek, domates ve üzümlerine ortak çıkanlar da oldu. Aynacı Yusuf bir o çocuk kalabalığına bir dükkânına koşuyor, ustasından yiyebileceği dayak gözünde büyüdüğü ya denizkızı ya Şahmaran şadırından fırlayıp soluk soluğa dönüyor, ustaca yalanlar kurmaya çabalıyordu çok gecikince. «Aynacıyız ya biz de, ayna çadırı var mı diye bakmaya gittim.» Gözlerini dikiyordu çit çıkarmadan çalışan Arif ustaya, oysa «her şeyin farkındayım» suratını takınıp Yusuf'a bakıyor, solgun yanağında ince bir yol olup iz bırakmış ter-toz karışımını her görüşte, «artık dövme bu veledi» diye kurduğu tokadı uzun bir «off»la geçiştiriyordu. «Usta, biz ayna çadırı kuramaz mıyız?» Akşama doğru bıktı çadırlardan Arif usta, Yusuf'u çağırdı, «hadi eve, dedi, yarın erken gel» — «ama yarın bayram» — «olsun, geleceksin» diye yükseltti sesini, duyulur duyulmaz bir «olur» çekti Yusuf; Arif ustanın bozuk paralarını koyduğu yelek cebine baktı, usta elması her çekişte, camın ince sesine karışıyordu şingirti. Eve dönerken, iyice karanlığa karışmış bayram yerine uğradı, Şahmaran çadırına çizilmiş yılanları seyretti. Biri hem insandı hem yılan, diğerleri onun çevresinde dönenirlerdi.

Sabahsa, ordan burdan toplanmış çalıların yanık kokusu; öğle, yeşillik kavurması ve soğan; akşamla gece, kurnaz babanın vakti. Gece bir şey düşünmeyip uyuyacaksın çünkü, uyunur; on yaşına gelince daha zor uyunur; on birindeyse insan, anayla (nasıl hem utangaç, hem güvercinsi arsızdır?) babanın uyuması beklenir. Bu gece yılanlar da var, ille o insana benzeyeni. Yusuf bayram yerinden ayrılınca izlediler çadırdan çıkıp, belli ki pencereden içersini gözlüyorlar. Şingirdayan cep. Silik görüntüleri geldikleri kasabanın, uzak, çamurlara batmış yolları, bayram, ağız tatlılığı ve pestil - yılanlar su taşır, ev adamına yoldaşlık eder, iyidir. Ya bunlar da öyle mi? Bozuk paralar; saçmalı pencerenin dibine de, ıştır gözlü yılanlar çadıra dönmeli. O bir tane si aldanmaz ama, yarı insan olduğundan aldanmaz. Kasaba birikiyor gene odanın içine, her gece böyle, karanlıkta daha cesur anayla babanın ağzından. Yatak yorgan derlemeler, tren sesleri, birkaç yeni basmanın, apak yastık yüzlerinin saklandığı bohçalarda aranmalar: «Şehirde her şey yok, erişte kesip karanlıkta olduramazsın, fırıncuru yapamazsın, kendi sebzeni kurutamazsın». O bohçaların kim bilir hangisinde, rengi atmamış bayram gömleği. Saklı gizli değil kasabada yılanlar bir çadıra. Yarın bayrammış, tahtalar ovulmuş; ama nasıl geldiği unutulsa da nasıl gideceği bilinirmiş şurda yerini bulmuş ceviz sandığın, şehre gelince çabucak kanıksanıp bir yere tıkılmış kasketin (ama babanın alnında izi, kızarık, eğri çizgi, duruyor). «Marifetlidir, hiç olmasa koyarlar mı bir çadıra, onlardan ne istersen olur; bana para vermezse çocuk olsun bu babam, birden ufalsın, bıyıkları kopsun.»

Bayram yerine geldi Yusuf, anasıyla cebelleşmiş, yeni gömleğini giymişti, ufaktı biraz, yenleri kısa geliyor, dirseğiyle bileğinin orta yerinde kalıyordu, ama rengi atmamıştı, naneye benzer temiz bir şey kokuyordu ve cebinde para vardı. İki lira. Babası avucuna bir sürü bozukluk koymuş, Arif usta ak bir liralık vermişti («bıkmadın değil mi aynadan, yürü bayram yerine de onlara bak gene» diyerek üstelik). «Biz de çadır kursak oraya usta» — «geç kaldık.»

Önce Şahmaran çadırına yaklaştı. Önü en kalabalık olan oydu; orta yaşlı, esmer biri, eli çingiraklı, kuru bir adam çığırkanlık ediyor, örtüyü aralayıp içeriyi gösteriyordu. Karanlık. «Parasız, parasız» diye bağırıyordu, «hem göreceksiniz dinleyeceksiniz macerasını, neymiş insanoğlu, neylermiş birbirine anlatacağız, konuşacağım yılanların şahıyla, korkanlar girmesin, kızlar bir kenara kaçılınsın, hem göreceksiniz, ne sorarsanız cevaplayacak» — «hiç mi para almıyor?» dedi Yusuf. «Parasız, parasız, gelin görün, isteyene en zor işlerini hallediyor, müşkülüne yol gösteriyor, susandan para almaz, sorandan yirmi beş kuruş alıyoor». Birkaç kişi kalabalıktan ayrılıp başka çadırlara yöneldi. «Seyri parasız, dinlemesi parasız» diye sürdürdü adam.

Yuvarlak bir masayı çevirmiş bir sürü insan vardı, ama ortada ne olduğunu göremedi önce, birazdan küçük, arada ezilivermiş bir çocuğun yanında yer buldu. Tam yanaştığı sırada bir değnekle vuruldu eline, «yaslanma, çekil» dedi, dürtüşledi tekrar, elinde kıpkırmızı bir top vardı, fırlatıp attı onu, defalarca orda burda dolaştı top ve yüzlerce rengârenk çukurdan birinde döneleyip kaldı, «Adana, 20 katı» diye ünledi bu kez değnekli adam. Adana yeşildi, yeşil renge şişko, kürk yakalı bir adam bir lira koymuştu, parayı alırken hafiften sırtıttı. Demin Yusuf'u azarlayan genç, değneğin ucundaki enli tahtayla diğer paraları toplayıp önündeki kutuya attı. «Bastırın beyler» diyordu, «60 katını veriyor bu». En ortadaydı, 60 kat. Rengi sarıydı, adı İstanbul'du. «Çıkar mı bana diye düşünme, ikincisinde çıkar, onda açılmazsa kısmetin, üçüncüsünde çıkar». Ve değneğiyle tekrar vurdu Yusuf'a, koyduğu on kuruşu itti, «bastırın, en az yirmi beş». Yanındaki çocuğa «hiç oynadın mı?» dedi Yusuf — «param yok, olsa oynardım» — «Peki nereye koyayım?» — «Sivas'a». Sivas turuncuydu, ona elli kuruş koydu, Ankara kazandı, Ankara karaydı. Kürk yakalı oraya bir lira koymuştu, on beş katını aldı. Yusuf kürk yakalıya kızmaya başladı; kocaman adamın ne işi vardı böyle yerde? Üstelik hep kazanıyor, ya da parasını geri alıyordu. «Amma da iş» dedi Yusuf, yanındaki «cepleri doldu herifin» diye tamamladı. Kürk yakalı, ufak, al yanaklı ve şişkin suratlı bir çocuğun eline bir liralığı sıkıştırdı ve onun eliyle İzmir'e koydu (oğlu mu?), İzmir pembeydi. Yusuf kendini dar attı çemberden, Şahmaran çadırına yürüdü.

... O insanlar içinde insandı, çok yaşadı, ama kimi sevdiyse olmadı, bir mağaraya kaçıp kapandı (dedi yılanı, eliyle büyücek, çok kenarlı, cam bir kutu gösterdi, yılanlar). onlar aldı, sen bizim ol dediler, o zamanla yılan suretine girdi, Şahmaran oldu, ama yüzü değişmedi, bir işaretim odur, her şeyi onunla anlatırım, o öylece kalsın dedi (Yusuf Şahmaran'a baktı, uzun, parlayan gövdesi inceliyor, ucu güle benzer bir kuyruk oluyordu, ama uzun, kıvrır kıvrır saçlarla çevrelenmiş yüzü, ince, hafif terle kaplı, sarı tüylerle kaplı üst dudağı, biraz kızarmış yanakları, bıçak gibi ince ağzıyla genç, cecik, gencecik) — fakat efendim, insana gizli yok, geldi biri onu buldu, yılanlara yakalandı, ey güzel insanoğlu, seni istemem, seni yılanlardan korurum ama salıvermem, gider yerimi söylersin, bu sihir bir daha bozulma-

sın dedi Şahmaran, insanoğlu, öyle ama dilim yüreğimdedir, o temizdir, bir söylese yer başıma yıkılsın, dilim yüreğimin bıçağıdır, bir söylese kendini keser, bu dünyada seni benden başka kimse bilmez, bırak beni diye yalvardı; Şahmaran'dır, aldandı, dünyada olan her şeyi bilirdi ama gene aldandı (çadırın perdesini havalandırarak biri daldı içeriye, kürk yakalı adam, yanında çocuğu bir süre Şahmaran'ı seyretti, sonra «bırak palavrayı da dedi, konuştur şunu bakalım»).

... Şahmaran'sın, insanoğlu seni dinlemek ister, soracağım, cevap ver bana, konuş (üç beş kez bu sözleri yineledi yılan, yarı açtı gözlerini Şahmaran, gözkapakları titreşti).

«Neyle beslenirsin?» — «ettss»
et diyor değil mi, ama sürünen—
lerin diliyle söylüyor, yılan
diline karışmış diliyle —
«ne içersin sen?» — «süttss»
bakın ne diyor, süt diyor
değil mi?

Ben soru soracağım ona dedi Yusuf, yılancağı yirmi beş kuruş uzattı. Kürk yakalı öteyi beriyi gözlüyordu habire, Yusuf iyice Şahmaran'a yaklaştı. Soracağı şeyi yanlış anlamasın diye tek tek, ama biraz da dili dolaşarak konuştu: Şimdi gidip hangi renge para koyayım ben? Şahmaran gözlerini kırptırdı, sustu kaldı. Yusuf, kalan yüz yirmi beş kuruşu durmadan şingirdattığını anlayıverdi, elini cebinden çekti. Herkes susmuştu şimdi, Şahmaran da. «Söyleyecek» dedi yılancağı, ama ses yoktu. Yusuf, kürk yakalının Şahmaran'ın saçlarıyla oynadığını, yılancağının bu tombul ele yapışıp ittiğini gördü, kürk yakalı birden yakasına sarıldı adamın, «kimi aldatıyorsun sen» diye bağırdı, «enayi mi var karşında, sahtekâr herif» — «dur, dur» diyordu yılancağı, kürk yakalı sarsmaya başlamıştı onu ve birden yekinen yılancağı onu itip yere düşürdü. Bir kaçışma oldu derken, sille tokat birbirine girdiler, Yusuf kendini dışarda buldu, dışarsı daha kalabalıktı ama, bütün bayram yeri Şahmaran çadırına koşuyordu. Gürültü çoğaldı, küfürler, bağırtılar yükseldi. Birtakım üniformalı adamlar belirdi. İtiş kakış içinde birbiriyle didişen iki kişiyi seçti Yusuf, çadır yıkıldı yıkılacaktı. Birden Arif ustayla burun buruna geldi, eline yapışıp çekti Yusuf'u ustası ve kalabalıktan çıkardı. «Şahmaran'a bakacağım, bırak beni dedi, ona bir şey sordum» — «yürü döveceğim yoksa, gömleğin de yırtılmış, yürü». Arif ustanın avucunda ezilen eli acıyor, o çektikçe dönüp dönüp ardına bakıyordu. Üniformalı adamların arasındaki yılancağı, hâlâ bağırp duran kürk yakalıyı gördü. Bir şey daha söylese Arif usta, «git bak» dese. Çekiştirip duruyordu. Ağlamaya başladı.

Belki yüzdür yeminler ediyor, bayram yerine değil eve gideceğine inandırmaya çalışıyordu Arif ustayı. En sonunda sustu, aynadan aynaya dolaşmaya, sonra küçücük dükkân içinde koşuşmaya, türkü söylemeye başladı, aynanın dalgasında ezilip büzülen ağzıyla alay etti, Şahmaran'ı taklit etmeye çalıştı. Yırtık gömleğini gördü, her aynada ilkin ona takılıyordu gözü; bu yüzden küçük bir ayna bulup onda sürdürdü oyununu.

Arif usta Yusuf'u bıraktığında akşam oluyordu. Ok gibi fırladı dükkândan ve anında gözden yitti. Bayram yerine koştu, tenhaydı şimdi oralar. Şehir kumarcısının başı kalabalıktı gene (yere batsın). Şahmaran'ın yerinde yeller esiyor. Yok. Bir şeyler kırılıp döküldü içinde. Kalan parasını yokladı, onlar da düşüp gitmişti herhalde. Yürüdü. Bir sokak tutturdu, gene koşmaya başladı, habire köşeleri dönüyor, birilerine çarpacak gibi olup du-

raklıyor, cılız bacaklarıyla yeniden seğırtiyordu. Ahşap bir evin içerlek kapısında Arif ustanın ince-uzun gölgesini sezer gibi oldu. Karşıdaki ağaçlık alana kaçtı, soluk soluğaydı artık, yumuşak bir eğimle alçalan çimenlere yöneldi; salt ayaklarıydı çabalayan, ter içindeki gövdesi yorgunluktan sallanıyordu. Bir ağacın dibinde durdu. İlerde, çimenlerin sokağa kavuştuğu yerde onları gördü; yılanıcıyı tanıdı ilkin sonra Şahmaran olanı.

İki küçük karaltı.

Son bir parça gücüyle onlara yetişti, duraksadılar, taşıdıkları dengi yere yıktılar; yüzlerine bakakaldı Yusuf. Anlamsız bir suratla Yusuf'u süzüyorlardı şimdi. Onun inanmaz gibilerden kocaman açılmış gözleri Şahmaran'a yapıştı. Yılanıcı, bildiği adamdı. Öbürüyse, yılan gövdesi filan kalmamıştı ama, çadırdaki gibiydi: Derin şeylere dalmış, durgun, görmüş geçirmiş tavırlı ve genç. Artık hiç konuşmayacaktı sanki, taş olmuştu. «Ne istiyorsun?» dedi yılanıcı, yüzü gözü mosmordu, «hiç» dedi Yusuf. Gömleğinin yırtık yerinden bir soğuk girdi. Yılanıcının üstü başı paramparçaydı, dizi görünüyordu pantolonundan, ak gömleği kanlarla lekelenmişti. İki adam yürüdüler denklerini omuzlayıp, peşlerine düştü Yusuf. Yılanıcı söylenip duruyor, Şahmaran susuyordu. Birden yine döndü Yusuf'a «gelme arkamızdan» dedi, «hadi, yürü git»; Yusuf ağlamaklı oldu, buna hazırdı. Yorgunluktan yürüyemiyordu onlar gibi hızlı. Ve iyice uzaklaşan iki adamın arkasından vargücüyle bağırdı, durakladıklarını anlayınca yineledi, duysunlar diye, avaz avaz: Gelmeyecek misiniz artık? Heey, gelmeyecek misiniz bir daha?

otobüs şoförü

Bir süredenberi uyanık yattığı yataktan doğruldu. Esnedi, gerindi. Yanında, karısının boş yerine baktı anlamsız gözlerle. Uzamış sakalını sıvazladı eliyle, bıyıklarını çekiştirdi, burdu. Tıraş olmak gerek diye düşündü. Bir süre oturdu yatağın içinde. Dudaklarında yarım gülüşle, «nasıl soğuktan korkmadan böyle erkenden kalkabilir bu kadın» diye söylendi. Yıllar yılı her uyanışında sağ yanını boş bulurdu hep böyle. Her yoklayışında da hafif ılık olurdu. Sezdirmeden kalkar, çorbayı koyardı ateşe. Böylesine soğuk günlerde tarhana çorbası da ne giderdi ya. Kulak kabarttı, yan taraftan gelen su ve de ayak seslerini dinledi. «Yaşlanmıyacak bu kadın» dedi. «yaşlanmayacak». Sıyrıldı yorganın altından, çıplak ayaklarla bastı bez kilimin üstüne. Buz gibiydi yer. Eğildi. Eğilirken inceden bir sızı duydu kalbinde. Ama, aldırmadı, küçük odanın tek göze batan eşyası demir başlıklı mavi boyalı kalyolanın altından çoraplarını buldu, giydi. İliştiği yatağın üzerinden kalkarken sararmış dişlerinin arasından küfür etti sızıya. Bir yandan da, ilâçları ihmal ettik diye düşündü. Zor geliyordu doktora çıkmak. Vizite kâğıdı al; dispansere git; muayene kâğıdı, numara al; sıra bekle. Adam kötü hasta olsa, doktora görününceye dek ölür be dedi, ölür billa. Yürüdü, tahta kapıyı açtı, koridora, oradan da bahçeye çıktı. Ayakkabılarının topuklarına basarak hızlı hızlı yürüdü helâya doğru.

Helâ dönüşü mutfığa uğradı ilk kez. Karısını, ocak başında çorbayı karıştırırken buldu. «Olmadı mı daha,» dedi ters ters. Kadın gözlerini çorbadan ayırmadan «hı» dedi dişlerinin arasından. İçinden de, adamın sabahları neden böyle ters olduğunu sordu kendi kendine. Yıllar yılı aynı soruyu sormuş, yanıt bulamamıştı. Ha dedi, n'olur bi kez de gülse, geçtim gülmesinden sabahı zehretmese.

«Tıraş olucam» dedi adam. «Nerde takımlar?» Kadın, usulca kalktı yerinden, ocağın üstündeki sergenden bir naylon torba aldı, uzattı. Adam torbayı aldı, içinden tası çıkardı, çeşmeden su doldurdu. Bir elinde torba, diğerinde tas, çıktı mutfaktan. Mutfığın tam karşısındaki kapının önünde eğildi, tası yere bıraktı. Doğruldu. Doğrulurken sızladı gene. «Hastir» dedi, «sen len mi uğraşçaz be.» Açık kapının içinde yeniden, ama bu kez yavaşça eğildi, tası aldı, içeri girdi. Bir süre yerde yer yatağında yatan iki kara başa baktı. Gözleri, yatağın yanındaki tahta sedire kayarken, bakışlarındaki pırıltı kısıldı yavaş yavaş, ve söndü. «Piç kurusu» dedi. Akşamki ağız dalaşı geldi aklına. Ulan biz seni okutalım diye çırpınalım, uğraşalım, didineyim sen, as okulu. Top peşine koş. Ellerindekileri duvar dibindeki masaya bıraktı. Sedirin ayak ucuna giderek, çocuğun ayaklarını dürtükledi. «Kalk lan», dedi. «Kalk artık. Okula geç kalıyon.» Çocuk birden açtı gözlerini, ayak ucuna doğru şöyle bi baktı uykulu gözlerle, yüzüstü döndü, başını yastığının altına soktu. Adam yineledi dürtüklemeyi. «Hıyar» dedi, «bugün de okulu as da göreyim seni. Ulan kız olaydın aban gibi everir kurtulurduk hiç değilse. Ne lan bu çektiğimiz senin elinden .Kitap dersin, kitap; defter dersin, defter; ulan her bi şeyin tamam, sen hâlâ koş bakalım top peşinde. Bizde kabahat seni vermedik demirci yanına değil mi? Eh ulan, bu sene kal da sınıfta göreyim seni. N'oluyor bakalım, o zaman anlarsın hanyayı konyayı.»

Döndü hışımla. Masanın üst tarafında duvara gömülü camlı dolaptan yuvarlak bir ayna çıkardı, masaya koydu. Masanın önündeki tahta sandalyeye oturdu. Naylon torbadan çıkardığı sabun ve fırçayla yüzünü sabunlamaya koyuldu. Elinin her hızlı hareketinde, köpükler örtmeye başladı yarı tenini. Aynadaki yüzüne bakıyordu bu ara. Kırış kırış alnı, kara gözleri, uzunca burnu ve ağzının kenarındaki çizgiler, belki en az on yaş daha ihtiyarlatıyordu onu. Ama belirsiz bi yaştı bu. Kırk da olurdu kırk beş de.

Çeşme başında sabunlu yüzünü yıkarken, söyleniyordu durmadan. «Teres diyordu. «İt oğlu it. Ulan biz direksiyon başında sabahın körü, gecenin soğuğu demeyip didinelim, bütün bir ay sekiz yüz bilmem kaç liraya talim edelim, aman oğlumuz okusun adam olsun diyelim sen okula gitme, ona buna uy, ulan nesin sen be nesin? Paşa oğlu musun?» Başını kaldırdı musluktan, doğruldu, karısının uzattığı havluyla kuruladı yüzünü. «Hadi» dedi karısına, «geç kalıyorum.» Odalarına gitti, otobüs işletmesinin verdiği gömleği giydi iç fanilasının üstüne. Siyah çizgili pijamasını çıkarmadan pantolonunu çekti. Parmaklarını dökülmüş saçlarının arasında şöyle bir dolaştırdı. Hızlı adımlarla geçti mutfağa. Asık suratla içti çorbasını. Kapıdan çıkarken ceketini aldı, ayakkabılarını giydi, ardında duran karısına «eyvallah» deyip çıktı bahçe kapısından.

Ana caddeye çıkınca, şöyle bi bakındı etrafa, kimsecikler yoktu. Durdu tam zamanında gelmişti. Servis otobüsünü gördü karşıdan. Bugün sabahçılık son dedi. Ertesi gün öğleciydi. On beş gün rahat etmeyi düşlerken otobüs geldi, durdu önünde. Atladı, kapıdan içeri girdi. Ön sıralarda oturan şoför ile biletçilere selam vererekten yanaştı.

Son duraktan kalkarken otobüs, son sefer dedi. Bir daha gidip gelecekler öğleci arkadaşlarıyla nöbet değiştireceklerdi. Bitecekti bugünkü mesaisi. Şöyle bi göz attı dikiz aynasından biletçiye. Çantasından çıkardığı paraları sayıyordu. Bir an bugünkü gelir, kendisinin olsun istedi. Önce dedi kendi kendine oğlanın istediği pardesüyü alırım. Sonra hatuna bir entarilik, manto da ister ya, aldırma. Bu yıl da idare eder fukara. Zaten sokağa çıktığı yok. Hafiften gülümsüyordu. Bir an yepyeni bir manto, rugan ayakkabılar ve güllü eşarpla hayalledi karısını. Ardından gelen arabaya yol verdi. Önüne geçinceye dek izledi aynadan. Bir süre boş gözlerle baktı, daldı. Yılların verdiği alışkıyla yönetti otobüsü durağa kadar. Duraktan iki kadının üç çocuk bindi otobüse. Biletçi tamam anlamına gelmek üzere zile bastı, arka kapıyı kapattı. Otobüs hareket etmeyince bi kez daha bastı zile, şoföre baktı. Şoför, başı önünde uyur gibiydi. Bi kez, bi kez daha çaldı zili. Seslendi. Meraklandı birden yerinden kalktı. Baştan başa geçti otobüsü. Şoförün yanına vardı, elini omuzuna koydu. O, yıkıldı birden cama doğru.

yolun başı...

İlk akşamdan yatmıştım, gecenin bir yerinde uyandım. Uyku, çekilip gitmişti alışkanlıktan. Usulcana kalkıp işliklerimi geçirdim. Kapının önünde çizmelerimi çektim. İn cin top oynuyordu. Ay, süzölmüş şavkıyordu testekerlek. Ya bir'i, dedim, kendi kafamdan, ya ikisi gecenin...

Evimiz, iki soluk berisindeydi mezbahanın. Daha çıkar çıkmaz, hayvanların, tepişmelerini böğürtülerini duyardım. İşyan günle birlik, tatlı canlarından olacaklarını ne bilsindi hayvanlar?

Kirişhaneyi, ekmek kapımızı açtım. Canım iş yapmak istemediğinden mi ne, enime uzunuma kıpırdanmaktaydım. Boş da oturamazdım. Adam boş oturdu mu, yanında birisi olmalı ki, can sıkıntısı uzak dura... Yoktu işte, öyle biri. Zoruncak bir deste çıkardım gölden. Dünden suyu yemiş barsaklar, yumuşamış, kamaşa gelir olmuşlardı. Bir koyun seçtim ilkin, sığadım, su geçirdim. Zevkim için barsak işleyeyim dersin, koyununkini seçeceksin. Usandırmaz adamı; bir uçtan alır ötekinden çıkarsın kolaycana.

Uzun uzun işlemeğe koyuldum. Lakin aklım barsakta filan değil; hep şu işi ölçüp biçmekteyim. Bir başıma olsam, sere dert etmem. Ötekiler benim ağzıma bağlı. Ben onların diliyle konuşacam, onlar da «he» diyecekler. Hem sonra el-gün içindeyiz, adama gülerler. Ata binmesi bir ayıp, inmesi iki ayıp, demişler. Başını çektiğimiz bir işin, sonunu getirelim, ki adamlığımız artsın, eksilmesin.

Biz, daha baharın ağzı yeni açılmıştı, ağaya dökündük derdimizi. Ya biz bu barsağı yarıya işleyeceyiz, ya da bu iş yürümez; durum bu merkezde, demiştik. Hem de Tahir Usta aradan çekilecek... Güz çıkanaçek izin... Ağa'nın gücüne gidip, rengi attıysa da, yüze bildirmedim. Ben bunu ossaat anladım. «Siz de düşünün» deyip, kesti attı. Tahir Usta'yla kivriliği vardı, Ağa'nın. İkisi bir deliğe işerlerdi. Yılda kaç barsak göle girip çıkar, biz bilmezdik, hesabı Tahir Usta'nın avcundaydı. Kendisi gider, Ağa'yla kafa kafa verir, hesabı bitirir, dönüp bize de bir bir mayış uzatırdı. kesesine ne kalmıştır, biz altı adamın kazancı mı çoktur, yoksa onunki mi? Bir sır olur, bilinmezdi.

Üstelik, o, bizim yaptığımız işin urubuna bile el atmaz, olanca yük omuzlarımızda giderdi. Kışın yüzü döndü mü, Usta sanki yatalak olur, kirişhanenin semtine uğramazdı. Tâ ki gün kavuşacak, ortalık sıcağa kesecek de öyle gelecek... Bizler, o, tu desen, donacak havalarda, ayaz demez, kar demez vururduk yola. Buz bağlamış suyun içinde çalışırdık. Güzün ucu çıkıp da kavurmalıklar başladı mı, mezbaha ana-baba gününe döner, kelimizi kaşıyacak zaman geçmezdi elimize. Gecenin ikisinde işbaşı eder, gündüzün ikindisine dek çalışırdık. Eve nasıl düşerik, ne zaman uyuruk, kimse farketmezdi. Yaradan sizi inandırır, üç ay güz, avratların tenine değmez elimiz. Karı kısmına akıl ermez, varıp yabana mı uçkur çözerler, yoksa dişlerini mi sıkırlar? Düşünemezdik bile. Ancak vururuk kafayı yastığa, gözümüzü açarık ki, iş zamanı çatmış durur.

Bir bu zamanda eli işe uzanırdı Tahir Usta'nın. O da sabah namazını kılmadan gelesi olmaz. Bu namazı niyazı da yaşı elliye dayanıp, içine toprak korkusu düştükten sonra çıkarmıştı başına...

Demem o ki, kavurmalığa, kelimizi kaşıyacak zaman yokluğuna, bir ay vardı, topu topuna. Taş çatlasa bir ay... Bilmem neyiz çarşafı dolaş-

madan, selamet bir vakitte sağaltmalıydık yarayı. Kafam bir sulu değirmana dönmüş, habire çevrilmekteydi. Yüzümüzün aklıyınan çıksaydık geniş, şart etmişim. Allah yoluna kan akıtmayı. Kendi hesabıma işi bırakırdım kavurmalıkta, ama uşaklar ikircikliydi. Onların yüreğini pekiştirmek gerekti. Çoluk-çocukları var, işsizlikten korkarlar. Bir boğazın sahibi olsa, düşünmez adam, ardını önünü...

İlk deste bitti. İkinciye çıkardım. Göldeki suyun şırıltısından başka ses yok, dalmış gitmişim öyle. Gün ağarmaya durunca, uşaklar da sökün ettiler. Başta Kadir'le Abuzer geldi. Sonra Memet, Kenan, Osman.

Uşaklar cem olunca bir tamam, daha elleri işe uzanmadan büktüm kulaklarını. Dedim, ya bu işi hiç başımıza çıkarmayak, ya da yere bakmayak el-gün içinde. «Sen nasıl bilirsen öyle edek» derler de, başka söz etmezler. Madem ki iş bende biter, öyleyse kavurmalığa dek dediklerimiz olduy-sa oldu, yoksa, kavurmalığın içinde işi tekleyeceyik. Sözünden dönen, dininden dönmüş olsun.

İş ciddiye binip kapıya dayanınca, Osman bir mızızlanmadır tutturdu. Sığircılıktan yetişme herif. Şimdiye deyni söylenenler, beygir ossuruğu gelmiş kendisine. Nasıl olsa Ağa sultasında dolaşmağa alışık. İyi kötü bir zenaat, üç kuruş da mayış bulunca şeherde, daşakları bilmem neyine denk vurur pezevenğin. Bu üç kuruşun da elinden alınıp, tekrar sığircılığa döneceğinden korkar, ben bilirim. Uşaklar, bok yeme, diye göz dağını çekince, «siz nerede ben de orada» deyip, kesti mızızlanmağı.

Hepimiz suskun, sabırlı koyulduk işimize. Kimse çıkıp başka söz etmedi, yasakmış gibi. Herkesin kafası iş teklemeye doluydu. İş teklemeye deyip geçme öyle. Yüreklilik ister. Diş sıkma ister. Durun bakalım, Ağa da hemen boyun eğecek miydi bize? Bence eğmesi gerekti. Niye dersin, kavurmalık bir zamanda iş bırakmak adamın ağzına sıçıp da, arkadan vurmaktan boş beterd. Günde üç yüz barsak... Bunlar sağılmak ister, serginlenmek ister, göle yatırmak, su geçirmek, ham işlemek, telini çekmek, tuzlara beleyip tulumlara doldurmak... ki, ondan sonra para getirir olsun, o barsak.

Derken gün ıdı, kırıhanenin penceresine bir avuç ağartı düştü. Mezbaha işçilerinin bağırır gürültüleriyle davarlar sürüldü içeri. Hepimiz harıl harıl çalışmaktaydık. Elinde günlük davar listesiyle başkesici girdi yelcine. Selam verip yarenliğe başladı. Kırıhanenin havası değişti birden.

O günü öyle savdık. Ertesi günü Tahir Usta'nın kulağına döktük her bir sözümüzü. Yüreği cızır cızır etti, beti benzi uçtu. Ses de çıkarmadı, ama, hemen ossaat gidip avcuna yazdı Ağa'nın. Kafa kafaya verip oyunumuza oyun işlemişler. Bize gelip, «Ağa» dedi, «sennen konuşacak, yanına çağırıldı.»

Yanına varanda kapıda karşıladı beni. Buyur etti. Çay ısmarladı. «Tamam», dedim içimden. «Gölün mayası tuttu. Ağa pilavın taşını gördü zahar ki, çayla kondurmakta bizi.» Bir de alttan alttan konuşması var, çıkarıp köyneğimi veresim gelir içimden. Dedi, «evvel Allah, sonra da sizlerin sayesinde bir ekmek yiyoruz şurada. Evet gerçi ben de etek dolusu para yatırmaktayım bu işe amma, olsun, bir elin sesi çıkmaz. İlla ki iki el gerek. Biz birbirimizi tamamlamak zorundayız. Hepimiz bir ana-babanın çocukları sayılırız. Bize bölünmek, dağılmak yaraşmaz. Sen de bilirsin ki kanı, kanla yumazlar; kanı, suyla yuyarlar. Başka yerde indirip kaldırmayın bu işi. Şeytanın ya da bir gözü götürmezsin iğvasına rastgelmeyin. Tahir Usta'ya gelince... O, bizim emektar bir arkadaşımız. Kimseye bir zararı dokunma-

dan, namazıyla abdestiyle geçinip gidiyor fukara. Ben Tanrı'dan korkarım arkadaş. Kimseyi dinçliğinde çalıştırıp da, zebunluğunda kaldırıp atamam. Eşek değil ki, yularını çözüp salasın yazıya. Söz gelimi ,o olmayıp da sizler olsaydınız gene aynı şeyi yapardım, insaniyetlik namına... Şimdi işinizin başına dönün, kardeş niyetiyle çalışın, paraca korkmayın. Tahir Usta da hesabı tutsun yeter. Onun aylığını ben payımdan vereceğim, gerekirse. Sizinle alış veriş yok bilin...»

Niye yalan söylemeli, ağzım silindi, tek karşılık veremedim daha. Ya nından ayrıldığımda, keyfime endaze yoktu. Göynüm serçe gibi hafifti.

İlk aylıkta mayişlerimiz arttı. Uşaklarınayağı yere değmiyordu sevinceden. İki elimizi dört edip sarıldık işe. Dalgacılık edenin, işe vakitsiz gelenin iflahını kesmeğe başladım ben. Ulan nankörlük etmeyin dürzüler, insan olan yediği bir çanağa sıçmaz, ekmeğinizin hakkını koymayın, günahdır... diyerekten her gün çıkışır oldum.

O kavurmalık, o hayhuy, nasıl geldi, nasıl gitti anlayamadık. Bir düğün, bir bayram şenliği olup uçtu sanki. Arada Kenan'ın düğününü de yapıp çıkardık. Ben kolları sıvayıp sağdıçlık ettim. Lakin işlerin kötü bir zamanını rastladı, oğlan, gerdeğin ikinci günü işbaşı yaptı. Tahir Usta da gelip gidiyordu. Geliyordu ya, eski yakınlığını yitirmişti bize karşı. Arapça sayılarla dolu defteri elinde, suratı iki karıştı boyuna. Derken işler düştü, kavurmalıklar çekildi. Mezbahada kesim azaldı. Serinlikler, yağmurlu günler uc verdi. Tahir Usta, iki günlüğüne ortadan silindi. Aldırmadık. Bize neydi? Ama bu tür alışkanlıkları yoktu. Üç gün daha gözükmedi, arkasından. İçimi bir kuşku yokladı ya, gene aldırmadım. Meğer Anteb'e, Elazığ'a usta aramağa gidermiş. Nereden bilelim?

Son dönem barsaklar da satıldı. Aylıkları almağa gittim Ağa'ya. Yüzü gölgelenmiş, üzerinde bir kötülük dolaştığı belliydi:

«Bak Halit Usta» dedi, «kışın ucu çıktı, işler düştü. Bir kış boyu bedava işçi besleyemem. Ya sen çık, ya da ötekilerden ikisi-üçü deme, yol ver kendi elinle.»

Bir durup düşündüm ki, bu adam kuyruğunu katrana bulamış, dört yanına bulaştırmak istiyor. Uzak dur, dedim, içimden, uzak dur nâlet şeytan... Canım iki taşın arasına sıkıştı. Memet ev yaptırıp borçlanmıştı. Abuzer'in arabacı kardaşı aklını oynatmış, ziyaret ziyaret gezdirirken çoluk çocuğunu da kendisi besliyordu. Kenan'ın karısı gebe, akşam sabah doğuracaktı. Kadir'se, sekiz baş nüfus beslemekteydi. Osman'nın ödü bokuna karışıyordu, sığircılığa dönerim, diye.

En uygunu benim çıkmam, deyip kestim hesabı. Ötekiler ses edemediler korkudan. Kolları kanatları kırılmıştı daha yolun başındayken. Sineye çektiler. Aylıkları tekrar düştü, «isteyen çalışsın istemeyen siktirip gitsin,» dedi, üzerlerine bile almadılar.

Ben, bir umuttur diye, Adana'ya, Mersin'e koştum. İş bulamadım. Daha oraya buraya çalınmaktayken, iş iş diye, zemberi bir gecede bastırdı, olanca afatıyla. Amansız bir karakış sardı ortalığı. Kimi günler, göz gözü görmedi tipi-dumandan.

ekmek ve helva

— Baba baba, koş bak. Ne güzel kar yağıyor!.

Billûr avizenin şıkırtılı ışığında, kaloriferli-sıcak odada. Kışlık pijamaları üzerinde bir baba. Anne, plâtin uçlu dolma kalemiyle, yazı masasında Erzurum'daki teyzesine, bu İstanbul kışını anlatmada. «Bir soğuk ki teyzeciğim... Hele kar!... Topuğu geçiyor. Neyse ki biz...» Dört aylık küçük bebek, özenle seçilip alınmış salıncağında mışıl mışıl... Radyoda bir nihavent.

Neden daldım ben böyle? «Kar her zaman güzeldi...»

— Gördün mü baba? Lâpa lâpa...

— Ya... Ne güzel!...» Dalıyorum. Kar taneleri biryere götürür mü kişiyi? Ama ben, hangisinde karar kıldım, eriyip gitti. Duyarsız. Oysa, onun akındaki soyut kanatlara veriyorum kendimi. Hem yere iniyoruz, hem geçmişe.

(Gazete ellerimden kayıyor usul. Pencereye daha bir yaklaşıyorum. Oğlumun yanındayım. Oğlum oluyorum. Bir İstanbul kasabasında, okuldan öğle arası eve dönen küçük bir öğrenciyim. Yıkılmaya yüz tutmuş ahşap evin üst katına çıkmışım. Kiracı Kâmil Efendi'nin oğlu. Küçük Yusuf. Sizinle birlik üşüyoruz şimdi kuşlar... Sizinle birlik titriyoruz varsıl olmayan kardaşlar. Totodan, piyangodan ve de tangodan ırak. Biz bize. Ellerimiz titrek, çenelerimiz katı, ağızlarımız bir boşlukta. Dalgın gözlerimiz. «Anne karnım aç!...» - «Anne benim de!..»

Ellerindeki yün örmeyi hırsıyla bir kenara atıp kalkıyor bir ana. Pencereye gidiyor. Sizle birlik koşuyoruz pencerelere. Yollara bakıyoruz. Çarşı yönünden gelen yollara... Elinde paketler olmalı, bir adam. Yürekli bir adam... Koca adımlarla. Yok. Uçarcasına... «Boşaltın kollarımı!.. Hafifletin beni. İşte şey, işte şey!.. işte şey!..» «Baba bu benim mi? Sen bi tanesin babacığım!..»

— Zıkkımı yiyin e'mi? Ben de açım işte. Ama o, nerde tıknır acaba? Boğazında kalsın herif. Tıkanasın e'mi?

Biz susarız... Herşey susar...

— Yok oğlum... Babanız şimdi gelir elbet. Bekleyelim. Sabredin biraz.

Ya böyle işte. Pencerede yoruluyoruz bakmaktan. Beklemekten. Ne o baba, ne dolu kollar... Dönüyoruz...

Bir araba, çingir çingir... Zincir zincir zincir...

— Karnım zil çalıyor ama benim. Okula da geç kalacağım.»

«— Peki. Söyle bakalım, ne yapayım ben? Hadi, söylesene, ben ne yapayım?

Haklı söze ne denir? Bir şey yapamazdı elbet, anamız. Çaresiz büzülüyor köşelere.

Mangalda iki köz. Mangalla ısıtıyoruz hep birlik. Birimiz mangal,, birimiz köz. Küllerle örter anamız onları... Tükenmesin diye zar.)

Bir mantar tabancası. İki vahşi geçiş, asfalttan. Kaba-kalın seslerin kar tülünü delerek penceremize vuruşu.

Oğlumun annesi mutfığa koşuyor yazıyı bırakıp. Kapının hızla kapanışı... Bir gıcırtı. Beşikte tekdüze soluklar. Pencerelere değin kanatlanmış kartaneleri... Çatılara değen kuş kanadı.

(— Koş, bak bakalım baban mı? Belki getirmiştir, değil mi? Hadi koş.»

Bir solukta tükenen basamaklar: Babam. Babamız...

Boş ve anlamsız gözler. Boş ve titrek kollar. İri gövdenin suskusu. Elle-

rimiz, dizlerimiz, ağızlarımız... Sayfalar, sayfalarca bakışıyoruz.

Nokta-nokta-nokta...

«— Ne o? Niçin koşuyorsunuz öyle?»

«— Sizi karşılamaya, baba.»

«— Soğuk. Üşürsünüz. Hadi yukarı!.. Geliyorum işte.»

Yenikler nasıl döner? Nasıl yürür? Ne türden basar yere? Omuzlarımız, gözlerimiz herşeyi anlatıyor anamıza.

Ana, merdiven başında karşılıyor onu. Kara bulanmış paçalarına bakıyor biraz. Ellerine bakıyor biraz...

«— Ekmek yok evde. Yemek de.»

«— Ne yapalım yoksa. (Parlıyor babam.) «Ekmek yokmuş, yemek de yokmuş!.. Dur be karı, bir nefes alalım. Girer girmez, daha oturmadan!»

«— Bağırmasına herif!.. Ben kendim için mi söylüyorum sanki. Şu iki körpe bir deri bir kemik. Oğlan okula yine geç gidecek.»

Sedire oturuyor baba. Hayır, oturmuyor. Bedeni yığılıyor öyle. Omuzları düşüyor. Yitiyor gibi. Onu izliyoruz hep birlik. Küçük kardeşimin bir parmağı ağzında. Yalancı memenin kandırıp oyaladığı bebekler örneği. Birşeyler yapmasını ister halde bekliyor-bakıyoruz. Anlıyor gibi. Doğruluyor, dikleşiyor biraz. Gözleri. Görülmeğe değer gözleri... Ses-soluk yok. Anam, oda kapısının eşğine büzülmüş. Elinde ıslak bir mendil.

İki kocaman el beni ve kardeşimi alıyor dizlerine. Oturuyoruz. Titrek-güçlü dizlere. Güvenli. Bir beni öpüyor, bir kardeşimi. Gülümsüyoruz. Hep sessiz...

«— Sabredin biraz. Birkaç güne kalmaz herşey düzelecek elbet. Ethem'in kahvesine giriyorum. Geçici de olsa, şu kış günlerinde. Sizin için terliyeceğim. Elimde askı, çay kahve dağıtacağım müşterilere. Bir kaç kuruş. Çalmadan. «(Öpüyor.) «Nasıl?»

Annemin gözleri nemli. Annemin gözleri parlak. Bizim de.

«— Beyaz bir önlüğüm olacak. İki de cebi. Kocaman. Birinde kâğıt paralar... Ötekinde çingır çingır, ufaklık. Akşama Ethem Amcanızdan onbeş lira günlüğümü alacağım. Sonra ne isterseniz...»

«— On beş lira!.. (ıslıklı) 'Ne kadar çok baba!..'

«— On beş liya!» diyor kardeşim.

«— Peki, bugün? Ya şimdi?»

Anamıza dönüyoruz. Babamızın dizlerinden iniyoruz. «Ya şimdi?»

«— Yusuf!..»

«— Buyrun baba.»

«— Sarı Ahmet'e git. Babamın selâmı var, de. İki yüz elli gram helvayla bir ekmek istedi, de. Hadi, çabuk.»

«— Peki, baba.»

«— Basamaklar... Helva çoktan tükeniyor ağızımda. Merdivenleri inene dek. Sonra ekmek... Hayır hayır... Bir elimde ekmek tükeniyor, ötekinde helva. Ne denli açım ben böyle? Anamı, kardeşimi düşünmeden. Doyuyorum. Okula gitsem ya... Olur mu? Ya kardeşim, ya anam?.. Babam öldürür beni.

Ben, bu yaşa gelene dek, Sarı Ahmet'in dükkânına bu denli çabuk

«— Ahmet Amca!.. Ahmet Amca, babamın selâmı var. Dedi ki, 'selâm söyle Ahmet Amcana, bir ekmekle, ikiyüz elli gram helva versin' de gelmiş miydin?

di. 'Ben, parasını veririm,' dedi.»

«—

Duymadı mı ne? Sarı Ahmet Amca sesimi duymadı mı, kulağının dibinde bağırırken? Bir kez daha söylesem mi? Neden bakıyor öyle gözlerime?.. Kızarıyorum... Niçin istifini bozmuyor bu adam? Aaa, bak, gazete-ye daldı gene. Sigarasından bir fırt... Öyle ya, duymadı zar.

«— Ahmet Amca!.. Babam...»

Sözümü kesiyor. Dünyalara hakim bir kabadayı:

«— Yok oğlum. Olmaz. Sen, yok de babana. Yokmuş de. Cık cık!..»

Gözüm, dolu dolu helvalara, sandıkta, kızarmış ekmeklere, çuval çuval mercimeklere, fasulyelere, kavanoz kavanoz şekerlere... Kutulardaki bisküvilere... Dolu gözlerim. Demirden zorlu bir perde gözlerime yüklenmiş çağlayanları engelleme çabasında. Sarı Ahmet olacak adama bakan gözler sararmış yüzümün uçsuz-bucaksız çölünde gittikçe yitik.

Yenikler nasıl yürür? Nasıl basar yere? Ben, Sarı Ahmet'in dükkânından eve, bu yoldan, bunca zorlukla ve gecikerek gelmemiştim hiç...

Ne olur şeyim ben!.. Daha demin evden çıkarken doymamış mıydım ben? Şimdi neden kazınıyor midem? Bütün insanlar böyle midir?

Kimlerle karşılaştım acaba, bilmem. Ama şu okulun orda öğrencileri görüyorum ya. Yalnız bu geçitte açılıyor gözlerim. Görme duyarlığım. İşte doygun, okuluna dönen birkaç arkadaş. Kar, gene güzel yağıyor olmalı. Zıplamalarından belli. Belki de uçuyorlar onlar. Uçuyorlar da ben göremiyorum. Tok olsaydım, belki görürdüm. Ben de uçardım hem. Kanatlarırdım.)

— Baba, niye daldın öyle? Bişeye mi üzüldün?

Silkinıyorum. Uykudan uyanır gibi.

— Ne dalması oğlum. Kar tanelerine bakıyoruz ya işte. Bak lâpa lâpa...

— Yarın okula gönderecek misiniz beni babacığım?

(Okula geç kaldım işte. Ferhat Bey'in bastonu. Bu soğukta dayak yemek... Üstelik açken.

«— Anne!.. Çantamı at aş. Geç kaldım. Ayakkabılarımı çıkarmadan ver n'olur.»

«— Hani helvayla ekmek ulan? Ben nereye yolladım seni?»

«— Gittim baba. Yokmuş. Ahmet Amca'da helvayla ekmek yokmuş. Bilmem. O söyledi. Yokmuş de dedi.

«— Ne durumlara düştük Yarabbiiliii... Ah herif. Rezil olduk, rezil... Başıma gelenleer...»

«— Karı!.. Karı!.. Şimdi senin!..»

Bir gürültü, bir kıyamettir yukarda. Şu kötürüm yapının üzerime yıkılacağı korkusuyla çantamı bekliyorum. Anamızı dövüyordu babamız. Kızkardeşimin ağlaması. Sokaktan şarkı söyleyerek geçen çocuklar... Kapıyı kapıyorum. Görünmemeliyim. Yukarda küfürler. Anama mı bu küfürler? Ki-me olabilir başka? Elbette vardır bir yeri. İnilti, kargışlar... Karşılıklı. Yaşama, insanlara, Sarı Ahmet'lere...

Bir elin, belki de küçük kardeşimin minik elleriyle merdiven başına bırakıverdiği dört yıllık çantam, bir iki basamak yuvarlandı aşağıya. Uzanıp alıyorum. Sokak kapısı hırsla kapanıyor...

Kış öğleni. Bir yürek, yollarda sürüklüyor beni. Okula değin. Şen-şakrak ilerleyen şu çocuklara özenircesine. Kartanelerinin büyüüne sığınma çabasıyla...

«Ama neden? Niçin özenecekmişim başkalarına?»

«Çamaşır yıkamasına dayanmam anamın. Onun içindi işte. Bırakmamıştım. İyi mi ettim? Bilmem... Açı ama? Dur bakayım: O, yün örür, iş iş-

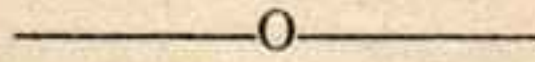
ler... Bakkal Ahmet gibi tartısında hile de yapmaz üstelik. İş yürüsün diye, içi rahat etsin diye en iyisinden hem. İmrendirir herkesi. Hırkalar, kazaklar, yelekler, eldivenler, patikler... Ohhh!.. Ne sıcak!.. Kar yağıyor, ama hava sıcak... Terliyorum, neden? Birşey de yemedim, ama karnım tok. Nedir bundaki giz? **Anam!** Anamın işlek elleri!.. «Islık, ıslıklar.. Zıplıyorum. Çantam havalarda. Dalıyorum göklerin tül-beyaz derinliğine. Sırtüstü yuvarlanıyorum. «Heyy!.. «Akşama. Valla! Anama söyleyeceğim bunu. Örmeli. Beklemek iyi değil. Hemen başlamalı. Dilenmeden, aldatmadan. **Anacığım benim!**.. Senin ellerin!.. 'Oduncunun küçük oğlu, o masalda, Padişah'ın kızını nasıl almış? Ne zorluk gösterdiyse yenerek. Altın saray demiş, yapmış. Gümüş köprü demiş, yapmış. Kurbağa yardım etmiş ona, aldatmamış. Kelebek yardım etmiş, aldatmamış.' Ya ben? Benim ellerim?.. Ziya Amca'nın küçük portakal sandığını taşıyamaz mı? İşte çantam, işte sandık. «Portakallarr!.. Mandalinalaarr!.. Sulu, suluuu!..» Recep Usta'nın kurabiye tepsisi. Simitler, puaçalar, kurabiyeler... Taze tazeee!.. Anne, bu gece erken yatalım. Sabaha hemen uyandır beni. Saat beşte. İstersen daha erken. Kahveler açılırken daha. Yeni demlenmiş çaylar tüterken. 'Gevrek simiiit!.. Sıcak sıcaaakk!..' Helva da alırım valla, ekmek de. Neymiş ya? Derslerimi, gece geç vakte dek yaparım iste. Bazan geç, bazan erken yatarım. N'olur, yaparım elbet. Ya babam ne der buna? O, çalışmayı sever ama. Belki sarılır öper beni. 'Aferin, der, akıllısın sen. İyi ki düşündün.' Hem o da bir yol bulur aklınca. Kahveci Ethem Amca var' Doğru adam. Herkes sever onu. Sonra, belki daha iyi bir iş bulur babam. Onun akli daha büyük. **Benim babam!**..»

Okul yolu... Zıplıyorum. Çıgıllıklarımız. Çantam havalarda. Tutuyorum. Havalarda. Tutuyorum. Buzlaşmış, kaygan yerlerde uçuyorum. Kendimle birlik, sizle birlik... Hele sayfaları nasıl kayıyoruz!.. Yutuyoruz, buz üzerindeki rahatlıkla. Aralıkları, nasıl da kapatıyoruz! **Rahatlıkla.** Yoz evrenlerin bunlu ortamından sıyrılıyoruz.)

Ilık bir nefes.. Ensemde eriyen karlar. Ürperiyorum yine. Pencerede oğlumun babası. Karımın sıcaklığı kulaklarımda:

— Hadi Yusuf! Sen de oğlum. **Sofranız hazır.**

Pencereden, odaya dönüyoruz. Özenle hazırlanmış sofraya.

SAYIN YAZARLARA

YANSIMA'ya gönderilen yazıların dosya kağıdının bir yüzüne ve daktilo ile üç aralıklı olarak yazılmasını; el yazısı ve pelür kağıtla yazı gönderilmemesini özellikle rica ediyoruz. Gönderilecek düzyazıların 1.800, hikâyelerin 3.000 sözcüğü geçmemesini dileriz.

bekirin' arabası

Kara Bekir askerden döner dönmez bir araba aldı. Bu işte yeterince para kazanacağını düşünmüştü. Askeri birliklerin birinde süresi dolduğu için satılan, bu süreden sonra beş yıl dağ köylerinde çalıştırılan bir pikaptı bu. Kara Bekir bağıni satarak tam on beş tane binlik saydı ona. Arabanın her yeri parça parçaydı. Kapıları, aletleri alabildiğine yıpranmış, paslanmıştı. Tıpkı ayakta duran bir öküz iskeletine benziyordu. Altındaki aletlerinin bir çoğu sicimlerle, bakır tellerle bağlanmıştı.

Kara Bekir bir ikindi üzeri bu kocamış arabayı köye getirerek evinin böğründeki cevizin önünde durdurdu. Çocuklar, gençler, yaşlılar arabanın yöresinde toplanarak ilgiyle baktılar. Köylülerden çoğu kente arabayla gideceklerini düşününce seviniyorlardı. Bunlardan kimileri Kara Bekir'e dönerek:

«Hayırlı olsun Kara Bekir, güle güle kullanasın, perişanlıktan kurtulasın; Hemi de bu yaptığın iş köyümüzün iyiliğinedir» dediler.

O yıl seksenine giren Küpeli Osman elindeki değneğe dayanarak arabanın yanına yaklaştı. Pencerenin önüne dayadı dirseğini. Çukura gömülmüş çapaklı gözlerini Kara Bekir'e dikerek:

«Ulan Kara Bekir, ben de seni kafalı bir oğlan sanırdım! Meğer saman çuvalından bir farkı yokmuş sendeki kafanın. Bire yavrum, bir bana bak, bir de şu senin aldığın arabaya. Elini vicdanına koy, hangimiz daha yaşlı görünüyoruz? Bu benim babamdandan da yaşlı be! Bağı sattığına değer mi? Demek koca on beş bini buna saydın. Ne diyeyim sana ki, gene de Tanrı işini doğru getire!»

Kara Bekir ihtiyarın o sözleri karşısında hiç seslenmedi, başını büktü, dinledi. Tam o sırada çocuklar ellerini arabanın türlü yerlerine dokundurup dokundurup geri çekiyorlardı. Sanki onlar için bir bayram günüydü.

Kalabalık dağılmaya durunca Karabekir çocukları arabanın içine doldurarak köyün içindeki taşlı yolda gezdirdi. Kızlar, gelinler, kocakarılar damların üstünden arabanın gidişini gözlediler. Köye bambaşka bir şenlik gelmişti. Motordan çıkan sesin uğultusu karşıdaki kayalıkta yankılandı. Kara Bekir'in yüreği sığmaz oldu göğsüne. Bu duyguyla o kötü yollarda hızla sürdü arabayı. Sonra getirip cevizin altında durdurdu. Akşam karanlığı çöktüğü halde köy çocukları bir türlü oradan ayrılmak istemiyorlardı.

O gece sevincinden uykusu gelmedi Kara Bekir'in. Bundan böyle köyün hastasını, yolcusunu, pekmezini, üzümünü, cevizini, keçisini, koyununu kendisi götürecekti kente. Her gidiş geliste arabanın en az yüz lira günlük gelir sağlayacağını düşündü. O günün sabahında daha gün doğmadan yatağından yekindi Kara Bekir. Arabasını köyün ortasına götürdü, bekledi. O gün ancak sekiz yolcu çıktı arabaya.

Karşı köyden biri de on tane koyun getirdi.

Kara Bekir gazladı. Köyün dönemeçli yollarında güçlkle yönetiyordu arabayı. Kente varıncaya dek araba iki kez su kaynattı. Aletlerinden hiç biri düzgün çalışmıyordu. Kara Bekir ilerde para kazanabilirse ancak o zaman tamir ettirecekti arabayı. Kente varınca ilk işi arabanın önüne TANRI-YA EMANET, bir de DAĞLAR ASLANI sözlerini yazdıracaktı. Nihayet ilk yolcu taşıma işi tamamlandı. O gün hiç bir yere uğramadan düşündüğü yazıları arabının alnına yağlı boyayla yazdırdı. Akşam dönüşünde arabaya zor

sıgdırdı yolcuları. Bir takım çirkin gıcırtilar içinde akşam namazı okunurken köye döndü. O gece ilk işi bir kurşun döktürmek oldu arabaya. Sonra yumruk büyüklüğünde bir şap topağına mavi boncuklar bağladı. Bu boncukların ucuna da küçücük bir kaplumbağa kabuğu ilaştırdı. Bu nazarlık dizisini ön camın üstüne astı. Bir başka yere de döktürdüğü kurşunu koydu. Dökülen kurşunun görünüşü uçan bir kartala benziyordu. Bunlarla da yetinmedi Kara Bekir. Şöför koltuğunun üst köşesine MAŞALLAH sözünü yazdırdı.

Gayrı korkusu yoktu Kara Bekir'in. Bunlar yapıldıktan sonra arabaya nazar değmeyeceğine inanıyordu. Böylece kente gidişlerini sürdürdü. Yerinde boş dururken bile insanın üstüne devrilecek kadar tehlikeli olan bu arabada yer bulunmuyordu. Sakar Veli'den gayrı herkes bindi ona. Sakar Veli:

«Ben canımı gübrelikte bulmadım. Üstelik bir de para verseler o hurda arabaya gene de binmem» diyordu. Bu sözü kime söylediye kendine güldüler. Onlara göre arabanın devrilmesi Tanrı'nın bileceği işti. Herkesin alnına ne yazılmışsa onu görürdü.

Bir sabah Kara Bekir gene köyün ortasına getirdi arabayı. O gün için gidecek olan dokuz yolcu vardı. Adamın biri satmak için on tane de davar götürecekti. Kara Bekir davarları kucaklayarak arabanın içine attı. Sonra da yolcular bindi. Araba arka kapağına dek doldu. Yolculardan orta yaşlı, kara bryıklı biri kaldı geride. Kara Bekir onun da binmesini diledi. Adam Kara Bekir'e dönerek:

«Bire canını sevdiğim, bu araba hayvanlar için mi, insanlar için mi? Elimden gelse hayvanları bile bindirmem buna. Çünkü onların da canı var. Görünüşüyle ölüm kokuyor bu araba. Ben binmiyorum. Öbürlerinin de binmesini dilemem doğrusu.»

Kara Bekir adamın sözünü kesti. «Bilir bilmez konuşma hemşerim. Bu araba en kötü yollarda bile keçi gibi tırmanır. Alnımıza yazılmışsa düz yolda yürürken bile ölürüz. Araba ne olursa olsun, koruyacak olan Tanrı'dır. Senin bu sözlerin boş. Kendin binmiyorsan hiç değilse başkalarını kandırmaya çalışma!»

Kara Bekir'in bu konuşmasından sonra arabanın içinden biri seslendi: «Kara Bekir doğru söylüyor. Alnımıza yazılan neyse başımıza o gelir. Bu arabaya binmemekle kurtulmuş sayılmayız. Sen istersen binme, biz binneriz hemşerim,» dedi. Bu sözleri öbürleri bakışlarıyla onayladılar.

Kara Bekir ayağını gaza bastı. Araba çalışmadı. Bu kez önden kolla çalıştırdı arabayı. Yol boyunca ilerledi. Ekzos borusundan çıkan dumanlar pis bir koku bıraktı geride. Yol boyunca toz bulutları savruldu. Yolcular salavat getirdiler. Davarlar birbirine girdi. Kara teke ürkek gözleriyle böğründeki insanlara baktı. Arabanın sesi çok çirkindi. İki de bir yolun kıyısına çıkacak gibi oluyordu. Gelgelelim, yolcular alın yazılarına inandıkları için hiç aldırmadılar. Köyün cevizliğinin içinden geçerken kıl ipiyle bağlı olan ekzos borusu düştü. Şöför arabayı durdurdu. Yola düşen boruyu gene kıl ipiyle sardı. Yerine geçti, arabayı çalıştırdı. Araba yalpalıyor, tekerler zor sığıyordu yola. Sarsıntı arttıkça o yumruk büyüklüğündeki şap, kaplumbağa kabuğu, mavi boncuk dizisi bir o yana bir bu yana sallandı. Araba kırmızı topraklı bir yola düştü. Dönemeçler ardarda geliyordu. Derken bir inişe döndüler. Araba birden hızlandı. Yolcuların hoşuna gitti bu hız. Az sonra bir bombanın patladığını sandılar. Sonrasını hiç kimse anlayamadı. Araba ta aşağıdaki taşlı dereye dek yuvarlanarak orada parçalandı. Kara Bekir bir anda kıyametin koptuğunu sanmıştı. Bir bacağı iyice ezildiğinden

düştüğü yerden yekinemedi. Başını oynatıp sağ yanına baktı, bu bakışla gözlerini yumması bir oldu. Daha yeni evlenen kardeşinin bir şakağından giren demir öbür şakağından çıkmıştı. Onun az ötesindeki kişinin parçalanmış kanlı yüzünü gördü. Biraz daha yukarıda kımıltısız karartılar vardı. Keçilerden biri yattığı yerde acı acı meledi. Kara Bekir dişlerini sıktı. Yumulan gözlerini açtı. Ayağından boyununa dek uzayan acılar beyinine girdi, orada kocaman bir alev oldu. Bağırarak istedi sesi çıkmadı. Ekzos borusu burnunun ucundaydı. Susuzluktan dudakları kurudu. Ne etse bedenini çeke-miyordu. Sonunda boğuk bir sesle bağırabildi: «Ses verin» dedi, «sağ ka-lanlar ses verin!» Bu sesi kimse duymadı. Biraz daha yekindirdi başını, az aşağıdaki derileri sıyrılmış olan bir çene kemiği gördü. Bu kemiğin öbür yanında bileğinden kopmuş bir ayak vardı. Başını biraz daha oynatınca demir parçaları arasındaki direksiyona ilişti gözleri. Düş gördüğünü sanı-nyordu.

Arabamın o yuvarlanmasında şöför Bekir'den gayri hepsi ölmüştü. Ölen sekiz kişiyi derenin üst yanındaki tepeye gömdüler. Gülsüm gelin ölen ko-cası için haftalarca ağıtlar söyledi. Güneş her zamanki gibi doğdu köyün üstünde, her zamanki gibi battı. Kara Bekir ayağı iyileşince bir kaç ay hapisnede yatıp çıktı. Gelgelelim eski Kara Bekir değildi o gayri. Yolda giderken ister yalnız olsun, ister başkaları olsun yanında; elleriyle direksi-yon çeviriyor, «Üç, beş, altı, sekiz, bummm! Üç, beş, altı, sekiz, bummm!..» diye sesleniyordu.

Kara Beki aylar geçtiği halde bir türlü kendini toplayamadı. Gün oldu, arabaya taktığı nazarlıkları boynuna bağladı, öylece gezdi. Gayri ona Ka-ra Bekir değil, «Deli Bekir» diyorlardı.

Aradan bir yıl geçmeden Veli Çavuş'un oğlu da uçurumdan yuvarlanan arabaya benzeyen eski bir araba aldı. O da Kara Bekir gibi nazarlıklı tak-tı içine. TANRIYA EMANET sözünü yazdırdı. Köylüler hayvanlarla karı-şık olarak gene eski biçimde kente gidişlerini sürdürdüler. Ara sıra Kara Bekir de biniyordu o arabaya. Araba dönemeçlerden dönerken Kara Be-kir eli kulağa atıp türküler söylüyor, deyişlerini tamamlamadan birden deği-şerek: «Üç, beş, altı, sekiz, bummm! Üç, beş, altı, sekiz, bummm!...» diyor-du.

Önceki arabaya binmeyen Sakar Veli buna da binmedi. Binenleri gör-dükçe: «Yahu sizin canınız yok mu? Elinoğlu para kazanmak için kimse-nin hayatını düşünmüyor. Azıcık olsun aklınızı başınıza toplayın. Daha ön-cek arabada sekiz can gitti. Bunun da başımıza getireceği o, başka de-ğil» dedi.

Sakar Veli'nin bu sözlerini gene dinleyenler olmadı. «Yazgı denen şeyi kimse bozamaz» dediler.

Bu ikinci hurda araba bir ay kadar köylerle kent arasında gitti, geldi. Nihayet bir gün kötü bir haber getirdi delikanlının biri: «Veli Çavuş'un oğ-lunun arabası da gitti. Kurtulan kimse yok. Kafalar, gövdeler kıyım kıyım olmuş. Söylemez deresi kanlar içinde» diyordu.

samanyolunu çiğnemişler

Gönlüne bitimsiz bir bahar yürümüştü. Niksar ovası dağı, taşı, otu, ağacıyla yüreğine dolmuştu. İşte, güneydeki tepelere değin uzanan yosunlu bataklık. Üstünde, yeşille sarımtırak boyağın savaştığı çayırılık. Yoksul dumanlar savuran çingene çadırları. Kanat çırpmadan uçan kuşlar. Güneşe giden bir arı. Şeftali, elma, armut alanlarıyla kuşatılmış tozlu yol. Üstünde atların, arabaların yarıştığı... Ve işte ovanın kanı: Yeşil sularını köpürteterек kırmızı çakılların üstünde seken ırmak. Irmağın kıyısında, söğüt gölgesinde yüreğinde bahar taşıyan bir adam.

İlgün ağaçları arasında otlayan öküzlere baktı yeni bir gülümseyişle. Hayvanlar karşı kumluğa geçip buğusu tüten fışkıları koklamaya başladılar. Burunları gökyüzündeydi. Boynuzlarıyla birbirlerini yoklayıp oynaşıyorlar. Şafak attı adamın yüzünde.

— Karınları doydu, diye söylendi. Artık bir gölgelikte geviş getirsinler. Uzun sürmedi şafak.

Üflenmiş bir ışık gibi yitti Kızıl Hasan'ın yüzündeki aydınlık. Güneş yoktu. Batıdaki kara dumanın içinde erimişti. O kara perde ışığı kova kova yürüdü yukarılara. Gelip geçti Kızıl Hasan'ın üstünden. Ardından üşütücü bir kış yeli geliyordu. Ağaçları sarsıyor, küçük hortumlar yaparak ırmağın kaynağına doğru gidiyordu. Güçlenen yelden korkan adam ağaca tutunmak zorunda kaldı. Aşağıda kapkara bir hortum belirdi. Ağaçları, buğday yığınları, otları kapıp değirmen gibi döndere döndere geliyordu. Adam, ağacın arkasına geçip kollarını doladı ona. Kurbağa gibi yazılmıştı yere. Hortum ona yaklaşıncaya ırmağa yürüdü. Havaya yükseldi ırmak ansızın. Kırmızı kaygan çakıllar, ak balıklar kaldı geriye. Bir dev belirdi adamın kafasında. Karanlıklar ülkesinde. Ağzını ırmağa dayamış sonsuz bir kanmazlıkla içiyordu suyu. Kıyıda, binlerce kişi boş kaplarla bekliyordu. Dilleri, kuru tezek örneği paramparça olmuş, dağılmıştı ağızlarının içine.

Bu sırada gökten üç elma düştü. Masalcı şaşırdı. Elmalara dedi ki: «Daha masal bitmedi. Hadi gidin bilinmezlik ülkesine. Bir daha da şaşırmayın.»

Ama uğursuz bir ağız şunları fışkırdı: «Kullendi köz. Tükendi söz. Kalkın gidin siz. Yatacağız biz.»

Kız çocuğu ağlamaya başladı. «Anlat amca.» diye yalvardı. «O adamlar yarın akşama dek nasıl susuz durur? Anlat da sulansın o güçsüz kişiler.»

Kızıl Hasan kafasındaki masalı kovdu. Sıçradı kalktı. «Öküzlerim! Öküzlerim!» diye bağırmaya başladı.

Irmağın üstünde seken hortum karşıya atlamış, öküzleri kapmıştı. Şimdi, ağır ağır havalandırıyordu onları. Demek masal bunun için zamansız bitmişti. Demek...

Sorularla dolarak durdu. Hortum çözülüyordu ağır ağır. Yuvarlak halkalar biçiminde yeryüzüne dökülüyordu. Gökyüzünü kuşatan düz kara tabaka ansızın yırtıldı. Işık saçıldı ırmak kıyısına. Öküzler, pırıltılar içinde sağa sola uçuyorlardı.

— Aman yavrularım, diye haykırdı. Çabuk buraya gelin. Ayağınız yere değsin. Bakın şu otların güzelliğine. Gelin de yeyin bunları.

Öküzler güldüler.

— Hayır, dedi sarısı. Bir daha boyunduruktan kurtulup da nasıl çıkacağız gökyüzüne. Uçmanın tadına varalım birazcık.

Yalvarmaya başlayacakken oğlunu gördü. Öküzlerin arasında, onlarla birlikte uçuyordu.

— Karıncacı, diye bağırdı. Ne işin var orada? Sür öküzleri aşağı. Yoksa...

Eline bir söğüt dalı vardı. Olanca gücüyle vuruyor, yerleri kavralatıyordu çocuğa. «Bir daha,» diye haykırıyordu adam. «Birdaha ağaçtaki, topraktaki karıncaları yiyecek misin? Onların yuvalarını bozacak mısın?» Çocuk, söğüt dalından daha çok kıvrılarak yalvarıyordu: «Vurma!» Ötede, iki gözü iki çeşme bir kadın ağlıyordu: Ana.

— Karıncacı, Memet! Öküzleri aşağı sür. Sonra düşer parçalanırlar. Ben neylen geçindiririm on, on beş başı?

Yukarıdaki güldü. Öküzlere vurdu. Hayvanlar biçim değiştirip iki karınca oluverdiler. Kara, keskin bir yılgın haykırttı yeryüzündekini.

— Oğlum, sakın dokunma onlara. Sakın onları yemeye kalkma. Yalvarırım yeme. Beni, ananı, gardaşlarını, çoluğunu çocuğunu düşün. Onları yersen biz aç kalırız. Bütün varlığımız, bir çift öküzümüz. Ne olur, dokunma onlara.

Yukarıdaki duymadı onu. Ağzından kamçıya benzer çatal bir dil fırlattı. Yapıştırdı karıncaları buna. Dudaklı karanlığa çekip çıtır çıtır ezdi.

— Yüreksiz, diyerek döğündü aşağıdaki. Yılan! Yedin onları. Biz ne yapacağız?

— Siz ne yaparsanız yapın, dedi gökteki. Ben Almanya'ya gidiyorum. Orada gönlümce yaşayacağım. Bu köyde, onun bunun ağzının kokusunu çekmekten bıktım.

Geviş getirip kuyruğunu sallayan bir uçak belirdi oğlanın yanında. Oturup boynuzlarından tuttu gökteki. Bir borudan kara dumanlar savuran uçak çekti gitti.

Şimdiye değin uçağın yalnız sesini duyabilen adam şaşkın şaşkın söylendi:

— Bu uçak, bizim öküzlere öyle çok benziyor ki...

Kuyruklu, boynuzlu pırıltı çevrende yitince yalnızlığın vuruşunu duydu adam. İrmak kıyısındaki ağaçlar yapraklarını dökmüş, otlar kararmıştı. Burulganlar yapan su çamur gibiydi. Sezdirmeden gelen iki damla yaş oturdu gözbebeğine Kızıl Hasan'ın. Çevresi bulutlandı. Şimdi, buultların üstünde yürüyordu. Çıtır çıtır kırılan aklıklarda ayak izleri görülüyordu.

— Bulutlar ayaklarımın altında, dedi. Olacak iş mi bu? Ama niye olmasın? Bizim ağanın öldürülen oğlu da böyle demiyor muydu? Gerçekten de ne yabansı bir çocuktur. Ankaraya gittikten sonra iyice değişmişti. Bir gün tarlada yağmura yakalanmışlardı. O, yerde gölcük yapan suyu göstermiş, «İşte bulut!» demişti. «İşte bulut elbiseme düşüyor. Toprağı ıslatıyor. Yakında tohumu yeşertecek. Ama, bütün tohumların babam için yeşerdiğini bilse yapmazdı bu işi.» Anlayacağınız, suya bulut diyordu.

Ama neme gerek, iyi çocuktur. Babasını ayarlamış, iki tarlayı üstüne tapulatmıştı. Sonra tutmuş, bunları yoksul köylülere dağıtmıştı. Bu olay, ağayı kuduz bir itten daha çok kudurmuştu. Ama oğlu bununla da yetinmemişti. Tarlalarında çalışan işçileri örgütlemiş, ürünü paylaşmalarını sağlamıştı.

Kıyıclar yaşatmıyor iyileri, diye söylendi yeniden. Günahı boynuna ama, babası biliyormuş öldürenleri. Yakınlarıymış vuranlar.

Birden ters döndü. Ayaklarının altında toprak vardı şimdi. Göğe baktı.

Doğudan batıya doğru uzanan sonsuz ayak izleri vardı. «Birisi saman yolunu çiğnemiş.» diye düşündü. Birden tanıdı bu izleri. Çünkü, altında çok iyi tanıdığı, Niksar Yayla Lastik Fabrikası'nın damgası vardı.

— Benim izlerim bunlar, diye bağırdı. Gökte, benden kaç kavak boyu ötedeki bu izler benim izlerim.

Bu ağızımsı izlerden, yeryüzüne yankılı bir uğultu döküldü. Doldu adamın kulaklarına.

— Herif, kalk! Ne uyuyorsun? Akşam oldu?

Titreyiş dolu bir uyanışla aralandı gözkapakları. Gökyüzü yerine evin isli damıyla karşılaşınca canı sıkıldı. Peşinden, kurum tutmuş bacayı andıran yüzü geldi karısının. Gözü çirkinlikle dolmuştu. Pörsümüş dudaklar oynamaya başladı.

— Ne yatıyorsun ölü gibi be herif? Kalk. Bu gün öküzleri satacağını unuttun mu? Neyle gidecek Almanya'ya? Oğlana para gerektiğini bilmiyor musun?

— O —

Darüşşafaka Cemiyeti tarafından, her yıl seçiciler kuruluna sunulan hikâye kitapları arasında en başarılı görülene verilmekte olan Sait Faik Hikâye Armağanını bu yıl, genç kadın yazarlarımızdan Füzûzan, «Parasız Yatılı» adlı kitabıyla almıştır. Füzûzan'ı başarısından ötürü kutlarız.

Sevgili ustam, dostum **Orhan**'ın gidişine bir yıl daha eklendi... Hâlâ inanamıyorum bu büyük insanın öldüğüne.. Her an «Nerdesin ulan?» deyip bürodan içeri girecekmiş gibi bekliyorum... Oysa **Sofya**'da tabudunu taşı-

*Orhan Kemal,
Bursa Cezaevi; 1941*

yan otomobilin kapılarını elimle örtmüştüm... Evimde çeşitli fotoğrafları var, bize bakan, gülen, yaşayan... Bir gece Orhan Peker çocukların pastelleriyle kocaman bir portresini yapmıştı... **Orhan** çok yorgundu o gece, kafaları çekmiştik, gözünün birisi küçüldükçe küçülüyordu yorgunluktan - uykusuzluktan... Orhan Peker kendi dalgasında resminin iyi olması için bir yandan anlatıyor bir yandan çiziyordu elli x altmış boyutundaki kâğıdı.. Aradan üç yıl geçti, geçenlerde getirdi resmi «Bu senin» dedi... Kocaman bir **Orhan Kemal**, yorgun, uykusuz, gözünün birisi halâ küçülüyor gibi...

Fransa'da nihayet yayımlandı «**Bereketli Topraklar Üzerinde**...» Bu romanın öyküsünü çok, ama çok yakından bilirim, geçirdiği serüvenleri... Yayınevi için mukaveleleri burada bir dostun evinde imzalamıştık, nasıl sevinmişti, ama inanamıyordu yayımlanacağına... Haklıydı, zira buradaki o yakın dostları, nasıl taş koyuyorlardı bu gibi başarılarına... Sana bir şey diyeyim mi başarı da elde ediyorlardı.. Roman uzun maceralardan sonra çıktı pırıl pırıl... Vitrinlerde gözlerim dolu dolu seyrettim..

—O—

Geçen Yıl - kendi ailesi tarafından - düzenlenen **Orhan Kemal** roman ödülünü: Rauf Mutluay, Vedat Günyol, Fethi Naci, Fikret Otyam, Nurer Uğurlu'dan oluşan seçici kurul, bu yıl **Yılmaz Güney**'in «Boynu Bükük Öldüler» isimli romanına vermeyi uygun buldu. Geçen yıl, bu ödülü alabilecek bir yapıt seçici kuruluna gelmemiştir.

A N I Y O R U Z

2 Haziran, Türk edebiyatına eskimez ürünler bırakan: **ORHAN KEMAL**'in 2 nci ölüm yıldönümüdür.

Orhan Kemal'i ve O'nun dönemeç ustasının 9 ncu ölüm yıldönümü olan haziran ayında: Ölümsüzleşen bütün edebiyat emekçilerini anıyoruz.

türk hikâyeciliği üstüne düşünceler

RIFAT ILGAZ

Beni de soruşturmanıza katıyor, bana da soruyorsunuz, demek beni de hikâyeciden, yani edebi hikâyeciden sayıyorsunuz, öyle mi? Ben kendimi mizah hikâyecisi, yani halkımızın çok okuduğu o mizah dergilerinde, gazetelerin belli sayfalarında (ilk sayfalarda dahil), türlü güldürü örnekleri çiziktiren bir yazar sanıyordum bir yanımla. (Benim birçok yanımlı vardır. Oysa bir yazar, ya sanatçıdır, ya değildir. Ama bizim dergi sahipleri, eleştirmecilerimiz, antoloji derleyicilerimiz adamı parça parça ayırıp işlerine gelen yanlarımızı, istedikleri dönemlerde alıp alıcılarına sunarlar.) Bu yüzden Rifat Ilgaz hiçbir zaman bu üstün ve içinden pazarlıkia kişilerce hikâyeci sayılmamış (hatta çoğu zaman şairden, romancıdan, piyes ve fıkra yazarından...) sayılsa bile nedenleri kendilerince önemli tanımlamalarla saf dışı edilmek için de ayrıca gayretkeşliğe uğratılmıştır.

Bana sorarsanız (nitekim soruyorsunuz) mizah hikâyecisi olmak, «öykücü» olmaya hiç de engel değildir. (üstünlüğünü savunanların da karşısında değilim) aptalca yazılmış birtakım hikâyeleri okudukça en kötü bir mizah hikâyesinin değerini ister istemez kabul ettiğim çok olmuştur.

Bu arada şunu da belirteyim: Mizah «diye, yazınsal bir tür yoktur. (Paradoks sanılmasın) Mizah büyük bir gerçektir ama yazınsal bir tür değildir. Bir bakış, bir görüş, bir yorumlayış, çelişkiler, zıtlıklar, sürprizlerle gerçeği avlayış, göremiyenlerin, görmek istemiyenlerin gözlerine sokuştur. Bununla birlikte üstün bir mizah değeri olan herhangi bir yazar, hikâyeci olma niteliğine de erişmiş sayılamaz. Önce hikâyecilik vardır. Bir hikâyenin mizah hikâyesi oluşu onun değerini düşürmez, tam tersi, artırır, eğer bu hikâyede gerçekten hikâye niteliği varsa...

Bir hikâyenin ağlatıcı, ürkütücü, hatta dehşet verici oluşunun hikâyeye değer kattığını söyleyemeyiz ama (buna özenenler çok) güldürücü oluşu, eğer sanatçı bu işi kendine güldürmeden başarabiliyorsa, bu bir seçkinlik bir ustalıktır. Dünya yazarları içinde pek az mizah hikâye ve romancısının yetişmesi savımızı pekiştirir.

Güldürü yazarları, toplum sorunlarımızı en karışık çağlarda, en baskılı evrelerde ele aldıkları için halkın çok sevdiği, benimsediği, kişiler olmuşlardır. Bu tür yazarların kitaplarının, yazılarının çok okunması bunu göstermez mi?

Her güldürü yazarı olumludur diye bir sonuç da çıkarmak istemiyorum. Toplumun atılım gücünü kıran, halkı içinde bulunduğu bunalımla uzlaştıran yatıştırıcı mizah yazarları da vardır. Çok okundukları için başka türlü yazarlardan daha uyuşturucu, tutucu da olabilirler. Hepsi doğru. Mizah türünde hikâye vermeyip de zararlı, hiç olmazsa yararsız, olumsuz yazarlar az mıdır?

Bu arada şunu da belirteyim: yazınsal ürünler üzerinde inceleme yapanlar, edebiyat tarihçileri, eleştirmenler, antoloji derleyicileri, yayınevlerinin yetkili seçici ve inceleyicileri iyi niyetli, yeterli görünmüyorlar. Hele ödül ve armağan üleştiricileri... Bunlar hikâyeciliğimiz için, de, şiirimiz için de basın kanunundan, ceza kanunundan, yürürlükte olan Kurt Kanunundan çok daha zararlıdır. Bununla birlikte halkımız kendi yazarını seçmekte, okuyacağı hikâyeyi, romanı arayıp bulmakta hiç de yan tutanlardan,

rüzgâr kollıyanlardan yararlanır görünmüyorlar. Sorduğunuz «Türk hikâyeciliği üstüne düşünceleri» ben halkın yargısına bırakıyorum. Bir gün gelip bütün yazınsal ürünlerin ve yaratıcılarının yeniden değer ölçüsünden geçirileceğine inanıyorum. Nitekim halkımız en korkusuz, en sağduyulu, en güvenilir eleştirici, izleyici, okuyucu, değerlendirci olduğunu şimdiedek yayın hayatında kendini duyuran bütün baskılara, şaşırtmacılıklara, yanıltıcılıklara, neyi seçip alacağını, sesizce ama dirençle göstermiştir. Halkın gücü bir gün daha çok artacak ve kendini bu edebiyat simsarlarına da saydıracaktır. Bize düşen iş, bol bol ürün vermek, yayınlama olanaklarımızı arttırmak olmalıdır.

—O—

SAMİM KOCAGÖZ

Türk romanı, öykücülüğü, yüzüncü yılını yeni dolduruyor. Ahmet Mithat Efendi'nin Lâtaifi Rivayat adı altında topladığı, Fransızcadan aktarma ya da benzetme öykülerinin, Namık Kemal'in romanlarının o ilkel yapılarından sonra, Sami Paşazade'nin, Nabi Zade Nazım'ın yöreselliğe yönelen öykülerinden sonra, Ömer Seyfettin'le birdenbire öykücülüğümüzün kendisini bulması, sonra da başdöndürücü bir hızla gelişmesi, batılı araştırmacıları bile şaşırtmaktadır. Bon Üniversitesi'nden Prof. Otto Spies, 'Türkler, batılıların üç yüz yılda geliştirdikleri roman ve öyküyü geliştirmeyi yüz yıla sığdırdılar...' der. Bugün, öykücülüğümüzün, batı ülkeleriyle bir düzeye gelişi, batı ülkelerinde başarı kazanması, uluslararası antolojilere öykülerimizin girmesi, ülkemiz için öğünç vericidir. Bu düzeye ulaşmamızın nedeni, Türk toplumunun yazar olsun olmasın, gözlemciliğinin, anlatım esprisinin yaşan-tısında her zaman ağır basmasıdır. Biz ulus olarak görmeye, ve anlatmaya yetenekli kişileriz. Gözlemcilik, anlatım yeteneğimizi ben, Nasrettin Hoca'dan başlatıp Evliya Çelebi ile nasıl yürüyüp geliştiğine tanık gösteririm. Evliya Çelebi, aynı yüzyıla rastlayan -17.- bizim CERVANTES'imizdir. Bugünkü roman ve öykümüzün temelini EVLIYA ÇELEBI'de aramalıyız. Her yazı sanatına heveslenen aydın kişi, muhakka ÇELEBIYI okumalıdır.

Bu kısa yazım Yansima Deragisinde çıkana dek, sanıyorum ki Nasrettin Hoca ve Evliya Çelebiyi inceleyen ve Hoca'nın kırk fıkrasını kapsayan bir kitabım da çıkmış olacak. O incelememde Nasrettin Hoca ve Evliya Çelebi'nin öykücülüğümüze niçin temel olduğunu anlatabildiğimi sanıyorum.

—O—

CEYHUN ATUF KANSU

Yazınsal Türk öyküsü Ömer Seyfettin'le başlar. Her öykücü gibi o da kendisini anlatmıştır. Öykülü zaman diye bir çekim vardır Türkçe'de. Gelmiş geçmiş, ya da geleceğe uzanan bir zamanı anlatmak. Ne anlatır insan? Çoğu kez kendisini anlatır. «Ben»i anlatır. Ben'in birikimindeki sen'i anlatır. Ömer Seyfettin kendisiyle başlar işe, giderek yaşadığı tarihsel kesimde, çevresini, düş ve gerçek bir birikimi yerleştirir öykülerine. Hepimiz kendimizi anlatırız: Sokak'ta oda'da, tiren yolculuğunda, bir hastalığın sonunda, gündelik işlerimizin içinde, ayaküstü ya da bir kahvede, masa ba-

şında, sofrada, akşam yemeğinde.

Öykücü kendini her yerde, bir uzun, bir kısa zamanda, yaprakların altında, üstünde anlatır. Sait Faik birdenbire girer öykümüze. Anlattığı hep kendisidir. Anlatmasa edemez, yazmasa yapamaz. Ömer Seyfettin, belki, bir türün başlangıcıdır, Sait Faik ise, bir yaşıttır, öyküsüyle yaşar, yaşantıyı yineler. Tür'ün kurallarını aşar, anlatısında düğmelerini iliklemez, tümce-leri yaşantının yeline tutulmuş gibi savruk ve dağınıktır bu yüzden.

Çok öyküler okudum Türkçe'den. Genel şeyler söyleyeceğim. En çok kendilerini anlatanları sevdim. Doğrudan doğruya kendilerini anlatanları. Başkalarını anlatmak için değil, ilkönce kendilerini anlatmak için yazanları sevdim. Yazılı anlatıya çeki düzen verilir elbette, ama öykü anlatmanın asıl amacı bilinçaltından bilince kendimizi taşımaktır. Öykünün güzelliği, dildeki şiirdir, anlatımdaki şiirdir. (Türkçe'ye aşılanmış öyküdür, ya da öyküye aşılanmış Türkçedir.) Şiir sözcüğünü genel anlamda kullanıyorum burada. Bir hava, bir tutum ögesi olarak. Kişinin, kişilerin, olayın, olayların, nisan günü yeşil erik satıcısının şiiri, ilk öykü anlatanın dilde, diliyle yarattığı, çevreye, insanlara bakarken çektiği şiir. Bir yerde, öykünün kentsoylu san'atı olduğu söylenir. Ne varki, öykü dedikodudan ,insanın yalnızlığından, böylece kendisini, kendi yoluyla başkalarına bağlama, anlatma gereksinmesinden doğmuş gibi gelir bana. Öykünün kökeni sınıfsal olmasa gerek ,insancı bir kökeni olmalı. Türk öykücülüğünde, çok eski anlatıcılardan günümüze gelen o karmaşı kanlatıcılara değin hep bu «halk yapısı» insancıl kökeni, anlatı geleneğini aramışımıdır. Bu geleneği buldukça, okuduğum öyküyü sevmişimdir. Doğrudan doğruya bu gelenekten gelen öykücünün, bana da anlatacağı bir şeyleri vardır da ondan...

—O—

AHMET KÖKSAL

Günümüzde Türk hikâyeciliği oldukça hareketli, verimli bir edebiyat türü olarak görülmektedir. Önceki kuşak hikâyecilerimizin yanı sıra son yıllarda sayıları artan yeni yazarlarımız hikâyede insan ve toplum gerçeğimize değişik gözlemler, yerli bir duyarlık ve bilinç açısı ile yeni anlatım olanakları eklemeye çalışmaktadırlar.

Örneğin, öteden beri toplumsal gerçeklerimizi «olay Sanatı»na, yalın ve açık bir anlatıma dayanarak işleyen, geleneksel sayılabilecek hikâyecilik yöntemini, «yenilik hikâyesi» diye anılan çağdaş ve toplumsal bir özü, kendine özgü duyarlıklar ve «imgenin vurucu gücü»nden yararlanarak, anlatımda ve kuruluştaki yeni boyutlar arayan bir eğilim izlemektedir.

Ömer Seyfettin, Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Orhan Kemal'lerden gelen toplumsal-gerçekçi denebilecek güçlü çizgi günümüzde Fakir Baykurt, Bekir Yıldız, Osman Şahin, Nahit Erüz v.b. yazarlarla sürdürülmektedir. Füzûzan, Leylâ Erbil, Tomris Uyar, Selim İleri, Sevgi Sabuncu, Selçuk Baran gibi son yıllarda hikâyeye emek veren yazarlarımızı da yenilik hikâyecileri arasında sayabiliriz.

Yaşadığı çevreyi ve insanların gizli dramını kendine özgü şiirli, özgür bir izlenimle duyuran Sait Faik, hikâyeciliğimizin ayrı bir doruğunu hâlâ tek başına tutmaktadır.

Toplum gerçeklerimizi yeni bir duyarlık ve bilinçle işleyen Füzûzan'ın birbiri ardınca çıkan Parasız Yatılı ile Kuşatma'sı günümüz hikâyeciliğinin

kazançları arasındadır.

Abbas Sayar'ın Yılkı Atı, Osman Şahin'in Kırmızı Yel'i, Ümit Kaftancıoğlu'nun Dönemeç'i gene son yıllarda memleket hikâyeciliğine yeni perspektifler getirmiştir. İkinci kitabı Yumma ile Nahit Eruz, yurdumuzun değişik yaşantıları üzerinde güvenilir bir gözlemci olduğunu ortaya koyuyor. Uzun süredir bu alanda emek veren Muzaffer Buyrukçu, insanın dış yaşantısından iç dünyasına yönelen son hikâyelerinde, belli bir durum içindeki insanı dışa vuran davranışlarının nedenleri ile çözümlemeye çalışmaktadır.

Yeni kitabı «Yağma» ile Adnan Özyalçın, bir çıkar düzeninin büyük kente yansıyan çelişkilerini ve tedirginliğini ayrıntılara inen yüklü anlatımı ve bir yergi havası içinde saptamaktadır.

İzleyebildiğim kadarı ile hikâyeciliğimizdeki bu hareketli oluşma, onun geleceğine olan umudumuzu pekiştiriyor.

ÖMER FARUK TOPRAK

— «Türk Öykücülüğü üstüne düşünceler» çok geniş bir soruyu getiriyor önümüze. Bir esere konu olabilir bu sorun. Sözü çağdaş öykücülüğü müze getirmek istiyorsanız, 1940 dan, 1950 den, 1960 dan sonrası ayrı ayrı görünümeler getirir karşımıza. Bana öyle geliyor ki, öykümüzün bugünkü üzerine, değişik kişilerin, değişik görüşlerini sergilemek istiyorsunuz.

Bugün öykü alanında, büyük isimler yerine, belli bir düzeyi tutturmuş, değişik kişilikler getirmeğe çalışan yazarlar var. Daha önce de yayınları olmakla beraber, 1940 kuşağı içinde yer alan Sabahattin Ali, Sait görümlü oluşturuyor, yanılmıyorsam bunu mertçe ortaya koyamıyoruz. Bu öykü dünyası, o zamanki canlılığını koruyor. Daha sonra gelen Samim Kocagöz, Haldun Taner, Orhan Kemal, Yaşar Kemal ünlerini romanla ya da oyunla yaydılar. Bu şu demek: Yalnız öykü yazmakla kalsalardı, isimleri daha dar bir çevrede kalacaktı.

Şimdilerde sayıca daha çok öykü yazarımız var. Belli düzeyi tutturanların hepsi de, kendilerine özgü birer evren getirmeğe çalışıyorlar. Ama anlatım sanatı açısından biri, öbüründen kat kat yukarda değil bence. Bugün bazı genç öykücüler üzerinde gürültü koparılmak isteniyor. Bu gürültülerin fazla iz bırakacağını sanmam. Bu çabalar gelip geçicidir. Geçmişteki bazı olaylar, beni bu kaniya götürüyor. Bazı dergiler, bazı yayınevleri ısrarla belli öykücüler tutuyorlar, hatta tepeden inme bir görüşle, kabul ettirmeğe çalışıyorlar. Okuru yanıltırım sanıyorlar ama, aslında kendileri yanılgıya düşüyorlar. Bakıyorsunuz o yayınevinin çıkardığı üç öykü kitabından birisi satılıp tükeniyor, öbür ikisinin bir kaç yüzden sonra satışı duruyor. Ayrıca yazarlıkları da ilgi görmüyor. Nedenini araştırdım. Önce tükenmiş olan kitabı okudum. Yalın bir dille anlatıyor, konuları ne abartıyor, ne de önemsizleştiriyor. Getirdiği kişiler, hep küçük insanlar ama, yeteri kadar canlı ve yaşama çizgisi üzerinde. Sonra öbür iki kitaba girdim. Daha ilk sayfalarda durakladım. Basit dil yanlışları, ifade düşüklükleri, beni okuma der gibi karşıma dikildi. Doğrusu okumağa başladığım hiç bir kitabı yarım bırakmak istemem. Ama onları, ikinci, üçüncü öyküde bir kenara bıraktım. Bir yandan da düşünüyordum, bu iki genç öykücü

için, bazı dergi ve edebiyat sayfaları ne kadar gürültü yapmışlardı. Demek hepsi boşuna.

Sözü şurada toparlıyayım. Çağdaş Edebiyatımızın öykü dalında değerli isimler var. Yalnız eserleri iyice incelenmiyor, hatta bazıları hiç incelenmiyor. Kaynayıp giden değerli kitaplar öyle çok ki... Bu şiir dalında da, roman, oyun dalında da böyle. Edebiyatçılar birbirlerini sevmiyor. Edebiyat dergileri, birbirlerini yok sayıyor. Oysa önce sanatçılar, yazarlar, ozanlar çağdaşlarını sevmelidirler.

—O—

MUZAFFER UYGUNER

Türk öykücülüğü, güçlü bazı temsilcileri ile iyi bir yolda yürümektedir. Batı ülkelerinde romana göre pek az öykü yazılıp yayımlandığı halde, bizde öykü yazılması ve bunların yayımlanması oldukça kıvanç vericidir. Dergilere bakılacak olursa iki ve hatta bazan üç öykünün yayımlandığı görülür. Bunların ya da yazarların hepsini başarılı bulmasak da içlerinde gerçekten başarılı olanları olduğunu söylemeliyiz.

Öykücülerimizin anlattığı olaylar, üzerinde durdukları insanlar bizim olaylarımız ve insanlarımızdır. Olaylarımız acı, yürek burkucu; insanlarımız acılı ve boynu büküktür, çaresizdir. Bunları, bu dramatik durumu daha da dramlaştırarak vermek yazarlarımızın fazlaca önemsedikleri bir husustur. Bu olaylar ve insanlar karşısında nesnel bile davranılsa bir dramatik durum yaratılmış olur; fakat bunu daha dramlaştırarak vermek, bazı okurlara biraz ters düşmektedir. Son günlerde Dünya Poturunu Çıkartıyor adlı bir öykü kitabı yayımlanan Bulgar yazarı Nikolay Haytov, dramatik yaşamı, acı olayları dramlaştırarak değil onları güldürü biçimine sokarak vermektedir. Böylece okur, o acı olayları öykünün içinde bulmakta fakat karamsarlığa düşmemektedir. Sanırım ki öykü yazarlarımızın Haytov'dan yararlanmaları sanatları bakımından gereklidir. Füzûzan da, acı bazı gerçekleri, Haytov'un yöntemini kullanmamakla birlikte, dramlaştırmadan verebilmektedir. Dilinin kıvraklığı ve olayları bağlamadaki ustalığı, onu başarılı bir öykücü olarak selâmlamamızın nedenidir.

Öykücülüğümüz, eskiye göre aşağı bir durumda değildir. Gelecekte ise bugünkünün de aşılabileceğini ummaktayız.

—O—

TALİP APAYDIN

Güzel öyküler yayınlanıyor dergilerde bazan, güzel öykü kitapları da çıkıyor. Her şeye karşın sanatımız, yazınımız gelişiyor, zenginleşiyor. Ülkemizin gerçekleri, insanımızın dramı ve güzel Türkçemiz daha nice öyküler, romanlar yazılacak kadar bereketli.

Hiç bir şey söylemeden sayfalar dolduran, sıtmalı bir hastanın oradan buradan sayıklaması gibi tutarsız, bağıntısız bir yığın lâf dolu öyküler de yayınlanıyor. Ben pek sevemiyorum öylelerini. Okuyamıyorum. Zorla okusam bile bir boşluk içinde kalıyorum. Boşa giden, emeğe acıyorum.

Sanat insandır, insanın kendisidir. Kanı canı vardır. Yüreğinin ağrısı, kafasının sancısı vardır. Boşa sayıklamak niye? Hele bizim buna zamanı-

mız mı var? Hakkımız mı var? Ülkemizin insanlarına bir bakın, nasıl korkunç sorunların içinde sıkboğaz olmuş... Canı burnuna gelmiş, tepesinden tüter.

Türk Dili'nin 71 Aralık sayısında Başaran'ın bir öyküsünü okumuştum. «Elif Diye bir Türkü» Okurken nefesim kesilmişti. Öykü diye öylesine derim ben. İşlemeli insanın bir yerlerine, bıçak gibi.

Yazılıyor böyle öyküler sık sık, hep birlikte görüyoruz.

HASAN HÜSEYİN

Öykücülüğümüzü eleştirirken ayrı bir yöntem izliyecek değilim; sanat ve edebiyatımız üstüne ne düşünüyorsam, öykücülüğümüz üstüne de onları düşünüyorum. Her alanda geçerli bulunan «üçkâatçılık», bu alanda da geçerli. Bir yapıtın pazarlanışında «üçkâatçılık» varsa, yazarı da bu çirkinlikten kurtaramıyor kendini. Bizde yazar, genellikle, yayımcı'nın «vesâyet»i, «icâzet»i altındadır. Kötü bir yapıt, güçlü bir yayımcının elinde «günün olayı» haline gelebileceği gibi; güçlü bir yapıtın, pısrık, çapsız bir yayımcının elinde heder olup gittiğini de görmekteyiz. Güçlü yayımcı, dağıtım demektir, geniş okur kitlesi demektir, reklâm demektir, kulis demektir, çeşitli çevrelerin dikkatini çekmek demektir, yapıt etrafında gürültü koparmak demektir. Köklüce bir kültürümüz de olmadığı için, seçmelerimizi, ölçülerimizi, değerlendirmelerimizi, beğenilerimizi bu yayımcı gürültüsü oluşturmakta, saptamaktadır. Dikkat edilirse görülür: bazı yapıtlar hakkında, önce, yayımcının reklâm gürültüsü duyulmuş, ardından eleştiricilerin, tanıtıcıların, seçicilerin görüş ve izlenimleri gelmiştir! Bizde, bir yapıtı, yayımcının bu ticari gürültüsüne aldırış etmeden değerlendirme, eleştirme geleneği, ne yazık ki, kurulamamıştır. Onun içindir ki yazarlarımız, 1) ya büyük, güçlü bir yayınevine tutunmak, 2) ya da, ne pahasına olursa olsun, yurt dışından yurda girmek zorunluluğunu duymaktadırlar.

Bir yapıtın pazarlanmasında, okura ulaştırılmasında izlenilen bu yüzkı-zartıcı yol, açık söyleyeyim, yazarı gözümünden düşürüyor, yapıtın değeri konusunda beni kuşkuya itiyor. Bir yapıtın hangi yollarla «günün olayı» yapıldığını bildiğim için, öykücülüğümüzün ne durumda bulunduğu hakkında kesin bir yargıya varmam güçleşiyor. Basılalı bir yıl olmuş değerli yapıtlar hakkında tek bir söz edilmezken, daha taslak halindeki yapıtlar etrafında gürültüler kopartılması, bu danişıklı döğüs, bu ticari alışveriş, öykücülüğümüzün nerelerde bulunduğunu görmemize ne derece yardımcı olur? Hele de bu «çeviri furyası»nda!..

Öykücülerimiz ve yapıtları, taa baştan itibaren ve bütünüyle ele alınıp, nesnel bir değerlendirmeye sokulmadıkça, kopuk kopuk, yayımcı gürültüsüyle saptırılmış değer yargılarına dayanılarak öykücülüğümüz üzerine «ahkâm kesmek», bence, gülünç olur. (Ben, daha baskıya verilmemiş yapıtlar üzerinde ne gibi pazarlıklar döndüğünü, eleştiricileri ve seçicileri etkiliyecek reklâm kampanyasının nasıl olması gerektiğinin plânlandığını gördüm! İki gün sonra da bana, birileri, «falanca yapıtı okudun mu?» dediği zaman, nefretle yere tükürdüm!)

Bizde, reklâmı en çok yapılan yazarlar, kokmaz buluşmaz cinsinden, okul kitaplarına girebilecek türden yazarlardır. Yayımcılar, en çok bunlara önem verirler. En çok satabilmenin yolu budur çünkü. Gide gide, bu, «de-

ğer ölçüsü» haline gelir. Sıradan bir vatandaş bile, bu yazarları ve yapıtlarının adlarını bilir. Yayımcı için en güvenilir yatırım alanı burasıdır! Eleştiriciler, antoloji uzmanları, edebiyat tarihçileri, matine meraklıları, ister istemez, bu ölçüye bağlı kalırlar (zaten bunların çoğu ya memur, ya öğretmendir). Böylece, sanat ve edebiyatımızı asıl temsil eden yazarlar, ikinci plâna itilmiş olur. Siyasal iktidarın istediği de bu değil midir? Edebiyat jürilerindekilerin kimliklerine bakın; çoğu, Memurin Kanunu çerçevesi içindeki kişilerdir.

Bir de şu, «klik»ler sorunu var. Gerikalmış ülkelerde ideolojik -politik gruplaşmalar çok kararsız, çok oynaktır. Bu yüzden, kliklerarası geçiş kolay olmakta; bu hafta «çok güçlü» diye ilân edilen bir yazar öbür hafta, «beş para etmez» damgasını yemektedir. Bunun nedeni; bu gruplaşmaların, kendilerine sanat ve edebiyattan destek arama çabalarıdır. Kısaca «Yazar» dediğim sanatçı ve edebiyatçı, bu gruplaşmalar için, sanki, eski zamanların «savaş soytarısı»dır; bunlar, yazarı, diledikleri yere ve çizgiye oturtabileceklerini sanırlar. Bu oynak, bu kararsız, fakat «aktif» gruplaşmalar, bütün türleri olduğu gibi, öykücülüğümüzü de elbette ki etkilemektedir. Şu klik için «çok güçlü» olan yazar, öteki klik için bir «hiç»tir. Bu tutarsızlığın, öykücülüğümüzün bugün nerelerde bulunduğu saptanmasında bize zararı dokunmamakta mıdır? Rejisöre göre oyun yaz; seks kitapları satıyor diye, editörün ticari niyetine uygun öyküler döktür, sonra da kalk, öykücülüğümüz üstüne doğru dürüst lâf et! Olacak şey mi bu?

Eleştirmeciler, edebiyat-sanat çevreleri, bu gruplaşmaların dışında mıdır, dışında kalabilmekte midirler? Hele bir «mevzuat hazretleri» var ki, bir yapıtı, çeşitli endişelerle, dobra dobra değerlendirmeyi olanaksız hale getirmektedir. Bu durumda, gerçekten değerli bir yapıt hakkında en küçük bir eleştiri bile yapılamamışsa, diyelim öykücülüğümüz konusunda, bu yapıtın yeri ve etkisi nasıl belirtilecektir? Tabii, «üçkâatçılık» burada da kendini gösterecek, o değerli yapıt yok farzedilerek değerlendirmelere, gidilecektir. Sonuç?

Yazarlarımıza birşey demiyorum; başarılı öyküler de yazılıyor; ancak, bunların pazarlanması, bende, o yapıtların değeri konusunda kuşku uyandırıyor. Bu koşullar altında, öykücülüğümüz hakkında sağlıklı bir yargıya varılamıyacağı kanısındayım. Yapılacak şey, taa baştan beri, bütün öykücüleri ve yazdıklarını iyice bir elekten geçirmek, nesnel ölçüler içinde, herkese kendi yerini vermektir. Değilse, yayımcı gürültüsü altında, günöbirlik çiziktirilmiş eleştiri ve tanıtma yazılarına bakılarak, öykücülüğümüz üstüne lâf etmek, gerçekten «lâf etmek» olur.

Bir de şu: bizde bir sürü ödöl var. Bu ödüllere kimler katılır, hangi yapıtlarla katılır; seçiciler kimlerdir; değerlendirmeler hangi koşullar altında yapılır, bunların açık seçik bilinmesi gerekir. Dediğim gibi, her alanda «üçkâatçılık»ın geçerli olduğu bir toplumda, öykücülüğümüzün bundan ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Hele biraz zaman geçsin, duman çekilsin bakalım...

—O—

FAKİR BAYKURT

Yirmi beş yıldır hikâyeler romanlar yazıyorum. Hikâye ve roman üstüne düşündüklerimi açıklama gereği duymadım şimdiye kadar. Çünkü tanımından çözümüne, çatısına kadar ayrı ayrı görüşler ileri sürüyor herkes. Sormasanız bu kısa yazıyı da yazmazdım belki. Pek öyle kimsenin takmadığı

düşünceleri ortaya alsan ne olacak, atmasan ne olacak? Bunun yerine hikâye roman yazmak daha iyi değil mi?

Nedir Türk hikâyesini öteki ulusların hikâyesinden ayıran? Bugün, çeviri yoluyla da olsa, bir dolu yabancı hikâyeyi görme okuma olanağımız var. Çok zaman, bir Hint hikâyesi, bir Yunan hikâyesi, Güney Amerika'nın herhangi bir ülkesinden gelen bir hikâye, bizim Türk hikâyesinden çok farklı değil. Galiba geri bırakılmış ulusların hikâyeleri birbirine benziyor. Kapitalist yada sosyalist ülkelerin hikâyeleri de kendilerine göre...

Dede Korkut'tanberi bizim hikâye, ağır aksak da olsa, büyüyerek ve olgunlaşarak, sürüp gelmektedir bence. Aşkı, ayrılığı, yalnızlığı işlemeğe çalıştığı bazı dar dönemler yok değil. Ama genellikle insanın insanla ilişkisini, daha doğrusu toplumsal ilişkiler üstünde durmuş hikâyemiz. Dede Korkut, beylerin, beyli dünya insanların çadır, konak, kır yaşayışlarını, inançlarını, törelerini işliyor. Sarayların, yalıların havasını veren hikâyelerimiz de olmuş. Giderekten, yönetici kadroların, kasabanın, köyün orta halli, yoksul insanına doğru iniyor bu çizgi. Sanırım bugün okuyan gençlerin, çalışan insanların, işçilerin, köylülerin çevresindeyiz. Eskidenberi gözlerini toplumun tepesine diken Türk hikâyesi. Dede Korkut'tan Ümit Kaftancıoğlu'na gelirken, toplumun tabanına, ayakuçlarına doğrultmuştur ışıldıklarını. Şimdi konu, şöyle yada böyle, üretken insanlardır. Bütün bütün böyle görünmediği hallerde bile böyle olmağa doğru koşmaktadır.

Toplumcu ilke ve ölçülerden uzak sanılan Sait Faik dahi böyledir. En güzel hikâyeleri çalışan insanı anlatan hikâyeleridir. Sevgilisini «yemek yiyen bir işçi kadar güzeldi» diye anlatması ne kadar anlamlıdır! Bence Türk hikâyesi bu kalın çizgi üstünde gelişecek. Toplumsal yada bireysel ilişkileri işlemeyi bırakmayacak. Üstelik bu ilişkileri iş hayatında, çalışan insanın firdolayında, evinde, günlük yaşantısında, yüzyıllık kaygularında, toplumu değiştirme ve yenileştirme kavgasında araştırarak, öteki edebiyat kolları ve güzel sanatların bazılarıyla birlikte, tıpkı devrimci eğitim gibi, devrimci öğretmenler gibi, toplumu değiştirme ve yenileştirme kavgasındaki insanları etkilemeye, uyandırmaya yarayacak...

Bir zamanlar çok başımıza kakılırdı: Gündümlü bir edebiyat mıdır bu? Bir edebiyatın gündümlü olması, yani bir sorumluluk yüklenmesi ayıp değildir. Ayıp olan sorumsuzluktur. Sanatın gereklerini gözden kaçırmadan bunu yapabilen edebiyatçıya kimse kusur bulamaz. Üstelik, «herkes buna uysun» demiyor kimse. Bu öyle «gönüllü görünen bir zorunluk»tur ki, paşa gönlü isteyen sokulur bu zorunluğa. Rizki çoktur, alkışı azdır, başarı oranı da azdır böyle bir edebiyatın. Ama bir de başardın mı, tadına da doyum yoktur. Atıldığı yerden çok ilerlere düşer o başarının oku. Çakıldığı yerden çok derinlere iner o başarının kazığı. Dediğim gibi, giren girer, girmeyen girmez buna. Ben sadece, bu yöne doğruların kalabalık ve etkin olduğu kanısındayım. Türk hikâyesinin kimliğini de bu kalabalık ve bu etkinlik belirlemektedir. Öz olarak toplumu değiştirmek ve yenileştirmek isteyenlerin kavgasını seçen bu hikâye, kendine en uygun biçimi de bulmak üzeredir. Hattâ buldu mu, bulmadı mı diye araştırmağa gerek de yoktur. Bugünkü hikâyemizin biçimi dünküne benzemiyor. Yarinkine de benzemeyecek.

Bir zorlama önerisinde bulunmadığım açık, değil mi? Bizde bu yöne doğrulmamış, kendi bireyci bunalımları içinde bocalayıp duran hikâye ve hikâyeci örneklerine de bir şey demiyorum. Hattâ, «Bugünkü Türk hikâyesi nasıl yazılmamalı?» sorusuna karşılık ararken böyle örneklerden yararlandığımız için, bir anlamda onları da yararlı buluyorum ben.

TARIK DURSUN K.

Türk hikâyeciliği üstüne düşüncelerin neler olduğunu niçin hikâyecilerden öğrenmek istiyorsunuz? Sözgelisi, eleştiricilerden, incelemecilerden daha akli başında saydığınızdan mı? Sanmıyorum. Türk şiiri üstüne düşüncelerin neler olduğunu öğrenmeye kalkışsanız, bunu şairlerden mi soracaksınız? Soruya yürekten karşılık verecekler çıkacaktır elbet. Lâf kıtlığında nice asmalar budanacak, nice uğraşdaşlar kıyasıya harcanacaktır belki de.

Hikâyeciler, şairlere benzemezler; daha kıskanç, daha çekemezdirler. Şiir, kalabalık içinde her zaman gürültüye gitmiştir, ama hikâye öyle değildir; hikâyeci de bilir bunu. Ayrıca azınlıktır hikâye yazarları, o yüzden de her hikâyeye geleni biraz kuşkuyla karşılar. Oturmuş yeni gelen birine övgüler mi düzüyorlar; verin yargınızı hemen, o övgülenen kişi bir şeye yaramayan kişidir, koftur, geleceksizdir, yani karşıt değildir kimseye.

Ama bu, dünyanın her yerinde böyledir, sanıyorum. İnsanın tabiatı gereği yani. Olmuştur, olur, olacaktır da.

Eskiler, orta eskiler, bir de yeniler habire hikâye yayınlıyorlar şu sıra. At izinin it izine karıştığı, tozdan dumandan ferman okunmadığı bir dönemde hikâyemiz. Şiirde soyutlama iyi bir kaçak sığınağıdır. Hikâye, bu tür numaraları yemez. Kulağı dilediğiniz kadar kolunuzu baştan sardırarak gösterin, yine de hikâye okuruna «bu, kulaktır» demek zorundasınız. Bunun için de hikâyeyi, son yılların hikâyesinde dönemeci bir türlü dönemiyor, zor geçide gelmiş dayanmış. Bunu aşacak güçlü hikâyeci var mı, yok mu? Sorun, bu olsa gerek. Bence yok henüz. Hak yemiyeyim, belki vardır da ben farkında değilimdir; siz biliyor musunuz?

—O—

DEMİRTAŞ CEYHUN

Hemen daha baştan belirtmeliyim ki, edebiyat çevrelerindeki bugünkü genel kanının aksine, öykücülüğümüzün halen parlak bir dönem yaşadığı görüşünde kesinlikle değilim. Bence, son bir iki yıl içinde başarılı bir kaç öykü yazılmış olması, böylesi bir genelleme için katiyen yeterli değildir.

Öykücülüğümüz bugün önemli bir bunalım geçirmektedir. Toplumumuzun halen içinde bulunduğu bunalıma paralel bir bunalım. Elbette aksini iddia etmek mümkün değil. Ama niçin? Ama neden?

Bakıyoruz, toplumumuzun geçirdiği her aşamanın öyküsü yazılmış. Örneğin, ümmetçilik döneminin öyküsü yok ama, ümmetçilikten milletçilik dönemine geçmişiz, öyküsü yazılmış: Ömer Seyfettin. Milletçilik akımı Anadolu Cumhuriyetini kurmuş, memleketçilik dönemi başlamış, hemen öyküsü yazılmış: Sabahattin Ali. Toplumsal gelişmemiz kapitalizm öncesi aşamaya girmiş ve toprak ağalarının egemenliklerini kurma çabalarıyla birlikte köycülük akımı ortaya çıkmış ve öyküsü yazılmış: Biraz Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Mahmut Makal, Fakir Baykurt vb. Demokrat parti iktidarıyla yabancı sermaye yurda girmiş, böylece kapitalistleşme aşaması ve kentsoylu sınıfın oluşmaya başlamasıyla birlikte de kentsoyoyculuk öyküsü yazılmış: Sait Faik. Maviciler dediğimiz gençlerin bayraktarlığını yaptığı sıkıntı öyküsü. vb. Bugün toplumumuz işçi sınıfının oluşması aşamasındadır. Peki öyküsü yazılmış mı? Yani, halen bazı çevrelerin «yeni öykümüz», «yeni öykücülerimiz» diyerek bir fincan suda fırtına koparmak istedikleri bu genç öykücülerin yazdıkları, toplumumuzun içinde bulunduğu bu devrimci aşamanın öyküsü mü? Hadi canım, sen de!..

«Yeni öykümüz» dedikleri bu öykülerin nbence, 1955 lerde başlayan

kentsoyculuk akımının bir uzantısı olmaktan öte hiç bir yeniliği yok. Fark, c sıralar «gerçeküstücülük» diye adlandırılmak istenilen, ya da bir felsefi derinlik kazandırılmak istenilen bu akımın, bugün, öykülerin içine biraz marksist terminolojiden de katıp ve «beyin fırtınası» denilen yöntemle kalemle alıp «devrimcilik» şeklinde adlandırılmak istenilmesinden ibaret. Aslında, kentsoyucu öykü olarak o günkülerden belki de daha başarılı, daha bilinçli. Ama niçin, zorla yutturmağa çalışırlar öykülerini devrimci öykü olarak, anlamam? Yok, insana yeni bir bakış açısıymış. Yok, kavramlara yeni yorumlar getirmekmiş. Yok, günümüzdeki yabancılaştırmanın insalcıl bir açıdan anlatılmasıymış, vs. vs...

Daha önceleri bir kere daha yazmıştım; bence, edebiyatımız bütün tarihimiz boyunca toplumsal olayları hep geriden izlemiştir. Milletçi akım başlamıştır, milletçi öykü daha sonra yazılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte memleketçi akım başlamıştır, memleketçi öykü daha sonra yazılmıştır. Feodal kalıntıların siyasi egemenliğe sahip oluşlarıyla köycü akım başlamıştır, köycülük öyküsü daha sonra yazılmıştır. Yabancı sermayenin girişiyle kapitalistleşme başlamıştır, kentsoyculuk öyküsü daha sonra yazılmıştır. İşte şimdi de, kapitalistleşmenin belirli bir oranda gerçekleşmesiyle işçi sınıfımız gerçek anlamda oluşmağa başlamıştır, işçi sınıfı ideolojisinin öyküsü daha sonra yazılacaktır. Yani, öykücülüğümüzün halen içinde bulunduğu bunalım, bence budur. Doğum sancıları çekmektedir.

Son olarak hemen şunu da belirteyim ki, edebiyatın sosyal olayları geriden izlemesi hali, onun bir sosyal görev yapmadığı anlamına elbette gelmez. Yani, milletçi öykünün memleketçi akımın doğmasında, memleketçi öykünün kapitalist aşamaya geçişin sağlanmasında hiç bir etkisinin olmadığını elbette kimse iddia edemez. Ne ki, bu görev, doğrudan değil, dolaylı olmaktadır. Aslında, edebiyatın görevinin dolaylı değil, doğrudan olması gerekir, ama... Ne denir?.. Gene, bazı öykücülerimizin, söz konusu bu akımlar arasında bir çeşit köprü oluşları da, bu yargıyı çürütecek güçte değildir. Ya da, bazı öykücülerin, daha ileri dönemlere ait olgun bir kaç öykü yazmış bulunmaları da, bence, genel yargıyı etkileyecek ayrıntılardır.

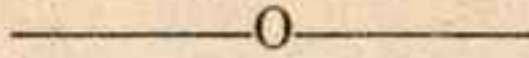

FURUZAN

Edebiyatımıza yıllardır iki tür hikâye yazılıyordu (Kaba çizgilerle ayırırsak:) Biri, Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali tavrının devamı olan, açık anlatıma dayanan, okuyucuya yakın olmayı, anlattığını en çoğa yöneltmeyi yeğleyen hikâye; öteki, ikinci yeni şiirinden etkiler almış olan, kapalılıktan tad alan, bir anlamda kapalılığın ince koruyuculuğuna sığınarak biçim anlatım oyunlarına dayanan entellektüel hikâyesi. Bir ara ikinci tür hikâye büyük ustaların, anlaşılabilirlik, çok kişiyle ilgi kurma, içerikte kendi insanımıza bilinçli bir yönelmeyi gerekli sayan yazarlıklarında direnmelelerine karşın, enikonu öne geçmişti. Yeni yetişenler bu tür hikâyeden etkilendiler. Çünkü dergilerde tartışılan, en önde yer alan hikâyeler bunlar oldu o sıralar. İncelikli aydın bunalımlarını, buluşlarını, bilmişliklerini sergileyen bu hikâye epey bir zaman sürdürdü kendini. Şimdi bazı ustalıklarını, ve ayrıntıda getirdiği özgünlük ve araştırma inceliklerini ardında bi-

rakarak çekilirken, son yıllarda, bu iki ayrı çizgi bazı kesişmelerle birleşti. İkinci Yeniden aldığı yazış inceliklerini kanıtıp ustalaşan yer yer parlaklık kazanan açık anlatımlı, okuyucuyla ilgi kurabilme kaygısının öngöründüğü bir hikâyeye geçildi. Bunun önemli bir aşama olduğunu sanıyorum. Günümüzde yaşadığı döneme tanıklık eden ve bunu şematik kalıpların yaşamasız kuruluşu içinde yapmayan bir hikâye kurulmaktadır. Türk edebiyatının benimseyebileceği köklü bir tavır getiren, yarına kalacak güzellikte ve sağlamlıkta hikâyeler yazıldığı kanısındayım. Çünkü sorunlarımızın kolayca alınamayacağını görmekteyiz. Yazarın görevinin insanı yitirip kuru bir söylevcilikten yola çıkmaktan öte bir yerde olduğunu bilmekteyiz. Süsten arınmış, hattâ çıkış noktasını olağandan ve anlaşılabilirlikten alan bir hikâyenin gereksinmesi içindedir edebiyatımız. Son yıllarda izlenen çalışmalar bunun açık ürünlerini sergilemektedir.

Hikâyecilerimiz, toplum düzenimizin aksaklığı içindeki insanımızı kendini kendi açısının kuruluşuna, bilgiçliğine kaptırmadan anlatmak durumunda. Bu epeyce güç bir iştir. Tam yapabilmek zor. Yapmanın ilk adımlarında dolaşmak bile az onur verici bir şey değildir. Geleceğe yürünen yolun doğru gözlemcileri olmayı yitirmemek gerekiyor. Okuyucu şimdi, sanatçının hemen ardında bir yerde duruyor. Okuyucuyla sanatçının arasında büyük bir öğreti uzaklığı yok kanımca. Demek ki yapılan şey hem zor, hem kolay. Çabuk yanıt almanın kolaylığını ve eleştiricinin okur olmasının zorluğunu unutmamalıyız. Canlı, yaşayan şeyler yazılıyor günümüz hikâyeciliğinde. Bu da elbette çok önemli.

MUSTAFA ÖNEŞ

Bizde hikâyeciliğin başlangıcı yarım yüzyılı biraz aşmaktadır. Bu dönemde Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal gibi doruklar oluşmuştur. 1960'tan sonra böyle doruklaşmalara pek rastlanmıyor. Bunun nedeni, o yıllara gelinceye değin hikâyede birçok anlatım olanağının denenmiş, birçok bakış açısının kullanılmış olmasıdır.

Yeni türeyen sanatçı, ya var olan çığırardan birine yönelip özgün anlatımıyla orada derinleşmek ya da kendine ayrı bir yol çizmek zorundadır.

Günümüz hikâyecisi, yapıtını salt estetik kaygılar içinde ölümsüz birey tipleri çizmek amacıyla, korkaklık, yüreklilik, elisıklık, acımasızlık, çekingenlik v.b. doğal davranış biçimlerinden abartılmış birinin çevresinde oluşturmak yerine, eleştirel bir tutumla, içinde yaşadığı toplumun sosyal ve ekonomik yapısına yönelmektedir.

Bu durum, ayrı sorunları bulunan ülkelerde ortaya konan sanat ürünlerinin ayrı içerikli olmasına yol açıyor. Örneğe, az gelişmiş bir ülkede yaşayan Türk hikâyecisinin etkilenme alanları Fransız'ın ya da Amerikalınınkinden değişiktir. Yukarda söylediklerimiz, türlü toplumsal sınıfları ve yerleşme bölgeleri olan ülkeler için de geçerlidir. Buna bir de hikâyeciler arasındaki cinsiyet ve görüş ayrılıklarını eklemek gerekir.

Bugünkü Türk hikâyesini değerlendirebilmek için önce yazarını tanımak gerekir. Hikâyeciler, ya çevreleriyle birlikte kendi yaşantılarını ya da gözleyebildikleri kişilerinini anlatıyorlar. Bu konu, örneklere dayanılarak enine boyuna bir incelemeyle belirlenebilir ancak. Bizim söylediklerimiz, soruna hangi yönden eğilinmesi gerektiği üzerine küçük bir uyarıdır.

BEHZAT AY

Yansıma'nın 4. sayısında Demirtaş Ceyhun şöyle yazıyordu:

«Vahşetin hikâyesini yazacaksın; hikâyende romanında kendine sulanan erkeği, erkeklerin en fazla ilgilendikleri noktaları ballandıra kanlandıra anlatacaksın; baba kuzusu oğlan çocuklarının bir takım pis -hasta- adamlar tarafından nasıl rezil edildiklerini ayrıntıları ile belirteceksin...»

Soyut'un 44. sayısında da Cemal Süreya'nın:

«Hilmi Yavuz'a göre Yaşar Kemal her şeydir, Kemal Tahir sıfır. Muzaffer Buyrukçu için Kemal Tahir her şeydir, Yaşar Kemal sıfır...» diye başlayıp, sıralayıp gittiği örnekler değer karmaşasını iyi yansıtmıştı. Bu durum öykücülüğümüz için de değişmemektedir. Demirtaş Ceyhun'a da hak vermemek elde değil.

Milliyet'in 29 Aralık 1971 günlü sayısındaki Tarık Dursun'un «1971 Hikâye ve Roman» başlığı altındaki görünümü yansıtmaya çalıştığı yazıya da kısmen katılmamak mümkün değil.

Ayrıca öykücülerin, biribirlerinden ne kadar üstün olduklarını yazıp durduklarını da sık sık okuyoruz. Partizanca tutumlarına, işi bir çeşit tarikatçılığa döktüklerine de tanık oluyoruz. Kendilerinden önce, hiç bir öykücünün, kendi başarıları düzeyine erişemediğini söyleyen şişirilmiş balon örneği öykücülerini de dinledik gülererek. Öyküleri ellerinde, yayımcılar ve eleştirmenlere «kelime-i rüşvet» in de ötesinde davranışlarla koşuşan öykücülerini de gördük. Yâr ve yâranlarının öyküleri üstüne övgüler yazanlar da eksik değil. Birinci baskı kitabını depolayıp, tükendi diyerek ikinci baskısını yaptıranlar da var şükür. Yerel dille yazıp okuyucuya bilmece çözdürenler; popülist tutumlular; işi imgelere dökerek okuyucuya taş söktürenler; şiirdeki ikinci yeniler gibi öyküler yazanlar da gırla...

Öykücüler, tarikatlarındaki öykücülerini gökier çıkartırlarken, karşılarındakileri yerin dibine de batırdıkları için; haklı olarak, eleştirmenler de, kendilerine iş kalmadıklarını görerek şaşırıp sustular; belki de öykücülerin kendi aralarındaki gürültülerden kulaklarını tıkamak zorunluğunda kaldılar.

Durum böyle olunca; hiçbir takıma bağlı olmayan, «tam bağımsız, gerçekten demokratik» olan bizlerin söyleyecek sözü, «İşte Halep, işte arşın» diyerek çekilmek, yüce bir uğraşmayı cüceliklerle karıştırmamaya çalışmaktır.

«Ya hep, ya hiç», «ya ben, ya o» anlayışına karşıyım. Bir öykücünün bütün öykülerini yadsımadığım gibi, tümünü de sevmek, beğenmek zorunda değilim. Zorakilikten kaçınıyorum. Mitleştirme ve yerin dibine batırmaya katılmıyorum. Öykücülerin kendi aralarında çıkardıkları tozun dumanın arasında da kalsak okuyacak öykü buluyor ve öykü yazmaya çalışıyorum.

—O—

DOĞAN HIZLAN

Türk hikâyeciliğinin belli bir dönemini, belli bir akımını gözönünde bulundurarak bu soruya karşılık vermek gerekir. Beni, bugüne yansıyan uzantılarıyla 1950 kuşağı ve sonrası daha çok ilgilendirir. Nedenini sorarsanız: Ondan önceki kuşakların dökümü yapılmış, üzerine aşağı yukarı «asgari müşterek»te yargılar verilmiştir. Hikâyeciliğimizin yeni rengi 1950 kuşağının ürünleriyle ortaya çıkmıştır. Aynı akımın içinde görülen ayrı anlayışlar bu dönemin en büyük özelliğidir. Yalnız bu kuşağın çıkışının, hi-

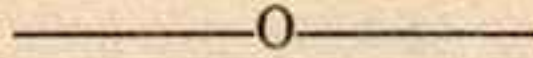
kâyedeki üstün başarısının aksayan yönleri vardı. Bu aksaklığı yalnız hikâye anlayışlarına değil, genel kültür ortamına da bağlamak gerekir. Bu arada parantez içinde şunu söyleyelim: Bir hikâyecinin hep, neden romana geçmediği sorulur, sanki roman ille de hikâyenin doğal bir sonucuymuş gibi. Ben o kanıda değilim; hikâye türü tek başına, bir sanatçının bütün yaşamı boyunca yazacağı tek tür de olabilir. Gerçekte de 1950 kuşağı bu anlayışın yazarlarıdır.

1950 kuşağının çıkışından sonra şiirdeki hareketliliğe karşılık hikâyede bir duraklama başlar. Şiirde olan gelişmeye karşılık düzyazıda bir duraklama dönemidir. Eleştirmeler vardır, incelemeler vardır, ama bu düzyazının en önemli gelişme uğrağı olan hikâye yoktur. İşte 1950 kuşağının bıraktığı yerde hikâyeyi alan 1960 kuşağıdır. O hem 1950 kuşağının eksikliklerini giderir, hem de ara kuşağın açığını kapamaya çalışır. 1950'lerdeki yarı yerlilik yarı batı etkisine karşılık 1960'lıların alabildiğine yerli olma telâşi vardır. Kendilerini öylesine keskin bir çizgide sanatlarını geliştirmek zoruyla karşı karşıya bırakırlar ki, bir Abdülhak Şinasi üslûpçuluğundan bir Kerime Nadir duygululuğuna düşme tehlikesi onları tehdit eder durur. Onların da kimisi bir yozlaşmışlığın, iki siyasal dönem arasında yerleşmişlerin traji-komiğini verir, kimi de rahat bir anlatımla yalınlığın albenisine dayanarak okuyucu vurgunu yapar.

Bu söylediğimiz kalın çizgide TRT Ödüllerinin ortaya çıkardığı iki hikâyeciyi de özel katlarında değerlendirmek gerekir. Onlar 1950 kuşağı öncesinin Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların başlattığı gerçekçilik çizgisine kişilikle kalınlaştırırlar.

Şimdilerde hikâyemiz en zengin dönemini yaşıyor. Bu zenginlik hem ortaya konulan ürünlerin niteliğinden, hem de yazılan hikâyelerin çeşitliliğinden ileri gelmektedir.

Hikâyeciliğimiz yeni bir gerçekçilik anlayışını sürdürmek zorundadır bugün. Yoksa denenmiş denemekten başka bir şey yapmış olmaz.

ERAY CANBERK

Günümüzün en önemli savaşlarından biri kapitalizm ile kültür arasındaki sıcak ve soğuk savaştır. Her anlamda her şey alınıp satılabilir kılınmaya çalışılıyor. İnsanlığın kafa birikimleri, para birikimlerine kurban ediliyor. Kapitalizm, insanı insan eden nitelikleri törpülemeye, ezmeye, satın almaya çalışıyor. Başaramazsa, açıkça ve korkusuzca yok ediyor. Bir yandan kültür kurumlarında insanlar eğitiliyor, öte yandan eğitilen insanın düşünmesi, akıl yürütmesi, sorması, karşı çıkması, okuması engelleniyor. Kazanılan kültürün yalnızca kafada kalması, kapitalizmin çıkarlarıyla çatıştığı anda yine kapitalizmin çeşitli kuvvetleriyle alt edilmesi isteniyor. Alt ediliyor da.

En ilkel kapitalizmden bu yana sürüp gelen bu savaş günümüzde gözlerimizin önünde akmaktadır. İnsanı da makine durumuna indirgemekte olan makina uygarlığının bütün araç ve gereçleri kapitalizmin emrindedir. Kapitalizme özgü kültürsüzlüğün kültürü, her gün yeni oyunlarla yine kapitalizmin hizmetindedir.

Bütün bunları gelecek kuşaklara, bütün açık seçikliğiyle kim ulaştıracak, kim anlatacaktır?

En ayrıntılı tarihler bile, anlatıcılığın, insansılığın, tek kişiye özgün olmanın gerisindedir. Bilimselliğin belirli ve kalın çizgileriyle çevrilidir. Tarihlerden ancak tarihsel bilgiler elde edebiliriz. Oldukça yorumsuz ve kuru bilgiler bizi yanıltabilir de. Söz gelişi, yıllar yılı okuduğumuz Roma tarihindeki Julius Caesar'ı, ancak «Bay Julius Caesar'ın İşleri» adlı romanı okuduktan sonra daha iyi anlıyoruz. Belki bu bizim yanlış ve yetersiz tarih bilgimizden ileri geliyor ama yine de edebiyat yapıtının boyutları, tarihin bilimselliğini aşıyor.

Ülkemiz için de durum aynı. Düz yazıcının, başkacası hikâyecinin ve romancının yazdıklarından bazı şeyler özömlüyoruz. Sıradan insanları da, önemli insanları da, yönetilenleri de, yönetenleri de bütün insansılığıyla bize ancak anlatıcılar ulaştırıyorlar.

Hikâye roman ayırımı da aslında bir «edebî bilgi», bir «edebî tür» olarak eskiyor günden güne. Klâsik hikâye tanımına uymayan hikâyelere yine hikâye diyoruz. Hikâyeci romancı ayırımı da öyle. Genellikle de yazıcı her ikisini de deniyor, yazıyor.

Yazılanlar, anlatılanlar belki az ama okuyana, anlayana çok şey veriyorlar. Hikâyeciliğimizin daha verimli, daha bilinçli, daha sorumlu olması dilenir. En önemlisi de daha bol, daha çok yayınlanması hikâyelerin. Bir de hikâyecilerin romana geçmesi...

AYDIN HATİPOĞLU

O kadar sınırsız bir alan bırakılmış ki, insan bu kez n edüşüneceğini şaşıyor. Ama sanırım hikâyeciliğimizin nerden gelip nereye gittiğini falan anlatmamız değil beklenen. Ya da benim sözünü etmek için fırsat kolladığım o değil. Bazı şeyleri ayrıntılarından soyutlayıp kalın çizgilerle belirlemek iyi oluyor.

Bizim hikâyeciliğimizde, özellikle günümüz hikâyeciliğiyle ilişki kurmak açısından, iki kalın çizgi var. Sabahattin Ali ve Sait Faik. Şimdi nedir Sabahattin Ali hikâyesi, nedir Sait Faik hikâyesi, anlatmak gerekir mi uzun uzun? Sanmıyorum. Bunlar klasiklerimiz olacak, üzerine çok şey söylenmiş ve yazılmış iki usta. Yalnız şu kadarını söyleyivereyim: Biri yaşamı sıkıntılar, yoksulluklar, hapislerle geçmiş sonunda Bulgar sınırına götürülüp öldürülmüş. Hikâyelerinde topluma açık olmayı yeğlemiş, toplum içinde bireyi konu almış, toplumcu gerçekçi tutumuyla belirgin. Öbürü, ömrünce sıkıntı görmemiş, yazın Burgaz Adasında kışın Şişlideki apartimanında aylaklığını yaşamış, içkiden ileri gelen bir hastalıktan ölmüş. Hikâyelerinde insan demiş, birey demiş, insanın iç dünyası demiş, sıca-cık yaşayan bireyler çizerek anlatmış toplumu. Sabahattin Ali öldürüleli yirmibeş, Sait Faik öleli yirmi bir yıl oluyor. Az zaman değildir bir çeyrek yüz yıl bir edebiyat tarihi içinde. Fakat 1948 den başlayan, yani C.H.P. nin son baskı dönemleriyle D.P. nin bilinen on yılı, sonra 27 Mayıs: Sabahattin Ali ile sanki tutumu da öldürülmüş gibidir. Kimseler sahip çıkamaz mirasına. Taa 1960 lara dek.

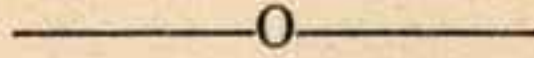
Sait Faik'tan sonra ise onun çizgisini sürdürüyor görünenler ise gavrurca bir bunalıma sürüklenmişlerdir.

Sanki Türk toplumu ya da Türk insanı değildir konuları. Üniversite öğrencilerinin sokaklarda faili meçhul cinayetlerle kim vurduya getirildikleri dönemlerde dahi, batı toplumlarının ileri teknoloji, otomasyon, konfor, ve

sınırsız özgürlükler ortamında bunalmış insanının iç dünyasına özenti edebiyatı süslüyordu hikâye dünyamızı.

1960 tan sonra bir kendine dönüş, bir aklını başına devşiriş dönemi ile birkaç namuslu soluk katıldı edebiyatımıza. Hikâye şiir gibi su götürür olmadıgından ayırık otları da ayıklaniverdi hemenine.

Şimdilerde havalar gene uygundur. Bireyci kalleşliğin sağda solda kalmış piçleri var ya onlar göğerverirler şimdi göreceksiniz. Gün uğursuzun.

BEDRETTİN CÖMERT

Bugünkü hikâyeciliğimiz üstüne böyle özet halinde konuşmak yanlış bir davranış olur kanısındayım. Özellikle, eleştirinin kesinlikle bağlı kalması gereken nesnel ve bilimsel nitelikli bazı temel ilkeleri ağzımızdan düşürmediğimiz şu zamanlarda, böyle bir girişim çelişkiden başka birşey olmaz. Ama ciddi ve bilgili bir incelemeyi gerektiren bu durum, sorumlu bir okur olarak kimi düşüncelerimizi söylememizi de engellemez. Bu düşünceler, hikâyeciliğimizin sanatsal bir değerlendirmesinden çok, kültür ahlâkı bakımından, özellikle şu son günlerde önemli bir güncellik taşısa gerekir.

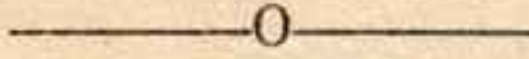
İlk gözlemde, hikâyeciliğimizin zorla harem duvarları içine sıkıştırılmak istendiğine tanık oluyoruz. Bu eğilimi, kadınların sözcülüğüne kendilerini gözü kapalı adanmış erkek kanadında görüyoruz. Benim için basit bir olgu değil bu. Sorun, kimi eleştirmenlerimizin ve edebiyat adamlarımızın bakışlarını kadın yazarlarımıza çevirmiş olmalarında yatmıyor. Kadın hikâyecilerimiz konusu, gereksiz abartmalara gitmeden, ilginç bir araştırmaya pekâlâ fırsat verebilir. Asıl üzerinde durulması gereken nokta, kimi yazarlarımızın, ağızbirliğiyle neden özellikle kadın hikâyecilere yönelmiş olduğudur. Geri bırakılmış bir toplumun erkekleriyiz biz. Ekonomik bakımdan geri bırakılmışlık, yalnızca bu alanda etkilerini gösteren bir olgu değildir. Toplum ve birey yapımızın, bu yapının en düşünülmedik katmanlarının, eytişimsel bir gerçeklik içinde, maddesel yaşantımızdan getirdiği yadsınamaz özellikleri vardır. Bu özelliklerden biri de, erkeklerimizin, cinsel sorunların sapıtıcı etkilerinden henüz kendilerini kurtaramamış olmalarıdır. Aynı durum, değişik görünümle de olsa, kadınlarımız için de geçerlidir. Ben, son zamanlardaki bu patolojik ilgiyi bu gerçeğe bağlıyorum. Normal çocuklarda altı yaşından sonra kaybolan Oedipus kompleksi, bizim kimi edebiyat adamlarımızda halâ sürüyor gibidir.

Neden bu sonuca varıyorum? Kadın yazarlarla ilgilenmek suç olduğuna mı? Böyle bir sav, aklımın köşesinden bile geçmez. Beni şaşırtan şey, bu kişilerin, ortada nesnel açıdan övecek pek birşey olmadığı halde, hattâ kötü şeyleri göklere çıkararak, kimi dişi adlar üzerinde yoğunlaşmalarıdır.

Belki yanıliyorum ama, kimseye yağ çekmemek ve çekinmeden konuşmak korkusuzluğunu elimden kimse alamaz. Göklere çıkarılan, sırtı pek reklâmlarla ün şaşkınlığına boğulan kadın hikâyecilerimizi okumak için sabrın ötesinde birşeyler gerekiyor: Aziz niteliği. Yığma ve zorlama sözcüklerle, testere dişi gibi tırtıllı bir sözdizimiyle kurulmaya çalışılan, sözüm ona yeni bir anlatım. Türkçeyi altemememenin sıkıntısından ileri gelen ihlamlar. Cinsel sorun kisvesi altında, cinsel sorunsallığı cinsel tekniğe kaydıran açık saçık konuların tiksinti verici bir biçimde delişilişi. Sonunda, bu gevelemeleri yenilikten saymak gibi, gerikalmışça kasılmalar.

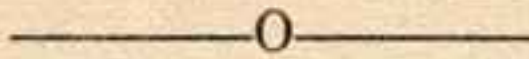
Elime aldığım bir kitabı bitiremiyorum. Yazar, öğrenciliğini bana gösterdiği sürece tedirgin oluyorum. Ben yine Sait Faik'e, yine Orhan Kemal'e, yine Aziz Nesin'e dönmeyi yeğ tutuyorum. Onları her okuyuşumda, yeni, sevgi dolu, beğenimi eğitici, temiz, berrak şeyler buluyorum. Çöplenme bir yeniliğe, perdesiz ve insan bir eskiyi yeğ tutuyorum.

Sorun bu kadar basit değil elbette. Eleştirmenlerimizin veya şakşakçıların Oedipus komplekslerinin berisinde ve ötesinde, çok daha önemli nedenler bulunabilir. Şimdilik beni yalnız işin dışisel yanı çekti. Belki de Oedipus kompleksinin, daha değişik derecelerde de olsa, hepimize ortak olduğundandır bu.

TOMRIS UYAR

«Türk hikâyeciliği üstüne düşünürken, akla ilk gelen sorunlardan biri, Şiir-Hikâye ilişkisi oluyor. Yüzyıllardır edebiyat birimi olarak Şiir'in ağır bastığı ya da başı çektiği, itici güç olduğu bir ülkede son yıllarda, hikâyenin beklenmedik bir çıkış yaptığı, beklenmedik ölçüde ilgi çektiği ileri sürülüyor. Bizi geçmişteki hikâyemiz üstüne düşünmeye zorlayan bir yargı bu. Çünkü geçmişi inceleyince hikâyemizin yer yer parla kçıkışlarla noktalanmış ve toplumcu özden ayrılmaya pek yanaşmamış bir çizgi izlediğini görüyoruz. Bence, günümüz hikâyecisinin asıl görevi, kendini bu çizgi içindeki yerin oturtması, gelişime neredede katıldığını, toplumcu eleştiriyi nerelere zorladığını kavraması olmalıdır. Yoksa, eskiden yazılmış hikâyeleri az çok yeniden yazma, daha güzel yazmakla yetinmek zorunda kalacağız. Bugün ilk bakışta «yeni» izlenimi uyandıran (bir süre Batı taklidi hikâyelerin furyasında unutulduğu için) yerli hikâye türünün bile çok parlak örneklerini geçmişte bulabiliriz. Yeni Türk hikâyecisi, alışılmış kalıpları, beğenileri zorladığı, yeni duyarlıkları iletebildiği, toplumcu özü aktarabilecek yeni ve çarpıcı biçimler kullanabildiği sürece katgıda bulunabilir Türk hikâyeciliğine. Bir zamanlar devrimci edebiyatı, okura, hikâyeleriyle benimseten soylu hikâyecilerin bıraktığı yerden başlayarak Deneyerek ve genellikle tutucu olan edebiyat çevresine ödün vermeye- rek.»

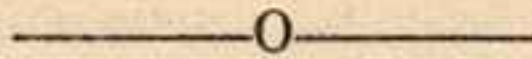
ZÜHTÜ BAYAR

Bazı yazar ve eleştirmenlerimize göre Türk öykücülüğünde «çok önemli» kıpırdanışlar yok. Cadece bazı önemli açılımlar var, o kadar. Oysa bana göre, son on yılıyla Türk öykücülüğü çok önemli atılımlar geçirmiş, yalnız işlem olarak değil, biçimsel olarak da bazı yeniliklere açılmıştır. Son birkaç yıl «Köy öykücülüğü» denen öykücülük biçiminin (!) sönme ve tükenme yılları olması gerekirken, popülist bir anlayışa yaslanan öykü biçimlerinin gelişmesi, okurca ilgi görmesi, çocuğumuzu yanıltmıştır. Bu akımı Köy Enstitülerinden yetişen yazarlardan sonra bitmiş, tükenmiş görmek, gerçekte birçok edebiyat adamını rahatlatacaktı. Ama böyle olmadı. Öykücülüğümüz, yepyeni alanlara, yepyeni biçimlere doğru serpilip, gelişirken bir yandan da eski Halk partisi hükûmetlerinin resmî sanat görüşüne bağlı olan köy edebiyatı, öykü alanında da sürüp gitti. Bunun sonucu

olarak, öykücülüğümüzü değerlendirmek için yeni yeni kuramsal - edebî ipuçları gerekti. «Üslupçular-özcüler» gibi gerçekte sağlam, sağlıklı olmayan ayrımlara gidildi. Öbür yandan da -pratik öykü örnekleri bakımından- 1960 yılı bilinçlenmesinin özsuuyyla beslediği, sürüp götürdüğü yeni öykü anlayışı, belli bir topluluk tarafından yolundan saptırılarak, «Yenilik Hikâyesi» adı altında okura yeniden sunuldu. Gerçekte kendilerinin olmayan bir mirasa sahip çıkmaya çalışan bu yazarlar, büyük bir dargörürlükle öyküdeki bu yeni hareketi, kendi sanatçı özelliklerine göre ayıklayıp, biçimlendirerek üç-beş kişiye maletmek gibi şaşırtıcı bir davranışa yöneldiler. Bu tutumun tepkileri oldu. Örneğin, Leylâ Erbil, Necati Tosuner, Muzafer Buyrukçu ve Metin ilkin bu sakat ve yanlış (belki de kasıtlı) tutuma karşı çıktılar.

Edebiyatımız öykücülük açısından da yepyeni bir döneme girmiştir. Bu kesin. Şiir, roman ve eleştiri alanlarında nasıl yer yer ufak ya da büyük kıpırdanışlar varsa, öykü alanında da böyle kıpırdanışlar var. Bu ülkemizin son on iki yıl içinde geçirdiği toplumsal sarsıntıların edebiyat planında görülen mutlu bir sonucu. Öyküde yepyeni adlar, yepyeni kalemler geldi edebiyatımıza. Geniş perspektifli çalışmalarıyla İrfan Yalçın; son iki kitabıyla Metin ilkin; yalnız edebiyat planında değil, kuram planında da kendini devamlı yenileyen ve aşan Füzûzan; sade bir anlatımı yeğleyen Nahit Erüz; Anadolu'dan, Urfa dolaylarından yeni bir ses getiren Bekir Yıldız; yeni yeni öykü yayımlamaya başlayan Şükran Kurdakul; genç bir yetenek Hulki Aktunç... Şu anda aklıma gelen birkaç isim bunlar. Görüldüğü gibi «Yenilik öyküsü», gerçekte üç-beş adın malı değil, çok daha derinlere, çok daha değişik yeteneklere uzanan geniş bir akım. Ama yeniliği, toplumsal olaylarla edebiyatın ilişkileri perspektifinde ele alma yürekliğini gösteremeyen; daha çok anlatımda ve biçimde arayanlara böyle bir görüşün yabancı gelmesi doğaldır.

Geçen sayıdaki konuşmamda edebiyatımız adına umutlu olduğumu söylemiştim. Bir sezgiye ya da salt bir iyi niyete dayanmıyor bu umut. Uzun yıllar edebiyat kuramlarıyla içten ilişkiler kurmuş bir araştırmacı olarak saptadığım ve inandığım bazı edebî-toplumsal ilkelere, yasalara dayanıyor. Öykü alanında ise yukarda adını saydığım bu yazarlarla kesin bir başarının belirtilerini görüyor ve seviniyorum.

NECATİ TOSUNER

Gençken söylemek, yanlış söylemeğe daha kolaylıkla yol açarmış gibime geliyor. Böyle sorular üstüne konuşmak için kendimi hep genç saymışımdır. Kişinin kendisine güven duymasına imrenirim ama, bu, kendini beğenmeğe, hele hele kendinden başkasını beğenmemeğe, daha daha kimi gün falanı kimi gün filanı beğenmeğe dönüşünce, genellikle çirkin -belki de biraz eğlenceli- bir durum çıkıyor ortaya.

Bir hanımın aynanın karşısına geçip, 'ben şöyle de şöyle güzelim, böyle de böyle güzelim' demesinde yine de güzel bir yan bulabilirsiniz, hanımın gönlü kalmasın diye. Bir de, üç beş kişiyi yanına toplayıp, onlara 'senin de gözlerin pek güzel,' (yalan, «Benim gözlerime hiç baktın mı?» demek istiyor,) 'sen burnunu biraz daha kaldırıtsana,' («Burnun nasıl da kalkık öyle...» diyor incelikli bir biçimde,) demesi, hadi bunu da çektik,

bakıyorsunuz bir koro: «Bizden güzeli yok, bizden güzeli yok...»

Adama sormuşlar:

«Beyfendi ne iş yaparsınız?»

«Yönetim kurulu başkanayım...» demiş.

«Nerde beyfendi?..»

«Apartman yönetim kurulunda...»

Adam iyi ki «hikâyeciyim» dememiş. Dese, sorarlardı:

«Yenilikçi mi?»

Sanki ahşap yapıların yanından geçilmez oldu. Bitpazarı esnafı da yeni müşterilerinden hoşnuttur sanırım. Edebiyat dergileri eskiden de küf kokardı ya, bu naftalin kokusu nerden çıktı?

İşte, hangimizden saklı, kendimiz yazıp kendimiz okuyoruz. O bile değil, hikâye yayımlayan kimi dergiler hikâyecilerimizin sayısınca da satmıyor. Türk hikâyeciliğinin bugünkü durumunu mu sordunuz, eski tas, eski hamam da, adının başına bir söz daha eklendi son zamanlarda: Asrî.

IRFAN YALÇIN

Öykü, başka edebiyatlarda (eski rus ve çağdaş amerikan edebiyatları dışındaki) olduğu gibi, bizim edebiyatımızda da küçümsenmiş, genellikle, romana «atlamak» için bir basamak olarak kullanılmıştır. Ama yine de edebiyatımızda, öyküyü anatür olarak seçen, onda yoğunlaşan yazarlarımız çoktur. Bence, geçmişte, üstünde önemle durulması gereken üç öykücümüz vardır: Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali, Sait Faik.

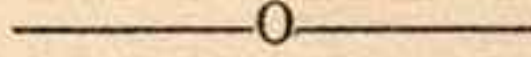
Ömer Seyfettin'le Sait Faik'in eleştirel bakışları sistematik bir düşünceden değil, kendilerinde büyüyen olaylardan doğmuş olup öznelidir. Bu iki yazarın «insan» a yaklaşımları duygusal bir nitelik taşır. Ömer Seyfettin'in yanıtları daha çok toplumbilimsel, Sait Faik'in yanıtları daha çok biyografik özelliklerden ileri gelmektedir. Sabahattin Ali, toplumcu bir perspektiv'e göre yazar. Her olay, her durum, her kişi, aynı perspektivden verilir onda. Yazarın öykülerindeki eleştiri, kişilerle bağıntılı olmayıp, «sistem» e yönelmiştir. Bu çok kez bir şematizm yaratsa da, yazarı çelişkilerden korur.

Günümüzde, nedense bazı kadın öykücülerimizden çok söz ediliyor. (Füruzan, Tomris Uyar gibi) Belirli bir çizgide görünmeyen bu yazarlar, «çağırışım»ı bir yöntem olarak kullanarak deneysizliklerini söz kalabalığıyla örtmekte, bir yığın lafla hiç bir şey söylememenin ustalığını sürdürmektedirler. Yazdıkları öyküler, kolay öykü yazmanın örnekleridir. Sözcükler, görüntüler, imgeler, hep başka sözcükleri, başka görüntüleri, başka imgeleri çağırır bu yazarlarımızda. Sözelimi, «yağmur yağıyor» yargısı üstüne, değil bir öykü, ciltlerce roman yazabilir bu kadın öykücülerimiz. İşin kötüsü, toplumcu bir eleştiri yaptıklarını sanıyor onlar. Kuşkusuz bu, onların küçük burjuva geleneği içinde yetismeleri, kendilerini türlü yönlerden aşamamaları, çalışan acılı halka yanaşamamaları, İstanbul'u kendilerine oldum olasıya «mesken tutma»larından gelmektedir. (Bu düşüncelerim, Selim İleri için de doğrudur) Bir başka kadın öykücümüz Leyla Erbil'se, marksizmle froytçuluğu bağdaştırmak gibi akıl almaz bir işin ardında görünüyor. Bence Halide Edip, günümüzün bu kadın öykücülerinden çok çok üstün.

Bana göre, bugünkü Türkiye'nin gerçekçi edebiyatı, feodal ve kapitalist yapımızın izlerini taşımalıdır. Birincisi köylü-ağa, ikincisi işçi-işveren

çelişkilerinin kaynağıdır. Bu çelişkileri, öykülerine özellikle temel olarak seçen Bekir Yıldız (Köylü-Ağa) ve Metin Ilkin'dir (İşçi-İşveren). Öyküleri konusunda ne yargıya varılırsa varılsın, onların seçimleri Türkiye'nin yapısına uygun görünüyor. Bir de küçük ve büyük burjuvazinin eleştirisi var. Ama bu çok güç. Edebiyatımızda henüz, bunun üstesinden gelecek yazar yok.

Son olarak şunu derim: Türk edebiyatının en kısır, en gelişmemiş türü öyküdür. Şiirimiz, romanımız ve tiyatromuz, öykümüze göre, Türkiye'nin panoramasını daha iyi çizmiş ve çizmektedir.

AYHAN BOZFIRAT

Sorunuzu bugünkü türk hikâyeciliği diye sınırlandırarak cevaplamak istiyorum.

Önce şu ilkeyi saptamak gerekiyor:

Sanatçı da, her emek harcayan insan gibi, içinde bulunduğu sürece müdahale eder. Bir katkıda bulunur, onu şartlar. Bunu yaparken aracı, yaptığı sanattır. Bu bir yandan bireysel bir çaba, bir yandan topluma açılan bir uğraştır. Sanatçı bundan sorumludur, kaçınamaz.

Bugünkü hikâyecilerimizin bir çoğu bu sorumluluğu, bir takım yanlış ve eksik anlamalarla tam yerine getiremiyorlar. Çünkü topluma ilişkin çözümlemelerinde hataya düşmektedirler. Süreçteki yerlerini de yanlış anlamışlardır. Bireysel ve kendi yaşamlarının tipikliğine kapalı olarak kalmaktadırlar.

Bu sanatçıların düştükleri bir başka hata da, kimi kez geride kalmış süreçlerin içinde kurdukları konularda ortaya çıkıyor: Bu da, ya ele aldıkları kişilerde, ya da o kişilerin o sıradaki toplumla olan ilişkilerinde oluyor. Örneğin, ünlü bir kişi tümü ile bireysel ve sanatçının yarattığı bir yanı ile ele alınıyor. Toplumla bağı kurulamıyor. Hatta, aynı tarihsel aşama ve kişiler, çeşitli hikâyecilerin kaleminde aynı hatalara düşülerek kendi süreçlerinin dışına itiliyor.

Şimdiki ve geride kalan zaman karşısındaki bu süreç tanımaz sorumluluk, bir başka yandan da yöresel abartmacılıkla bütünleşiyor. Toplumun içinden doğmuş kurumları, bir çirkinleştirme ve zorlamalı olaylaştırma çabası, bu tür hikâyeciliğin gerçek dışı bir dayanağı oluyor.

Hikâyecilerimiz toplumsal eleştiri yaptıklarında da hatadan kurtulamıyorlar: Yaptıklarının toplumsal kökeni yukarıda belirttiğim yanlışları taşıyor. Eleştiri yanı ise, bir üslupçuluğu geçmiş değildir. Eleştirinin özelliği olan açıklık ve paylaşılabirlikten yoksundurlar. Üstelik, yaptıkları birey sınırında kaldığı için de toplumsal değil.

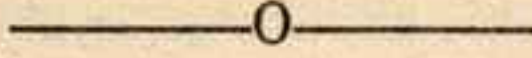
Bireye indirgenmiş bu sözde - toplumsallık, bir yandan da aşırı cinsellik ve bunalımcılıkla köretilmiştir: Cinselliği - bir tür senbol fetişi yaparak - doğayı arkada bırakan anlatımlara girişmek ve gene doğayı toplumun cevaplamadığı ilişkiler düzeyinde göstermek bunun örnekleridir. Bu cinsellik tutkusunu, daha önceden haber veren bunalımcılığa gelince... Bu da tekil, bırakılmış, yenik ve esinlendikleri yabancı yazarların yaşam ve düşün macerasını hiç yaşamamış kötümser örneklerle beliriyor.

Tüm bunların yanında çok ilginç bir nokta da şu:

Eleştiricileri de, bu yapılanları sanki ilerici bir sanatın verileri olarak ele alıyor ve değerlendiriyor görmekteyiz. Sırasında eleştiricilerin de izleyecek-

leri ve denetecekleri düşün ortamına ışık tutamamalarının sonucu olarak, hikâyeciler onlardan topluma açık ve gerçekçi bir yardım görememektedirler.

Tüm bunlardan giderilmez ve en büyük zararı gören de, türk okuyucu kitlesidir.

SELİM İLERİ

Soruşturmanız bütün Türk edebiyatındaki hikâyeyi içeriyor sanırım. Ben baştan sınırlıyacağım. Son yıllarda yazılan hikâyeden söz etmek istiyorum yalnızca. Yeni Türk hikâyesi, Yenilik hikâyesi gibisinden adlar verdik bu hikâyeye; hiçbiri tutmadı. Çok olağan. Heves ve özlemler bitince, gerçek, kesenkes belirdi. Ürünler ortak bir dünya görüşünün ahlâkını taşımıyordu. Meseleyi «güzel hikâye» olarak alamayız. Çünkü bizden önce de «güzel hikâye» yazılıyordu.

Son yıllarda yazılan hikâyenin kırıntılarına, çabasına Memet Fuat'ın Yeni Dergi'si yan tutmaksızın önemli katkılarda bulunmak istedi. Hikâyeler ve hikâye sanatına ilişkin yazılar arka arkaya yayımlandı. Adların ünlenmesinde yarar sağladı Yeni Dergi. Ancak hikâyenin söyleyecekleri hazırlıksızdı herhalde. İş, sen-ben kavgasına döküldü. (Sessiz sedasız yazmaya devam etmişlere değil bu sözüm.) Bir süre sağda solda oyalanıldı. Naci Çelik'in kişisel inanç ve güveninden doğan Türkiye Defteri dergisi, hikâyeciliğimiz sayesinde bir tek sayı çıktı. Kapanıncaya kadar Papirüs'ün hikâyelerimizi yayımlaması, Yeni Edebiyat'taki konuşmalar, günlük gazetelerin ender zamanlarda da olsa konuya eğilişi, Bilgi, Sinan vb. yayınevlerinin yeni hikâyecilerden kitap sunması... Tümü kuru gürültüsü bol, kendisi yok bir hikâye başarısına işaret ediyor. Şimdilerde hikâye meselesi, ister istemez, eşelenecek. Ama övmekten uzak biçimde eşelenecek.

Hâlâ ortak duyarlılığını, hattâ ortak anlatım seviyesini bulamamış bir hikâye. Ucuz çıkarları için ödün vermeye gönüllü. Her satırını, her cümlesini «olay» sanan bir hikâyecilik. Ben önünü hayli tıkalı görüyorum. Yazdığımız hikâyeye saygı duymuşları, çabamıza yardım etmişleri kara yüzlü çıkartmak için elimizden geleni esirgemiyoruz.

Gene de umutlanmalı. Kimi hikâyeciler, ayrı hayat okullarından geçip Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilkokullarını anlatmakta birleşiyorlarsa hele.

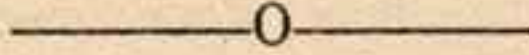
HULKI AKTUNÇ

Yüzlerce yıllık bir geçmişi var bizde hikâyenin ve hikâye bugün uzun serüveninin en diri uçlarından birinde; M.Ş.E., Sabahattin Ali, Sait Faik gibi ustaların hikâyeye yayılım kazandırdığı, Türkiyeli insanların sıcaklığını taşıdığı, dillere bir «altın dönem» olarak (yeni hikâye gelene, daha düne kadar) pelesenk kalan o güçlü kuşağın ardından, edebiyatımızın gündemine bütün ağırlığıyla yeniden yüklendi hikâye türü. Değişik güdüler ve bakış açılarıyla, fakat sağlam bir dünya görüşüne bağlılıkta asgarî ortaklıkta hikâyeciler, yalnız kendine değil diğer türlere de bir «yeni soluk» getiren hikâye; sanırım Tomris Uyar'a «yenilik hikâyesi» terimini esinleyen

bu olgu (Leylâ Erbil'e kalırsa, yeni hikâyeciler ya kendisinden «kopye»! çekmekte, ya uzak kaynaklardan esinlenmekte).

Söz konusu canlanış, kimileri için, «hikâyeye onur kazandırma» yolunda payeler verme vesilesi de oldu zamanla; oysa bugünkü hikâyeye'nin iç çelişkileri ve edebiyat'ın da hızla ticarî meta oluşu, Fûruzan ve Bekir Yıldız gibi iki «ödüllü» hikâyecimiz için iyice tehlikeli oluyor artık: edebiyat dünyasında etkisi olabilecek her eğilime hoş görünme yumuşak başlılığını taşıyan, bazı (salt Fûruzan'a değil yeni dönemin diğer hikâyecilerinden birkaçına da özgü) duyarlıklara ve bu arada yerli film temlerine dayanarak tekrarın tekrarına giden Fûruzan - Evlilik Şirketi adlı başarısız kitabıyla kendi adına biraz erken yaslanan Bekir Yıldız.

Kaçak ve umutsuz uçlara, bir ağılatı edebiyatına düşmedikçe, piyasa isterleri'ni sanat ölçüleriyle karıştırmadıkça, oluşundaki kuşkucu, uzlaşmaz tavırla, konu edindiği hayatın ne çomarlar ne devlerce yok edilebilecek dirimini dışlaştırmasıyla, daha uzun süre etkisini, yayılımını sürdürecektir yeni hikâyeye.

TAYLAN ALTUĞ

Maddi, toplumsal ya da ideolojik, çözüm isteyen pek çok sorunun düşünen bir kişiyi ister istemez götürdüğü son nokta, ele alınan sorun Türk hikâyesi olduğunda daha da fazla olarak sözkonusudur. Bu son nokta Türk tarihinin santral bir olgusu olan Batılaşma'dır ve ekonomik, siyasal, kültürel kategorileri kendinde toplayan bir kilit şeklinde görülmelidir. Türk hikâyesine genel bir bakışla yaklaşıldığında, ürünlerin pek çoğunda görülen: aydın-halk zıtlığının ve kesif bir yabancılaştırmanın izleridir. «Le-taif-i Rivayat»la(1870) başlayan bu yabancılaştırma, kendi yapısı içinde geleneksel halk hikâyesine ve Osmanlı nesrine içsel olmayan suni bir zıtlık şeklinde belirerek, kompleksleşen çelişmelerle bazı nitel değişimler geçirerek «batılı hikâye» adıyla zamanımıza kadar gelmiştir.

Burjuva Batı'nın ideolojik yapısıyla ikinci dereceden bir bağıntılılık içinde kendi tarihini çizmeye girişen Türk hikâyesi, zamanla kendi karakterini ortaya koyarak yerel bir gerçekçiliği geliştirmiştir. Halkla ve toplumla çelişen yaban bir üstyapı inşası, Cumhuriyet döneminde daha bir keskinleşmiş, getirilen halk dışı ideologiler, yazarların dünya görüşlerini ve yaratılan ürünlerin içeriğini belirlemede baş etmen olmuştur. Ancak temelini Batıda bulan bu tür şartlamalar karşısında toplumsal yapının ağır basan pratiği, hikâyeye yazarlarının gerçekliği yakalama ve doğru bir perspektivle yansıtma şeklinde beliren başarılarını hazırlamıştır. Ömer Seyfettin'den başlayıp Memduh Şevket Esenal ve Sabahattin Ali'ye ulaşan bu çizgide kısmi ya da bütünsel, saptırılmış ya da doğru (toplumsal pratiğe uygun) bir biçimde gerçekliğin dışlaştırılması ters ideologiler kırıldığı ölçüde başarılı ürünler biçiminde yüze çıkmıştır.

Cumhuriyet sonrasının kaynaşmalı toplumsal yapısı içinde yetişen kimi yazarlar, sözkonusu gerçekçi çizgiyi çeşitli uçlara götürmüşlerdir. Bu yönde kendine özgü hikâyesiyle Türk edebiyatının büyük adı Sait Faik ve tasviri gerçekçi anlayışı gözlem gücüyle soluklandırma yolunda ürün bolluğuna karşılık az sayıda iyi örnek ortaya koyan Orhan Kemal anılmalıdır. Tarihi gidişin bundan sonrasında, günümüzün sağlam ve diri atılımı Yeni

Hikâye'ye kadar olan dönemde 'sosyal bilinç'sizlik ve aydın yabancılaştırılması şeklinde beliren iki negatif olgu kimi yazarları başarısızlığa ve tıkanıklığa (köy'cüler), kimilerini de traji-komik bir bunalım'cılığına peşinde, Batı işi en üst sınırdan bir bireycilik içinde toplum dışı'na ve hattâ yurt dışı'na sürüklemiştir. Diğer yandan ise dönemin üç bağımsız adından en iyisi olan Vüsat O'Bener nedense susmuş; Yusuf Atılgan (Bodur Minarenden Öte) yenilerde masalcılık oyunuyla boy gösterirken yalnızca 'hüsrân' getirmiş; Bilge Karasu temelsiz çıkışının temellerini Bizans'ta aramaya kalkışmış ve Batılı bir yazarın nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur. Gerçekçi anlayışı geliştirme çabalarıyla yola çıkan ve bu yönde başarılı örnekler ortaya koyan bir diğer üçlü'den (Tarık Dursun K., Muzaffer Buyrukçu, Nezihe Meriç) ilki sinema tutkusunda bilinçlice, ikincisi ayrıntı hastalığında bilinçsizce debelenirlerken; üçüncüsü de yalnızca 'ekme' işinde kalmış, 'biçme' işine bir türlü girişmemiştir.

Tür hikâyesinin şimdiden söz edildiğinde, 60 sonrası birikimin sosyal bilinç temelinde dolgunlukla açılarak oluşturduğu Yeni Hikâye atılımına bağladığımız umut ve duyduğumuz güven belirtilmelidir. Aynı kollarından gidilerek varedilen birliktelikle, 'Yeni Düzen'in toplumsal gerçekliği çeşitli açılardan, uygunlukla ve toplumcu gerçekçi bir perspektivde, kendi özel estetiğini de getirerek, dışlaştırılmıştır. Daha şimdiden birtakım tuzaklara girenleri olsa da (Füruzan ve Bekir Yıldız; bu konudaki görüşlerimiz yakında yayınlanacak bir yazımızda belirtilecektir) Yeni Hikâye yazarlarının (Selim İleri, Tomris Uyar, Hulki Aktunç, Osman Şahin, Sevgi Sabuncu) ortaya koydukları ürünlerle ve getirecekleri yeni çalışmalarla Türk Hikâyesinin çağdaş boyutunu başarıyla inşa edeceklerine (etmekte olduklarına) eminim.

TANER AKYÜZ

Türk hikâyeciliği bugün çok önemli bir tezgahlanma içindedir. Bu kargaşalıkta kimin kurttan yana, kimin de kuzudan yana olduğu pek belli değil. Emekçi sınıfının sanatını yapıyoruz diyen bir kısım hikâyeciler, bulundukları toplumun **INSAN GERÇEĞİNİ** çarpık bir biçimde vermekte ve bu tutumlarındaki sakatlık göze çarptığı halde nedense kimse bu konuya eğilmemektedir.

Her şeyden önce, günümüzün ve yaşadığımız toprağın **INSAN GERÇEĞİ** nedir? Bu gerçeklik sanatta nasıl yansımakta ve temel kaynaklarını gözler önüne nasıl sergilemektedir? Bunu sanırım bir kimse çıkipta kesinlikle söyleyemiyor. Böylece de yassılmış değer ölçüleri, zihinleri törpüleye törpüleye dönenip duruyor. İster kır emekçileri, tarım emekçileri; ister sanayi emekçileri ya da kentlerde birikmiş işsiz güçsüz yığınlar olsun: Bu tabakaların **HAYATIN İÇİNDEN GETİRDİKLERİ GERÇEKLIK**, sanatta nasıl bir görüntü oluşturuyor, yanılmıyorsa bunu mertçe ortaya koyamıyoruz. Bu kategorik tabakaların sanatları yapılırken, bu insanların **GERÇEKLIKLERİNE** önem verilmiyor. Bir olay karşısında, bir kır emekçisinin göstereceği tepkiyle, bir küçük burjuvanın göstereceği tepki bir değildir. Oysa bunu önemseyen, bir yapıtı incelerken bunu gündeme alan eleştirmen yok gibidir. Sırasında, bir tarım emekçisi, bir burjuva gibi düşünür, davranır ve tavrını alır bu hikâyelerin içinde. Özde burjuva eğilimleriyle yüklü bu tipo-

lojileri, biçimsel bir görüntü içinde ve bir kır emekçisi urbasıyla kuşandırıp bölgesel dille vermek, bir hikâyeyi emekçi sınıfının sanatı yapmaya yeter mi?

Konuyu biraz açalım ve bir örnek verelim. Anadolu'nun hangi bölgesi olursa olsun, bu bölgelerin bir yerde çakıştığı karakteristik bir özelliği vardır: Namus konusundaki dehşetli titizlik. Anadolu'da, zorla dağa kaldırılıp ırzına geçilen bir kır emekçisi kadının erkeği, bu durum karşısında nasıl bir tavır takınır ve nasıl bir tepkide bulunur? Ne yapar, böyle bir acıyı nasıl din-dirir, nasıl temizler bu yüzkarası illikliği? Şimdi bırakalım bir takım estetik gösterileri, en kestirme yoldan bu toprağın insanının, **İNSAN TEPKİSİNİ** araştıralım. Böyle onanmaz eziklikler içine düşürülen bir insan, bizim tanıdığımız, bildiğimiz **ANADOLU** insanı ise, herhalde bu işi yapanları -herşeye rağmen- bulur ve alnının ortasından zimbalar. Dağa çıkar, eşkiya olur, yıllarca sürüdürür bu öcünü, eninde sonunda bu işi yapar. Bunun başka bir tepki içinde gelişeceğini sanmıyorum. Bir kır emekçisinin çarpık bir görüntüyle yansıması; böyle bir olay karşısında hiç akla gelmeyen bir şeyi yapması da düşünülemez. Zorla kaçırılmış ve ırzına geçilmiş zavallı bir kadının, öldürülmesine intihar süsü vererek, olmayacak diyaloga girmesi ne beklenmelidir ne de olacak bir şeydir bu. Sorun buraya gelip dayandığı an, **ANADOLU İNSANININ GERÇEKLİĞİ** gidip, yerine yozlaşmış değer ölçüleri gelmekte ve kır emekçilerine yapamayacaklı şeyler, hikâye sanatı içinde yaptırılmaktadır. Namusunu temizlemek için bir davranışta bulunacaksa anadolu insanı, yukarıda söylediğimiz gibi, bu işi yapanları temizler. Bunu yapamıyorsa, kadınına «boşsun» der, babasının evine postalar. Ya da en son ihtimal; çeker tabancayı karısını -puşlukla değil- öldürür, bunun içinde otuz yıl, kırk yıl mapusluğu göze alır. Mapuslukta da namus yüzünden kan akıtıp içeri girenler itibar görür. İşte anadolu insanının gerçekliği budur.

GERÇEKLİĞİN özünü tam karşıtlığa dönüştürmüş bir hikâye anlatımında ki yassılaşmışlığı, temeldeki diyalektiğe aykırılığı, bu olmayacak şeyi; bize kim gösterecek? Adı ünlüye çıkmış, eytişimsel (!) eleştiri yapıyoruz diye kendilerini tezgahlayan eleştirmenler ne güne durur? En kısa bir deyimle, değil toplumcu bir ahlâka -felsefi anlamda değil- bir burjuva ahlâkına bile ters düşmüş eleştirmenler, sorumluluklarını ihanet çizgisinde sürdürürlerse, ortaya böyle çarpıtılmış bir gerçek dışılığın sanatı dökülecek ve bu da moda olacaktır. Hikâye herşeyden önce bir **İNSAN GERÇEĞİNİ**, gerçek bir insan tepkisi içinde ele alır ve sanatına mayalar. Bu olmadı mı, hikâye de, romanda omurgasız bir salyangoz gibi yerlerde sürüklenmeye mahkûmdur. Bu da ancak bir yere kadar debelenmektir. Çünkü gerçeklikleri böylesine **ÇARPIK** bir açıdan yansıtılan bu bölge emekçileri de bir gün uyanıp, bunun, bu ters yüz edilmiş gerçekliğin hesabını soracaklardır elbet.

İşte hikâyeciliğiniz bir kısım yanlış değer ölçüleri, sakat görüntüler ve diyalektiğe karşıt tutumlar içinde debelenmektedir. Yukarıdaki bir örnek olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Varın ötesini siz düşünün.

Sahibi ve genel yayın yönetmeni; tekin sönmez / sorumlusu; mehmet ş. yardım / teknik sorumlu; zeki makak / yönetim yeri; bahariye cad. 41-2 kadıköy - ist. / baskı ve dizgi murat matbaacılık koll. şti. / yazışma ve havale adresi; p.k. 118 sirkeci - ist. / yıllığı; 40, altı aylığı; 20 lira / asya, avrupa, ortadoğu ülkeleri için yıllık; 65, deniz aşırı ülkeler için 105 liradır. / yayınlanmayan yazılar 2 liralık pulu karşılığı geri gönderilir. Son baskı tarihi; 1.6.1972

İÇİNDEKİLER

TÜRK HİKÂYESİCİLİĞİ ÜSTÜNE	3	KEMAL TAHİR
TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNÜN KÖKENİ	6	İ. ZEKİ EYÜBOĞLU
ORHAN KEMAL'DE NÂZİM HİKMET		
DÖNEMECİ	8	TEKİN SÖNMEZ
ORHAN KEMAL'DE BÜYÜK AYDINLIK	10	ÜNSAL AKPAK
ORHAN KEMAL SOMUTLUĞU	11	MEHMET VEYSEL
DESEN	12	TAN ORAL

HİKÂYELER

AÇLIK EKMEĞİN KATIĞI	13	RIFAT ILGAZ
1972 YILINDA GEÇEN ÇOK GÜLÜNÇLÜ		
BİR OLAY	16	AZİZ NESİN
İŞTE HÜSEYİN	21	KERİM KORCAN
DOLMA TENCERESİ	26	MEHMET SEYDA
KORKU	31	Ö. FARUK TOPRAK
SON DERS	34	M. BAŞARAN
FARELİ KÖYÜN KAVALCISI	36	HAKKI ÖZKAN
ENCÜMEN KALEMİNDE	39	ŞÜKRAN KURDAKUL
ESKİ BİR ÖĞRENCİM	44	FAKİR BAYKURT
HER YER KARANLIK	50	MUZAFFER BUYRUKÇU
SÜRMELİBEY	70	TARIK DURSUN K.
OĞUL	74	AYHAN BOZFIRAT
GÜLÜNECEK ŞEY	77	METİN İLKİN
GEBE	81	DEMİRTAŞ CEYHUN
HEY ONBEŞLİ ONBEŞLİ	95	ERDOĞAN TOKMAKÇIOĞLU
TEMİZLİK KOLU	97	FURUZAN
BEYİN NAKLİ	109	BEHZAT AY
MAHALLEYE GELEN YABANCI	112	NAHİT ERUZ
GAZETE	117	TEKİN SÖNMEZ
HASTA ADAM VE KÜÇÜK KIZ	119	AFET ILGAZ
FEDAİ	127	İRFAN YALÇIN
MEKİKLER	130	ZÜHTÜ BAYAR
ÇEVREDE YAŞAMAK VARKEN	135	BURHAN GÜNEL
BAYRAM GÖMLEĞİ	141	HULKİ AKTUNÇ
OTOBÜS ŞOFÖRÜ	145	UĞUR ÇINAROĞLU
YOLUN BAŞI	147	NECATİ GÜNGÖR
HELVA VE EKMEK	150	CELAL ÖZCAN
BEKİR'İN ARABASI	154	ŞEVKET YÜCEL
SAMAN YOLUNU ÇİGNEMİŞLER	157	RIZA ZELYUT
ANI	160	FİKRET OTYAM

TÜRK HİKÂYESİCİLİĞİ ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER:

RIFAT ILGAZ	161	DOĞAN HIZLAN	172
SAMİM KOCAGÖZ	162	ERAY CANBERK	173
CEYHUN ATUF KANSU	162	AYDIN HATİPOĞLU	174
AHMET KÖKSAL	163	BEDRETTİN CÖMERT	175
Ö. FARUK TOPRAK	164	TOMRİS UYAR	176
MUZAFFER UYGUNER	165	ZÜHTÜ BAYAR	176
TALİP APAYDIN	165	NECATİ TOSUNER	177
HASAN HÜSEYİN	166	İRFAN YALÇIN	178
FAKİR BAYKURT	167	AYHAN BOZFIRAT	179
TARIK DURSUN K.	169	SELİM İLERİ	180
DEMİRTAŞ CEYHUN	169	HULKİ AKTUNÇ	180
FURUZAN	170	TAYLAN ALTUĞ	181
MUSTAFA ÖNEŞ	171	TANER AKYÜZ	182
BEHZAT AY	172		